CZIGÁNY KÁROLY:

LÉLEK NAPLÓJA.

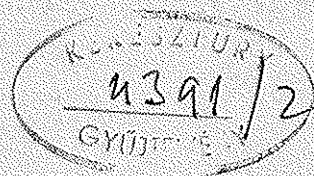
TÁRCZA- ÉS IRÁNYCZIKKEK.

VESZPRÉM, 1886.
A „PETŐFI“-KÖNYVNYOMDA KIADÁSA.

E könyv tiszta jövedelme felét az „Erdélyi Magyar Közművelődési Egylet“ javára adom.

Szerző.

I.

GAZDASÁGI IRÁNYCZIKKEK.

Földmivelés. — Csontliszt-trágya. — Iparunk és földmivelésünk. — Háziipar. — Házi-könyvtár. — Bortőzsde. — Borcsarnok-e vagy pincze-egylet. — Befásitás. — Halgazdaságunk. — Hal- és fa-védtörvény. — Elszegényedés. — Oldott kéve. — Védegylet. — Apró sirások. (Solyi utam). — Vészharang. — A Balaton-egylet. — Cicero csalódott. — Vigasztalás és mégis baj. — A lutri és a postai takarékpénztár. — Ne igyunk egy kis pálinkát? — Visszerek. — Egy forint kevés mégis nagy pénz. — A szomszéd háza is ég.

Földmivelés.

Már Cicero megmondta, hogy nincs szebb, jobb, édesebb és szabad emberhez illőbb foglalkozás a földmivelésnél. Kiváló jellemek, mint az ős Cincinatus s ujabban a hős Garibaldi a fővezérségtől az ekéhez tértek, Mátyás királyunk kapált és a főurakkal kapáltatott, jelezni akarván azt, hogy ez az alapja életünknek, a létezhetésnek, ez a földadta kenyér, melyet az ur imája is diktál, hogy mindennap kérjük és mindennap megköszönjük.

Ez a kenyér a földnek anyateje. Ez az emberiség kovásza, élesztője. Ebből él a gazda, az iparos, a kereskedő, a tudós, a koldus és a gazdag, és minden, ami emberi. Ezért futjuk a világot, szállnak a föld alá, tenger fenekére és a felhők fölé. Ezért tagadjuk meg kényelmünket, szebb érzelmeinket és sokszor — fájdalom — meggyőződésünket is.

Ezért raboljuk meg álmainkat, egészségünket, életünket. — Ezért áldozunk testvért, szülőt, barátot, szeretőt, hitvest.

Ezért ütötte le Kain Ábelt; ezért adá el jussát Ezsau.

Mindent, mindent e mindennapi kenyérért, melyet ha sem földből, sem egyéb feglalkozásunk által előteremteni nem tudunk, az éhenhalás végszükségében más kezéből is kifacsarni a temészeti jog megengedi, megbocsátja: mert élni minden élőnek jogos, — élni az élet főczélja.

Kelet-Ázsia boldog virányain munka nélkül, önmagától is terem a kalász, — Afrikában és a „Boldog szigetek"-en pedig a

kenyérfák vannak, melyeknek gyümölcse nagy és belül lisztes, melyet a lakók leszedve két forró kő közé tesznek, mi által egyszerre sült kenyeret kapnak.

A mi kenyerünk nem hull ily könnyen sem fáról, sem az égből. Oly gyomrunk s alkotásunk sincs, mint a forróöv lakóinak, kik a folyóparti suroló földet eszik s ezzel nemcsak beérik, sőt e földevés nélkül meghalnának. Nekünk ezerféle utat-módot kell keresnünk a kenyér előteremtéséhez.

Igaz, hogy épen e kenyérkereső munkában fejlődik azután testünk, lelkünk: ez által civilizálódunk.

Már azután, hogy ez-e a boldogabb állapot a szó szorosb értelmében, vagy az ős szigetlakók nyugodt egyszerüsége, ez mély kérdés. Azok nem látnak tovább szük látkörüknél, közel maradnak az állatisághoz. A mi tudósaink némelyike is azt mondja: „bemeszelném a látás ablakait.“ Azok nem fejlesztęk tovább az emberiség eszméjét, a mi civilizációnk pedig termi a nagy eszméket, nagy tetteket, de a nagy vétkeket is — a kétségbeesést, az öngyilkosságot is.

Civilizátió és morál. Ugylátszik az emberiség mérlegének két ellentétes serpenyője, mert a mennyit emelkedik amaz, annyit sülyed emez.

A tulcivilizált Róma szülte Nerót, Lucullust, kik midőn pintyőkevelőből sütött pástétommal teleették magukat, hánytatót vettek be, hogy ujra ehessenek.

Azért jönni kellett helyökbe a germán népeknek, hogy az erkölcs és az elcsenevészett emberiség ujból megfiatalodjék.

Páris ostrombavétele után mondá Thiers: „Szerencse, hogy a departement-ok is nem oly feslettek, igy még ezekből — a földmivesosztály erkölcsi erejéből — még tán restaurálható Francziaország.“

Szépnek szép a földmivelés. Kikelettel ébred a természet. Vele együtt a gazda is, mezei munkájára a zöld szabadban. — Ahol ezer szárnyaslakó kottázatlan, ékes énekével, millió himesvirág kéjes illatával dicséri a teremtőt; ma ugy mint ezer évvel ezelőtt s ezer évvel ezután — öröktől-örökre.

Nem vezet-e ez a mindenható hitére kézzelfoghatólag? Oh, a földmives nemcsak hiszi, de látja is Istent a természetben, feltünő nyilatkozataiban, szép, jó, hatalmas müveleteiben. Ugy a nyár hevében, délibábjaiban, szélcsendes, holdas éjeiben s viharainak

haragjában, mint az ősz méla haldoklásában, midőn az elsárgult levél bucsuzik fájától, mint testtől a lélek. A falevél csak azért, hogy tavaszszal ujra serkenjen, tehát a lélek is ugy és azért?

Azért mondta Eötvös: „Ha minden elhagyott, fordulj a természethez, ez megért. Nem szóllit, de felel, — nem kérdez, de meghallgat. A távol hegyek kékje, az ég azurja uj vágyat önt szivedbe, s belátod, hogy ha egy reményvirágodat elhervasztá a sors, másnap nyilik számodra más virág.“ Szépnek szép a földmivelés, sőt egészséges, független méltóságos is, — de anyagilag hálátlan. Egyenlő szorgalom és ügyesség mellett majd minden más munka több kamatot ad. És semmiféle munka sincs annyi — tőlünk nem függő — esélynek kitéve.

Alig arat a gazda, már is vetnie kell, földünk azt mondja: adj azután adok. (Azért nem szereti a czigány a buzavetést, mondván, midőn a gazda aratni hivta: szedd fel, ha elszórtad.)

Már az ó testamentomban irták, hogy egyik mag a sziklára esik és ott vesz, másik az utra esik és eltapostatik, vagy a madarak által felszedetik. De ez még mind hagyján volna, hanem a jó földbe és csirába került magnak is hány ellensége van. Millió hernyó, kukacz rágja már a föld alatt, millió veréb, sáska, ürge, cserebogár pusztitja a föld fölött. Fagy, forróság, szél és jég dulja, tüz, viz boritja, gyom és dudva nyomja, ellenség tiporja, tömérdek élősdi, penész, rozsda, phylloxera és uj meg uj nevü ellenség emészti, fogyasztja, vámolja — ugy, hogy csudák-csudája, hahogy csak annyi amennyi is eljut rendeltetéseig az asztalra.

Már ha fő-fő életszükség a földmivelés s mégis ennek van legtöbb ellensége és esélye és mivel hazánk per eminentiam földmivelő ország, önként következik, hogy főteendője ugy az egyeseknek, mint a társadalomnak ezt a millió ellenségtől és esélytől lehetőleg emancipálni.

Ennek aztán sok módja van. Itt csak néhányat, könnyen teljesithetőt röviden és a kisebb birtokosok számára futólag jelzünk.

Kiméljük földünk termőerejét. Ne huzzuk mindig és változtatás nélkül. Ne üzzünk rablógazdálkodást, nehogy ugy járjunk, mint Sicilia, mely Rómának éléskamrája volt hajdan, vagy Dalmacia — és most kimerült kopár hegyhát. Mert ez a föld nemcsak a mienk, de reákeblezett joga van hozzá utódainknak is.

Neveljük termőererjét vegyités, trágyázás, jó munka, alagcsövezés sat. által. Tanuljunk sok és jó trágyát késziteni. (A jó

gazda trágyagödre széltől, naptól fákkal és bástyákkal óva kupában van, hogy az esővíz belemehessen). Csak egy kis szokássá tenni kellene; azt a sok házi hulladékcsontot összerakni s megörölve földünkre vinni. De a magyar ember ezt összegyüjteni indolens s tán utálja is?

Inkább ne szántsunk, mint hantos vagy sáros állapotban. A tarlószántás legyen csekély és rögtön aratás után következzék be. Hig földnek hengert, kötöttnek fogast adjunk.

Korán vessünk és vetőgéppel — ha lehet — hogy minden mag a magházba jusson. Tiszta és jófaju magot vesssünk; csak amit földünk szeret azt vessük bele: jó zab is jobb a rossz buzánál.

Varjukat, seregélyeket ne zavarjuk; számtalan rovart föleszsznek ezek. A vakondot és sünt se bántsuk.

A hófuvatot vágjuk fel tél végén, hogy a vetés ki ne pálljék. Ha a fagy megszítta a hantot, boronáljuk a vetés tövéhez, hogy ennek támadéka legyen.

Homokföldre iszapot, kötött talajra homokot, vizesre hamut, kövesre habotyát hordva keverjük.

Biztositjuk. Gabonára nem kerül sokba, tán nemsokára nálunk is törvénynyé válik az országosan kötelező biztositás, mint Poroszországban.

Szőllőket uj szüz földbe is plántáljunk. Évezredek óta megunhatta ugyanazon föld ugyanazt a szőllőtőt és elvénülhetett a törzs, melynek gyökei labirintként hálózzák be a föld gyomrát egy ölnyi mélységben is. Koránérő s oly fajokat ültessünk, melyek jót és sokat adnak. A régi-hosszu csapos vesszőket hosszura messük. Miután a phylloxeravész közeleg, neveljünk ennek ellentálló amerikai vesszőket.

Borcsarnokokat és borkóstoló intézeteket állitsunk, hogy szakértőileg kezeltetvén, piaczot és vevőt is kapjunk, s hogy ne kelljen könyörögni a vevőnek. Tanuljuk a pinczekezelést, erjesztést, fejtést, deritést, borbetegségek gyógyitását.

Községi kölcsönmagtárakat állitsunk.

Állitsunk faiskolákat. Tanitsuk már az iskolában a fatenyésztést. A gyümölcs egészséges. Kenyérpótlék is, kereskedelmi czikk is.

Tanuljuk a gazdaságtant. Nem sine cura ez többé, de tudomány, még pedig kiaknázhatatlan. Ha már gazdasági intézetbe járni elkéstünk, gazdakönyveket pedig olvasni lusták vagyunk, járassunk legalább gazdasági szaklapokat.

Vigyázzunk a gazdászat európai, sőt világi szinvonalára, mert régi gabonatermelési methódusunkkal a faképnél maradunk. Gabonakivitelünket lenyomta az amerikai; jövőre ugylátszik ezét is, a mienket is lenyomja a keletindiai.

Készüljünk a gazdaság más ágait is p. o. a marhatenyésztést, tej-, sajt-, mézgazdaságokat is kultiválni.

E kegyes elmélkedések korszerüek most, de mindig is. Alkalmazzuk, ahol mit lehet.

Csontliszt-trágya.

Az idei őszi vetések e tájon jócskán hiányosak, foltosak. Jóformán az őszi száraz fagy sanyarta el őket. Csak a trágyásrészek daczoltak vele — meleg kisugárzásai folytán. Kézzel fogható példa és ösztön ez, hogy minél többet trágyázzuk földeinket. Hegyes vidékünkön ugy is ritka a *váltógazdaság* — inkább a *„rabló-gazdaság“* ez, midőn folyvást szivattyuzzuk e szegény anyaföldet — folyvást egyforma vetéssel elraboljuk a föld ős elemeit, mit az istálló-trágya is csak részben pótol — a *villanyt* pedig ez se, — ezt csak a *csontliszt* adja vissza a földnek.

De népünk nehezen szokik rá ilyfélékre. Véli, hogy öreg apja se szokta. Söt tán szégyenli, vagy utálja is a magyar ember a csont összegyüjtését.

A nagy-czenki czokorgyárban kérdém egykor a jó direktort, hogy mért alkalmaz itt, nagy Széchenyink egykori székhelyén, nagyobbrészt német és horvát munkásokat? Felelé: hogy mert magyar népünk nem szereti e lucskos, piszkos munkát. — Átmentünk aztán a szomszédos selyem-gyárba; itt már majdnem mind szép magyar pórleányok gombolyitották, fonták, szőtték, kefélték az aranyszinü selymet és ezüstfehér gumókat — vig magyar vagy mélabús danáik mellett.

Hanem most legujabban kormányunk panaszkodik, hogy az alföldi állami selyemgyárhoz se kap elégséges munkást. Látszik ebből, hogy népünk e, bár tiszta, de *piszmogó* munkát se igen

kedveli. — A férfia örömestebb dolgozik bármi erősbet *kint*, az Isten szabad ege alatt; a lánynép is örömestebb jár kendernyomásra — fonóházba, hová a legénynép is besettenkedik „szöszt ereszteni“ — ahol a szemérmes lány is — rokkapergés mellett nyilatkozhatik, dalolván:

„Ne vedd fel az orsót, mert ki nem válthatom —
Ugy fáj az én szivem, hogy ki sem mondhatom“ stb.

Hanem tán az iskolákban lehetne és kellene ezt gyermekeiknek lelkére kötni, hogy mily nagyszerü földjavitó-trágya a csontliszt s mily könnyü volna rászokni, hogy minden gazdaház csak a magánál szétszórt csonthulladékokat is összegyüjtse, megőrölje és földjére hintse.

Lelkész és tanitó urak hassanak ez irányban — lám az Ur imájában is kérve van a *„mindennapi kenyér“*. — Segitsük, hogy az *„Ur“* azt megadhassa nekünk! . . .

Iparunk és földmivelésünk.

Iparügyünk elökelö zászlóvivöjére, gróf Zichy Jenö urra, minapában azt mondá valaki, hogy „minden drága jóakarat mellett is, az ipart a földmivelés mellett dédelgetvén: nem látja a fától az erdőt“. (?)

Mert biráló szerint a magyar iparczikkecskéknek (beismerés az indokolható elmaradásnak, és elismerés az ujabbi haladás-nak) — nem levén export-piacza (indiai és afrikai nem létező gyarmatainkba), — ezeket inkább csak maguk a magyar föld-mivesgazdák veszik, ha vehetik, ha pénzük van, — (mert sok mágnásunk még keztyügombját is külföldről hozatja).

Tehát: ha a magyar földmivesnek és középbirtokosnak pénze van, akkor veszi ez a magyar iparczikkeket, tehát akkor lesz pénze a magyar iparosnak is, csakis akkor!

Tehát aki óhajtja az okozatot, kell óhajtani elözöleg az okot is. Vagyis aki magyar ipart akar dajkálni, előbb kell daj-kálni a magyar fölmivelést! ez levén az ok vagy alap, a mind-nyájunk létfeltétele: mit az ur imájában is naponta kérünk; az istenadta mindennapi kenyér!

S magam is azt hittem, hogy e syllogismus igazságához e világos helyzet szülte okok nagyhatalmasságu erejéhez (mert lám földmivesország vagyunk per eminenciam) ellenszó se fér!

És ime, viszszája is van a kartonnak!

Azért jó meghallgatni az ellenérvet itt is.

Nem muszáj rögtön megfogadni, előbb csak meghallgatni, szellöztetni, azután választani. Ez a bölcsesség, tolerancia és eszé-

lyesség! Mert ha az ellenokokat czáfolgatjuk, még jobban ragasz-kodhatunk saját okainkhoz.

Most midön szöllöinket a phylloxera, a gyártott-bor, fuxinozó kufárság, az árpalé, gyenge vámrendszer, piaczok elvesztése, kevés törvényhozási védelem, gabnakivitelünket oláh, orosz, amerikai, söt austráliai olcsó, buja östermelés (a hol már májusban aratnak és talán 1 évben kétszer is; hol a szüz föld eke nélkül terem, könnyen sokat), drága vasuti tariffáink (mik nagyrészben üzérek kezében vannak) leolvasztják.

Midön gyapjujövedelmünket a délszaki könnyü birkatartás (a hol télen is kint telel a nyáj) rég lepipálta.

Midön Amerika halonhizott sertése zsirjával eláraszt.

Midön nyers hust is jégvaggonokban fagyasztott ökrökben szállit az élelmes ánglius.

Midön eddig közelről gyors gabnakészitésünkkel előbb adha-tunk buzát a németnek, most a német gabnavevő (ha anglius is) egyet gondol, bevárja az amerikai és australiai buza ideérkezését, addig csak naponkéntit vesz, olcsó 6—8 frtért, miben mi elvér-zünk! . . .

Azután tesz bevásárlást, persze, a nagy kinálat mellet, még olcsóbban.

Midön tehát gazdaságunk majd minden föágát, az erősb verseny és sok más ok végveszélylyel fenyegetik.

Most az önvédelem végső kétségbeesése találékonyságot fa-csar ki a bús magyar mongol koponyájából.

Most áll elő egy pár jó hazafi egy végső jó tanácscsal (mint mosuszt a haldoklónak) mondván:

„Forduljunk magunkhoz!“ Dajkáljuk a magyar ipart és bel-kereskedést, azért és ugy, hogy ha csak magyar iparczikkeket véve, oda gazdagitjuk a magyar iparost és magyar kereskedőt, hogy ez sok segéddel jó asztaltartással dolgozhatván, maga is jól megveszi buzánkat, borunkat külföld nélkül is.

Ez lenne a valódi védegylet, első sorban az iparé, másodsorban per mopsz, a mezőgazdaságé!

No lám, nem is oly rosz eszme tán?

Megszivlelésre méltó.

De nézzük csak, mintha ál-logica, takart vers, sánta syllogis-mus volna? A kolorárium van előzményül csempészve porhintésül nekünk jámbor agrariusoknak szemeink közé! Mondja ugyanis:

„Magyar iparczikkeket véve, gazdagitsuk a magyar iparost“, hogy megvehesse terményeinket?

Köszönjük szépen! ott vagyunk ahol a mádi zsidó.

Vegyük mi gazdák a magyar iparczikkeket, de miből? 8 sőt 7 frtos buzából? Vesszük, ha lesz miből, adunk, ha lesz miből. A „nincs“-ből csak a jó Isten vehet, adhat (no meg a hitel).

Ugy-e, hát mégis a földmivelés az eleje és veleje a mi reménybeli jobb sorsunknak? ugy-e, hogy ezt kell előbb feldajkálni, ugy azután ennek emlőin élődik meg majd mind a többi: ipar, kereskedelem, de még a tudós-akadémia is: geographiai fekvésünk szerint is; ez pedig kényszerhelyzet, ha a négy folyam és hármas bércz virányait elhagyni nem akarjuk, — pedig nem akarjuk ám!

„Tehát mégis a föld mozog.“

Tehát „ne bántsd a magyart“, vagyis a jó agrárelvüeket!

Segitsük a földmivelést, ezzel — per mopsz — segitjük az ipart is. Ez az egyenes, tehát a a legrövidebb ut is boldogulásunkra!

Amaz, mint hosszabb ut, lassubb gyógyir ezen akut bajban! Mert ugy látszik válság előtt állunk!

Ámde a hosszu ut is jobb, mint semmi ut!

S én édes magyarom, sokat kiáltál te már! Addig is, mig e végső orvosság vérbe, gyakorlatba megy, mig jónak bizonyul és gyógyulást hoz, addig is türelem (e nemes erény), szivósság (fajodban), nélkülözés (járj hétköznapi ruhádban ünnepen is), remény (ingyen kapod), hit (hogy itt élned halnod kell), tudat (hogy igy muszáj), mert neked élned kell tul a második milleniumon is)! Ugy legyen!

* * *

De csak addig él Magyarország: mig a magyar gazda él!

Házi-ipar.

A szükség nagy mester. Országos szegényedésünk jelen korszakában kezdtünk ébredni, mentő deszkák után lehajolni. Helyesen: mert a sok szál deszkából előáll a kievező mentő csónak. Ily mentő deszkaszál a házi-ipar fejlesztésének eszméje.

Boldogult Bartal György miniszter tisztségében karolta fel ezt 1874-ben, azóta a kormány, de egyesületek és iskolai igazgatóságok is működnek e czélra, a kezdet nehézségéhez képest — szép sikerrel.

A kormány főleg a felföldön; a pesti orsz. iparegyesület az ország szivében, vidéki kisugárzással, — alföldi városaink hatóságai a magyar alföldön, gazdasági egyesületeink — de kisebb városaink, még Tapolcza is, — a tanulóknak szalmafonásra, kosárkötésre sat. képesitésével kezdik — mozditják az ügyet.

Ha igy felérezzük és igy sietünk gyógyitani a bajt; mentve leszünk.

Igy majd elmondhatjuk a számunkra már-már halotti szemfedőt késztitő jó szomszédoknak, a decz. 19-iki „Vasárnapi Ujság“ egy versének önérzetes tiltakozását, hogy:

Ne ássatok még sirt e Hon-nak,
Nincsen itt még nép-halott!
Ám azért, hogy fénye sápad,
A tüz el nem hamvadott!

Bárha vér-sebbel szerezte,
Multja van — nagy és dicső!
És ha multja van, felette
Nem csap által a jövő!"

Hanem ideje is volt az ébredésnek.

Keleti véralkatunk ugy is hajlandó „az édes mitsem-tevés"-re! Főleg télen. Főleg földmivelő magyar vidékeinken. Ráfogtuk, hogy télen nincs és lehetetlen a munka, — hogy csak emészteni — élvezni kell, a nyáron összetakaritott Isten áldását.

A korábbi multban még csak jobban volt. Azelőtt magyar városainkban, de nemrég még Somogy-, Baranyamegyékben is, főleg a nőnem annyit szőtt, font, varrt, hogy maga állitá elő egész házinépének öltözetét, asztal- és ágynemüit; ponyva-, párfödél-s pokróczneműit.

A termelt kender százféle babrálásával betölté téli hosszu estéjét! Az erdélyi magyar fejedelemnők házában maguk által is használt és kezelt butor volt a rokka, guzsaj. Középszerü nők utczán menve is szőttek, fontak.

Most már kevés tudna rokkát hajtani, — már-már derogált is nekik.

Csak 20 évvel azelőtt még szorgalmas fonóházak ablakai, házi gyártmányi olajmécseikkel világositották ki magyar falvaink téli estéjeit — barátságos fénysugárt lövelve a hideg, havas, néma falusi utczákra. — Éber „bakterek" tértek be melegedni ily nyájas fonóházakba, melyek a falusiélet téli költőiségét képezték, mert odajártak fonóba nemcsak a falu vénei, de a falu szépei is, ezek nyomába persze a falu ifjusága is és volt nyájas tréfa, enyelgés az öregek szeme előtt, dal, játék, de munka is. Még pedig versenymunka, mert a mely leány elejté orsóját, a ráleső legény felkapta, az pedig nyilván büntetést kapott, nem ugyan halálosat, de szégyenlőst, — vagy zálogváltót, mint népdalaink szépen megörökiték.

„Ne vedd fel az orsót, mert ki nem válthatom,
Ugy fáj az én szivem, hogy ki sem mondhatom!"

Hanem utóbbi időkben elhittük a németnek, hogy az ő gyári vászna szebb és fehérebb és olcsóbb, — vétek volna a kendertermelés százféle bajával bibelődni.

A rokkák felkerültek a padlásra — igy az esztergályosok buktak, a fonóházak kimentek a divatból. Később észrevettük, hogy hamis a német, mert abrosza, lepedője csak 1—2 évig tart — mert a lelket benne csak a buzából készült keményitő tartja, mely kimosódván: elmállik (mig a házi vásznat még a harmadik unoka is viselte) de már késő volt — mert a házi ipar kiment a divatból.

Nemrég még alkalmas jó gazdáknak szokásos téli hasznos mulatsága volt falvainkban a kosár — véka — méhkas, kocsikaskötés, most már készen veszszük a boltban, mint német gyártmányt, mint az amerikai zsirt és trieszti káposztát font-számra!

A szappanfőzést és házigyertya-mártást is elhagytuk! . . . . Tan rossz illatunak találjuk a keztyüs kézhez?

Oh térjünk vissza a régi jókra — a mik jók voltak — és szokjunk rá az uj hasznos munkákra — mikkel pénzt, időt, erkölcsöt és tönkremenésünket mentjük. Nem vagyunk güzü, hogy télen csak emészszünk! Van gazdaságunknál tárgy — téli feldolgozásra való — és esze, ügyessége is van népünknek hozzávaló! (A magyar iparos ügyességét, ha külföldre megy — ott is megbámulják — kapva-kapják.)

Az irás azt mondta régente; „Elvesz a nép, mely tudomány nélkül való."

Az élet azt kiáltja most: „Elvesz a nép, mely munka nélkül való"!

A házi-könyvtár.

„Elvesz a nép —
Mely tudomány nélkül való."

Francziaországban — főleg Párisban a munkásosztály szobájában is nélkülözhetlen, szokott butordarab a *„könyvszekrény"*. — Kisebb-nagyobb alakban, de elmaradhatlan *népies divat*, mint népünknél a *„tulipános láda"*; a zsellérnél egyszerü kis belső fiókkal, a négyökrösnél a *„sublatos"*, a hatökrösnél a *„pohárszékes"* is.

Németország majd minden községében van *„falusi könyvtár"*.

Igaz, hogy mindkét emlitett országban olcsók is a könyvek, a legjobb irók müvei olcsó kiadásban jelennek meg, füzetenként pár krajczárjával, — és épen azért lehet ott a könyveket olcsón adni, mert sok a vevő, nagy az olvasóközönség.

Hanem aztán meg is látszik az olvasás és tanulásnak mind szellemi, mind anyagi haszna mindkét nemzetnél. — Mutatják a közelmult történetei.

Kimondá a világ itélete; hogy a németek nagy győzelmét a francziák ellenében nem annyira a katonák, de az *iskolamesterek* vivták ki, — mert a porosz tanrendszer mintaszerü jónak van elismerve.

De viszont a levert franczia nemzet is általános közmüveltsége, tudományosan fejlett ipara, kereskedelme és tudományosan kezelt gazdászata által állott lábra oly bámulatos gyorsan! Csak

a *borászatát* nézzük, mily tudományos szakértelemmel üzi? Hogy egész Európát megadóztatja vele.

Azért mondá egy franczia borász, midőn a németek temérdek hadiköltségkövetelésén borzadtunk, hogy — sok-sok, de csak egy évben is már nagyrészét visszafizeti a német a *franczia pezsgők* vételárával is.

És a magyar ember is mondogatja ám, hogy *„Többet észszel, mint kézzel"*. De inkább csak a természetes észt érti, amit Isten adott, amiért nem kell fáradni, és amiért nem kell pénzt kiadni. Hanem a tanuláshoz, a találmányokba való mélyedéshez még kissé *„keleti vérünk"* van, — s ha egy-egy uj maschinát látunk, melylyel p. u. az elvetett borseprü kisajtolt kásájából is festéket — vagy világitó-szeszt s ebből meg pénzt facsar az ánglius: — rámondja népünk, hogy „bizony mégis hunczfut . . . mit ki nem fundál a német!"

Pedig a *„kifundáló"* találékony ész népünknél is megvan.

Hanem megvan irva, hogy *„könyvtára Sigfried és Kartigám"*, az ablak párkányán — vagy a mestergerendán.

Milyen szép volna egy kis üveges könyv-szekrény. Az apa megkezdené, a fiu folytatná — az unoka könnyen nagyobbitaná.

Most már nálunk is jőnek classikus iróinknak olcsó kiadásai. Azaz jőnnének, ha kelnének. — Ott van a *„Vasárnapi könyvtár"* (azaz volt, mig kellő részvéthiány miatt, félbe nem szakadt). — Ott van a *„Falusi könyvtár"*, olcsó füzetes-vállalat. Ez is csak teng. — Most adatnak Jókai beszélyei, öt-hat jó magyar-zamatu novellái, egy füzetben 40 kr. stb.

Hanem hát valljuk be: hogy népünk még nem igen szomjuhozza az olvasást, — pedig csak kezdené, csak kóstolna bele — ugy járna vele, mint a boros-kancsóval, ahol az első itcze maga után kivánja a másodikat!

És a második könyv is alig kerülne többe, mint a — második itcze!

Nagy Széchenynk idejében egyszer egy franczia utazó alföldünknek Hortobágy pusztáján eltévedvén: egy közel legeltető juhászhoz fordult utbaigazitásért és majd sóbálványnyá lett, midőn pásztorunkat hirlapolvasásban találta és franczia nyelven mutatá meg neki a kérdezett utat. Ez elmondá otthon: hogy Magyarországon a juhász a *nyáj mellett is ujságot olvas.* Pedig hát ugy esett, hogy a földesur otthonn felejtett puskájáért hazafuttatván a

juhászt, addig ő vette rá annak czifra szürét s az alatt olvasgatta a saját zsebében volt ujságot.

Sok — aki már olvas is népünkből — csak *kölcsönkért könyvből* olvas, ugy gondolkozván, hogy minek ezután, ha egyszer elolvasta? Jól mondja Jókaink, hogy *„nem jó könyv az, mely a második elolvasást meg nem érdemli“*. De a néhai jó öreg Edvi Illésünk meg azt mondta, hogy *„nincs rossz könyv“*, mert nincs olyan, amiből valamit ne tanulhatnánk, és mig olvassuk: más rosszban sem foglalkozunk.

De mi kissé olvasottabbak is ugy vagyunk a könyvvel, hogy első elolvasáskor csak *vágtatva* futunk át rajta, — kerget bennünket a kiváncsiság, a végeredmény mielőbbi megtudhatása — és csak a második olvasáskor értjük, érezzük és szürjük át lelkünkön higgadtan. De ezt csak a saját könyvünkkel tehetjük kellőleg.

„Mért nincs minden lánynak kút az udvarában?“ — mondja a népdal. Pedig hát a *„Falu-kút“*-ról is megél az ember: de aki udvarában mereget: bizony bővebben — gyakrabban mereget.

Mások ellenvetik: hogy „könyvekre nem kerül“. Nem igaz! Mert aránylag mindenkinek kerül, amire keriteni akar. Épen magyar jellemünk olyan, hogy amit szemünk, szánk megkiván: *kidepntáljuk azt a pokolból is:* a dohányt, a szalagot, a selyemruhát, a pörkölt-tortát s több efélét. — S no ezek mellett, vagy ezek helyett könyv nem kerülne?

Még mások mondják, hogy „ugy se érünk rá olvasni“. No ez meg épen nem igaz! Mert nincs oly elfoglalt embər, kinek üres ideje nem volna.

Bár iszen felvenné népünk az elvet, hogy *„Az idő pénz!“* No ez inkább angol közmondás. Még nem igen van magyarra *kifordítva!*

A nap huszonnégy órájából ha nyolcz órát dolgozunk, nyolcz órát aluszunk, hová lesz a harmadik nyolcz óra? Szórakozásra.

Hát ennek felét vagy negyedrészét nem lehetne-e könyvvel, betüvel szórakozni?

A szellemi-munkás fejtörő, sokszor pedans hivatalos irásbeli munkájában kimerülve, örül, üdül, könnyebbül, ha másfaju betühöz menekülhet.

A kézi-munkás mig pihen, mig déli álomra dül, mig *levese hül;* a gazda, mig munkásai után sétál, mig marhái delelnek, elő veheti zsebéből (ha bele tette) könyvét, hirlapját.

Sok ember panaszkodik, hogy nehezen alszik el. Tessék rászokni: *elalvás előtt pár lapot olvasni:* mily jótékony szórakozás ez, a napi fáradalmak és gondok ellen! Ezeket kiszoritja a fejből is, szivből is — és megjön a jótékony álom.

Tehát még *„altatónak“* is jó az olvasás.

De fönnebbiek szerint *„éltetőnek“* is jó — söt mellőzhetlen, ha a haladó világ kereke által magunkat eltiportatni nem akarjuk.

Mi magyaroknak nemzeti kötelesség is!

Körülvéve annyi más nemzetiséggel — kitéve ahol politikával, hol erőveli beolvasztásnak! Most is vészterhes felhők tornyosulnak határainkon, félmillió szláv-fegyver csoportosul a szomszédságunkban, és épen mi vagyunk nagy gát, nagy szálka a szemében, — készül is agyonnyomni, elsikálni bennünket.

S mi őrizzen meg bennünket?

Ami eddig:

A jó Istenen kivül a nyelvünkhöz és nemzetiségünkhöz való ragaszkodás, mert nyelv nélkül nincs többé nemzet!

Nemzetiségünk pedig nyelvünkben, ez pedig *irodalmunkban* feneklik.

Ide menekült nemzetiségünk, az irodalomhoz, már sokszor.

Nem magyar tehát, aki a magyar könyvet nem szereti.

S aki szereti, vegye is meg azt!

A házi könyvszekrény: szellemi kincsszekrény.

Mi magyaroknak pedig drága *„Frigyláda“* is az, melyben, mint a régi izraeliták Istennel kötött frigyiratait: ugy mi is nemzeti Geniusunkkal kötött *védszövetségünk* aranybetüit őrizni tartozunk!

Bortőzsde.

A pesti áru- és *értéktőzsde* bizottmánya — az országos gazdasági egyesületnek és a nagyméltóságu ministeriumnak felhivása folytán — a hazai borkereskedés érdekében — a bor és szeszes italok számára, a pesti árutőzsdén egy külön *bortőzsdei* szakosztály felállitását határozván el — felhivja a szakközönséget 15 frt tagsági dij melletti csatlakozásra — mi a tőzsde titkári hivatalához (Budapest, Mária Valéria-utcza, tőzsdeépület) tehető jelentkezéssel történhetik.

Az alakuló gyülés fog majd a részletekről és az alapszabályokról intézkedni.

De a czim — átalánosságban már magán hordja nemcsak értelmét, de a bortermelő hazánk és megyénkbeni rég érzett szükségességet.

Nagyobb termelőink — hiszem — hogy azonnal küldék is a tagsági 15 frtot (mely aláirások szaporodtával lejebb szállittatni igértetik.

De a zalamegyei tisztelt gazdasági egyesület jól teszi vala, ha az alakuló gyülés előtt már mint testület siet csatlakozni, vagyis tagul jelentkeznék — és az alakuló gyülésen már megyénk borászati érdekeit küldöttje által képviseltetné.

Mert borászatunk érdekében minden mozzanatot felhasználni kell — s erre a megyei gazdasági egylet leginkább képes — leginkább hivatott.

Erdélynek és más vidéknek borcsarnokai virágzó pinczeegyletei vannak, csak e bordús Balaton-melléknek nincs — még egy árva *„kostoló-egylete“* sincs!

A mult évben Tapolczán akart egy pincze-egyletféle alakulni, a jóakaratu derék gróf *Deim* elnöksége mellett. A korrect alapszabályokat is elkészitettük már, de félben maradt, először a közbejött jégverés, másodszor a tapolczai derék tanár Molnár J. Budapestre költözése, harmadszor a miatt, hogy az ideigl. választmány többsége mellőzé a mai napság mellőzhetlen nyereményre és gyors osztalékra való kilátást azzal, hogy csak a tagok öntermését beadni, ezt három-négy évig szakszerüleg kezelni s igy boraink belbecsét kifejteni rendelé — de nem engedve meg, hogy egyuttal idegen (nem tagoktóli) borok vétessenek össze és rövidebb kezelés után nyereséggel hamar eladassanak. — Szóval: nemesczélu *pinczekezelést* czélzott csak. Pedig e mellett megfért volna a csarnoki kereskedés is. Igy több aláiró lett volna. És a kezdet nehézségein már tul volnánk — és volna már egy kis bortőzsdénk Tapolczán (hol a város is szép ajánlatokat tett hozzá) mert valódi helyi szükség volna az itt, vagy a vidéken. Ugyan a mult évben *Sógor György* a „Balaton és V.“ lap szerkesztője Keszthelyre egy borkóstoló intézetet pengetett — de csak pengetett.

Most pedig *Parragh Gábor* ur pesti lakos (de zalai birtokos) és régi practikus borász — szándékozik, mint halljuk — ily borkóstoló intézetet állitani Tapolczán. Vajha tenné.

De vidékünknek van egy nehány privát borkereskedője, kik egy kis mód — gyakorlat és ismeretségük mellett e tájon a borösszegyüjtést és nagybani eladását — persze jó sikerrel monopolizálván: az ily közzé világló egyleteket — természetesen gátolják — nehezitik.

De a termelő publikum e mellett szenved.

A gazda éven át költ, adózik szölleje után — s szüretkor csaknem könyörögnie kell, hogy vegyék le nyakáról, hogy vegyék meg drága fáradsága levét — olcsón! Ez nemcsak lealázó — de elkedvtelenitő is, az amugy is minden oldalról sujtott termelő középosztályra.

Utaink rosszak. Ily özönvizes években plane. Régi jó hienczeink se mernek szállitani. — Kővágó-Örsnél a vasuthoz átjáró gőzhajónk is a kezelő sikkasztásának esett áldozatul. Népünk pedig — Isten tudja minő indolentiából — nem szokik reá, hogy saját

borát legalább csak Stayer széléig is *elfuvarozná*. Igy a termés a pinczében hever — mig az adóexecutio el nem emeli. (Azért mondja népünk, hogy phylloxera nincs — elég phylloxera a végrehajtó.)

Egy közmondásunk mondja, hogy „a valótól nem kell félni." De itt félünk tőle. Látni kell azt a lehangolt bortermelőt, midőn délesténként pinczéjéhez ballagva — szomszédjával találkozván — „jó este" köszöntés után ily párbeszéd fejlik: „Meg vannak-e borai komám?" „Meg ám — fájdalom a kutyának se kell." S eltünődik rajta bus magyarosan: hogy hát tulajdonképen miért is nincs kelete ennek a drága jó nedvnek?! S elkeseredésében mi telhetik töle? Nagyot iszik belőle — bu elfelejtőre! De azért az erszény üres — a kamat meg nagy.

Itt az ideje, segiteni vidékünk e nagy baján.

Szemeink és reményeink a megyei tisztelt gazdasági-egylethez fordulnak!

Borcsarnok-e vagy pinczeegylet?

(A tapolczai 1875-iki közgyülésből.)

A balatonmelléki bortermelők rég érezték szükségét, borászatuk érdekében valamit lenditeni.

Már 1830 táján terveltek itt egy borcsarnokot, néhai Hertelendy és néhai b. Putheani urak, de ezek jóakarata akkor is néhány nagyobb termelő és egyszersmind privat borkereskedőnek önösségén megtörött, mert ezek saját pinczészetüket féltették, holott a társulati közpinczézéssel — miként előző czikkemben indokolám — sokkal nagyobb haszon igérkezik a jövőben egész vidékünkre és hazai borászatunkra — ugy, hogy e közhaszonból és közrenomméból a mi rész reájuk jutand, az nagyobb és tartósb leend, a jelen privat ephemer nyereményöknél már csak azért is, mert forraló pinczéket és ehhez tudományos szakkezelőt a társulat jobban állithat és a társulatot nem ragadhatja el oly könnyen a pillanatnyi nyereség-vágy — mert kötve van a többi tag és az alapszabályok által! —

Utóbb gróf Deym, ifjabb Putheani, Nedeczky stb. urak ezen a pesti Parragh ur által ujra megpenditett s általam tovább hangoztatott eszmét ujra felkarolván — az e czélra összehivott értekezlet egy öt tagu választmányt küldött ki az alapszabályok kidolgozására.

Első kérdése lett persze: hogy borcsarnok vagy pinczeegyleti társaság legyünk-e?

Az ötös-küldöttség beható megvitatás után az utóbbira határozta magát.

Ezt fogadta el a 24-es bizottmány s ezt fogadta el a közgyülés is.

Különbség van a kettő között! A borcsarnoknál részvényjegyek bocsájtatnának ki s ezekből vehetne bárki bármennyit, s a pénzen aztán vennének bort a hol és a mily jutányosan lehet és némi rövidleges kezelés után eladnák, a mily magas áron és mihelyt csak lehet, s a nyereményen aztán osztoznak a részvény arányában, azonnal, évenként.

A pinczeegyletnél csak a bortermelők állnak össze s arra kötelezik magukat: hogy saját hamisitatlan termésüknek évi hányadrészét adják be egyleti kezelésre s ezt chemikus szakértővel két-három évig kezeltetik, s csak a harmadik évben bocsájtják eladásra, a javát külföldre is.

Világos tehát, hogy borcsarnoknál a gyors nyereség, a pinczeegyletnél pedig boraink renoméja a főczél! — Amaz tehát kecsegtetőbb, emez a jelenre önmegtagadóbb — de ép azért nemesebb czél! (És pénz dolgában is olcsóbban kezdhető.)

Azt akarjuk t. i. megpróbálni és a világnak megmutatni: hogy éjszak-balatonparti (még tán Somlót is beleértve) boraink tiszta termelés és a szakértői két—három évi jó kezelés mellett mivé válhatnak? Hová emelkedhetnek belbecsben?

Hihetjük, hogy magasra, akár a rajnai borokig emelkednek: — mert talajunk és klimánk nagyon neki való. Tudták ezt már az itt lakott ős rómaiak, mert itt már azok is nagy bortermelést üztek, — mit igazol az is, hogy husz-harmincz évvel ezelőtt itt, Kékkut községben (Kővágó-Örs mellett) egy római kőkoporsó találtatván, ennek kőfödelén egy szájában szőlőfürtöt tartó páva volt kifaragva, — mit néhai Kerkápoly I. akkori alispánunk a pesti muzeumhoz akkor le is szállittatott, alja pedig mint itatóvályu használtatik községünkben.*)

*) Nagy érzékkel birtak a rómaiak a szebb tájhelyek és pontok kiválasztásában, p. u. a határunkhoz tartozó ecséri pusztán voltak balatoni fürdőik, miknek romjai láthatók itt maig is a vizparton, oly szép ponton, hogy méltán vetekedik a Como-part bübájával, feljebb pedig egy gyönyörü ponton egy ős romtemplom góthivei emelkednek oly impozáns szépséggel, hogy Romer ur is áhitattal vizsgálta azt és a falaiból kilátszó római feliratu kőtáblákat.

Egy, e táji monogramm pedig azt irja: hogy egyik római császár neje férjével sokszor itt időzött s e tájba beleszeretvén, öregségében is jó sokáig itt, Tihanyban lakott és a szőllőmivelést itt oly kiváló szenvedélylyel üzte: hogy a jóniai szigetekről hordatta ide a szőllővesszőket hegyhátaink beplántálására — tehát régibb szőllőfajainkban (mint kéknyelü, szigeti v. furmain) a tengerközi üde görög föld — és légszülte zamatlángja lobog!

Boraink közt a Somlaiban van a legtöbb czitromsav, a Badacsonyiban pedig a legtöbb czukor, közben eső hegyeink termése pedig szerencsés vegyülete e kettőnek!

Hihetjük tehát, hogy a fönt irtam két-három évi pinczekezelés mellett boraink becsét és hirét világra szóllóvá emelhetjük; — csak az a kérdés, hogy: kinek van kedve és tehetsége borának egyrészét évenkint ide beadni s erre akónként négy-öt forintot pinczére, hordók és kezelési költségekre befizetni s ennek eredményére három évig várakozni. Vagyis kinek van kedve és tehetsége három évig csak capitalisálni, e pénzszük világban? Hiszem, hogy lesznek ilyenek, habár kezdetben nem sokan is, de lesznek annyian, hogy az alakuláshoz szükségeltnek kimondott kétezer akó must még ez évben betétetik.

Annyival inkább lesznek, mert a fönnebbiek szerint több mint valószinü, hogy az ily három évi jól kezelt borainknak nagy áremelkedése leend, vagyis, hogy a tőkésitő betétünkre a harmadik-negyedik évben jó kamatot kapunk! És annyival inkább lesznek aláiró tagok, mert alapszabályaink szerint az igazgatóság jogositva lesz országos pénzintézetektől nagyobb pénzkölcsönt jutányos kamatra avagy tán harmincz éves törlesztésre is felvenni (mire hypotheka lesz a betéti bor is) és azt az egyleti tagoknak apróbb részletekben, de valamivel nagyobb kamatra kölcsönadni — mely kis kölcsön-müvelet egyfelől segély lesz a tagok számára, de némi évi nyereményt is szerez, melyben a tagok betétük arányában ismét osztakoznak.

A később — juniusban tartott — gyülésben már is vagy négyszáz akónyi aláirás történt, pedig a nagy munkaidő miatt sok termelő nem jelenhetett meg — de hiszszük, hogy a körözendő ivet még sokan ajánlják, mert ismerjük birtokos társainkat, hogy minden szépre, jóra, nemesre fogékonyak és mindenre, ami köz- és hazai ügy, még áldozatkészek is, de annyira értelmesek is, hogy egyszerre belátják, miként itt anyagilag is csak nyerni lehet —

és csupán csak az a kérdés, hogy a betét gyümölcsét három évig elvárni birják-e? . . .

Én hiszem, hogy: birjuk és akarjuk is! . . . Hiszen aki gyors hasznot, hamari gyümölcsözést akar: az ültessen például krumplit (földialmát) azt a harmadik negyedik hónapban szedheti már, — de a nemesebb alma már néhány évig megvárat magára, még is lám ültetjük fáját?!

Mint már előzőleg is érintettem, Sógor György ur a „Balatonvidék" czimű lap szerkesztője Keszthelyre borkóstoló intézetet szándékozik állitani. Ez privát vállalat, áruközvetitő vagy boreladásunkat közvetitő — hitelesitett könyvvel biró üzlet. De ez is nagyon üdvös a közre is, — ennek hijját is érezzük.

Tehát létesülését nagyon óhajtjuk; de ez persze a bortermelés és kezelés emelésére directe annyira nem hathatván: nagyon megfér ami egyletünk mellett, mely a harmadik évben már szinte piaczot vagyis vevőt keres — tehát ő hozzá, ki ugyanezt teszi, egyletünk kóstoló mustráját is elhelyezheti.

Azoknak, kik alakulásban levő pincze-egyletünket ambulatoriusnak óhajtanák: ugy, hogy a szakértő megbizottunk járjon pinczéről-pinczére? — mondjuk: hogy ez nem annyira czélravezető, mert ily szakértőnek, műszereivel való vándorlása több időt és fizetést igényel, sőt ily embert sem kapnánk reá jelenleg, — de az egyes termelőknek csak forraló pinczét is külön felállitani: terhes is, fölösleges is lenne.

Azoknak pedig, kik a csarnokot — vagy borkereskedési-társaságot — óhajtanák, — megsugjuk: hogy a kolozsvári és egyéb — jelenleg virágzó borcsarnokaink is — mint egylet kezdték és hogy nemsok idő mulva a mi pinczészetünk is kereskedéssé növi ki magát, mert a negyedik és következő években már mindig lesz három éves kész borunk az eladásra — aztán igy odáig mint pincze-egylet dolgozván és várván: a fennirt nemesebb czélt is elérve, kereskedhetünk.

Ezért gondolkodik a Somogy-Balatonparti szöllőbirtokosság, hogy melyik módozatra egyesüljön? Bármelyikkel is csak *közszükséget* pótolnak és hasznot tesznek a köznek is, maguknak is.

Hogy melyik irányban tesznek több hasznot a közre? Arra a fennebbiekben van a válasz.

Alapszabálytervezetökbe egypár olygarchicus §. csuszott be, mely szerint a kisebb termelő joga nagyon megkurtitva lett

volna. (Pedig a sok kis termelő összessége teszi a nagyobb részt). Aztán minden ily intézmény jó, ha minél inkább behatol a nemzettest zömébe.

De e pár paragraphust a közgyülés kibővitvén s a kisebb birtokosok jogait megóván: — most már — járuljunk az aláiráshoz!

Ez is oly üdvös egylet, ahol biztosan tőkésitünk; a köznek és magunknak is!

Befásitás.

Van egy népdalunk, melynek refrainje igy szól:

„Ugyan kinek volna kedve
Gyöngyélethez, erőltetve“.

Pedig igy kell — mert keleti indolens nép vagyunk. — E refrainnél hivebben véralkatunkhoz vág azon, megtörtént, 1848 előtti adoma, midőn a szolgabiró boldogemlékü füles csézája épen a községbiró háza előtti kátyuba nagyot zökkenvén, meghalt — akarom mondani összerokkant, miért a szolgabiró a község biráját „deres“ helyett a kátyuba fektetve akarta megcsapatni, de ez a legnyiltabb önérzettel szabadkozva mondá: „Instállom alássan a tekintetes urat, maga az oka: miért nem parancsolta“ — t. i. a kátyu betöltését és az utcsinálást.

A magyar ember szereti a szabadságot, de szereti, sőt meg is várja a határozott parancsolatot, akkor aztán nem okoskodik és késlelkedik felette, mert „*muszáj!*“

Ezt jellemzi azon másik népdala is:

„Mondja meg csak magyarán, hogy mit akar,
Meg is érti, meg is teszi a magyar“.

Ezt jellemzi az ős magyar népszójárás is: „egyenes, mint a parancsolat!“

Mennyit irtak szakférfiaink az ország befásitása szép és hasznos voltáról, mennyit erőlködnek egyes ügybarátok tanácscsal, jó példával — legtöbbször kimosolyogta őket a magyar ember. Az alföldön gondolá: apám sem ültetett mégis holtig élt, — az is igy érte és hagyta Hortobágyot, mégis jó legelője van ott a juhnyájnak és tán még alkalmatlan is volna a száguldó betyárnak; meg se látná a fától az erdőt — igazában az őt üldöző lovas pandurt — földön pedig olyba vevé a fát, mint a gazról mondják, hogy „ott is megterem az, a hol nem vetik.“

Egyes faültetők erőlködését pedig ugy tette csuffá a nép, hogy mig a jámborok tizszer ültettek, ők csak tizenegyszer vagdalták ki. — „Már miért lenne különb ember az ültető, mint más.“ — Vagy görbélvén ostornyelét, midőn gabonásszekere mellett a malomba ballagott: épen reá ért levágni az utparti fasudarat uj ostornyélnek, vagy passionalis próbát csinált, hogy a kiköszörült baltája mily szépen leteremti az utszéli ültetést. Legtöbbször pedig kicsinyes boszuk áldozatai lettek az ily fiatal ültetvények: fel nem gyujtlak — gondolá — de várj csak — lefektetem a fáidat! Alulirtnak csak ez évben is már kétszer, két helyen vannak oly halottaim — épen most is ott feküsznek egyik tagom szélén, sorban földre borulva, mint az elesett katonák. Nyilván egy juhász barátom halottjai, kit a mult héten kárban értem.

Jól fogta fel tehát népünk jellemét és szükségét a nmltsg. m. kir. földmivelési ministerium küldöttsége — midőn a mult évben törvényjavaslattá tette a „kötelező fásitást.“

Kimondatott a fásitási kötelezettség a községi — pusztai és 100 holdat meghaladó birtok határainak körülültetésére — a nyilvános és dülőutak — marhacsapások — vasutak szélei — utczák, temetők — homok és kavicsgödrök — téglavetők — kutak és források, ugy a vizmosásos partok befásitására, ugy hogy minden község 3 év alatt faiskolájában annyi csemetét tartozik termelni, a mennyivel a most irt helyeket beültetheti, s ezt attól 4 év — tehát 7 év alatt bevégezni tartozik — ugy hiszem, büntetés birság terhe mellett. Elég hosszu idő. Meghányja-vetheti az érdemes tanács és ha belátni nem méltóztatnék is, ott lesz a hátbaütő bot a (§) paragrafus.

Ha már egyszer muszáj, hát üsse kő, „több bolondot is már megtettek velünk“, mondja az öreg biró. — És meglesz: mert parancsolva lesz! Pár év mulva aztán, mikor szántótarisznyáját

vagy fejelés-csizmáit a fiatal fa-ágára szépen felaggathatja és kánikuláris mezei ebédjét annak hűs árnyékában költheti el: elgondolja, hogy mégis helyesebb ez ám igy, mint annakelőtte, mikor csizmáját barázdába ásni kénytetvén — este alig, hogy rátalált, vagy midőn tarisznyáját kutyája őrzésére bizván: *ez azt szépen kiürité;* — avagy mikor még a fátlan rétjén, eső és napheve ellen a szekér alá bujt komondor kutyája mellé. Hát ha majd ez a parancsolt ültetvény egy-egy jó szánka fát, egy-egy épület gerendát is ingyen ad, — nyesedéke utóbb egy-egy szekér fát, tél-jég idején, mikor hegyháti erdejére ökre lábtörése nélkül nem is mehet: vagy egy-egy ily rétszéli fa gyümölcse a kiszáradt csutorát üditőleg pótolja: akkor már éppen elmondja: hogy tán mégis okos ember volt ám apám, a ki ide ültette és a törvényhozó, a ki azt ide parancsolta.

Ha igy aztán muszájból minden gazda ültet — az utszélekre pedig minden községlakó robotba ültetni kiparancsolva lesz, akkor majd nem vágja ki, mert tudja, hogy jövőre ujra kiparancsolva lenne.

Légy üdvöz hát fásitási törvényjavaslat, bárcsak előbb születtél volna bátyáidnál, a kocsi-, a ló- és a vadászati drága taxa helyett.

Hal-gazdaságunk.

Sajnos, hogy e czimbetühöz még egy „g“ betüt nem irhatok bőség jelzőül, mert:

Halgazdagságunk volt és nincs!

A „lesz“ pedig csak „lehet“ ha t. i. a törvényhozás és magunk is ugy csináljuk. — Mert hát:

Halbőségünk multja hires volt Európaszerte már az Árpádház alatt; nemcsak halászatunk, de haltenyésztésünk is volt!

Dr. Orsvay a „Magyar orsz. vizrajza a XIII. században“ czimü könyvében irja, hogy akkori halászatunk nemzetgazdászati elveken alapulván, a m. e. ezerötven állóvizeinkből kétharmadrész halastó volt, mesterséges haltenyésztéssel. (Itt Kővágó-Eörsön maig is látható a Diskay- és Ságváry-családok halastavának — szárazgödre.) Őseink, ha igy kertjükben tenyésztették: bizonnyal a Balatonban is kimélték a halat.

Ettek, de etették is azokat. Fogtak, de nem a mai rablógazdaság spekulatiója szerint!

Mi csak eszszük, fogjuk, eladjuk a halállományt, mintha csak mától holnapig kéne, — pedig mint egyéb nemzetgazdászati czikk: ez is „hitre bizott jószág,“ minek évi jövedékét igen, de állagát felemészteni nem szabad, — levén a jövő: unokáinké!

De ha igy folytatjuk: unokáink majd csak papirra pingálva ismerendik a balatoni fogast s a tiszai kecsegét — stb. (pedig az antropologok azt mondják, hogy a halevő emberek, egyenlő körülmények közt elmésebbek is — a halbani phosphor hatván az elmére.)

Még 1847-ben Heckl, a „halaink és haltenyésztésünk" czimü munkájában, a balatoni és tiszai halbőségünk mesés mennyiségéről irt, — ugy a privát halastavakról is, mikből az uraságok jobbágyaikkal halásztattak sátoros ünnepélyeikre, egyébkor pedig — főleg az ivarzási hónapokban védte azokat egyrészről a kegyelet, más részről a tilalmi félsz — mint akár az erdőket.

„Fáészat, halászat, madarászat," mint fontos dolgok emlittetnek régibb törvényeinkben, söt eladó és osztályleveleinkben is.

1848 óta — fájdalom — majdnem szabadzsákmánynyá lett a halállomány is.

Ki-ki meregette a hogy birta, tetszése szerinti időben és parázs hálóval is, mely a legapróbb köcskét is megfogja — pedig ez apró hallal táplálkoznak a nagyobbak.

A Bach-korszak is sok másra kiható gondoskodásából kifelejté a halvédelmet.

Partunk nádasaiban, — ivarzási napokon, — a sok lesipuskás lődözte, szigonyozta a csomókban kavargó halat s merte tarisznyájába.

Ezen segitett kissé a nagyméltóságu földmivelési miniszterium által 1874-ben hozott, ideiglenes szabályrendelet — háló és csónak lepecsétlése, a buzgó szolgabiráknak.

De nagyobb baj az, hogy Balatonunk tükrét tavaszszal, (mikor halaink tömege a Sió berkeibe vándorol ivarzani) a déli-vasuttársaság, kormányengedélylyel, a Sió zsilipjénél, nem tudom hány lábbal, ugy lecsapolja, a zsilipőrök pedig — jó borravalóért — még több lábbal, ugy lecsapolják, hogy az ivarzásból visszatérni akaró szegény halaink a zsilip apályain nem birnak visszajönni és ott vesznek a Sió sarában — milliószámra — mikből a nagyját a sióparti nép magának, az apraját pedig sertéseinek haza zsákolja, szekerekre lapátolja, különben a tengernyi döglött hal bűze kolerával sujtaná ezen — utonálló halöldöklést!

E nagy bajon is kormányunk valahára segitendő, a nagyméltóságu földmivelési miniszterium elrendelte, hogy a Sió zsilipjeihez még ez évben ugynevezett „hallépcsőt" állittat, min az ivarzó haltömeg szépen ki- és bevándorolhat.

55.000 kaliforniai „Lazatz" halfajtát is adott kormányunk Balatonunk számára, már 1880—82-ben és jövőre is igéri anyagi, erkölcsi támogatását a halvédegyletek számára — addig is, mig erről a törvényhozás tüzetesben gondoskodhatik.

Védegyletet hát a sok oldalról zaklatott szegény halunknak, jobban mondva: magunknak — egyik nemzetgazdászati czikkünknek — hitre bizott jószágunknak — egyik fontos élelmi szerünknek!

Ennek és a rokontárgyu eszméknek megbeszélésére gr. Széchen Imre ur, a füredi értekezletnek buzgó elnöke, most folyó évi október hó 26-kára Keszthelyre egy értekezletre hitta össze az érdeklőket.

Jelenjünk meg minél számosabban! A közakarat kifog a bajokon és nehézségeken és megmenti halállományunk jövőjét!

Hal- és favédtörvény.

Rendeletek jöttek tavaly, sőt már előbb is, hogy az az istenadta sok hal, ott a Balatonban, még se olyan sok, hogy el ne fogyhatna — hogy az a jó sok hal nem is egészen a mienk — hanem a jövő nemzedéké is — hogy ívási időkben és túl, apró hálóval fogdosni embertelenség stb. stb.

Pandurok is megbizattak mindezt ellenőrizni, de hát a kapzsi partlakó tartott hálót, olyat is, mit a visitatiókor felmutatott, s olyat is, mit azután holdvilágnál eresztett ki a néma szárnyasok összefogására. (A törvény, a vallás mind jó, csak mi nem vagyunk jók, kik nem tartjuk meg azt.) Hanem hát a természet paragraphusa a legerősebb.

Az idei ősz nagy hótömeget sodort a Balatonnak — fagyni indult habfelszinére — s igy fagyván be, a sok hótörmelék ott a jég alatt rekedt — s a halász hálója csak a havat fogá, — a hal maradt. Megmenté nem a törvény, de az időjárás §-a.

Fatörvényünk is készül. — Mint kormányjavaslatot ismertették a lapok a tél elején. Azóta semmit se hallunk róla. Kár! A javaslat szerint kötelessége lenne minden községnek nemcsak faiskolát tartani, hanem három évi záridő és büntetés mellett minden dülő utait, kut, itató-, delelő-helyeit is stb. beülteni, befásitni! Papiron már irva van, de ha sokáig csak ott marad: mikor telik le a három év, ha oly soká kezdődik? Igy alig hüsel a parancsolt fa árnyékában az a törvényhozó.

Jó lenne azért, ha addig is magunk, a községek, gazdasági egyesületek, tennénk valamit a szép és hasznos fatenyésztés tárgyában. Utalt erre a hosszu nagy tél is. Fa nélkül megfagy a jó gondolat is.

A temesvári gazdasági egyesület szorgolja a fennirt javaslat törvénynyé tételét s szigorubb favédtörvényt sürget a kormánynál s addig is minden községbe „faiskola-biztost“ állit, kerületében (pedig ott még sok fa van — ha még hagyott Lónyay ?), hanem hát igaz az, hogy tudja megbecsülni a vagyont, akinek van. — Még Zalamegyének is van itt-ott szép erdeje: addig becsüljük meg, mig van mit. Tisztelettel kérjük a zalamegyei gazdasági egyesületet, hogy a temesi módra irjon fel a kormányhoz s itthon is tegyen e tárgyban oly komoly kezdeményezést, minőt e szép és fontos közgazdászati kérdés megérdemel!

Elszegényedés.

(Társadalmi, gazdászati és müvelődési szempontból.)

A fényes 1840—48-ki korszakban 3 nagy hazánkfia 3 külön irányban — mindenik a maga módja szerint vélte boldogithatni édes hazánkat t. i. *Kossuth* a politikai — *Deák* a jogi — *Széchenyi* a gazdászati, ipar, közlekedés és kereskedelmi, szóval a status-oekonomi irányban.

Nem mondom, hogy bármelyik is teljesen megfeledkezett volna a másik irányzatról, de alapnézetek szerint igy különböztethetők.

Nem vagyunk hivatva itt birálgatni egyik vagy másik irányt. Ez a politikai lapoknak és a históriának feladata — csak nagy Széchenyinknek azon gyakorlatilag igaz és nagy axiomáját visszhangozzuk, hogy anyagilag gazdag nép kivivja magának szellemi és politikai gazdagságát, tehát függetlenségét is — de meglevő jogait söt függetlenségét is elveszti a nép és ország, ha szegény.

Nem fürkésszük itt mondom, hogy a fenirt 3 irány közül, melyik előbbre való s hamarabb czélhozvezető — hanem hát a meglevő bajok okait és gyógymódját kereső — és hazája sorsán csüngő lélek elgondolkozik rajta, hogy azon pár évtized óta — annyi létküzdelmek után a 3 irány közül főleg melyiken küzd és vergődik jelen államéletünk és magyar társadalmunk? (Mert hogy vergődik és hogy beteg ez: beismerve van és kiki érzi!)

Lássuk hát:

A politikai irány most félre tétetett. Az 1867-iki kiegyezés most nem bolygattatik.

A status-gazdászati téren — a mit a kiegyezés óta tettünk, azok a nálunknál nagyobb államokat illető oly fényes beruházások, melyek a messzejövő utódainknak kamatoznak tán, de mi odáig vér nélkül elvérzünk bele!

Gazdászatunk iparunk, kereskedelmünk naponta sebesen hanyatlik. Gabnánknak, borunknak, lisztünknek, szeszgyártmányunknak kivitele és ára folyvást csökken. Az eddig volt vevő-piaczokat is sorban vesztjük el. Boraink még nem rég 10—12 frtért, gabonánk 6—7 frtért, most fele áráért is nehezen kel.

Iparosaink száz- és ezerszámra munkahiányban ténferegnek, gyáraink becsukódnak.

Kereskedőink a nagy vámtariffától olcsóbb czikkek burkolata csempészetével akarnak menekülni, mégis ujra tuczatszámra buknak.

Adóink nőnek, de az adózási erő nem nő. Minden évben sokkal több millió, megy ki az országból, mint amennyi bejön.

Hová vezet ez?

Mi segit ezen? Hol itt a kivezető ut?

A tatarozás foltozó munkája — az Ariadne-fonal csendes gomolygatása segit-e, vagy egy gyökeres merész vágás, Brennus kardja? De ez is miben? Redukáljuk kiadásunkat? Ámde hol? Közigazgatásunkat vigyük vissza a 48 előtti állapotra? Alig lehet. Már csak a telekkönyv miatt se. Különben is mások most a viszonyok, az emberek is. Ingyenes békebirákkal se spórolhatunk. Nem is vállalkoznak most ilyek s nem is lenne benne köszönet.

A véderőadó-kiadást kevesbitsük? Hol? Honvédségünk, legkevesebbet mondva, állami önállóságunk prestigeje. A közös-hadseregeknek Európában apasztására, Bécs és Grácz város hatóságai gyönyörü, dönthetlenül érvelő feliratokat irtak a képviselő házhoz, de ha még jobban terjed is az eszme (a minthogy terjed is) mégis csak oly jámbor óhajtás, melyet a messzejövő old meg.

Pedig mi addig is élni akarunk, ugy is mint állam, ugy is mint egyes!

A bank és vámügyet fözi, érleli kormányunk — bizzunk igyekezetében — de lassan megy, s ha megoldatnak, nem tehetnek csodát egyszerre ezek se!

Jogi téren vigasztalódjunk addig? Elég massában özönlenek a tövényjavaslatok és uj törvények. De hát nemcsak törvénynyel él az ember!

És az uj törvények is — természetesen eleve a kezdet nehézségét, az experimentálás terhét éreztetik.

Itt van a közjegyzőség. De drága! E pénztelen világban nehezen megy át a nép vérébe. Ha a hagyatékok hozzájuk utalva nem volnának: nem élhetnének. Ebben is a testamentumok kihirdetését elfelejtették hozzájuk utalni, erre még a biróság illetékes, s e csekély actus miatt aztán 2—3-szor adogatják egymásnak a hagyatékot, — tehát drágasága mellett megint csak lassu is!

A fegyver és kocsiadóknál beismertetett, hogy változtatni, javitani kell. Amott, hogy az idei darab év ne vétessék egy évbe, emitt, hogy a hivatása után kocsizni kénytelen gazda és tisztviselő kocsija ne conscribáltassék mint luxus czik, s mindkettőnek taxája leszállittassék.

Panasz van, hogy a telekkönyvre nehezen szokik a nép. Elégli ha birja — s csak ha eladni s kölcsönt venni akar — teszi a kebleztetést. — Igaz. De ettől is főleg drágasága és lassu menete miatt irtózik. Például a 300 frton felül öröklött kis birtoknál a községi, halotti bizony, a százalék, bélyeg és ügyvédi dijakon felül még hirlap-hirdetésre is 8—10 frtot kell fizetnie.

Állhatna ez tán 3000 forintos vagy 1000 forintos birtoknál! De itt sok!

És ha mindezen átirási költséget és hosszu időt kiizadja: akkor jön a végzés, hogy addig nem kebleztetik reá, mig a volt dézmás szőllőjére a pénzügyi igazgtóság darabolási engedélyét meg nem szerzi. Ez iránti kérvénye megjön aztán 2 év mulva, akkora már — mert a szükség készti a részeladásra, 3-ik 4-ik vevő is jött közbe, egyik-másik azóta el is halt, ugy hogy még most ennek hagyatéka tárgyalása nélkül nem lehet kebleztetni — s igy megy per infinitum!

Ez szül aztán sok méltó panaszt, sok zavart, sok elkerülhetlen munkát, sok uj költséget, gátolja az adás-vevési forgalmat (tehát a társadalmi vérforgást) de apasztja a kincstár bevételét is. S minek e darabolási engedély? Hiszen ha az egybirtok 2—3 részre kebleztetik is, mindenikre csak azon „teherrel" kebleztetik, a mi egy darabban létekor rajta volt. Csupa idő és pénzpazarlás hát e p. ü. darabolási engedély is.

A nép jogérzete ezt átérzi — zsebe meg nem győzi — azért is örökségi átiratását nem téteti. — A kincstár illetéke is benhever milliókig!

Az is egyik főbaj, hogy a legkisebb 10—20 frtos fekvőséget is a törvényszéknél és csak irásbeli drága, hosszu perrel lehet keresni.

Inkább nem keresi hát a nép. De rontja ez jogérzetét és méltán. Mert ha az ingóknál 300 frtig s kikötve 3000 frtig sőt tiz-ig is illetékes a járásbiróság — ha ez mint telekhatóság az ezreket érő fekvők keblezése felett határoz: miért nem 20—30 frtos birtok érdeme felett is?

Ezer ily ellenmondás és anomalia nehézkedik törvénykezésünkre!

Az uj törvényeknél is hát nem a gazdag, fejlett viszonyu külállamok kodexeire — hanem népünk jellemére, jogi multjára, helyzetére, szegénységére sat. kellene tekintettel lenni — egyszerübb, olcsóbb és gyorsabb törvénykezéssel. A községi helyhatóságnak kéne tágasabb illetéket adni. Mily szépen, gyorsan és olcsón jartak el negyvennyolcz táján a rendezett tanácsu községek és mezővárosok 60—200 frtig. Főkivánalom volt egy jogjártas jegyző. Ez most is kerülne.

És főleg a kisbirtokos vagy iparos középosztályt — a nemzettestnek e régi hü centrumát sujta minden! — Elkallódik — s lesz belőle proletár! Ezzel vesz az államiság és nemzetiség zöme, s nő az eddig még ismeretlen, de rémesen közelgő *„munkáskérdés"* Mert a nagykereskedők, ha sorba buknak is: ennek oka legtöbbször telhetetlen, hazárd gazdagulási vágyuk, sokszor pedig épen bukva szedik össze magukat. A pénztőzsérek a neki szabadult 50—60% uzsora mellett csakhamar reusiroznak. A jövedelmi adó se találja meg őket — pedig de könnyü volna egy oly §-t csinálni, hogy a ki kamatait be nem vallja jövedelmi adó alá: az, ha perre kerül: ennyi és ennyi birságot fizet, épen mint más, a ki adás-vevési vagy öröklési százalékját *eltitkolja.*

A napszámos is könnyebben él, mert daczára a pénztelenségnek, a napszám nagy, igénye és fejadója pedig csekély.

A nagybirtokos is könnyebben segit magán, mert egy részbirtokát *ráfoltozza* a többire, s azt belterjedelmesben mivelve, jövedelmezőbbé teszi. — Vagy egy két luxus kiadását mellőzi s ezt meg sem érzi. És adója is aránylag kevesebb, mert akármily jó földadó-kataszter készittessék, mindaddig aránytalan lesz a földadó, mig a *„progressivadó"* be nem hozatik — ugy t. i. hogy a második ezer hold többet fizessen, mint az első — a harmadik

ismét valamivel többet, mert az ezer holdasnak is csaknem annyi kiadása van, mint a két-három ezer holdasnak, jövedelme pedig sokkal kevesebb. — Vagyis e második ezer hold sokkal több tiszta jövedelmet ad, mint az első ezer, mert ebből megél maga és háznépe, amaz csaknem tisztán marad . . . luxusra. De hát fizessen-e luxusért, a ki szerencsés élvezni! — Az állam neki többet őriz, többet biztosit, hogy békében költhesse, tehát ő adózzon is többet, de valóságos arányban többet.

Régi igazság e *progressivadó.* Már a rómaiak belátták. De nehéz gyakorlatba venni, mert épen az intéző körök egyéneit érintenék. De nem szabad és nem is lehet ezekről feltenni, hogy ha ezt a közhangulat követeli: meg ne tennék. A közhangulat pedig megvan rá érve — ennek hangot adni a sajtó kötelessége, hogy idejében orvosoltathassék, mert elfojtva, mint a pezsgő — idővel utat törhet magának.

A vizár, ha jó előre szabályozzuk: nem önt ki. A levegőben meggyült villanyosságot a villámhárító kár nélkül levezeti.

Szemlátomást fogy és gyengül a középosztály! Községekben, hol máskor az eladó birtokot a benlakók kapva-kapták, vették — sőt oly hallgatag hagyományszerű szokás is volt, hogy egy könnyen az idegent (vidékit) se eresztették be, — most nem birják venni darabolva se.

Keleti Károly tanár és akadémiai tag a mult kori budapesti nyilvános felolvasásában szépen kifejté, hogy az államjószágok kis részletekbeni *eladása* jogos és előnyös — mert mondá — ha mi annyi vasutra, lánczhidra, csatornára, drága vámházra, szinházakra, iskolákra sat. költünk, a jövő nemzedék számára: akkor a régi fekvőkből adhatunk el. A ki szerez, eladást is tehet. Előnyösnek mondá azért, hogy kis részletekben kisbirtokosaink is képesek levén megvenni, magyar kezekben marad a földbirtok. De ugylátszik, nem igen képesek venni ezek, bár a meglevőt tarthatnák, de a naponkénti árverések mást — e középosztály vesztét mutatják.

Az irodalmi termékek vásárlása is hanyatlik a középosztálynál, tehát a nemzeti literatura, civilisatio és moral is. Megkezdődött a szép és jó divat, hogy a falusi ember is egy kis könyvtárt rendez be szobabutoráúl — de már ez se kerül.

Mindezeket röviden összevetve látjuk, hogy hazánk és társadalmunk jóllétének előmozditását — a meglevő szükség, pénztelenség, pangás és szegényülés gyors orvoslását most, a tempo

— sem a politika, sem a nemzetgazdászati, sem a törvénykezési működésektől nem várhatjuk, hogy az ez irányban legjobb akaratu vergődések is, multi tulköltekezésünk miatt, helyzetjavulást legfeljebb csak a távolbani jövőre igérhetnek, s igy nincs más orvossága a sulyos jelenben — főleg a középosztály számára — — mint a nélkülöző *takarékosság* és ernyedetlen *munka.* — Nehéz mindenik, de csak ezekben van az *„önéletmentés"* !

Nehéz a civilisatióval emelkedett, megszokott egyik-másik anyagi vagy szellemi igényünk kielégitését visszafogni! Mondhatnók is: hogy hiszen azért élünk modern társadalomban, hogy igy több szellemi, anyagi élvet adhassunk magunknak.

De hát most nem lehet.

Igérjünk magunknak a jövőben.

Jó lenne oly „védegyletforma *takarékossági egyleteket* alapitani, minőt pár éve az *egri nők* a luxus viselete ellen kezdettek — de aligha csak a kezdetnél nem maradt.

Mert a baj nagy és komoly.

Legtöbb helyütt hallgatnak vele.

Annál rosszabb.

A strucz is eldugja fejét a vész elől a homokba, hivén, hogy igy a vész nem éri.

Kormánysegély után se kiáltozunk már, de épen *e néma hallgatás a bajban* döbbenté meg pénzügyminiszterünket, ugy, hogy ő hivá értekezletre a pesti pénzintézetek embereit.

Nehéz az a szakadatlan munka is. Hisz az ember teljességgel nem robotos állat!

Ugyis eleget lót-fut a mai kor embere — hogy szinte ideges lesz bele s kimerült, csenevész az ivadék. És már a régi latin iró figyelmezteté olvasóit, hogy:

„interpone tuis —
interdum gaudia curis."—

Mi szabad magyar forditásban annyit tesz, hogy közbekorban „az ördögöt is eleresztik a lánczról".

De hát most nincs más menekvés — nincs más kivezető ut jelen társadalmi bajainkból, nincs más orvosság elszegényedésünk és tönkremenésünk ellen, mint a *nélkülözés* mellé az *ernyedetlen munka.*

Elő kell vennünk egyik régibb költőnk buzditását, hogy kiki fogja meg a dolog végét, mondván:

„A költő hadd álmodozzék —
A kovács a vasat verje,
A vadász a cserjét lesse;
A gazda a földet szántsa —
Minden ember, a mihez tud,
Ahoz lásson télen-nyáron!

Oldott kéve.

Szegény jó magyar földmives-népem! Hogy kötözöd a buzakévét harminczhárom fok izzó melegben, melynek napszurását csak a te egészséges *„barbár"* (?) koponyád birja, — a tarló — kalász is a te lábadat sebzi; mégis a buzakalácsot a *„hig-velejü"* más fajok rajtad élősdi serege falja fel! . . .

Hogy kötöd a kévét Isten szabad, de veszettül forró ege alatt, mégis mint *„oldott kéve"* bomlasz, hullasz árnyékban hüsölő vámpyrjaid ölébe; nem — lábaihoz!

1848. előtt is görnyedve kapáltad szőlleidet, de te ittad meg a valódi levét, mert azt a tizedik dézsma-akót a kilencz mellől adhattad, és adtad, ha termett; és ha nem: hát *nem.* Most, lásd, ha nem terem is, megitatják veled a *„levét!"* Mert olyan kamatszámitás, minő a dézsma-hátralékoknál a *„megváltó"* kincstár, vagy a dézsma-papirokat összevásárló börzianer-faj javára divik: no olyant még *„noch nicht da gewesen!"*

De hát szép az a szép szabadság. Szabad a szőllőd — azaz hogy *„szabad a vásár"*, a dobszó, mikor alólad licitálják. Igy válik a törvényhozó jó intentiója is átokká!

1848. előtt a tizből tied volt kilencz kéve — igazán tied s hozzá Isten áldása — és kegyes uraságod *„ujig tartó"* atyáskodása is! Most a tiz keresztből tizenegyet visz el tőled a quóta, az adó, a pótlék, executió, a vexli, a dézsma-váltság, stempli, financz, trafik, illeték, százalék és a jó ég tudná mi még? . . . És mégis marad neked egy kereszt: *e sivár élet* . . . Azért nem is igen sajnálod ezt! . . .

Most még csak baromfiaid „*potyognak*“, egy-két sertésed; de hallod, hogy közelg az embert irtó cholera, és te jámbor keleti resignatioval mondod: „hadd jöjjön, ugy is sokan vagyunk, nehezen élhetünk!“ Nem azt mondod: „Jöjj el fekete halál, vidd el mi elleneinket!“

Boldog egyszerüség! (minőké Istennek országa), avagy nagy „keresztyéni megnyugvás“ (minőké a mennyeknek országa).

De neked élni kell itt, e vérszerezte rögön is! . . . Jogod van hozzá, és munkabiró képességed, mindenféle létjogod.

S kik nyirbálják ezt! Ellenségeid is, igaz, de öntudatlanul tán, vagy ál-liberalismusból önnön véreid, saját törvényhozásod is koronként.

1865-ben meghozták rád a szabadkamat-törvényt. Igy kivánta a civilisatió, az európai niveau, a külföldről hazaszalajtott fiatal-öreg, pápaszemes jogtudorok majomserege.

Átkos niveau, átkos hét év.

Kiszolgáltatva lettél kedves, becsületes, hiszékeny, vérverejtékü földmives nemzetem, a tőkének, a rideg pénz uralmának azon egy téves axioma, egy sophisma alapján (más faj kedvéért), hogy „a pénz is csak olyan, mint más *egyéb tárgy.*“ (?) Gazdája adhatja, amint akarja, miként a marháját!

Pedig ez addig sem igaz, mig kimondjátok fiatal óriások! Tudhatnátok azt az egyet legalább, hogy ezredek óta — mióta földünk forog — s ennek „*keserü levében*“ emberek eviczkélnek: soha sem itélték a pénzt hétköznapi „*tárgy*“-nak.

Nem „res“, de „*nervus rerum*“. Nem tárgy, de a tárgynak veleje, vére, ideghálózata, mondá már az ős római bölcseség.

„*Szekér-kenő*“, mely nélkül „életünk szekere nehezen forog, söt szörnyen csikorog“, mondá a magyar tréfás bölcseség.

Csak a modern jogász-had mondja, hogy „*tárgy — akár a tehened.*“

„Ez se igy igaz“, mondja az illedelmes balatonmelléki ember (aki nem hazudtol meg vastagon, csak igy puliturozva), mert a pénzen szüz Mária és a *Felség képe* van; tehenem farán pedig az én pecsétem! stb.

Hét év szipolya után, lám a jobbak jobbnak látták — szégyenszemre bár — őseink bölcs uzsora-törvényét visszaállitani!? Nem, csak oly langyos, elasticus uj törvénynyel helyettezni, mely se hus, se hal!

Le a kalappal őseink törvényhozói bölcsesége emlékére. — Fenntartá ez (tul-loyalitása mellett is) faját és hazáját idáig. De mi lesz a második ezeréves jubileumig — aki azt éri?

„Mire honná lesz — nem lesz magyar“, — aggódék jó Szemerénk.

„Más faj áll majd a kihalt helyére — romlott fővel, gyáván, szivtelen“, sóhajtá látnoki Berzsenyink.

Mert hát hagyján volna még tán, ha a más faj átvenné az ősi birtokokkal az *ősi erényeket is.* De nem teszi. Legtöbbje azt tartja, mit a szegény, hogy „*a Haza én vagyok*“ és „*ubi bene, ubi patria.*“

Ez és ilyféle a „*modern élelmesség!*“

És mi legyünk azzá, de rögtön?!

Ez először lehetlen, másodszor kiöntenők a bába-vizzel a gyereket.

Nem oda Buda! — Hanem legyen magyarrá, akit e föld hord s egével betakar!

Adjunk neki rá *időt* is.

De addig dédelgessük, védjük fajunkat, ez államfenntartó fajt, a földmives- és földbirtokos-osztályt, a földet, az anyaföldet, a tőke fojtogatása ellen.

Ez csak elvitázhatlan jog, másrészt kötelesség.

Azért álltunk államba (sok egyéni jogunk eldobásával), hogy az állam védje a gyengébbet. Hát még mikor e gyengébb, az államalkotó és — kenyértermelő magyar!

„Imádom, még büneiben is nemzetem“ — mondá a lángelmü költő.

De mit tesz a Dieta? — (nem Dieta, hisz abba *utasitással* küldtük követeinket — mit Kossuth is legutóbbi levelében szintén sajnál, és a felsőház reformjánál vélt visszakéredzhetni), hanem teszi a népképviseleti(?)-parlament, melynek háromötödrésze földbirtokos!

Difficile est satyram non scribere. Ugyanis:

Van egy osztrák-magyar közös-bankunk, mely 90 millió részvénytőkével (tán ez se mind befizetve) forgat majd ötszörannyi 380—400 millió bankjegyet.

Ebből Magyarország dotatiója 58 millió.

Nagy, „*de mihaszna*“ összeg. Mert kapják ezt a bankfiókok és bankárok 4%-re, ezek már adják vexlire 10, 12, 14 perczentre.

Mert a magyar földbirtokos — bár 10.000 holdas is, még se kap direct a nemzeti banktól vexlire, mert ott csak bejegyzett bankár- s nagykereskedők vexlijét fogadják el. (Most már kap a birtokos is, ez az 1886-iki vivmány).

Tehát a bank 4% jótéteményeit is ujra csak a tőkepénzesek, kereskedők élvezik — ily agrarius országban, hol a *nép* 82%-a mezőgazda és csak 2% kereskedő.

Igaz, hogy huszonnyolcz milliót ad a közös bank magyar földhitelre is, — de egy legkisebb kölcsöne tizezer forint. Tehát csak a nagyobb magyar földbirtokos élvezheti. A többi sokkal több kis és középbirtokos ki van zárva ebből is amabból is. Hizik hát ujra ismét is ismét csak a tőke, a tőzsér, és végre is a földbirtokostól, aki e pénzt harmadik-negyedik kézből kapja, kit a tőke uralma amugy is igen nyom!

Nem alulról csinálják hát az agrár kérdést, a socialis aspiratiókat, a tőke elleni harczot, sat. Mindezeket *provokálják* felülről, mi csak védekeznénk, ha tudnánk.

Abnormis állapot biz ez, mint sok más kérdés, de egy tálból eszik milliókkal, azért nem lehet előlük kitérni, meg kell oldódniok, még pedig mielébb!

Nem elfojthatók mint a pezsgő, (mint hir szerint szándékoltatnak.) A gyuanyag izzik: jobb lenne rájok *villámvezetőt* találni. Megoldódniok kell — különben mint oldott kéve hull szét fajunk és nemzetünk!

Védegylet.

Nemcsak azért, hogy akkor ábrándos gyerkőczék voltunk — a kik voltunk — de különben is valójában idyllibb évei voltak Magyarországnak az 1840—48-as évek. — A franczia futás óta (jobban mondva futtatás óta, mert az futtatott meg minket, alvinczieket) a béke — mint egy csendes tenger — terült el édes hazánkon. — A fekete bankó belefuladt ugyan — egy-egy kis cholera is párolgott mocsáraiból, de egyébként jó évek voltak, aközben termett a hires 34-iki is! — És a béke felszinén — mint a sima tó tükrén a vizi liliomok, kizöldültek a szellem, a tudomány és a hazafiságnak örök — de nálunk csak csirában volt nemes virágai — a jobbágyi felszabadulás, akadémia, szinház, árvaház, ludoviceum, védegylet stb.

Felzengett egy-egy honfiszó — s visszhanggá lett a reá fogékony ország Kárpátoktól—Ádriáig, nem divatból, de belső ösztönből, szerelemből a szép, jó s igaz iránt — mintha csak egy ifju szerelmes lett volna e nemzet nemes, jellemes vonásaival. És büszke volt szerelmére!

Egy nagy prófétánk elkiáltá a szót, hogy „*védegylet*“. És százezrek iratkoztak alá, egy-egy ezüst huszast adva a tagságért — és kapva egy oktáv iv papirjegyet — piros, fehér, zöld szegélyzettel, közepe fehér, tiszta mint a czél — benne „N. N. országos védegyleti tag“ nyomtatással. Jöszte kedves jegy — jó, hogy apám iratai közt megtaláltalak — rámába, iróasztalom fölé — kevés helyen letett magyar bankó testvéreiddel — de én ezekből is találtam néhányat keretedhez. Oly jól esik nézni elandalogni rajtatok — ti idylli szép korszakunk lepréselt, de szintartó virágai! . .

Azóta sokon mentünk keresztül — nagyon sokon! Ez egynegyed század több volt polgári és társadalmi átmenetekben, mint más korábbi két-három század. Megis látszik rajtunk, mint záporeső az átviharzott vidéken — néhol üditve — de élve! . .

Sorvadott tán a kedv, kedélyesség, hirhedt vendégszeretetünk, zsirba fuladó bőségünk, bőkezüségünk, — fogyatkozott tán polg. jellemünk — az a régi jó táblabirói becsületességünk is. De emelkedtünk korszerü cultur intézetekben, forgalmi eszközökben, a jónak és gonosznak közvetlen tudásában; világpolgárságban, az időt felhasználni tudásában, kényszerülésében — tán a nevelési ügyben — s tán az irodalomban sat.

És emelkedtünk az önösségben is — ha ugyan az emelkedésnek mondható!

Ép azért fogyatkozunk a közjó iránti lelkesedésben is, ha csak gyors hasznot nem látunk mellette. Azelőtt „uraknak hittük" magunkat, most meg urak akartunk lenni mind, gyorsan, egyszerre, kevés munkával, minden áron.

Anyagi és szellemi élvezetekben, háztartás és ruházatban legalább is egy ranggal fölebb — a régi jó nemzetes ur — a teens urét, ez a nagyságos — ez a méltóságos urét utánozza — erőlteti. Ha nem megy: ott a Duna — vagy a megszökés. Szegénynek lenni — de még csak látszani is, szégyennek tartatik. — Nagyságoson alul nem is számit.

Csak ily nélkülözhető piperékre kiadunk évenként 130 milliót.

Mégis panaszkodunk a pénztelenség és a kormány ellen.

Pedig ily társadalmi kór ellen az orvosságot is maga a társadalom kell, hogy feltalálja. Ha az ész nem találja meg, keresse a sziv, a hazafias érzés.

A hol főkép dul a baj: ott terem legtöbbször az ellenszer — a panacea.

Ily orvosság készül most hőkeblü honleányaink körében, egy uj — egy második védegylet tervezetében! — Ezek, a kik már annyi szép — nemes egyletet állitottak, most mint „országos női ipar-védegylet" alakulnak — országos gyülést tervezve Pestre.

És mennyi ellenzője, kicsinylője van!

Tisztelet a beható ellenokoknak — de ilyeket nem igen hallunk tőlük: mi oka is lehetne ez okos önvédelem ellen? Hanem társadalmi kinövéseink egyikének mondhatjuk azt is: hogy igen sok nálunk mai napság Pesten, ugy mint vidéken, az ugynevezett „vad

genie" kik azzal affectálják a lángészt, hogy élő negátiói (tagadásai) mindennek, amit más kezd, vagy tesz — kik ebből, vagy dendiségből a takarékosságot negélyzett világpolgársági emelkedettségből a szükebb hazafiságot oly öntetszőleg megmosolyogják. Kicsinylő fitymálgatásuk s passiv közönbösségük rutabb a „társországok" becsmérlő haragjánál, mert ezeknek okuk van ellenezni.

De bizzunk honleányaink lelkesedésében — öröklött hazaszeretetében — jó izlésében — kitartó erélyében: kik elnémitandják az ellenhangokat, kik jól tudják, hogy nem a ruha a nőt, de a nő emeli a ruhát (phisikai és aesthetikai tekintetben is) kik jól tudják, hogy izléstanilag is nemcsak a drága bizarrba, de az egyszerü harmoniában is fellelhető a szép — sőt egyéni szépségük sokkal jobban kiemelkedik az egyszerübb takaróból.

Tudják ők, hogy a ki nagyon sokat ad a kül csecse-becsére, az valami hiányt takargat, ott többnyire hiányzik a szellemesség.

Tudják ők. hogy egy ily önmegtagadással milliókat — s ezzel a családiságot, a társadalmat, a közerkölcsiséget mentik meg. S tán még nem is késő.

Egy-két hónap . . és divattá teszik az egyszerüt — a „honit."

Oda módositják a közvéleményt, hogy a hol fölös luxust lát: azt már azért gyanusnak nézi, hogy ott vagy ámitás, vagy szédelgés, vagy kába hiuság és mindenesetre hazafiatlanság rejlik.

Igen — önök tehetik ezt nők — nagy az önök hatalma — éljenek vele ez irányban is!

Éljen a második védegylet! Mondják ki önök, hogy ez nem kicsinylendő dolog. Karolják föl melegen.

Nem az első eszme ez, minek életet adtak önök. Annyi jótékony egylet — de irodalmunk is önök hő keblén dajkálva nőtt fel.

Máshol bűn a fanatismus, de nekünk nemzeti fenmaradásunk védelmében fanatikusnak kell lenni, mert, mint nagy Vörösmartynk irá: kétes, hogy:

„Teremt-e Isten több magyart,
Mig a világ — mig napja tart,
Ha mink is elfogyánk?

Apró sirásók

(Sólyi utam.)

„Az Isten örökké teremt,
A Rom örökké dül.“
Lisznyai.

Szegény szép Balatonvidék! . . Neked is *„megszámlálvák napjaid“* mint a Jeruzsálem pusztulása korszakáé hajdan. Ha nem is napjaid, — de *szőlőtermésed évei!* . .

Csak idő kérdése már: hogy a phylloxera tönkre teszi Hazánk és borvidékeink szöllöszetét — borjövedelmét! . .

A phylloxera — e nyomorult parány — e puszta szemmel alig szemlélhető — csipet mákszemnyi ellenség is — földalatti akna-harczot *kezdett* ellenünk, az *ó-testamentomi hét csapás* mellé, mintha nem elég csapás dulna rajtunk a multból — a sanyaru jelenből — s nem elég *egyéb* félni valónk volna a jövőben?! , .

És még maig is vannak birtokos-társaink között sokan, kik nem hiszik e vészt — sokan kik hiszik bár, de nem félik — mondván, hogy szerintük mindig volt ily élősdi féreg (?) Majd elpusztul magától idővel — mint a mezei egérsereg — drótféreg — sáska stb. Vagy ellenmérge — férge támad, mely feleszi ezt és megment bennünket?!

Bár lenne hitük szerint — de ez egyszer alig.

Ott van rá a szomoru példa Francziaországban, mely tizezer frank jutalmat tüzött ki ellenorvosságra — mindeddig hiába!

Olasz- és Görögország előre nagyban védekeznek ellene.

Kormányunk is megtesz minden lehetőt.

* * *

A nagyméltóságu földmivelési miniszterium 22365—82. számu rendeletével most szeptember 10-ére phylloxera tanfolyamra Sólyba (Veszprémtől egy óra járás) levén idézve, mintegy tiz közhatósági phylloxera-biztos collega, köztünk több plébános, körjegyző, biró és birtokos — a bordus Fertőmellékről is — jelentünk meg a szomoru helyen — fontos, aggódó képpel — mint Jeruzsálem pusztulásának delegált prófétái.

A veszélyt — a phylloxera rombolását — nem volt szükség mutogatni, mutatja az önmagát.

A Sóly-i szöllőhegy egy kerek kis domb délnek fekvő lejtője — erdő hátvéddel — murvás, de fekete humusos, éppen szöllőnek való jó talajjal.

Körül a széleken még zöldelnek a kisebb birtokosok szöllei, jó hazai fajta — most is még temérdek — már is jó érettre érett szöllőfürtökkel megrakodva. De ahogy közepe már messziről kopárlik mint egy elhamvadt *oáz*, vagy inkább mint luczernás közepén egy nagy *„aranyka“* folt. Ez a zirczi apátságnak mintegy husz holdnyi, szép, de haldokló szöllője!

Megkapó jelenet.

Onkénytelenül megáll az ember, mint az elhervadt szépség romjainál.

Kedves táj. Rendesen beosztott szöllőutak. Gondos, szakszerü bőkezü, izléses ipar — bő trágyázás! Mind nem ér semmit. Nagy része már kivágva, felszántva. Közepén ott figurál még a madárijesztő szélkelep, pedig czéltalanul már, mert ha idevetődnék is a torkos „seregély madár“ most már igazán csak a saját fejét és két szemet vihetne el, de *nem szöllőszemet*.

Alább még állanak a Hoibrandszerü karfák — telegraph sodronyhuzaljaikkal. Ezek mutatják az egyenes szöllőtő sorokat (de csakis ezek) in effigie, mert az alattuk senyvedő tőkék csimpiszli hajtásai már nem birnak felkapaszkodni a másfél láb magas sodronyhuzalig sem.

Szomoru irónia, mint egy pesti sirbolt felirata, hogy: „Fuit!“ . . . „Volt!“

Némelyek vigasztalódnak, hogy jön az „ellenféreg“, mint megmentő.

Jött is e tájra bizonyos apró szöcske rovarsereg, fürge ugráncsi bogárkák, ugynevezett „atkák.“ Örömest hitte a nép, hogy ezek lesznek a megváltók: a phylloxera felemésztöi?! Jámbor óhajtás volt. Ott ugrálnak vigan ezek a kis félénk rovarkák *fönt* a szöllötő ágain. Esznek is persze valamit, de nem phylloxerát! A vastatrix had csak dul, halad lent a gyökereken, mint a néma enyészet.

Az ellenorvosság késik — az „éji homályban!“

Magunknak kell tenni valamit, minden lehetőt — önvédelmünkre.

Kormányunk szakembereket nevez, fizet, utaztat külföldön is e vész elháritására, vagy ha ez nem sikerül: pótlására.

E szakembereknek vannak *kisérleti állomásaik* Budapesten, Mezőhegyesen stb. Próbálgatják itt ez uj kalamitás orvosságait és — készülnek a jövőre.

Plántálják itt már az Amerikából hozott szöllőmagvakat és vesszőket, hogy legyen mit szétosztani az elpusztult és elpusztulandó szöllők birtokosainak, mert az amerikai szöllőtő dus gyökerei ellentállnak a phylloxerának. Adnak is amerikai szöllőmagvakat, megküldik postán, ingyen, bármely gazdának, — küldenek gyökeres vesszőket is csekély dijért. Ezeket beolthatjuk honi vesszőinkkel, be is kell oltanunk, párositva mint a gyümölcsgallyat. Küldenek hozzá kézi *oltó gépecskét*, amivel egy nap ezer szálat is beolthatunk ugy, hogy a földön felül legyen a honi vessző. Kezdje hát, aki teheti. Mert szölleink kipusztulása csak időkérdés — de *„elvégeztetett“* a sors könyvében.

De a ki időt nyer: sokat nyer!

A hátráltatási védekezés pedig igy történik, hogy:

Első grádics volnánk mi, járási törvényhatósági phylloxera-biztosok.

(Tiszteletből szolgálók.)

A mi teendőnk hát:

1. *Vigyázni*, hogy nem üt-e ki szölleinkben a phylloxera. Evégett koronkint beutazni a ránk bizott kerületeket.

2. *Felismerni* a még ép szöllőkben a *gyanus* pontokat.

3. Bejelenteni a gyanus vagy észlelt phylloxerás pontokat.

4. *Gátolni* ennek terjedését (vesszők áthordását, munkások összejárását stb.) addig is, mig jelentésünk folytán felsőbb intézkedés tétetik.

* * *

A vészes helyekre országos phylloxera-biztos küldetik, Sóly mellett Litéren is lakik egy.

Ez vezeti ott az irtást és gyéritést.

Az *irtás* az, midőn a beteg szöllő mind kivágatik, elégettetik és a talaj szénkéneggel beöntetik — kétheti időközben kétszer egymásután. E czélra van egy vasgép (mint a kutfuró;) ezzel befecskendeztetik e fojtó büdös (halottszagu vagy retekbüzü) folyadék a földbe — ugy — hogy ettől elhal a földben maradt gyökér is — a phylloxera is.

A *gyéritésnél* pedig meghagyatnak a tőkék, csak körületeikbe furva fecskendeztetik be kevesebb szénkéneg, azon reményben, hogy ez megöli a phylloxerának például felét, — másik felével pedig megbirkózik tán a tőke és jó trágyázás mellett tengődik — terem is egy ideig, söt tán ki is heverve tovább él.

Tehát: ha különálló szöllőben lép fel a phylloxera, ott természetesen — jobb hamar és végkép kiirtani, hogy erről tovább ne terjedjen s *megmentessék* a többi. De ha már sok ponton dul: ott a végkiirtás persze lehetetlen és czéltalan is levén: ott már csak gyéritéssel lehet időt nyerni s még pár évi termést megmenteni.

Mindkettőt gyakorolja kormányunk sok helyen, de utóbb majd nem győzi és magunkra, birtokosokra marad.

* * *

Sólyi utamat szándékosan tettem a Balaton-parton; Füredtől Berényig jó nehány mértföld — mind viruló szöllőhegy — valódi *édenkert!* . . A természet és táj szépsége fokozva az ipar és izlés szépitéseivel. Gazdag müvelés — gazdag épitkezés, gazdag függő termés.

Ilyek lehettek a keleti phantáziának *„függő kertjei!“* két ég között: az ég és Balaton tükre közt lebegő zöld sziget.

Innét vehette jelszavát a *Balaton-egylet*: „Jókedv — bőség!“ Mert csakis jó kedvében alkothatta ezt ily széppé a Teremtő — és csak jó kedvében diszité fel igy: egy jólétet élvező nemzedék.

Egymást érik a kecses nyári lakok — villák! Más-más profillal és Zifferblattal — jelezve gazdáik izlését, szeszélyét és — erszényét! — Minden épület más-más gondolatot, más-más érzést szül az átutazóban: aminő maga a pont és a rajtavaló épület. Egyik szerény de kedves *menhely*, üde pihenésre — áhitatra hivja az embert. A mázik kihivó *negédes* — kaczérul szépelgő szép — elcsábitja, irigygyé teszi az embert boldog tulajdonosára. Üresek most még (szüret előtt) e kéjlakok legtöbbjei — vagy bevonultak lakói, de szólnak-beszélnek a néma lugosok és folyondáros verándák. — Boldogságot lehelnek, bőséget és csendes megelégedést. Nem oly impozánsak e pontok, mint az agg Badacsony eget verő bazalt sziklatömbjei — s az alattuk pompázó uri lakok, — ezek szerényebbek de annál kecsesebbek — családiasabbak — jobb izüek!..

Tessék most hozzá gondolni: hogyha mindez pár év mulva *nem lesz!* Elhervad, elenyész! . . Sem tüz, sem viz, sem földi sem égi háboru, sem Isten sem ember rombolása: csak egy nyomorult, élősdi féregseregnek lassan hervasztó, földalatti néma hadjárata által.

És hogy oly nyomoru *csipet* e földalatti ellenség, hogy a hatalmas nagy ember épen azért nem talál hozzá arányos fegyvert, nem birja hatalmas lábával eltiporni — épen, mert elannyira parányi, de elannyira sok! . . .

* * *

Itt Vörös-Berénynél végződik az Éden és a Balaton is. Megszakad a szöllőhegy-lánczolat. Következik egy „ür!“ nádas, erdő és mező, mintegy fél mértföldnyi. Ez ürben volt birodalmunk. Mert csak ezentul kezdődnek a kenesei, mámai, litéri, papkeszi és sólyi más jellegü, apró, szórványos, de bűnös t. i. phylloxerás szöllők.

Biztunk tehát, hogy ez „ür“ lesz megmentőnk, révgátunk a phyllcxera ellen, ha nem is örökre, de sokára! . . .

De kiábránditott belőle a *„strázsa!“* Igenis. Az almádi és berényi szöllőket elválasztó uton áll két-három gatyás legény tétlenül, botjára támaszkodva s szomoru de fontoskodó arczulattal (akár egy cholera-strázsa) mondja, hogy hát lám tul az uton Berényben Láng András uram szöllejében kiütött a phylloxera — azt ők át nem eresztik, még Láng uramat sem, sem senkit az ő vidékéről — igy szól a zalai kordonbiztosi parancsolat!

* * *

Átvergődve ez „ür“-ön s utat vesztve, éppen a *mámai* hegyek közt jön elém egy gyalog ember — jó magyar, katonaviselt arczczal — oly értelmes, jóizü beszéddel, hogy szinte jól esik a magyar, embernek „atyafi“-nak nevezni — kisüti hamarjában, hogy ő éppen Láng András, aki oly szerencsétlen volt, hogy munkásaival átvitte a phylloxerát berényi szőllőjébez; de tessék azt az uraknak rögtön kivágatni, ne mondja majd a Balatonmellék, hogy *ő róla koldul.* Megél ő a szántóföldjeiből is! . . .

Örültem, hogy feléje tévedtem. Alig vártam, hogy a biztos urnak referálhassam. De akár hideg vizzel öntött volna nyakon — midőn mondá, hogy ő csak gyéritést javall Láng szöllejében, mert azt véli, hogy ide a széllel vagy repüléssel terjedt a phylloxera — s ha ide igy — akkor más pontra is. Tehát az irtás (szerinte) már késő, czéltalan költség lenne.

„De uram, ez csak feltevéses vélelme önnek“ — mondám és ha ugy volna is: teljes irtást kéne tenni ekkora szép borvidék megnyugtatására. És lám Láng uram maga mondja, hogy sólyi munkásaival hurczolta át e férget és ő egy krajczár kárpótlást se kér — tehát csak néhány mázsa szénkéneggel lehet nem csak megnyugtatni, de tán megmenteni e borvidéket — még pedig rögtön, mig uj rajzás nem lesz.“

„No jó — hát tessék azt határozatba hozni a berényi gyülésen“ — mondá ő.

És a berényi gyülés egyhangulag teljes irtást határozott, miben jó része volt buzgó kordonbiztosunk Köves Ede urnak.

Ha óvintézkedéseinkkel csak egy-két évig hátráltatjuk is szölleink halálát: ez is nagy profit.

Rég tudja a magyar ember „mi a veszett fejszének, nyele.“ Sokszor kezünkbe szakajtotta a *„nyúl farkát“* sors, álbarát — rossz szomszéd és önegyenetlenségünk.

Egyesüljünk hát — necsak a közveszélyben, de — megelőzésében is.

Vészharang!

(Phylloxera.)

„Hannibal ante portas."

E sorok irója — két évvel ezelőtt — már kongatta a „Vészharangot" a megyei lapok hasábjain. Leirta, hogy ő is *Sólyba*, a phylloxera-tanfolyamra küldve levén, elmarjult a lelke, midőn meglátta azon *„Isten-csapások"* egyikét, amitől védekezni is alig bir a jámbor halandó, a szőllőjére utalt balaton-melléki ember!

Leirta már akkor: hogy fejünk felett lóg a *damoklesi kard*, ha nem is vas, csak egy rossz féreg: a phylloxera alakjában, mely nem is valami érdemes féreg, csak egy nyomorult *puhány*, — láthatlan szipolyokkal, csak egy kis pont a tőkén, egy kis gömbölyü test; nem is test, csak egy zöldes-sárga, zsiros lével telitett hólyagocska, mely csekély érintésre is szétbugygyan, mint egy ronda pók, és utálatos, mint egy jólakott poloska. De imponál *milliárdnyi számával*, kéthetes *gyorsfajzási* szaporaságával és csupán *„konfekt"*-tel, *„lével"* élő természetével.

Mert nem eszi meg ám a szőllőtőnek még csak gyökerét sem, csak a gyökér külső héját, — még ezt sem, csak kiszivja a külkéreg nedvét, aztán tovább megy, mint a sáska had, másik gyökérre de az elhagyott gyökér elszárad, elhal, mint a jégverte mező, söt még inkább, mert elhal örökre!

Nagy a *Teremtő* hatalma ily parányokban is!

De itt nem a *Teremtő*, hanem a *„Rom szelleme"* érezteti hatalmát.

Sóly már meghalt ez *„apró sirások"* miatt, és következünk mi! . . . De nem hittük, hogy ily hamar. Azt hittük, hogy a balatonvégi, kenesei, vörösberényi széles réték, erdők, válaszfal leendenek, legalább jó ideig. És ime, tavaly már Felső-Örsön, az idén pláne Lovason (Füredtől félórányira) konstatáltatott a phylloxera. És a meszesgyörki szöllőkben sem szünt meg.

Kapunkon koczogtat két oldalról. — Védekezzünk!

Balaton mellékén 25—30 ezer hold szőllőjéből mintegy százezer ember él! Mi lesz ennyi népből, ha e földalatti féreg felemészti a kereset e fő-fő jövedelmi forrását?

Szőllőinknek több mint fele magas, köves hegylejtőn fekszik, a melyről ha ez egyedül neki való termény kivesz: nem lesz abból szántóföld; de kopárhegy, hát *„Korkován"*, *„Girgáczia"*, melyre jóravaló madár se szállhat megpihenni.

Tehát védekezzünk!

De ki birná e láthatatlan rovarhad milliárdjajnak utját állni? Ma itt holnap ott jelentkezik kereksárga foltjaival. A tavaly még zöldelő hegyoldalokon pár év mulva csak *afonya* és szederinda terem, mint Dalmátia aszkóros tengerpartjain.

Vannak, kik még most is kételkednek a filloxera létezésében, de ezeknek csak azt mondjuk, hogy menjenek el *Sólyba*, majd meglátják mi a hervadás és néma enyészet, mit e pusztitó féreg cselekszik.

Szőllőnkre már huzzák a halálharangot. Csak idő kérdése a kimulás. Legjobb esetben 8—10 évig tart még a — *„Siralomház."*

Tehát még is van idő a *„meggyónáshoz"*, a készüléshez.

Tehát készüljünk!

Ültessünk szőllőt *homokba*, (a hol van) mert azt a féreg nem szereti, miként az ürge és egér sem, mert a laza gömbölyü homok sem mozgékony talaj az akna-munkára.

Ültessünk oly *lapokra*, miket egy közeli forrásból vagy tóból (szivatytyuval bár) vizalá áraszthatunk szüret után 3—4 hétig. Ez is biztos megölője. Ültessünk azonban főleg *amerikai* — szőllőfajokat, miknek gyökereit hiába szipolyozza ez élősdi faj, nem bir vele. Elél rajta, mégis terem; az igaz, hogy savanyu egres, — vagy málna-izüt, de sokat.

Az izen utóbb tán segiteni lehet. Aztán oltsuk bele — földön felül — régi jó fajtáinkat. Például: szedjük ki amugy is sürü tőkéink minden másodikát, ennek helyébe ültessük az amerikait,

párositsuk ebbe önfajtánk vesszőit iv alakban hajtva (van hozzá ügyes kis oltó-gép az állami telepeken.)

Igy hamar lesz filloxera ellenes szöllőnk, mert minden második tőkénk mint amerikai, ellentáll s igy terem; a közben megmaradt régi tőkénk is — az amerikaiaknak erős gyökérzetétől is kapva táperőt: megbirkózik a féreggel sokáig, tán véglegesen is.

A Kecskeméten és több helyütt berendezett állami szöllőiskolából csekély árért kaphatók az ily amerikai vesszők és oltó ollók; magot plane ingyen is adnak.

Vegyük, tegyük. Készüljünk; hogy készen legyünk!

Vetkezzük le a keleti *indolenciát* és fatalizmust! Ugy legyünk keletiek, mint a keleti pálmafa, mely éppen a reá aggatott terhek sulyától nő legjobban.

A „Balatonegylet."

Csigó Pál ur — phylloxera-biztos társam — a „Keszthely" lap egyik számában inditványozá! hogy a megyei hatóság és gazdasági egyesület támogatásával kérjük a magas kormányt: mikép a szomszéd veszprémmegyei phylloxera átcsapását ne csak *gyéritéssel*, de gyökeres *kiirtással* segélje *elháritani* — zala-balatonparti lakosságunk létfeltételét képező 22,000 kataszter-hold szöllőbirtokáról.

Felhivása időszerü, sőt szorgos; okai igazak. Ép azért visszhangoztattam ezt a megyei gazdasági egyesület hivatalos lapjában is, mely gazdasági-egyesület, úgyhiszem, a távol Egerszegről is édes gyermekének tartván a Balaton partvidékét — védelmére kell e közeli vész elháritása eszközlésében.

Felhivása nagyon jogos is — midőn azt kivánja, hogy a sólyi-kenesei és papvásári alig *200 hold* philloxerás szöllő irtatnék ki végkép és mielöbb — hogy a közel zalai parti 22,000 hold (és a tán félennyi somogyparti) megmentessék!

200 holdat 22.000 — somogygyal 32.000 holdért áldozni lehet — áldozni kell!

200 a 32,000-hez úgy áll, mint 1 a 160-hoz.

Egy holdat százhatvanért akkor is áldozni kell, ha az egy hold áldozat nem biztosan, nem végleg mentené is meg a százhatvanat.

Mert Veszprém 200 hold kiirtása kevéssel kárpótolható — nemcsak mert kis terület, de mert csak oly laukás domb — ami

mint szántóföld azonnal használható, — mig a zalai 22,000 hold legtöbbnyire oly magas és köves hegyhát, hogy a szöllő kivesztével semmi másra nem alkalmas.

Ama három község kevés szőlleje ott csak confekt — mellék-üzlet; a zalai 22,000 hold 80,000 embernek létfeltétele.

Ama három-négy község lapos televénymezejéből, gabnájából él, mit a közeli veszprém-fehérvári élénk piaczain, — alul-felül közel vonuló vasutain, jól értékesithet, — e nélkül is könnyen élhet, — de a zalai hegyvidék népe együtt pusztulna szőllőjével! És nemcsak a birtokos — de a munkás osztály is — mert oly sürü itt a lakosság, hogy ugy is csak ugy bir megélni, ha tavaszszal és őszszel, a szőllő munka után nyáron aratni megy Somogyba, téli kenyereért!

Tehát a szőllők pusztulása esetén tavaszra őszre nem lenne keresete, nem lenne kenyere — mert gyékény — kosárfonás vagy más háziipar itt még csak jámbor óhajtása a gondolkozóbbaknak, érzőbbeknek és a veszélyt látóknak.

(Igaz, hogy népünk nem igen szereti az ily pepecselő munkát, de úgy hiszem, megszerettetni lehetne vele, ha volna kezdeményezés — támogatás — kellene is!

A szőllők pusztulásával e vidék népének nagyrésze koldulni, nagyrésze kivándorolni kényszerülne.

Dalmát hegyháti kopársággá lenne a most üde Balaton-partvidék!

Mennyi és mily drága *adóalapot* vesztene az ország s mily nektárt a *közgazdászat?*

Gyáraink — vasutaink nincsenek (nem is várhatók), kereskedésünk — forgalmunk e szép, de árva félsziget felé (zsákutcza) vidékünknek nincs.

Balatoni közös gőzhajónkat 5 évi forgalma után *elkezelte* az akkor divatos krach, — még jobban a kezelők önös magánérdeke!

A veszprémi-, füred-, badacson-, keszthelyi-, — vagy vépi-keszthelyi vasuti tervek visszasülyedtek az — éj homályába! . .

* * *

A „*Balaton-egylet*“ volna hivatva e szép táj — és jó magyar népe érdekeit támogatni, emelni, — hazánk e páratlan gyöngyét ismertetni — s mint a jó Kulcsár István már 1807-ben irá: „*Magyar Comoparttá*“ tenni a Balaton vidékét!

De ez *egylet* uj és — *erőtlen*, főleg maga a vidék lakosságának indolentiája folytán.

(Pedig láthatnák, hogy mennyire ment már a hasonló czélu *Kárpát-egylet*, kis idő alatt!)

Mégis a fiatal „B.-E.“ küzdve a kezdet nehézségeivel bár — máris — nemcsak szép életjelt adott magáról, de hasznot is tett. Az ő méhéből született a *Stefánia sport-egylet*, mely megvette az angol Young füredi hajógyárát — s ide szoktatva mágnásainkat e „*kisebb*“ magyar tengerre, addig is mig a *nagyobb* magyar tenger, a *fiumei öböl*, majd igazán a mienk leend.

Belőle kelt ki a „*Balatoni halászati-szövetkezet*“ is. Nagyszabásu terveivel.

Kéjutaival pár év óta ismerteti már e magyar Andaluzia virányait — fáradhatlan titkárja *Sziklay János* ritka buzgóságával, mit csak a *jövő* jutalmazand meg neki, mikor a majd erős „Balaton-egylet“ visszaemlékezik a jó első titkárra! . . .

Első évében felállitá Tihanyban a *Garai-gunyhót;* jövő nyáron *Kisfaludy Sándor* hajlékát diszitendi egy szép *emléktáblával.* Igy adózik és áldozik nagyjaink emlékének, kik megénekelték e tavat, mely ugyis „*örömkönnyéből*“ fakadt az alkotónak, midőn e kedves táj alkotását bevégzé.

A népnevelésre is igyekszik hatni, buzdit a fa és gyümölcstenyésztésre, — füz- és gyékényfonásra s egyébb idevágó helyi iparra.

Ir — és kérvényez utakért, közlekedési eszközökért a nép érdekében.

Tehát mi nép — mi parti lakosok ne látnók be, hogy ami üdvünkre *erőlködik?*

Ó igen!

A magyar emberben van még egy kis keleti „*tuzok*“-természet.

Lassan mozdul, de aztán „megfogja a dolog végét“.

Csakhogy „*elkezelt*“ második gőzhajójának bukása, — vasuttervezeteinek annyiszor füstbe menése stb. hitét szegték.

De meg nem ölték — úgyhiszem!

A „Balaton-egylet“ most (1886-ban) adta ki hivatalos lapja első példányát — megküldve az egyleti tagoknak.

Megszivlelni való érdekes kis lap!

Az egylet évkönyve is jön — jó munkákkal, rajzokkal.

Fizessük be a csekély 2 forint évdijat és — gyüjtsünk *uj tagokat!*

Önmagunk javára.

Vidékünk *jövője* emelésére!

A Balaton *„Nymphái“* ne szégyeneljék el magukat a Kárpátok *Gnomjai* mögött.

Balatonfüredi hajókirándulás

a kővágóörsi „Fülöphegyi kikötőbe“ 1883-ban.

A *„Balaton-Egylet“* hogy vidékünket ismertesse: pünkösd másodnapján százötven — többnyire fővárosi kéjutazót hozott a *„Kisfaludy“* gözhajón rév-fülöpi kikötőnkbe, — fájdalom, hogy csak délután 3—4 óra tájban, egy kurta fertály napon. Kaptak itt egy kis kurta ebédet — csak ahogy tőlünk tellett, nehány *„fogás“* egyszerü étel-italt, — de annál nagyobb szivességgel! — Ugy mondák mégis, hogy megelégedének, — sőt felejthetetlen lesz nekik *„Fülöp“* — örökre. Voltak köztük kuriai birák, — miniszteri és fővárosi tisztviselők, irók, müvészek, honvédtisztek, regattisták, ügyvédek, orvosok, mérnökök, és — és — kik végül emlitve is elsők: *nők* — testben lélekben kedvesek.

Szép nő — szép — szép táj! — Oly nagyon illenek együvé! — Mindenik mosolyog, s mosolyuk *eget* ad izlelőül itt alant — (az az, hogy csak igér.)

Hanem az uti programm sok utat ölelt fel e kurta fertály napra. Fele társaság — nagy sietve (hogy az irás beteljék) ebéd után Csobánczra is kirándult. Kár volt, hogy az első kocsi — szót nem értve — Bácsaljának vezetett, — holott a derék keszi biró diszes tömegben lobogókkal várta őket a Keszi falu végen.

A társaság másik fele Fülöpön maradván: ezeknek a páratlan kilátásu *Fülöp-orom* amphitheatralis hajlásáról mutogattuk meg *Csobáncz, Rezi, Tátika, Sz.-György, Badacsony, Jutács* hegyormait, *Ábrahám* kebelét (de nem az ó-testamentomit), a *Káli*-völgy hegykoszoruját, az *ecséri* góth templom és római fürdők omladékait, a

kiterjesztett Somogyságot és a Balaton tengertükrét, *Tihanyt* s mindent egy álló helyből, *Göde* szöllő egy kiszögellő csúcspontjának felséges panorámájából.

Innét visszaereszkedtünk a *Mórocz*-pont lombsátoraljába, a kővágó-örsi uj tüzoltók által hevenyészett népünnep gyepjére, innét *Gaál* L . . . ur vizparti villájába, hol a szives gazda hamarjában nem lelvén a pinczekulcsát — azon magyaros ötletet mivelte, hogy saját kezeivel szálvassal feszité be ajtaját — s legjobb hordójáról kergette le a fekete macskát.

Este a *Czigány*-villában szedközödött össze a szétszórt had. Itt aztán oly fesztelen kedv lobbant fel a jó zene mellett, hogy megállitani akartuk Józsuaként a napot — vagyis már a teli holdat, de ez egészen nem sikerülhetvén, e helyett a derék *Keőd* gőzhajókapitányt kötöztük meg (hogy indulót ne fuvathasson) egy asztalhoz — a barátság kötelékeivel!

De végre ütött a 12-ik óra! — A *„vén Kisfaludy“* elvitte a *„fiatal Balaton-Egylet“* fiatal és kevésbbé fiatal kéjutazóit, kedves vendégeinket!

Kiszálásukkor majdnem 2000 ember tömege harsogá a *„Hozott Isten“*-t — beszálláskor is nehány száz a bucsu- *„Éljen“*-t.

„Hullámzó Balaton“ tetején jöttek, — sima tó tükrén távoztak. „Fent és alant csillagsereg“ . . .

Még az idő is kedveskedett!

Csak egy kis hiba, azaz, mulasztás esett a *„kréta körül“* . . . A sietség okozá — no meg az, hogy aki e mulasztást betölteni szerette volna, kénytelen volt (ily tóparti pusztán) kukta, s pincérsegéd is stb. lenni — egy személyben.

Mert hát a vendégek ékes *toasztjai* mellé nekünk kellett volna hosszu életet kivánni a fiatal *„Balaton-Egyletnek“* és gyarapodását a testvér *„Kárpát-Egylet“* sikerei felé; nekünk kellett volna éltetni az egylet távollevő Nesztorait, Mentorait, derék elnökeit — gróf Eszterházy László és gróf Nádasdy urakat, Jókainkat, aki az egyletnek *„Jókedv és bőség“* jelszavát adá, — ugy a kéjutazók derék vezetőit *Sziklay* és *Komlódy* urat. De ők is Csobánczra futván e rászolgált kitüntetések elől: igy kell ezt most utánnok hajigálni — néma betükkel (igy nem hallják meg) hogy őket, mint egyletünk szellemi sziporkáit, lüktető szivereit, a magyarok Istene sokáig éltesse, az általok ifju hévvel felkarolt közügy s eddig árva szép vidékünk és imádott hazánk előnyére!

A fogadtatás rendezésében segédkeztek Kővágó-Örs és vidékének fogékonyabb egyénei anyagilag, de szellemileg kevesen, mert hát a *„Viribus unitis“* (vállat a vállhoz) nem magyar jelszó, mert ez mind vezér akar lenni saját ideája szerint.

Most halljuk, hogy még tekintélyes pesti társaság jött külön, vasuton Boglárig, fel is szereltek itt egy komphajót, hogy a gőzhajó elé evezhessenek, de a bogléri ügynök mégis nem nekik adta a hajót. Ezek aztán bogléri Alpár ur házánál találtak vigaszt és jó ebédet. Csunya dolog volt (nem az ebéd, de az ügynök szószegése) — sőt ha igy igaz: megtorlandó is lenne.

Az itt voltakkal is örömünk teljes volt, de a bogléri rajjal tetézve lett volna. Kár! — No dehát a jó méhkas is többször ereszt . . . Mi csakis a viszontlátásig bucsuztunk!

Ciceró csalódott.

Szegény öreg — hiába irta hajdan, hogy: „a földmivelésnél mi sincs szebb, jobb, édesebb, szabad emberhez méltóbb — mi sincs hasznosabb," mert hát ez nem egészen igaz. Legalább az utolsó tétel nem áll. Igaz volt tán hajdan mikor Cincinnatus apó az ekétől lépett a diktátorsághoz, s ettől megint vissza az ekéhez, mikor a „lex agraria" a Grachusok is . . . a progressiv adó védték a gazdát. De jelenben már nem ugy igaz e szóllam vége. Mai napság inkább megforditva mondhatnók: hogy minden pálya hasznosabb és kamatozóbb, mint a kisbirtokos földmivelése. Legjobb esetben ne tengődhetik belőle testileg, de szellemi vagy aesthetikai igényeiről is álmadozzék, vagy ha igen: akkor bukik.

Szorgalom, ügyesség itt nem biztositék, mint más üzleteknél. Egy, akarom mondani ezeregy-féle fajta non putarem közül csak egyetlen elemi csapás keresztet huz calculusára. Mikor azt hihette — mint az idén — hogy jó bortermése lesz — hogy a tartós nyár melege nectárrá édesiti szőlleje gerezdjeit: akkor látja, hogy egy kelletekor kimaradt eső, vagy akkor észre sem vett harmathiány miatt szesz vagy csersav helyett eczetsavat szürt — mire a vevő azt mondja, hogy üres.

Rozsda, penész, phylloxera, tüz, viz, köd, záporeső — ember, állat, madár, tücsök, hangya, sáska, egér, millió amphibium — szél, fagy, ragya, jég és minden — minden ellensége szegény fejének. Még a biztositó-társaságok is, melyek a jég-kárvallást ledisputálják. Egyebet még pénzért se biztositanak. — Ausztriában még egy uj „Ophidere Fullonia" vagy mi isten csodája nevü hernyó-raj lepi el a narancsültetvényeket és szopja ki a nem neki szánt gyümölcsöket.

A gazda mondhatja el magáról év végén igazán, hogy „oleum et operam perdidi!" De még rá is kell fizetnie: cseléd-, marha-instructiotartást, birót, jegyzőt, finánczot, drága napszámost, kovácsot, bognárt, bérruházást, csordást, baktert és — adóexecutiót; mert hát csak a jégnek, de viznek, fagynak, szárazságnak nincs adóleengedési §-a.

A mi kevés aztán mégis eladásra kifacsarodnék: annak megvevője nincs! Ő könyörögjön még, hogy nagy olcsón is megvegye tőle valaki azt, ami nélkül senki nem élhet, azt az istenadta mindennapi kenyeret, melyet a „Miatyánk"-ban is naponként ujra szükséglünk (de még a confectet is) hogy a tőzsér könnyedén szerzett uzsorájából elhullatott pár forintért lucullusi asztalára rakhassa a gazdának évi gond, munka- és izzadással előállitott termesztményét. Hiába mondja H. S. vezérczikke: hogy az ipar lenditi a gazdászatot; lenditi igaz! de nem lenditheti, ha az eleget nem termelhet, és ez nem termelhet eleget: ha ily kiválólag őt nyomja minden — még a védvám is. — Hogy volna hát e szegény gazdaság Ciceroként a leghasznosabb foglalkozás? Legalább magára a gazdára nem az!

Hanem talán ugy értette az öreg ur, hogy a közre, a társadalomra leghasznosabb, legnélkülözhetlenebb e foglalkozás? No igy lehet, mert hisz ő mondá ki először, hogy „salus reipublicae lex esto" vagyis hogy a „közjólét mindenekelőtt." A köznek jót tesz, nélkülözhetlen ad a gazda — ha olcsón is — csak adja. Hisz meg van irva, hogy „et sic non vobis mellificates apes!" (Nem magatoknak mézezzetek méhek.)

Hanem hát a gazda egyben legvallásosabb teremtés. Utalja erre azt maga a természet, a mivel bánik.

Minden tavasszal, midőn fű, fa fakad: az ő hite, bizalmas reménye is ujra nő, miként Tompa mondá szépen:

„Elnézem a jó magvetőt
Olyan rögös, kemény a föld!
De ő mégis csak szántogat
Remélvén dús kalászokat."

Vigasztalás és mégis baj.

A „Hon“ egykor azzal vigasztalta a pangás, országos pénztelenséget: hogy hát igy van ez tán az egy Francziaországot kivéve — Európa minden országaiban — söt Amerikában is épen most vannak napirenden a krachszerü bukások, hogy ily pénzpangás érezhető a gazdag Angol- és Poroszhonban is. Sajnos vigasztalás: hogy lám a szomszéd háza is ég! — Igaz, hogy a „Hon“ rámutat nálunk a helyzet javulásának apróbb jeleire is — és a jobb jövőre is reményt ad, csakhogy vékonyat és távolit!

A „Vasárnapi Ujság“ — a fegyveradó elviselhetlen terhére rendkivül találólag azt irja: „Már ha hadsereg által kell elvesznünk: vesszünk el az ellenség — ne magunk hadserege által. Pedig ez által veszünk el, ha tovább is fentartanunk kell ezt a fegyveres békét. A hadsereg, mely mindenünknek őrizője kellene hogy legyen, mindenünket felemészti.

Az „Otthon“ jeles folyóirat deczemberi vezérczikkében, társadalmi életünk hanyatlásáról többi közt irja: „A mi a legdöbbentőbb, az a munka tiszteletben tartásának hiánya, az erkölcsi satnyulás és a középrendűekre is elharapódzott luxus — és női fényelgés.

Megszünt a nő „felesegitsége“ lenni férjének. Mosolyogjuk a negyvenes évek védegyletét.

Pedig bámulhatnók azt.

A nők ezreit ragadta az magával — hónapokon át, — ma hetekig sem lehetne száz nőt a középosztályból is „*honi*“ szövetben járatni!

Buzdulni képtelenek vagyunk.

Eszmékben nem bizunk.

Elengedhetlen *a társadalmi erények visszavivása.* Nagy munka ez — kétségbe kellene esni, de más járul a jobbitás müvéhez: a végzet — a körforgása még az eszméknek — még az erkölcsi tényezőknek is.

Az ellentéteknek egymást keresése — szomjuzása!

A lutri és a postai takarékpénztárak.

„A lutri a balgák adója" mondá Cavour a hires olasz miniszter és budgetbe tette, mint állami bevételt, több millióval — a szegénynép verejtékéből, de mint önkéntes adót.

„Én is játszanám titokban —:"
„Ha ingyen adnának sorsjegyet!"

Irá a geniális franczia költő, Beranger.

Ha ingyen adnák? . . Hát pénzt adni érte, nem tartá érdemesnek. — És még igy ingyen is csak titokban tenné: tehát szégyenlené a világ előtt — ismerői előtt.

Mit szégyenelhetett benne?

Jóformán a mit egy szellemes magyar irónk ad Fortuna istenasszony szájába ilyformán:

„Takarodj fiam — mit keressz itt az urnánál, adtam én neked talentumot, szellemszikrát, erőt, egészséget: élj vele. E vak urnát a jámbor élhetlenekért, a gyengébbekért rendeztem!"

És csakugyan, ha az ember a vakszerencse rendjét, folyását nézi (van ám némi rendes folyása, mint a gombának, mint a kártyajárásnak) azt találja, hogy hazard játékon, lutrin a gyámoltalanok, a tékozlók, kik utolsó forintjukat vetik bele, nyernek legtöbbnyire. A rendes, munkás, szorgalmas emberek ritkábban nyernek.

* * *

Kis deákkoromban — apám még nem vette fel az évi budgettembe — már is nagyon óhajtottam egy zsebórát (pedig akkor még órával zsebemben sem értettem, hogy hányat ütött az óra?) Pajtásom kijátszott egyet. Én rátettem egyik heti „lenungomat". Megnyertem. Kijött a 16-os számom. Az óra meg a zsebembe jött. Hordám is nagy fitytyel . . vagy tiz perczig. De az irigy pajtások mindaddig nézegették, forgatták (nem az órámat, azt nem engedtem) a kijött 16 numerust, miglen kisült, hogy az voltaképen nem 16-os hanem megforditva 91-es szám.

Mit volt tennem? A nálamnál boldogabb 91-es pajtásnak kelle átadnom az órát.

Zsebemből is kimászott a szerencse!

* * *

Utóbb falunkban vándorszinészek voltak.

„Hazafiság a nemzetiségnek!" mondja a füredi arena homlokfelirata. — Én is pártolám őket. Mégse lett elég utiköltség. Ezen segitendő egyik (a szebbik nemhez tartozó) tagja egy önalkotta divánvánkost hord szét kisorsolásra. Megakartam nyerni (nem a hordozót, de a vánkost) — száz numerusból megvettem nyolczvan számot — tizenkilenczet mások, egy a szinésznőnek maradt. És ez az egy lett kihuzva, maga nyerte meg.

Persze volt annyi magameggondolása, hogy nekem adta — de ő adta, nem a sors — akit kényszeritni akartam. Mégis kikaczagott — nem a müvésznő de a sors.

Beláttam, hogy Fortuna Istenasszonynak nem vagyok elkényeztetett gyermeke. (Hát ugy is jól van.)

* * *

Forradalom — bocsánat: Szabadságharczunk után — az özvegyül maradt negyvenezer horvát nőnek és árváinak javára oly sorsjátékot rendezett a Back-kormány, hogy ott minden numerus nyer — valamit. Nosza itt már csak én is nyerek, gondolám. — Nyertem is (mert muszáj volt — nem volt nemnyerő szám.) Nyertem egy lámpa ellenzőt — papirból! Visszaváltható tiz krajczárért (én ötven krajczárt fizettem be.) Nem, nem adom vissza, hiszen ez utalvány arra, hogy irj, olvass — éjjel is.

Lutri helyett jelszóul választottam azt, hogy „Ora et labora“! Ezt ajánlhatom másoknak is.

* * *

No de egyszer mégis csak nyertem! Reményivel hangversenyeztem 1861-ben Keszthelyen. (Én az orgonaszijjat huztam csak t. i. egyet szavaltam hegedüje közben — a „Vén czigányt“ Vörösmartyból.) — Végül volt a tombola. Mikorra venni akartam, elkeltek a jegyek. Egy barátom hat darabot tartogatván kezében panaszomra egyet ad, had veszödjek vele. Ezen nyertem egy czukortartót, üres volt, de nem ez volt föhibája, hanem hogy hazáig eltörött.

Ugy jártam, mint a balatonmelléki ember, hogy midőn ő felsége egyszer a Kisfaludy gőzhajón partunknál 5 perczre kikötött itt az éljenző nép között egy derék kapás is vivátozván — este önelégülten dicsekedett, hogy helyébe jött a király, milyen szép tollas kalaja volt stb.

Pajtásai kinevették: „Hiszen az a fényes tollas csak generális volt, — de ő felsége sapkában volt a hajón.“

„No hát — áldja — vigye: egyszer láttam a királyt akkor se az volt!“ mondá magyar resignatióval a tréfás kapás.

* * *

De hát sokaknak mániájává lesz a lutri. Könynyü szerezmény is ez, — ha ki megnyeri. De oly ritka ez, mint a fehér elefánt. Találkozik itt-amott, de többet látunk olyat, a ki e miatt tönkrement — olyan ez, mint midőn valaki egy hordóba ezer darab fürge csík közé (van-e ki e kihalófélben levő halfajt még ismeri) egy még fürgébb gyikot közibe bocsájtván, azt kivánná tőlünk, hogy az ezeregy darab nyüzsgő-forgó tömkelegből bekötött szemmel markoljuk ki az egyetlen gyikot, egy markolásra.

Lehetetlennek nem lehetetlen ugyan, de átkozott vékony e lehetőségnek a lehetősége.

Jól tenné a kormány, ha kevésbitené a lutriboltokat, mert nemcsak pénzét szipolyázzák a népnek, de erkölcseit is; mert akinek szenvedélyévé válik, az kerüli, hanyagolja a tisztes munkát, egyik huzástól a másikig ábrándozik, sokszor eszik-iszik, előre a

meglövendő medve bőrére — házsártos — legjobb esetben álmodozó lesz nappal is.

* * *

Sokan vesződnek számok álmodásával. És vannak rá esetek, hogy álmodott számaikkal rögtön nyernek.

Mert hát az álmokat nem lehet épen üres dolognak tartanunk. Már a régiek felérezték, hogy isteni kezek szövik álmaink hálószálait! vannak álmak, mikben előérzetünk, phantaziánk (vagy valami felettünk lebegő genius?) gyakran beteljesülő képeket rajzol — alvás közt is működő szellemünk elé.

Az álmak rejtélye rejtély marad, mig az ember istenné nem lesz — tehát örökre.

De legtöbb álmunkat határozza lefekvésünkkori testi, lelki állapotunk — vacsoránk — fekhelyünk minősége is

Ki épithetne hát biztosan e szappanbuborékokra.

* * *

Csinos eset, vagy adoma az: hogy tavaly egy hires franczia iró jeles röpiratot irt a lutrizás elen. — Pár hétre köszönő iratot kap egy egyéntől ilyformán: „Mély köszönetemet nyilvánitom jeles intelmeért. — Magam is sok pénzt pazaroltam a lutrira, le is mondtam róla, de legeslegutoljára betettem röpirata keltének nap- és hónap-számát, könyvecskéjének 77 oldalszámaival — és — nyertem.“

Csakhogy mégis több ember jár ugy a lutrival, mint Aesopus rókája a sajttal, t. i. mikor a már szájában volt kereksajt árnyékát a kutfenekén megpillantá, telhetetlenül az árnyéksajt után kapván: kutba ejtvén a már szájában voltat is.

Sokan csak azért is rakják a lutrit, hogy a már berakogatott pénzüket is visszakaphassák.

Biztosabb volna e berakásokat takaréktárba rakogatni.

Ne igyunk egy kis pálinkát?

Motto:
„Egészség drága kincs,
Legdrágább ott, ahol nincs!“

E czim alatt ir az „István bácsi naptára“ czikkecskét.

Érdemes szellőztetni.

Régi mondás, hogy „ép testben van ép elme, ép lélek.“ Az is bizonyos, hogy egészséges korában egészen más a kedély — más a tetterő — tehát más az egész ember. Ugyanaz az ember más, mikor vidám, üde egészségnek örvend, és más (nem ám csak mikor már ágyban fekvő, de) mikor csak feljáró, zsémbes, kelletlen félbeteg is.

Hegel phylosophiája azt is mondja, hogy „az egészség testi-erény!“

Ezzel kimondva van, hogy bárha egyikünk másikunk születik is egészségesnek, tartós egészségünket mégis főleg önmagunknak köszönhetjük — de ellenkezőjeért is — legtöbbször önmagunkat okozhatjuk.

Pedig az önvádnál sulyosabb nincs!

De viszont a bennünk rejlő oknak okozatját is könnyebben formithatjuk, mint a rajtunk kivül eső okokét.

Tehát egészségünk kulcsa — legtöbbnyire — saját kezünkben van.

Az is több, mint felerészben igaz, hogy kiki legjobb orvosa önmagának — ha huzamosan észleli önmagát és a neki hasznos,

jólesö, avagy ellenkező dolgokat, inspecie — (hogy tárgyunkhoz közeledjünk) a neki jól- vagy nemjól eső tápszereket!

Mert hát bizony tagadhatatlan a mi állatiasságunk — azon tekintetben — hogy egész emberi mivoltunknak alapfeltétele az a prózai gyomor; — egész szervi gépezetünknek katlana, mozdonygépje, locomotivje ő, vagy még inkább, amit belé rakogatunk naponkénti robotban: — az étel, ital, táplálék! Mert ezekből lesz az „anyagcsere“, természet törvénye szerint a vér, a hús, a csont — tehát az élet!

(Azért nevezi ez a mi okos nyelvünk a gabonát is „élet“-nek, a Speis-t is „életes-kamrának“.)

Nagyon fontos tehát, hogy mit rakogatunk a gőzkatlanba, mit adogatunk e zsarnok, de le nem is rázható Moloch öröktüzére? Olajat-e — hogy lobogva, gyorsan kiégjen? — Rendes tüzelőt-e — hogy rendesen égjen? Vagy plané puskaport, hogy szétrobbanjon? Sokat-e — hogy elakadjon? Keveset-e — hogy elsatnyuljon?

Fontos tehát a táplálék misége és mennyisége?

* * *

Sokat irtak és irnak a pálinka átkos voltáról, mint fajunk elcsenevészitőjéről — népünk elbutitójáról stb., megtagadták tőle, hogy táplálék, rámondták, hogy méreg!

Mindez igaz is, nem is.

Lássuk hát laykus birálattal.

Először is tudnunk kell tehát, hogy mi az a pálinka? — Miből áll? — Mi az alkatrésze? Hát semmi más, mint borszesz (alkohol) és viz.

Tehát méreg is, nem is. Söt, mint majdnem minden méreg, orvosság is.

De söt táplálék is.

Tanuljuk tehát megismerni, hogy miként és mikor méreg — mikor orvosság — s miként táplálék, — azonnal készen leszünk alkalmazásának szabályaival.

* * *

A növényekből „keményitő“, ebből „mézga“, ebből „czukor“, ebből „alkohol“ készittetik — s ez vizzel keverve = pálinka.

Bizonyos tehát, hogy a pálinka táplálék is! — mert kétségtelen, hogy alapeleme a növény — akármi alakjában — tehát alkohollá tételében is tápszer, de kisrészben a viz is tápszer. — Tehát mindkét ingredentiája tápszer.

De sőt az alkohol olyan rendkivüli tápszer, hogy mig más étel öt-hat órai gyomorbanlétel és gyomormüködés után (ha ugyan ez jól müködni bir) lesz táplálékká: az alkohol azonnal vérbe megy — azonnal vérré válik — rögtön táplál!

Ebben van babonaszerü hatása — ereje — valódi hasznossága.

Tessék most még ehez számitani, hogy az alkoholt, mint aetherszerü könnyü portékát, a gyomor könnyen — kevés munkával birja feldolgozni, tápszerré, vérré tenni, ebben van czélszerüségének büvereje.

Tessék még számitásba venni — más tápszerekhezi olcsóbbságát, megvan, a szegény nép irányábani csábitó hasznosságának kulcsa, sőt kényszerszükségletének panaceája! — Szegénységének asyluma, menedéke!

* * *

Sőt — nunc venio ad fortissimum — az alkohol (kis mértékben) szaporitja a gyomorban az emésztési nedvet. Izgatja a gyomor falait, hogy abból azon nedvesség kiváljon, mely az ételek feloszlására — megemészthetésére szükséges!

Már pedig ha éhező ember volt és van, van és mindig volt és mindig lesz gyomrát tulterhelő ember is — még inséges időkben is.

A hajdani Rómában, — mig a nép „Panem et circenses"-t kiabálva, kenyérért ostromolta a Capitolumot, addig a gazdagok a lucullusi ebédeken a ságó-tól a pintyőke-velő pástétomig minden ehetőt gyomrukba gourmanozva, később hánytató-szerekkel szedték ki, hogy ujra ehessenek!

A pálinka e czélra is hatalmas segitség.

De a nem dobzódóknál is — p. u. gyenge gyomruaknál — az idős embereknél — vagy kik önfeledtségből avagy nyalánkságból kissé több adagot, vagy túlzsiros ételt ettek: a pálinka segitségre megy, akként, hogy a gyomrot izgatva, több és annyi emésztő nedvet csal ki, amennyivel a gyomor megbirkózik a feles-

leges, nehéz ételekkel is — tehát többet emészt — több erőt — több életet ad. Sőt a gyomor-romlás betegségét is — egyelőre — eltávolitván: Kétségtelen orvosság is!

* * *

Ámde épen itt a bökkenő!

Mivel orvosság, — ép azért méreg is — gyakran és nagy adagban használva!

Nagyon világos. Mert ha sokszor és nagy mértékben izgatjuk vele gyomrunkat, hát a sok izgatás folytán gyomrunk lassanként elgyengül és elpetyhüdik — és naponként kevésbé lesz képes emészteni — vért és életet adni.

Ez egy.

Másodszor pedig elpetyhüdvén (érzéktelenedvén) a gyomor, mindig több és nagyobb pálinka-segitség kell neki, vagy hozzászokván, ha működését akarjuk vele ösztönözni — annyira több, hogy mig eleve a kupicza is segitett, most már csak a liter segit.

De ily nagy adag segitségében már nincs köszönet — de halál! Nem gyors halál — de csunyább, lassu fonnyadás — gyenge csenevészedés — remegő nyegleség testileg — kába elbutulás szellemileg, és erkölcsi rothadtság is többnyire!

Mert midőn a gyomor a pálinkában könnyen és gyorsan vérré tehető tápszert kap: nem is kiván nehezebb, de tartalmasb tápszert — utóbb meg már nem is bir táplálóbb ételt, — de a pálinka, mint csak aetherszerü táplálék: kevés táplálék levén: kevés lesz a vér — kevesebb lesz az erő — kurtább az élet!

A pálinka (és hasonlók) általi felfrissülés csak mesterséges edződés levén, — nem valóságos nyereség — sőt lelohadás — bágyadtság követi. Ezt pedig nem az ily pótszer, de a természet gyógyitja legjobban — nyugalom által! (A régi rómaiak hetenként egy napon — tán ominosus pénteken — böjttel nyugasztalták gyomrukat — mi számunkra is okos és követendő jó példa — főleg a bús böjti napokban.)

Azt hiszem: megértettük ebből, hogy mennyiben méreg a pálinkaivás.

A tanulságot is könnyü levonni már, hogy még kicsi adagban is ritkán használjuk, ha azt akarjuk, hogy tápszer és orvosság legyen.

Mint orvosságot is keverve (felváltva) használjuk — koronként, mint egy-egy kis „papra-morgót.“

Oly forma ez, mint a levegőben az éleny, mit ha chemice külön veszünk, p. u. egy üvegharangba — s egy kanárit — vagy akár magunkat, belezárnók: eleinte túlvidoran ugrándoznánk is, ideg-, sziv- és agyfeszitő hatása miatt, de csakhamar bekövetkeznék a „sakk matt.“

Pedig „lassan menj, tovább érsz.“ S az életnél van tán egyedül azon eset, hogy mentül messzebbre kivánjuk a végczélt!

Söt mint ritka gyógyszert is csak az használja, a ki magán hasznosnak észlelte. Mert sokféle a természet. A gyomorsavanyos embernek alig szükséges — alig hasznos. Egyik embernek például a dohányzás ebéd után-, másiknak ebéd előtt jó. Volt egy porosz katona, aki sohase kivánt hust. Utóbb tisztje ráerőszakolván: frázt kapott tőle, más ember meg csaknem akkor kap frázt, ha hust nem ehetik, például a nagyböjtben.

Felváltva pótolható a pálinka: a kávé — és theaivással, ezeknek is hasonlóforma hatása van, de szelidebb (a thea nagyon zsongitó is.)

Mert hogy az ülő és szellemi munkával foglalkozó embereknek ily valami gyomoremésztési segitség kell, a korigényelte sok munkaközben — az idegeknek s ezek utján a kedélynek, szivnek és észnek villanyozására, az bizonyos. S ezek változtathatják is e segéd — s egyuttal táp és élvezeti szereket.

De szegényebbjeinknek adjuk azt a tanácsot, hogy igyék bár pálinkát — de mértékje legyen kicsi — ne mindennapi — s ne „lefolyó mérték!“

Visszerek.

Ne tessék megijedni — nem aranyérről irok. Nem is bonczolok sem testet, sem lelket; de bonczolgatom igenis *utaink miseriáit*, szép, de árva zsákutcza-vidékünkön.

Bonczolgatom bizony, még pedig „félhivatalosan,“ mint fizetéstelen s hatalom nélküli utfelügyelő. (Ez is csak valami.) És mint adót és utváltságot fizető individuum is. (Ez méginkább valami.)

Ki ide be akar jutni]
Tüskén, bokron kell átjönni
És ugy az országba jutni.“

Tréfának komoly, — de difficile est satyram non scribere.

Mert kérem alássan, nem rég még egy nemzet vagy vidék miveltségének próbája volt a — *szappan!* Minél többet fogyasztott. Ujabb kriteriuma azonban a nép miveltségének és a közjólétnek — semmit sem nagyitunk — az utak mineműsége.

Mint a vissz-erek a testben a vért, ugy közvetitik a jó utak a forgalmat, üzletet, társadalmi érintkezést, tehát az anyagi és szellemi megélhetést.

Ha betegek e visszerek, beteg a test is; tehát hibás egyrészről az orvos is.

Szt. Békállától a közel Mindszent-Kálláig — összeugatnak a kutyák.

Kővágó-Örstől Kisfaludig, vagy Szepezdig detto. K.-Tótitól Diszelig is dettó. Kékuttól, Salföldig megint detto.

A szent-békállai legény plane csak egy középszerűt sohajt a falu végén, ezt nyomban meghallja mindszentkállai jegyese, s ez is kiáll a falu végére; csókot hint ujjával. De átmenni? No, azt csak kánikulában teheti. Még akkor sem, majd ha „fagy," mert tisztes leányzót „jégre vinni nem is illik, nem is tanácsos.

Vagy ha a mindszentkállainak szekere szüretkor Szt.-Békállán marad, azt az őszi, téli és tavaszi háromnegyed évben csak hat ökörrel vonhatja vissza haza — összetörve. Levén e két puskalövésnyi köz: feneketlen sár, vagy fagyott gereben. Csak azt viszi erre a nemezis, aki apját, anyját nem tisztelte; az is előbb aszszekurálja életét és testamentumot tesz.

Hogy miként látogatja meg egyik falu öregе a tulsó falu végén lakó fiát s mint evez át a lelkipásztor a tullakó haldoklóhoz a végvigaszszal, — ki törődnék ily „kicsiségekkel?"

A bács-csobánczaljai, tóti, diszeli átvágó ut régi botránykövе szegény szép vidékünknek. Peticionáltunk tatarozásáért sokat. Végre derék megyei főmérnökünk segélyével — most tán 8 éve — rezolváltatott rá ½ Tóti ¼ Diszel napszám ereje (!) és az akkori utbiztos. Ő azután megkezdte kevés erő mellett nagyban. „Vagy, — vagy," gondolá. Pedig jobb ugy, hogy először öreg rosta, ha kikerül időből és pénzből, mert jobb valami, mint semmi, ez pedig igy rosszabb a semminél. Mert felárkoltatván — szót értsünk, csak imitt-amott — az árok földjét közepére hányatta, s ennek tetejébe hordatta a mázsányi köveket, (darabbal-darabbal) pedig épen megforditva kell vala! De hát mérges szemöldökei vannak s az utfelügyelőnek nem lehetett remélni, hogy elfogadja beleszólását.

Az egyszeri szolgabiró — régiről beszélek — kétfülű ósdi csézája épen a falubiró háza előtti kátyuban rokkanván össze — (hiszen ha csak azé törnék össze!) legott lehuzatni akarta a birót.

„De uram, hát miért nem *parancsolák*, hogy csináljuk meg," védekezék a biró.

S igaza volt. A magyar embernek parancsolni kell, főleg az ilyent.

De hát kérem, legyünk beszámitók. Ezek a mi közigazgatási hivatalaink olyanok, mint — uram bocsá — a vegyes kereskedés. Csak bár azt érjenek rá megtenni és tovább parancsolni, mit az

alispán, árvaszék, hányféle felsőbb forum parancsol. Ezt pedig muszáj megtenni.

A mi kérelem alulról bátorkodik oda jutni, az kismiska, mostoha gyermek. Jut, — ha marad neki.

Hanem sokra ráér az ember ha akarja.

Az utcsinálásra és ennek számonkérő, gyors megparancsolására azért is kellene ráérni, mert hát ezen szállitanánk az életet a malomból, az orvost s papot a haldoklóhoz, — nemcsak, hanem ez uton visszük be a — porcziót is.

Egy forint kevés, mégis nagy pénz.

Az országos közgazdasági vagy iparegyesület — tekintettel az általános pénzforgalmi pangásra és a középrend elszegényedésére — felirt a nagyméltóságu pénzügyminiszteriumhoz: hogy már ha egyébb mértékeink ugyis mind az európai közös — tizedes mértékekhez lettek szabva: változtatná meg a minden értékeknek mértékét: a pénzt is ugy, hogy az ugynevezett pénzegység: az *1 forintos lenne kisebb*, vagy is azon pénznem, ami egy forintot képviselne: lenne kevesebb.

Németországban például járja a „*Mark*“ ami épen fele a mi 1 forintunknak — Francziaországban pedig járja a „*Frank*“ a mi két és félszer kevesebb az osztrák értékü forintnál. (Már t. i. nem számitva az ezüst ágiót.)

Mert igy indokolja magát a felirat — a nagy numerustól megijed az ember — ugy, hogy ha p. o. egy középrendü család évi kiadása 4000 forint — nem adná ki mind, ha évi budgetje végén azt látná, hogy 10,000 frank! Pedig ez is annyi mint az, de megijedne e nagy számtól — s redukálná kiadását kevesebbre s pár év mulva elég lenne 5000 frank, vagyis fele.

Van benne valami.

S ha csak valami is van benne: miért ne tennők meg, ha vagyonállásunk javitásával kecsegtet — s ha különben az *európai egyformaság* előnyeit is nyujtja.

Vegyük az esetet, mikor egy középrendü gazda vagy iparos, honoratior, vagy kereskedő, cselédnek vagy bárkinek, futólagos ajándékot vagy borravalót adni van hivatva (ami pedig mai napság

már nagyon divatba jött, egy ujévi jóreggelt-kivánás, vagy csak egy alázatos kézcsókért is) nem igen mer az ember 1 forintnál kevesebbet adni — mert hát ez az osztrák értékü egy forint papirpénz az, ami már egykissé ildomosb pénzdarab — ami a koldusok krajczárjaitól — s a vándorlegények szekszerjeitől különbözik.

De volna egy 50 krajczárt érő márkánk vagy 40 krajczárt érő frankunk — (mint máskor a huszas) mint már tisztes fogalommal felruházott egy darab pénznemünk: ezt adnánk azon félig alamizsna, félig prezent-természetü naponkénti kiadásaink fedezésére — s mennyi megmaradna másra!

E forint-kisebbitésben van egy kis önámitás — egy kis önkénytes zár — egy is képzelet; de hasznos lenne — épen ott segitene, ahol bajunk legégetőbb: a „*Kassastand*“-nál.

Kormányunk sikeres kölcsön-convertálási reményei is — a békereményekkel párhuzamosan gyérülnek s tán füstbe is mennek? . .

* * *

Azóta a rente-convertálás már jobban megy. — Azóta kormányunk pár millió rézpénzszaporitást is tett, de frankunk vagy márkánk maig sincs.

A szomszéd háza is ég.

A „Zala“ 1877. évi 9-ik száma vezérczikkében, élénken és részvétesen festi a hazai köznyomort, a rendkivüli pénzhiányt és forgalom-fennakadást. Szellőzteti kissé ennek okait is, — és rámutat kissé ennek következményeire is, t. i. az országos elszegényülésre, a szellemi és erkölcsi sülyedésre stb. S mindezek ellenében orvosságul, vagy csak mentő panacea-ul ajánlja persze: az egyéni *szorgalmat* és *takarékosságot*.

Csakhogy könnyebb a receptet irni, mint bevenni.

Még a *szorgalmat* csak könnyebb kifejteni, mert hát ezt p. o. egymaga a családfő is — ha erősen felteszi magában, végrehajthatja. Ugyis minden jóravaló ember — ministertől a korán kelő koldusig — él az idővel és legfőbb örömét a bevégzett munka felett érzi.

Hanem a *takarékosságot* nehezebb végrehajtani, — mert először is ez nagyon viszonyos fogalom. Ugyanis ami egyiknek pazarlás — nem az a másik — vagyonosb embernek. — Másodszor nehézség benne, hogy a képzelt szükséget, valódi szükséggé teszi a képzelet. Harmadszor igen sok ember véli magában, hogy: ő is megérdemli, hogy ezzel vagy azzal megpresentelje magát, — megérdemli teste-lelke ezt vagy ama kényelmet, ruhát, csecsebecsét, szellemisége ezt a könyvet, hirlapot, s egyéb lelki vagy aesthetikai élményt. — S az önbecsérzet is diktálja azt, — mit pedig megsérteni káros is. És a takarékosság családos embernél nem is egymagától függ. Nem is tudja az ember, *hol kezdje*, min kezdje a nélkülözést? Mit hagyjon el megszokott testi-lelki élveiből? — Aztán a takarékosság hamar tulzásba is megy, — és a fösvény

lám sokszor éppen azért kétszer költ . . . S végtére is: *„élni az élet föczélja“* — s igy, ha mindent vagy nagyon sokat megvonunk magunktól: önmagunkat kinzó aszceták leszünk, — és lepereg életünk anélkül, hogy éltünk volna.

És mégis kell gyakorolnunk a szigoru takarékosságot, — mely baj ugyan, de más orvosság nincs.

Szomoru dilemma!

Hanem hát máshol is igy van.

A szomszédék háza is ég . . Ami nem nagy vigasztalás, de mégis az.

Ki hitte volna a munkás és takarékos porosz népről (melyről Jókaink azt irá, hogy fekete kenyere melletti takarékosságával veszi meg Európát) hogy ott is ég a ház?! Hogy ott is köznyomor és pénzhiány dúl?

Egy berlini szaklap ugyanis Németország közgazdasági viszonyairól igy ir: „Alig mult tiz éve, hogy a Manchester-iránynak oda vetették a kantárt, s a vad paripa most az állam szekerével a mélységbe bukott. A gazdasági és erkölcsi tönk minden ponton kiüt. Az ipar romhalmaz; a kereskedelem koldusbotra jutott. A munkás foglalkozás nélkül van, csavargó, a kétségbeesés és pálinka áldozata s gaztettekre kényszerül. A nők tömegesen esnek áldozatul a prostitutiónek, inség miatt. A mesterember socialdemokratagyülésekre jár. A kormány közgazdaságilag nincs egy nézeten, a parlament még ziláltabb: impotens doktrinák által megbénitott.

A nagy sajtó a magas politika üres léggömbjéül szolgál, a kis sajtó tehetetlen. Az államsegély hitelvesztett, az önsegély elégtelen, hiányosan szervezett, részben elvérzik — ez a mérlege a nemzegazdasági bölcseségül hirdetett *„laissez faire* rendszer“-nek.

E sötét helyzetből egyedüli mentőeszköz — irja a „Kölnische Zeitung“ — csupán a takarékosság és szorgalom. Köszönjük szépen a jó tanácsot. Magunk is tudtuk. Tanácsolni és parancsolni könnyü: csak legyen aki megfogadja.

— — — — — — — — —

Hanem mikor ily általános világszertei pénzhiány és elharapódzott köznyomorról olvas az ember, — mégis gondolkozóba esik, hogy vajjon: elégséges tanács és orvosság-e itt, ha az egyes egyén türközik neki a szakadatlan munkának, mint egy robotos,

mint egy örök mozdony — és az aszcetai nélkülözésnek, mint egy szőrzsinóros karthausi barát? . . .

Hogy hát azért van-e földünknek annyi kincse — növény, ásvány és állatországa? — Azért bővelkedik e kerek sárgömbünk tejjel-mézzel: hogy a föld ura, az ember mégis éhezzék? . . . azért, hogy kétszer is meggondolnia kelljen, mig egy *„jó falatot“* szájába tegyen? Vagy egy meleg ruhát testére vegyen? . . .

S ha még csak kevesen volnának, kik nem találják el a bölcsek által ajánlt *„középutat“*? . . . . De mikor lám faji, nemi, nemzeti külömbség nélkül — még a hiresen nevelt, hiresen iskolázott Poroszhonból is ily nagymérvü köznyomort irt egyik saját nagy hirlapja!

Mikor lám éppen az angol nép jelszava, hogy *„az idö pénz“* és mégis London utczáin van a legtöbb koldus.

Nápoly ege legszebb — legeslegüdébb — kevés ruhát, kevés élelmet kiván. Az utparti bokrokon is füge, datolya terem: mégis lám ezrenként fetrengnek ott a koldus lazzaronik! . . .

Méltán gondolkodóba kell esnünk, hogy hát csupán az egyes polgárokban van-e csak e terjedő köznyomornak oka-foka? . . . Az egyes polgárnak kell-e csak e szakadatlan terhet-lelket ölő munkát és erős lelket feltételező nélkülözést, mint keserü orvosságot beszedegetni? . . . S elég lesz-e mindez mégis aztán a köznyomor ragálya ellen? . . .

Vagy nem-e inkább máshol — a magasabb regiókban — a társadalom, a kormányzat gépezeteiben — ezek mozgatóiban — s ezeknek egymásrai viszonylataiban is lehetne tán a baj alapokait keresni — s a gyógyitást ott fenn kezdeni és próbálni lehetne s kellene tán?

Videant Consules! . . .

II.

POLITIKA.

Egy berekedt toaszt. — Élek-halok. — Panem et circenses. — Nagyhatalmasság. — A sajtó kinövése. — A magyar bank, vagy: Napján szakitsd a virágot. — Jogéletünk. — Uzsora. — Örökös átmenet. — Civilisatió. — Uzsorabüntetés. — A magyar középosztály. — A „Gentry" bucsuztatója. — A pesti egyetem, vagy: Előre vagy hátra megyünk-e? — Nagy idők, nagy emberek. — Békevágy. — Középut. — Arany-kor. — Örök béke. — Egy grófi programm, falusi nyelven. — Zsidó-kérdés. — Horvát-kérdés. (Dióhéjban). — Boszniai-kérdés. (Madártávlatból). — A polgári-ügy nem mindjárt politika. — A restructió még nem reactió. — Difficile est satyram non scribere. — Levél — egy, a kormányhoz közel álló pesti barátomhoz. — Si vis pacem, para bellum. — Nebánts-virágok. — Képviselői fizetés. — Kereszténység és szabadelvüség, vagy: Apponyié-e a jövő? — Viribus unitis.

Egy berekedt toaszt

(az 1875. márczius 10-ki balpárti banketten.)

Uraim! . . Az a folyam nem tesz káros kiöntéseket, amely regulázva van, — melynek biztos — békés *levezető medre* van.

Ily jogosult nagy folyam a *szabadság-vágy.*

Ennek biztos levezető medre a *balpárt!*

A „jobbpart" azért nem biztos medre neki, mert *szük,* és mindig szükebbre szorittatik általa.

Összébbszoritani akarja a *választási jogot* is, melylyel eddig is éltünk és megéltünk.

Tehát jogérzetünket ellenhatásra, *kiömlésre* készti. A balpárt pedig a medernek terjedelmét *védi.*

* * *

A szesz, ha szük palaczkba szorittatik: az oldalon ömlik ki. A *szabadság* — e nemes szesz — ha elfojtatik: szinte gátot tör — ott üt ki, ahol nem kellene — és kárt tesz magában is — másban is!

Tehát a balpárt *szükséges utmutató.*

Hasznos *ár-levezető kanális.*

* * *

A villanyosság, ha — telitve van vele a légkör: villámot szór és rombol; de ha levezető sodronya van, kár nélkül lefut.

A balpárt hát *szükséges villámhárító.*

* * *

Uraim! ... Minden kornak van szelleme és korszerü themája! — Azelőtt volt a *„Hit.“* Ez is kiküzdte jogait, — pedig ez vajmi elvont — abstrakt *belsőség csak.* A mai kor themája, uraim: az *egyéni szabadság.* Ez még erősebb, mert reálisabb, mert naponkint *„egy tálból eszik velünk.“* Tehát méginkább kiküzdendi magát.

* * *

Nekünk még nincs *„Munkáskérdésünk.“* De lehet. A *munka* és *tőke* farkasszemet néznek. Ezeknek egymáshozi viszonya, mint óriási ujeszme öleli át a földtekét. Sajátkép nem is uj — csak ujjitott eszme — már Rómában dörgé a nép, hogy: „Panem et circenses!“ ... Ezeknek kibékithetése a *„kérdések kérdése.“* A mai kor ezzel *„viselős.“* Óriási méh magzatja: a munkáskérdés! ...

Siessünk! ... készitsünk számára *bölcsőt,* mire megszületik, nehogy *azt* nem találva — megrázkódtassa a szülői házat.

A jobboldal szükre szabja e bölcsőt is. Nem ismeri, vagy kicsinyli e nagy embriót.

Azért kell melléje a balpárt, mint *gondos dajka.*

* * *

A jobboldal — *rosz szakács!* ... Mindent *közös tálba* tálal, mely mellett éhen marad egyik is, másik is. (Példa rá a mai — *közebéd.* ... Jut is, nem is. Pedig étel csak volna, de hibás a *kiszolgálás.*

Külön szakács — *külön kiszolgálás* kéne — legalább a nagyobb asztalok számára.

Igy is étkezhetnénk ám szépen *„egy födél alatt!“*

Látják tehát, hogy a balpárt — azért is, mert *külön tálalást* sürget: belsőnkre is szükséges.

Már pedig uraim: aminek *belső szükségessége* van, az észszerű is. — Ami észszerü és korszerü is: az összeférhetne a jobbpárt jobbrészének — ugy a társországoknak — sőt fejedelmünknek jól felfogott érdekével is.

Igy felfogva, mi javukat akarjuk ezeknek is. Sőt csakis mi akarjuk jobbvoltukat — emelkedett világnézlettel — önzetlenül.

Ergo: a balpárt loyalis is — dynasztikus is.

Aki ily öntudatra tesz szert: az keble istenével nyugodtan lehet balpárti — mert pártjának szükségességét látja.

S aminek szükségessége van: *jövője is van!*

Éljen hát a balpárt jövője.

Éljen — mint a valódi alkotmányosság nevelő *dajkája,* — mint a közszabadság delejességének *villámhárítója,* mint a szellemi áramlatnak békés levezető medre, — mint *nyilt csatorna* a világszabadság nagy tengeréhez!

Éljen minden egyes jóakaratu *evező.*

Éljenek az önzetlen kormányosok! *)

---

*) Megjelent a „Hon“ hirlapban.

Élek-halok.

Van egy *virág* e néven. — Alig irják igy a növénytanban, de igy nevezik a közéletben. Mondják, hogy szép piros és jószagu. — Szerelmes leánykák virágja, kik meghalást emlegetnek, épen mert élni hivatvák.

Mi magyarok is bátran, azaz hogy találóan kitűzhetjük kokárdául e virágot — akár egyénileg, akár mint nemzet. A mi jelenünk is ilyen *„élek halok!“* Nem mintha ez is oly szép — rózsaszinü és jószagu volna (kivéve ha valaki a lőporszagot szereti) hanem mert épen jelenünkre nehézkedik ólomsulyával e *„lenni vagy nem lenni“*-kérdés válságos bizonytalansága — ugy anyagi, mint állami megélhetés tekintetében.

Rég ijesztgeték már országunkat a roszakarók s rég féltik a jóakarók attól a lángtól, mely százados izzó hamvából most csakugyan komolyan kitörhet: a *„keleti kérdés!“*

A szláv faj nyers és számos voltában bizva, azt hiszi, hogy valamint hajdan a tulmiveltség ferdeségein elkorcsosult római népre a világszellem szükségszerüleg küldé Európa északi erdeiből a vad *„Bärenhäuter“* *) (medvebőrös) de éptestü és erkölcsü teuton germánokat, kik amazokat bűneik mocsárába fulasztva, elsöpörték, világhatalmu dicsőségükkel egyetemben, — és felváltották őket mint avult pénzt, vagy mint korhadt fát a friss oltás — mely akkor csak azért is kellett, mert az akkor terjedő keresztyénség

*) Gyermekkoromban még gyakran hallám e szót „t e r o s z p e r n a h a j d e r.“ Jó öreganyám nekem is mondogatá, mikor csinyt tettem. Már kiment a divatból, nem a c s i n y csak ez ős szó.

felvételére ezek puritán erkölcse képesebb volt, mint a sybarita kéjekbe elmerült — szoboristen csoportokkal diszelgő — söt isteneiket lent maguk közt jártató rómaiak — ugy most ők hiszik, hogy északról hasonló missióval vannak küldve, utalva, hogy a civilisatió ölén megromlott (?) Nyugat-Európába uj életet, uj beoltást hozzanak.

Csakhogy önmagának bárki is elfogult birája — hamar tulbecsüli önértékét s önerejét, kivált akit ily *hagyományos* nemzeti gőg s világuralmi vágy kápráztat. — S talán nincs is most még oly historiai szükségesség? — Talán otthon nála sincs oly erkölcsi puritanismus? Ott hol a *nihilismus* burjánzik. . . . Korunk álistenét a *Mammont*, a materialismust, mit a nyugati civilisatiónak szemére vetnek: csak ugy bálványozzák ők is, ha jobban nem? — Tán Nyugat-Európa sem oly cadaver — hulla — sem oly Sodoma, Gomora még, melyet ő az uj kiadásu szibériai *„ólom fedelével“* agyon nyomni képes volna? Hanem hát a próbakoczka elvetve van. Az északi lavina megindult, — s mi magyarok épen utjában vagyunk, — s mellettünk, söt közöttünk az ő szláv rokonai ágaskodnak (tisztelet a javának,) de a panslavismus és Délszláviáért ábrándozók nyiltan is, alattomban is kezet nyujtogatnak az északi rokonnak. Mint Messiást várják. Mentő kezét óhajtják, pedig kancsuka van benne és zsarnokság. Példa erre a saját rokonfajtája, lengyelek eltiprása. Holott itt velünk sz. István kormánya alatt régóta oly jogokat élveznek, minőt a vélt szabaditóik otthonn csak hirből ismernek.

De hát korunk álprófétái — élére álliták — a faji — *nemzetiségi kérdést.* — Elég ez arra, hogy — mindannyi szláv — irtóháborut izenjen nekünk, — elég arra most a *más nyelvüség* — fajgyülöletet, — egy uj Dácziának és uj Délszláviának reménye, panorámája.

Izzik, forr körülöttünk minden — a régi testvérnépek délibábos aspiratioitól. A matica — omladina, zvornika — irredenta, és a többi titkos szláv társulatok alattomban — a képzelt szabaditók pedig nyiltan működnek, özönlenek határaink felé, fojtogatják már a hasonsorsu törököt: hogy utánna mi fölöttünk énekelhessék el a muszka hymnuszt és a Te deum-ot. Figyelő hadtestet küldenek Bessarábiába erdélyi határaink felé — lesve, hogy merünk-e mozdulni életünkért, jövőnkért, drága hazánkért; mit vérrel szereztek, bölcseséggel fenntartottak s hitbizományként ránk biztak őseink!

Zászlónkra illik hát az *„élek-halok"*-kokárda! Nem könnyelműségből jutottunk e helyzetbe, de a szomszédság és földrajzi fekvésünk okából, — annál nyugodtabban nézhetünk szemébe.

Az önvédelmi zászló még nincs kibontva, de ha kibontva lesz: alatta találja egy lábig a magyart, mely gyáván még nem bukott meg soha.

„Lenni, vagy nem lenni?" áll előttünk. Sok és nagy ellenerő van szemközt velünk. Sokan kétkednek és desperálnak fenmaradhatásunk felett, — felejtjük, hogy:

„Sok századoknak bősz viharja közt —
Visszavonás — s mi minden ölt eddig — s mégis
Él magyar, áll Buda még!"

Mondják, hogy ez csoda! — Még a költő is azt irja: „Isten csudája, hogy még áll hazánk!" És a csudák kora lejárt... Lehet. Hanem a helyett tagadhatlan, hogy a váratlan-véletlenségek korát éljük. Vagy csak emberi szemeink látják véletlennek azt, ami a végzetnek vagy világszellemnek logikai szükségessége. — Állami létünk szükségességét elismerte a világ, az élet és egyezer éves történelem. Kell jönni tehét egy fordulatnak, mely, nevezzük bár véletlennek vagy csodának: megkönnyitendi önvédelmünket, — de e hit csak *„konfekt"* legyen és ne resteljünk beleharapni — ha kell — a küzdelem véres kenyerébe is — oh mert:

„Lemondani — lemondani?
Itt nem szabad lemondani!"

Nemcsak nemzetiségünk és állami létünk függ most az *„élek-halok"* sarkponton, hanem a minden másnak alapját és előfeltételét képező anyagi és pénzügyi állapotunk is a megélhetés vagy tönkremenés válságos kérdése körül lebeg!

Sokan már kétségbe esnek. Mondják, hogy mint állam benne vagyunk a *nemzeti tönk* feneketlen örvényében — legalább is rohamos lejtőjén. — Mint egyesek pedig sorban pusztulunk, — előbb a könnyelműbbek, utóbb a szorgalmasbak, végül a számitóbbak is — ha igy tart — menthetlenül potyogunk a megnemélhetésnek, az anyagi bukásnak dicstelen koporsójába!

Előre látjuk ezt — és nem birunk előle menekülni — mint a zsibbadt, megbűvöltek a krokodil torka elől!

És miért van ez most: épen a rég sovárgott alkotmány parlamentáris korszakában? — A sok bajnak, sok oka van! Ezeket tüzetesen apróratárgyalni itt lehetetlen; — de öregéből rámutatni kötelesség.

Hazánk három nagy Mózese három külön uton vélték boldogithatni e nemzetet: Kossuth a politikai — Deák a jogi — és Széchenyi a közgazdászati vivmányok utján. Ez utóbbinak alapelve volt, hogy legelső az anyagi biztos megélhetés és vagyoni gyarapodás, — mondván, hogy még egyetlen egy szegény vagy elszegényült nemzet sem birta sem megszerezni, sem megőrizni jogait és függetlenségét; ellenben minden gazdag nép megtartani birta azt, — sőt megszerezni is, bár ha oly kicsi volt is mint a velenczei köztársaság, mig utóbb gazdasága megrontván erkölcseit: ezzel hanyatlott vagyonossága, ennek csökkenésivel pedig hanyatlott a müveltség — a szellemi erő és minden!

Az erkölcsös nép eo ipso szorgalmas. A szorgalom ad vagyont. A vagyon ad jólétet, szellemi erőt — műveltséggel. A műveltség szül uj igényeket és ezekrei uj kiadásokat. Ezek megtámadják az erkölcsöket — mert kielégiteni vágyunk őket az erkölcs rovására is — s megtámadva van az alap — kezdődik ismét a hanyatlás: ott vagyunk a *circulus vitiosusban:* fel és alá — fel és alá!

S az a nagy baj még, hogy mint mindenütt, ugy itt is a dolgok *kölcsönhatásban* vannak egymással. Az okban van az okozat, s viszont az okozatban ok van, az előzetes baj nagyobbodására. Például: az erkölcs teremti a vagyont, a vagyon őrzi az erkölcsöt (mert paupertas magna meretrix — vagy Széchenyiként: könnyü a gazdagnak becsületesnek lenni). És viszont: a vagyon hiánya apasztja az erkölcsösséget.

De a tagadhatatlan alap a *közerkölcsösség,* ennek tetőpontján kulminál minden. Ez alaptóli eltérés már lejtő — alának!

És hogy állunk hát erkölcs dolgában?

Hazai közelszegényedésünk folytán látjuk — fájdalom — a közerkölcsösség hanyatlását is, mint következményt.

Az a régi — méltán hires magyar nyilt becsületesség — az a régi jó táblabirói jellem — nem mondom épen hogy kiveszőben, de gyérülőben van. Itt-ott ki is nevetik már mint ósdi együgyüséget, (beata simplicitást) helyette önzés, nepotismus, a bármi ároni brillirozás emeltetik divattá — s korszerü *eszélyességnek* neveztetik nyiltan, minden pudicitiaszemérem nélkül. — Hirdetjük a népnevelés szükségességét, de pénzen vesszük meg a nép voksát. A

közmüvelődésre, iskolákra jut ha kerül, mert a katonatartási Moloch elnyeli a többi pénzt!

Ott vagyunk hát észrevétlenül a politikánál, — mert ez egy tálból eszik velünk naponkint. De nem *csupán* politizálunk, ha midőn hadi budgetről: a jelen fegyveresbéke átkairól irunk — és a muszka gőg visszaverését óhajtjuk: mert ezt visszahükköltetve *lefegyverezhetné* magát. Európa — s katonai kiadásait fordithatná erkölcsi — közvagyonodási czélokra — jólétre!

Dualis államiságunk okszerü bár, de drágán fizetjük! A vám és bankügyben is oda engedtük a minket illető falat zsirosabb részét — persze: a főbb dologért: a keleti háboru alkalmávali együttérzés — együtt müködhetés reményéért.

Eltekintve ezektől — nézzük uj parlamentáris életünk — phazisait!

Keleti nép vagyunk. Vérmes reményü optimisták. Hiuk is!.. Egyszerre nagy állam, kultur-állam akartunk lenni. Sok vasut kevés pénzzel — külföldi tőkékkel és ezeknek nagy kamat garantiájával, sugárut pénz nélkül, országház — technologiai muzeum stb. ismét pénz nélkül — vámházi nagy palota, arányos kereskedés nélkül. Drága törvénykezés: gyors eljárás nélkül; mely idegen törvények utánzása és nem népünk jelleméből, szokásaiból, jogtörténelméből fejlő *foltozás*, mely drága is, kuszált is, hosszu is, mégis hiányos. Sokban, mint a közjegyzői intézményben (kisebb helyeken) felesleges is!

Betetőzte mind a sok szegényitési processust az uzsoratörvény eltörlése, mert ez épen koldussá, proletárrá tevé — épen a nemzet zömét tevő kisbirtokos és iparos középosztályt! — A szabadkamat károsságát, nem nekünk valóságát, észjogi jogtalanságát — nemcsak, de elméleti tévedésüket is (mert ismétlem: nem igaz, hogy a pénz csak oly tárgy volna mint más, mert az összes tárgyakat képviselő, közvetitő tárgy is) multkor már igyekeztem kimutatni. Azóta igazolta maga az ezt megváltoztató törvényhozás. Még jobban — fájdalom — maga az élet. Mert fejlett közgazdászat — erős ipar — és kereskedés nélkül — bank és elég hitelintézet nélkül ez uzsora eltörlés *vakmerő idealismus* volt, mely megboszulta magát, — kár, hogy nem *azokon*, akik eltörölték, de a becsületes középrenden, — ugy, hogy az uj félig-meddig tilalom, mint segély, tán már későn is jön?!

Védelmi és jogi intézményeink és ezeknek költségei tehát — czélelérés nélkül szegényitenek!

Pedig adóznunk most dupla kötelesség, dupla hazafiság, csakhogy földadónk (aránylag) legmagasb egész Európában. Iparadónk nagysága megöli kezdetleges gyáriparunkat, főleg a szesz-, szén-, czukor és lisztgyárainkat.

Épen kezdett mulni a kézipar iránti magyar büszke ellenszenv vagy álszemérem. Már-már vállalkoztak volna reá ifjaink. De kezdődő kedvüket szegte iparunk hanyatlása, — mondják, hogy azért nem pártolhatjuk a bel-iparost: mert selejtesen dolgozik? — De hátha jobban dolgoznék, ha pártolnók? — És hátha épen azért nem dolgozhatik jobban, mert mi nem pártoljuk őt jobban — mert előitéletünk és előszeretetünk van a külföldi iránt (a pápa jubileáris csattja is Bécsben készült és sok más, ami itthon készülhetett volna).

A budapesti operaház — no ez persze nem készülhetett külföldön — (csak: külföldiek által!)

Amugy is korlátolt kereskedelmünkre nincsenek kedvező állami szerződéseink. Nyomja ezt a vámegyezség is és sok más.

Gazdászati téren — bár 48 óta e térre fordult sok anyagi és szellemi erő — sokat erölködtünk és haladtunk is — egész a *rablógazdálkodásig*. És a buzgóságot, az okszerü tanulást e kiaknázhatlan praktikus tudományban tagadni nem lehet. — De nagyon gyakoriak most az elemi csapások is — és ha közben jó termés van is: *ár nincs!* — Kiviteli piaczaink inkább fogynak — a gazdán kivül eső okok miatt p. u. vasutaink drága vitelbére, hiányos consulatusság — fuxin — és szüzföldü uj világrészek gazdasági versenye. Az időjárás is rendkivül szeszélyes. Fagytól remegünk nyár derekán is. Volt ez máskor is, de ily sürün alig. Mintha csak most nehezült volna meg az idők járása felettünk? . . . Szaporodnak is a lopások, rablások, betörések, gyilkosságok, sokszor éhszükségből. — És a gazda még mindig bizik Tompaként:

„Olyan rögös kemény a föld,
De ő mégis csak szántogat,
Remélvén dús kalászokat.“

Mert közel érzi a Teremtőt: minden füszálban — s a harmatban, mely azon ragyog.

Évi adónk nagyobb, mint a mennyi pénzünk létezik! . . . Tehát csak ugy birjuk ezt leróni, hogy *rátánként* — egy, már az adóhivatalból visszakerült pénzünkkel ujra adót fizetünk.

Végre is — évenként sok-sok millióval többet kiadunk külföldre, mint amennyi államunkba bejön! . . .

Mindezekhez már nem is nagy tudomány kell, látni, hogy az *államtönk* felé sietünk, — hogy anyagi téren is az *„élek-halok"* ponton vivódunk.

Látszik is, e még soha nem látott pénztelenség! — Nevetséges lenne, ha oly szomoru nem volna. Szószegően hazudik az adós az ő adósa miatt. — Nem sokára *„cserekőzvetitésre"* jutunk! . . Adóba ökröt — csizmáért bort adunk. (No ez még hagyján, mert csizma csak kell, aki lábán akar járni.)

De mikor jobbára luxus-czikkekért a mult 5 év alatt 1000 milliót, tehát egy milliárdot adtunk ki külföldre! — No ez aztán már nem hagyján.

Egy vidéki lapunk meleg szavakkal fordul honleányainkhoz a *„megmentők"* czimű felhivásában, — kérve, esdve őket, hogy segitsenek a nagy bajunkon — ők, kiknek hatalma alatt nem nyugszik le a nap, — kiknek egy szempillantásától a romokon is ujra lüktet az élet, ők segéljenek — nem is active, csak passive egy kis önmegtagadással, csak egy kis időre is — takarékossággal párosult munkával — *védegyletek* felállitásával.

Sokban nem rajtunk áll segiteni, de a luxus elhagyásában főleg hölgyeinktől függ a segitség.

S ha egyszer ezek felismerik — felérzik itt az *„élek-halok"* és a *„lenni nem lenni"* pontig lett jutásunkat: nemcsak passive, de active is segitenek életben maradni. — Ezt nem feltételezni nem lehet, nem szabad a magyar nőkről, kik a haza és nemzetiség megmentésénél sokszor, tán mindig ott voltak — tevőlegesen is.

Ragadják meg a védegylet-, nőképző-egylet-, erdélyi culturegylet stb. által kitüzött zászlókat:

Még tán nem késő? . . . Hiszen sokszor kifosztva lett már e nemzet — mongol, tatár, tűz, viz, aszály, fagy és . . egyebek által: és lám mindannyiszor ujraéledtünk.

Még nem huzzuk a *„Kun László szekerét"*, de ha igy tart, nem messze vagyunk tőle.

„Panem et circenses" és az adóexecutio.

Az éhező római nép hajdan ostrom alá vette a capitoliumot — s *kenyeret és mulatságot"* követelt magának a városhatóságtól! Tápot a test és lélek számára is!

Ugyan minő joggal? kérdi az olvasó — aki a történelem e pontján elmélkedik. Mert ösztönszerüleg érzé a nép azon természeti jogot, hogy midőn a szabadságra született ember — kilépve nomád szabadságából — társaságba és államba lépett — s egyéni jogai „egyrészét áldozatul adá a társadalmi összlétnek — s midőn megengedé, hogy az állam rendelkezzék szabadsága, vagyona, pénze söt élete fölött: — ugyanakkor, ezáltal, jogot szerzett arra, hogy viszont ő is, mint állampolgár, *követelhesse az államtól* szabadságának, vagyonának és életének biztositását.

Ez az *államképződés* eszméje — s indokolt megfejtése.

E hallgatag — de élő szerződés mutatja, hogy e kapocs az egyes ember és állam között, nem a véletlennek játéka, de természeti szükségesség és egymásra szorulás!

Ez pedig azt mutatja: hogy valamint szüksége van az egyesnek államra, ép ugy szüksége van ennek az egyesekre. Sajátkép ezek összegéből áll elő amaz. Több külömbféle egyéniségek egy közös társadalmi czélra *(a jólétre)* egyesülése — az állam.

Tehát a mindanyioknak jóléte az állam czélja és alapja.

Tehát egyféleranguu egyénekből p. u. mind gazdagokból, vagy mind szegényekből — merőben tudósokból vagy tisztán napszámosokból — egyedül papokból vagy katonákból és hivatalnokokból sat. nem létezhetnék álladalom.

Épen mint az *óragépezet*, nem létezhetnék — nem mozogna jól, egyedül nagy- avagy egyedül kis kerekek összeállitásával. Kell hozzá kiskerék, nagykerék, kell hozzá mozgató, hajrugó, tartóztató, akadályfogas stb., hogy rendesen járjon.

Ebből meg aztán az következik, hogy a kiskerék is, a maga helyén, ép oly szükséges, mint a nagykerék.

A gazdag csak ugy lehetett gazdaggá és maradhat gazdag az államban, hahogy az államban létezik szegény is, aki amannak gazdagságát összehordja, phisikailag előteremti, aki szolgáltat munkát — kapván érte bért!

Tehát az állam szegényei méltó joggal kivánhatják az államtól és a társadalomtól, hogy hagyja őket is élni — söt segélje őket megélni.

A létérti küzdelem mindig nehéz! — Az embernek nehezebb, mint az állatnak. S vannak korszakok — csapásos évek: mikor éppenséggel nehéz.

És jól mondja a „Zala" egyik vezérczikke, hogy nincs szánandóbb látomány, mint midőn az ember — fentjáró — Istenképére teremtett — boldogságra született lény van nyomorban és éhenhalási küzdelemben.

A mezei madarakról — az erdők vadjairól gondoskodik a ti mennyei atyátok. A természet ad nekik mezt a tél viharja ellen — utalta őket egymást felfalni, dermedt álomba teszi őket, hogy a sziklák s barlangok hasadékaiban evés nélkül kitelelnek. De hát az ember télen ruha, élelem és foglalkozás nélkül?!...

Ez iszonyatos!

Ily eszmék szállhatták meg a bécsi tőzsde-lap pesti levelezőjét a mult héten, mikor azt irá ama bécsi lapnak, hogy:

„Pár nappal ezelőtt megnéztem Pesten egy középületet, mely zsufolva volt oda szállitott adóvégrehajtási tárgyakkal. Egy valódi butorraktár ez, melyben a kopott szalmaszék mellett a selyem karszék együtt jelzi az idők és adózók nyomorát. — Tudjuk, (irja a levelező) hogy van sok adóköteles, kik nem fizetnek előbb, csak kényszerutján, de azt is tudjuk, hogy a legtöbb esetben nem képesek fizetni."

Az a kérdés, hogy valjon nem köteles-e az állam bizonyos körülmények közt tekintettel lenni szegény polgáraira? Hiszen ugyis jelentéktelen csekély az, amit ezektől az adóexecutio bevesz! Az állam nem oly szegény, hogy kénytelen legyen az utolsó ötven forintot is az adózóktól kipréselni.

Mert különben nem volna megbocsátható az, hogy midőn a szegény polgár utolsó falata és utolsó téli takarója exequaltatik alóla: ugyanakkor öt millió forinton épittetik egy operaház — sugárut és több más élvezeti tárgy. Hiszen akkor az állam a Pharaókat utánozná, kik hogy pyramisaikat felépitsék, alattvalóik százezrei életét áldozzák reá.

Londonban van egy jótékony-egyesület — mely — midőn a szegényebb osztály butorai exequáltatnak — közbenjár: hogy mi okozhatja e nem fizetők szerencsétlenségét? és a hol a valódi nyomort találja okul: ott segélyez.

Itt ily egyesület nem létében a városi hatóság intézkedéseit inditványozza a levelező, hogy hasonló eseteknél derittessék ki: vajjon rosszakarat, vagy ártatlan elszegényedés oka-e az adóhátraléknak?"

Eddig a bécsi levél.

Vajha hazai lapjaink is átvennék e levelet.

Ugy tudjuk, hogy hazai közigazgatásunk is utasitá végrehajtási közegeit, hogy ahol igaz inséget látnak: ott ne vegyék el a betevő falatot — s az egyetlen párnát a szegény alól s a kisbirtokosoknál a valódi pénztelenség mellett inkább kebleztessék a hátralékot e válságos időben.

Bizony ez nemcsak szükséges, de méltán várhatott rendelet is, mert ha *kormányunk* ismert jóakarata mellett *sem képes* e szomoru pénzviszonyokon hamarjában segiteni — terményeinknek külpiaczokat s önző szomszédaink miatt bankot stb. teremteni, legalább időt engedjenek a nemzet zömét tevő középosztálynak, melyet mai napság ugyis az — ág is huz.

Mert: *„Summum jus: summa injuria."* Végre is e közép- s alsó osztályoktól várható adó, ha mind befoly, sem elég arra, hogy államháztartásunkat egyszerre helyre üsse — és vannak oly állami luxuskiadásaink, melyek inkább maradhatnak. És lehetnének oly bevételeink — például — a *progressiv-adó*, melyek inkább realisálhatók, — mint az adóvégrehajtás merev keresztülvitele.

IV. Henrik szigoru monarcha volt — mégis azt mondá: hogy ugy akarja népét boldoggá látni, hogy a legszegényebb néposztály fazekában is legalább egyszer hetenkint — tyukhus főlhessen!

Nem szaporitani — de fogyasztani kell a proletariatust! A szigoru adóvégrehajtás pedig — ily csapásos, uzsorás, hiteltelen időben csak szaporitaná és megteremtené amugy is sok bajainkhoz azt, minek hála Isten, hijjával voltunk: a munkáskérdést — sansculottismust — Internationalét — nihilismust — és ezek messzekiható következményeit.

Nagyhatalmasság.

A sajtót értem — főleg a napi sajtót — a hirlapirodalmat. Mert ezt méltán mondhatjuk 6-ik, sőt tán nemzetközi nagyhatalmasságnak.

A leghatalmasb — egyének — egyletek — pártok és kormányok szükségesnek tartják nézeteiket — czéljaikat előre, vagy tetteiket utólagosan — egy vagy több mellettük szólló hirlapokkal támogattatni.

Persze, mert a hirlap talaja a közvélemény — ez pedig nagyhatalom.

III-ik Napoleon — pedig absolut uralkodó volt — mégis ha valami ujat akart tenni: megeresztette előbb az eszmét a hirlapok terén — lesve, hogy mit szóllnak hozzá a többi bel- és külföldi lapok — s a közvélemény.

Teszik ezt mások is — még is.

Régi vitás kérdés: a hirlapoknak és a közvéleménynek egymáshozi viszonya — hogy melyik teremti a másikat? és hogy melyik okosabb: ha felülről vagy alulról ered a közvélemény?

Szerintem itt is — mint sok másutt: *„középen van az igazság,“* vagyis mindegyik határozza, befolyásolja a másikat.

Például: van egy országban egy erős politikai vagy nemzeti párt: ez bizonyosan teremt és tart magának egy vagy több — eszméit terjesztő, sőt indokló hirlapot, például az angol nemzet zömének lapja a Times — mely arról hires, hogy független és hű tolmácsa az angol közvéleménynek, — s hires arról, hogy néze-

teiben gyorsan változó. Persze — éppen mint a hullámzó közvélemény. De praktikus is abban, hogy mindig ő legtöbbnyire a *többségnek tükre* (már hogy ő teremti-e ezen többséget, vagy ő a többségnek pressiója szerint ir: nagy kérdés, de ugy látszik néha ő is teremti a többséget) s igy a kormányt is csak azért és csak addig támogatja, mig ez a *valódi többség* kifolyása, aztán nem.

És viszont egy ügyes hirlap is teremt nézeteinek publikumot, mert az olvasó, amely eszmét naponként védeni, indokolni lát és olvas, azon eszmét észrevétlenül is vérébe szivja — még az elfogulatlan felvilágosult ember is.

E *kölcsönhatás* oly világos, hogy ha egy művelt emberrel főleg közügyekről beszélünk: azonnal megtudjuk, hogy minő hirlapot járat és olvas. S viszont a házához járató lapról megtudjuk, hogy minő párthoz szít.

Karr Alfonz francziáról mondják, hogy azon naiv tréfát csinálta magának, hogy egy — különben tiszta gondolkozásu tanár ismerősének járatott félévig egy demokrata lapot, — s embere majd nem vörös republikánussá lett, a másik félévben aztán egy bonapártista lapot járatván neki: embere oly erős bonapártista lett, mint a szeg stb. pedig tiszta elméjü ember volt.

De hát a mindennapi tápláléknak nagy a befolyása!

A hasznos tanulság ebből az, hogy a kissé — kevésbé való egyoldaluságtól csak ugy óvhatjuk meg magunkat, hahogy *többirányu lapot olvasunk.*

Ennek jó következménye aztán: hogy nem leszünk elfogulttak és türelmetlenek, — hogy látjuk: mikép a másik irány is — szépen indokolható, — belátjuk azon régi közmondás igazságát: „ahány fej — annyi eszme,“ „hogy nem egy ut visz Rómába“ — hogy senki se csalhatatlan, — hogy audietur et altera pars, — hogy minden kartonnak van szine s visszája, — hogy minden tájképnek más — más nézpontról más a profillja.

Igy szokunk rá tisztelni egymásnak, bár eltérő nézeteit. És ez nagy nyereség ugy politikai, mint társadalmi tekintetben is.

De egyénileg is haszon; mert az emberi ész — miként a gyémánt, csak saját porával lévén csiszolható — a másik fej vélelme még el nem fogadás esetén is hasznos, mert nem látván megczáfolva saját nézetét: a magáéhoz biztosabban ragaszkodhatik.

Hanem annyi is igaz, hogy aki az általa szentnek hitt eszmét, vagy például nézetét terjeszteni óhajtja (mire joga van), legjobban

terjesztheti ugy, ha az ő irányát valló lapok olvasóit igyekszik szaporitani. E lapok aztán — mint a mindennapi kenyér, — mint a „Gutta cavat lapidem“ lassu, de biztos hatást szülnek.

A közvélemény keletkezését illetőleg — ugyhiszem jobb, ha felülről ered, mert alant a nép inkább szive szerint itél, — fönt azonban komolyabb, higgadtabb számitást — több ismeretet s szélesebb látkört feltételezhetvén — inkább felülről várható az okos közvélemény.

Ily felsőbb regiók: a hirlap szerkesztőségek is, főleg mióta az irói-körök és szerkesztőségek egylete — mint önbiráskodó morális testület vigyáz az irók és szerkesztők erkölcsi reputatiója fölött.

A napi lapok *a jelennek történetirói — nemcsak, de birái, ellenőrei — a közvélemény forrásai, s igy a jövőnek előkészitői!*

Nagy és fontos hát hivatásuk, de nagy erkölcsi felelősséggel is tartoznak a nemzet életének.

Vajha minél mélyebben feléreznék ezt — s hogy a jövő kor áldása vagy átka vár reájuk.

A sajtó kinövése.

Nem elég, hogy Oroszországban — mint föld alatt kuszó gyom — terjed és burjánzik a minden emberi és isteni jogot, erkölcsöt és erényt tagadó vad *„nihilismus“* — hanem legujabban olvassuk, hogy Berlinben is a két socialdemokrata lap egyike, a *„Chemnitzer Freie Presse“* istenkáromlásért megbüntetve levén, másnap ugy panaszlá el ezt olvasóinak mondván: *„mintha Istent, aki tudvalevőleg nem létezik,* megbántani lehetne“?!

És e lap a puritán Poroszhonban mindenesetre több ezer olvasónak hinti-e materiális korszakunkban még inkább veszélyes istentagadó elvének konkolymagvait.

Lehet, hogy maga se hiszi, csak feltünés és publikumgyüjtés végett ir ily brutális naivsággal.

Szerencse, hogy annyira brutalis és annyira szemtelenül naiv, hogy épen azért nem ártalmas, hogy épen azért fordul el töle, aki Isten tagadását olvassa — mert hát megirá nagy Eötvösünk: „De van Isten s okát senki mástól ne kérdje!“

Hanem ily nyomtatványokat mégsem eszélyes, ha az állam türi, — mert amely népnek Isten nem kell — annak állam sem kell — se semmi létező jog, vagy tulajdon szentsége.

Mik voltak ehhez a puritán ariánusok?

Mégis megégettettek!

Ezeknek legalább lapjaik érdemlenék azt.

Igazán ez a szabadsajtó is olyan, mint a legszükségesebb elemek, mint a tüz, viz.

Éltet is, öl is!

Fájdalom, hogy hazai lapirodalmunknál is önérdek, kenyéririgység, pártdüh, rágalom, uralomvágy s több eféle korcsindulat buvik a szabadsajtó aegise alá . . .

Vigasztaljuk magunkat, hogy ez nem az „idők jele“ — hanem csak egyes kivételek „kinövése“, mely volt, van és lesz, mig világ lesz és rajta „emberek“ járnak!

A magyar bank
vagy
Napján szakitsd a virágot.

„Halasztását dolgának sok megbánta már:“ — „Az alkalomnak elől van az üstöke.“ — „Jobb ma egy veréb, mint holnap egy túzok“! — „Amit ma megtehetsz, ne halaszd holnapra!“ sat. Mind megannyi magyar közmondás, a *halogatás* ellen, keleti indolentiánk ellen — mit nagy Széchenyink egy honfiui elkeseredésében „*inertiá*“-nak nevezett.

Én nem ennek, de a tagadhatlan „magyar tulloyalitásnak“ rovom fel azt amulasztást, amiről szólni akarok, azt t. i. hogy honatyáink az 1865—67-iki kiegyezéskor elmulasztották paktumba tenni a hazánkat mindenkép, de a paritás alapján is megillető „*magyar bank*“ felállitását. Ezerszer könnyebben ment volna akkor! De a magyar loyalitás nem akarta kizsákmányolni a Társország szorult helyzetét, midőn a jó bécsi testvéreink már pakkoltak is, a porosz fegyverek elől Pestre menekülendők — gondolván, hogy majd méltányolják ők ezt és csendes időben se ellenzik azt, ami megjár! — „*Fide, sed cui vide*“, mondja egy közmondás latinul . . . de igaz!

Méltánylás helyett ők zsákmányolták ki a közel multi vámkiegyezés körülményeit is — midőn kormányunk, látva a keletikérdés tornyosuló felhőit, a vámkérdésben is elment az engedés legszélsőbb határáig — keserü, de nagylelkü resignatióval — csakhogy béke legyen belül, mikorra vihar jön kivül.

De Lajthántuli testvéreink sem látszanak félni ettől, jobban mondva, nem látszanak félteni a külvihartól e közös épületet, nem

mintha nem hinnék az épület megrendülhetését — esetleg leomolhatását, de mintha ettől se féltenék azt. Pedig „*ki mit szeret: félti az azt.*“

Bölcs Salamon is arról ismerte meg a valódi anyát és anyai szeretetet, hogy mikor a közösnek vitatott gyermeket kettévágatni rendelé: az igazi szeretet lemondott saját érdekéről, csak a gyermek éljen — közös szeretetük tárgya megmaradjon! Mi is lemondhatunk más temérdek önérdekünkről (nem kapzsi haszonról, de létkérdéseinkről is), csakhogy a drága közösházа fennmaradjon. De osztrák testvéreink irtóznak, fenyegetődznek csak egy olyan bankó ellen is, amelynek egyik oldalára magyarul lenne felirva, hogy „tiz forint“!

Törődnek is ők azzal, hogy a közelgő muszka-vihar belforrongásban találván bennünket: egyformán elsöpörhet bennünket? De hát ők ugylátszik nem bánják ezt? Hanem a magasb intéző körök majd belátják ily viselkedésből: hogy melyik fél szereti igazán az ősi birodalmat és ennek fennmaradását.

Nem tagadjuk, hogy szükségünk van reájuk, — de ők meg hiába tagadják, hogy reánk nincs szükségük. Volt is — lesz is, ha Austria akar maradni. És azt is megbánná, ha az nem maradna.

Vagy tán csak ismét kizsákmányolni akarja összetartozási vonzalmunkat? Csalódik. A magyar loyalitásnak is van határa. A mi vonzalmunk se megy a lealázó „*Antrag*“-ig. S végre ismerhetik már a magyar elszántságot: hogy a két rosz közül is nem a dicstelen önmegadást választanók.

Jogéletünk.

I.

Jogi- és anyagi életünk oly összefüggő, hogy csaknem egy a kettő. Söt valójában össze is esnek egybe — mint a keresztnév és vezetéknév: kettő bár — de egy személy hordja.

Jogéletünk vizsgálgatása hát nemcsak a jogászt — nemcsak a törvényes embert érdekli, de épugy érdekel minden embert, mert minden ember törvénynyel — és törvény alatt él. Tehát a jogi és törvényes kérdések egy tálból esznek velünk, együtt aluszszak, együtt ébrednek velünk.

Jó törvények után áhitozott a világ népe, mindig — világ kezdete óta. Mózes tizparancsolata idejében ugy, miként Lykurgus vas- s Kálmán királyunk „boszorkány"-törvénye korszakában is.

Ha ezt elhanyagolta néha a törvényhozás, megcsinálta a korszellem — a népszellem — titkon láthatlan kezek által is, mint a középkor *„Vehm-gericht"*-je, a német apró államocskákban, hol épen a szétforgácsoltság miatt gyenge volt az állam törvényhozói és végrehajtási ereje — azért kezükbe vették a fejedelem tudtával bár az egyesek (a „Vehm-gericht" titkos tagjai) az itélethozást — söt a pallost is! Földalatti gyülhelyeiken — éjféli órákban törvényt ültek sokszor — kihallgatás nélkül is elevenek felett és végrehajtották ugy, hogy holtakat csináltak az elevenekből, kikre a *„verdikt"* rászolgált. A titkos biró, akire a végrehajtás sorsa esett: leszurta az elitéltet uton-utfélen, csak egy jelzett kést hagyott a hulla mellében, hogy ez nem orgyilkosság (?), de a láthatlan törvényszék itélete!

Szomoru — setét korszak volt.

Ilyformán tesznek legujabban az orosz nihilisták is. Rosznak, hiányosnak látják belállami s társadalmi tövényeiket, miket parlamentáris uton nem tanithatnak, mert parlamentjük nincs, tehát csinálnak egy titkos szövetkezetü Areopagot, mely itél és végrehajt; boszul, de nem segit.

Persze ez — szerencsétlen *kényszerhelyzet* — abnormitás — jogtalan is, tulhajtott is.

Csak tán siettetése annak, hogy náluk is legyen jogélet — népképviselet — jobb törvény — bővebb jog — s nagyobb egyéni szabadság.

Ez lehetett a kiindulási czél. S e czélt, mint csak czélt, még kimagyarázná a kényszerhelyzet.

De e czél kiviteli módja: az eszközök — menthetlenül roszalandók.

De — persze — mint ily esetben szokott lenni — tullőnek a czélon! — Tabularasát — tiszta papirt akarnak csinálni — törülni minden létezőt (melynek pedig eo ipso létjoga van).

Azért nincs jogczimük — nincs igazuk — nincs jövőjük — csak sok martyrjuk — ezek között sok jobb sorsra méltó nagy szellem — sok derék, de exaltált nő is — kik egy más (jogélettel biró) nemzetnél lelkes honleányok — szellemes nevelőanyák — példás feleségek leendettek volna! Ott pedig csak hiába elvérző atomjai a világszellem előörseinek!

Lám, hát mily szerencse „jogállamban" születni — élhetni!

* * *

Nekünk nincsenek nihilistáink — mert van jogéletünk!

Nincs is és nem is volt kényszerszükségünk a középkori Vehmgerichtre, mert van éber törvényhozásunk — s még ébrebb végrehajtó kormányunk.

Sorsunk amazokéhoz mérve: boldogság.

Csakhogy az ember — ne mondjam — telhetetlen, azaz természete söt hivatása szerint előre — többretörő. A tizedik garádicsról a tizenegyedikre törekszik.

A milliomos másik millióra vágyik s e czéljára nem kicsinyli tovább gyüjteni a hullatag garasokat is. S ki mondhatja, hogy nem jogosan?

A kinek főbb szükségletei megvannak: sóvárog a kisebbségek után — töprenkedik az apróbbságok felett — kielégiteni vágyik jelentéktelenebb jogigényeit is — természetesen. S ez apróbb jogok elérését is — ha már életczélul tüzé, kész értük életét áldozni, kész megrázkódtatni status quoját is értük.

Tudja, hogy erőszakoskodása vészt hoz reá — mint villám, mely saját ruháját (a felhőt) hasogatja, mégis teszi.

Azért nem kell kicsinyleni a kis okokat — kis bajokat.

Kis okok — nagy következmények forrásai. Azért kell a kis panaszokra, kis jogsérelmekre, mi még csak fojtott szesz — hamu alatt izzó gyuanyag: levezető csatornát — villámhárítót (Blitzableiter) késziteni. Előbb kell orvosolni őket, mintsem a közérzület *elkeseritve* követelné.

* * *

Hajdan hazánknak vándorbirói — ambuláns itélőmesterei voltak. Felkeresték a bajt. Helybe vitték a gyógyirt: az igazságkiszolgáltatást.

Ma már ez nem „*modern*“, tán nem is lehetséges és szükséges egyszerűbbé, olcsóbbá tenni a törvénykiszolgáltatást és közigazgatást.

E czélra működni van hivatva a szabadsajtó — hogy a nyilvánuló köz- vagy helyi bajok, apróbb panaszoknak a gyógymódokat s gyógyirt kérő javallatoknak hangot adjon.

Jogos és eszélyes is hát jogéletünk apróbb hiányairól — bajairól, — (mert hiszen apróbb nuance-ok mozaikja az élet) sajtó utján elmélkedni — ugy azoknak lehető orvoslásairól is — a praktikus élet vivőit is meghallgatni, mert több szem többet lát. Egyik egyet lát meg, másik mást.

Jogi- és törvénykezési életünkből.

II.

„Szokása már a magyarnak
Hogy jussait nem hagyja,
De ha vele bánni tudnak —
Az ingét is odaadja.

„*Prókátor-nemzet* vagyunk“ — mondák reánk a külföldön is. Egy kis „*Rechthaberei*“, egy kis viszketeg is van bennünk — tagadhatatlanul, sokszor halljuk népünktől: „nem engedem, — ha mind perköltségbe megy is!“ — Igaz, hogy sokat segithet ezen a biró, — aki vérünkből való vér, — aki ösmeri nemzeti, lobos, vitatkozó jellemünket, — mert az ily biró jól tudja, hogy először is kihallgatni kibeszélni hagyni kell peres feleinket, — igazat kell adni amiben lehet egyiknek — amiben lehet a másiknak. Ezzel kiforrott a szesz, — elpárolgott a szenvedély nagyrésze, — s megmenekült az *önérzet!* — Akkor feltüntetni kell: hol hibázott kissé az egyik, hol a másik, ha nem is szándékosan, de jogtudatlanságból, — akkor jön egy kis *önvád* mindkét félbe, — ekkor felemliteni kell, hogy a perköltség, a stempli mily czéltalan kiadás — mily könnyen lehetne megspórolni stb. — Amely biró ezt igy érti és nem resteli: látni fogja, mily hamar kész a *peregyezség* — mily hamar kibékül igy a mi pörös népünk — mily jószivüen kész a békeparolára.

Ily modern birák volnának jók *békebirákul*, ha sokan volnának és ha vállalkoznának. — Volt nemrég is — e járásnak egypár ily törülmetszett magyarmodoru járásbirója — illetőleg egyes szolgabirója.

Száz pör közül legalább ötvenet lecapacitáltak tisztes peregyezséggé. Gy . . . D. és Cs . . . P . . . a nevük. A népnek és vidéknek jó emlékével vonultak vissza gazdaságaikhoz.

A jogi pálya mindig nagyon kedvencz tere volt ifjainknak, söt szülöinknek is, föleg a volt nemesi középosztálynál, de most már, hála Isten, tömegesülnek a müszaki-, ipar- és kereskedelmi-pályák felé. Szorittatnak a törvényhozás által is, melynek a birói és ügyvédi állásra eddig se volt sok gondja és pénze, — legujabb intézkedéseivel pedig, föleg az ügyvédi karnak subsistenciáját végleg s tekintélyét is jócskán megrenditette. Az ügyvédi állás megrontása többek közt a *bagatell-törvény* és a *közjegyzői intézmény*, — az árvaügyi rendelet; stb. A birói állást megnehezité a bagatell-törvény, mert a summás biró ugyanannyi idő alatt két annyi pört letárgyalt az ügyvédekkel, mint most a jogtudatlan felekkel. (De népünk jogérzülete ellen is van: bagatell-itélet *nem apellálható!* — A községbirói itéletek pedig apellálhatók levén, majd mind a járásbiró nyakára fellebeztetik. — Habozó kisérletek, a czél elérése nélkül! . . .) Mindannyit zavarja a békebiróság, — ezt pedig nem hagyja megeredni a praxis — kedvezőtlen anyagi helyzet — és saját szokatlansága.

Mert mindenki, de különösen a megszokottságra és a keleties ósdiságra hajló népünk, nehezen tér ki a járatos kerékvágásból, és csak nagylassan hajlik a törvénykezési ujitásokhoz. — Törvényhozásunk pedig rohamosan, ugyszólván divatszerüleg plántálta át jogéletünkbe a nyugati kulturállamok korszerünek kikiáltott intézményeit — például a közjegyzőséget is, mert ez, föleg a vidéki kisebb helyeken máris fölöslegesnek és károsnak bizonyult. Mint ujságot felkapta a nép itt-ott, — de fájdalom, legtöbb ily vidéki helyen leginkább a *szinleges* birtokátiratásokra, — tehát épen megforditva, a hitel megrontására kezdi kizsákmányolni, — úgy, hogy döntvényeket és ideiglenes rendeleteket kellett hozni, például a rokonok és házastársakra való birtokátiratások sürü kortünetei ellen.

A hagyatéki hirdetményezések *hirlap-takszája* magas is — fölösleges is, — kis örökségeknél — ahol az elöljáróság és lel-

készek már hivatalos bizonyitványba adták, hogy az ott irt nagykoru gyermekeken kivül, senki más örökös nincs, mégis, ezeket hirlapilag keresni, — s ezért a 2—300 frtos örökségnél a leltár és százalékokon felül még tiz—husz forint hirdetménydijat fizetni, igazi takszálás a szónak betüszerinti értelmében. — Jobb volna e helyett a pestvárosi jó öreg tanácsos Veisz B. javaslatát törvénynyé tenni, hogy a *nagyobb örökségektől*, főleg az oldalörökök, bizonyos száztólit fizessenek, állami vagy *jótékonyczélokra*. — A bélyegbirságok s leletezéseknél az alantas közegek túlhajtásait és ferditéseit pedig (mikben persze ők osztoznak — és mik ellen törvényes szaklapjaink naponként panaszkodnak) jó lenne korlátozni.

1867. óta létesült törvényczikkel utánozzuk a más viszonyu, fejlettebb iparu szomszéd nemzeteket; átültetjük ezeknek ott megfelelő, de népünk jogérzetében még nem is csirázó törvényeit, ezeket is csak felületesen. — Igy történhetett azután, — mint a „*Magyar Jogászlap*“ irja, hogy ez időszerint nem lehet megbüntetni nálunk azt a szomoru, tréfás cselekményt, ahogy a mult évben egy mezővároskában két gyermektelen férj, nejeiket, ezek beleegyeztével, irott szerződés mellett, két hétre *összecserélték!* Mert ez esetet az osztrák büntetőtörvénykönyv mint erkölcsiség elleni vétséget bünteti ugyan, — de a magyar büntető Codex kifelejtett ennek paragrafust adni.

Mint házasságtörést pedig azért nem lehet büntetni, mert *egyik se kérelmezi* a házasfelek közül.

Ilyen, söt még nagyobb viszásság az is, hogy: törvényünk van, a „*birák szabadságolására*“ — de nincs a — „*törvényszünetre*“.

Máshol, p. o. Francziaországban september és október hó „átalános törvényszünet“. Ehez tart a nép, ekkor kevesbiti beadványait, — de már az évszaki munkák is nagyrészt elvonják ekkor a pörtöl. Ekkor kapják ki szabadságukat a birák, — csak a legszorgosabb ügyekre marad, ugynevezett *szüneti biróság*; a mi biráink pedig azon szomoru helyzetben vannak, hogy midőn testi és lelki szükséglésükre, a hat-nyolcz heti szabadságot megkezdik, nem tudják, vajjon örüljenek-e ennek vagy előre aggódva gondoljanak visszatértükre, midőn még nagyobb ügyhalmazt találnak asztalukon, mely részükre időközben kiosztatott. — Szabadságolás tehát, törvényszünet nélkül, illusorius rossz! A „feriák emléke“ népünknél él. — Természetesek is voltak az aratási — szüreti — karácsonyi törvényszünetek; — ily termelő országban.

Kár volt hát ezeket eltörölni — valamint az uzsoratörvényt is, mit öt-hat évi mellőzés után lám, hogy kénytelenek voltunk — visszaállitani, — csakhogy drágán adtuk meg árát a theoretikus próbálgatásnak!

III.

A birtokár-csökkenés megakadályozása iránt, a mult évben hozott a „Magyar Hirlap" egy gyakorlati nemzetgazdásztól, egy praktikus javaslatot, mely megérdemli mindnyájunknak, de a törvényhozásnak is figyelmét. — Tagadhatatlan: hogy per eminentiam földmivelő ország vagyunk és maradunk is még sokáig — országunk fekvésénél és sok más adott körülményeinknél fogva. — Bármiként dédelgesse törvényhozásunk az ipart és kereskedést, ez jobbadán csak transenalis — amaz pedig csak a szomszédnépek másolása marad még hosszu időkig. — Nekünk és unokáinknak nemcsak *„e földön"* élnünk, halnunk kell, hanem *„e földből"* kell élnünk és tengődnük!

Anglia — Francziaország — Svájcz és több ily országok, fejlett iparuk czikkeit széthordja saját nagykereskedésük a világ legtávolibb zugaiba. (Magunk is megszoktuk már, hogy az angol vas, a franczia pezsgő, a brüsseli csipke, svájczi óra, de még az az olasz makaroni és salami is stb. stb. már csak nevük miatt is kapósabbak, mint honi gyártmányaink).

Nálunk, ha földművelésünk, vagy csak egy-egy évi termésünk is szenved: vele szenved kiskoru és szükkörü iparunk és kereskedésünk.

Itt, ha a birtokos s földmivesnek nincs kivitele és pénze, — nincs amazoknak se.

Magyarország igazán olyan, mint az ókori Aeneas, — hogy *a földtől kapja az erőt!*

És ha e föld kicsuszik lábunk alól, igazán a levegőben fogunk lebegni, mint Mahomed üres koporsója. — És pedig nagyon siet alólunk a föld; e drága vérrel szerzett, sok könnyel áztatott, ősi föld!

A kisbirtokos-osztály rohamosan apad, — vész és pusztul, — és szaporitja a proletariatust, melyet nem köt a rög, — nemcsak a hazához és nemzetiséghez nem, de sok máshoz sem — ami a társadalomban szent, nemes és erkölcsös.

Pedig a proletariatus bölcsője a nihilizmusnak! . . .

Tudjuk okait a földbirtok kezünkből kisiklásának, — de most nem e baj okairól, hanem ennek orvoslásáról akarunk szóllani, t. i. nem is épen az a baj, hogy a birtokok sürüen mennek egyik kézből a másikba — vagy magyar kézből tán nem mindig magyar kézbe, — mert 1-ör: az uj gazda majd mindig javitja, tatarozza azt; — 2-or: mert miként hajdan a birtok nemesitett, ugy most — főleg a magyar vidékeni birtokvétel a nem magyar vevőt is megmagyarositja. Legalább igy vigasztaljuk magunkat. — De a főbaj az, hogy *potya áron* hull ki a birtokos kezéből.

Nagy a pénztelenség — temérdek a birói árverés!

És szigoruak az árverési feltételek . . .! Muszkaországban — (irja a fönthivatkoztam-nemzetgazdász) *soha sem árverezik el a birtokot becsáron alul!!* Igy ritkán károsodnak a jelzálogos hitelezők, — mert föltehető, hogy csak a birtok való értékéig hiteleztek reá, — s igy a valódi érték lesz a becsár és eladási ár: megkapja pénzét mindenik keblezett hitelező, — sőt legtöbbször marad az árverést szenvedő birtokosnak is, amivel uj pályát kezdhet. — *Mert az 1-ső helyen keblezett hitelezőt nem kell rögtön kifizetnie a vevőnek;* hanem eme terhével iratik át reá a vett birtok tulajdonjoga.

Ez első helyen biztositott hitelezővel aztán rátákra egyez a vevő s igy könnyebben fizethetvén, drágábban veheti és veszi meg a birtokot.

Ez csak egy kis gyakorlati példa és kurta utmutatás — irja az emlitett közgazdász, — de a czél fontos, — az orvoslás szorgos — megérdemli, hogy okoskodjanak fölötte és kibővitésén vagy javitásán az illetők, mig egészen késő nem lesz!

A „Borászati Lapok" multévi egyik számában pedig Keöd ur balatonfüredi gőzhajó-kapitány, hihetően szöllőbirtokos is, — *a gyártott borok veszélyes voltára* hivja fel a törvényhozás figyelmét, melegen, őszintén, sőt szakavatottsággal is.

Leirja, hogy legközelebb Pécsett, midőn a mozgósitott katonák a hadseregi liferánsok által odaszállitott gyári bort megizlelték, azonnal vagy 200 katonánk belebetegedett, sőt *5—6 bele is halt!* És vagy 6000 akó ily keveréket a Drávába kellett kiönteni! —

Tehát ártalmas! — Leirja, hogy ha például egy pesti borkereskedő megvesz és bevisz 1000 akó bort, erről a vámnál befizeti ugyan a fogyasztási adót, de bent házánál csinál belőle 3—4000 akó gyári bort, — ebből azután kivisz 1000 akót, — és igy ere visszakapja a vámnál deponált adópénzét, — a megmaradt 3000 akót pedig fogyasztási adó nélkül bent a fővárosban árusitván el: az államkincstárt is megröviditi, kárositja.

A termelőt pedig: néhány év alatt tönkrejuttatja!

Pedig hazánkban milliók foglalkoznak csupán bortermeléssel: országunknak jó nagy területe másra, mint szőllőmivelésre nem is alkalmas. — Ezeknek kezéből az egyedüli szerszámjokat a kapát, — szájukból a falatot, — az országtól az adóalapot rántja ki a borgyártók kapzsi üzlete!

Felemliti, hogy az országgyülés által e tárgyban kiküldött bizottság, élükön Wahrmann képviselővel — mily szükkeblüen elütötték, elodázták a fontos közgazdászati ügyet!

Kéri a honatyákat, hogy ne hagyják tönkre tenni a nemzet szőlőmüvelő tagjait és külkivitelünk, tehát országos pénzforrásunk egyik csatornáját! — És elkeseredetten jósolja: hogy majd meghoznák még a gyártott bor elleni törvényt — de már majd késő lesz!...

Szükséges, hogy erről is minél többen elmélkedjünk — különösen itt, a majdnem egyedül bortermelésre kényszerült Zalánkban!

Jogéletünk.

IV.

Régi dolog, hogy például a *büröknövény* a kecskének táplálék, de káros minden más állatnak! — Hogy a *kavicshomok* a réczének, — a sikáló *agyag* a vad indus gyomrának tápszer, az európainak pedig nyavalya lenne, — hogy ami törvény Amerikában vagy a nyugati iparállamokban üdvös: ugyanazon törvény nálunk ruralis földmives országban káros lehet. Például:

1. Lám mily hasznos törv. intézmény a *közjegyzőség* — a fejlett iparu és kereskedelmi államokban, — de még saját nagyobb városainkban is; de ugyanez *fölös költekezés* — tehát hátrányos a provincialis falvakban. Hátrányos a népre ugy, miként önmagukra. Hány vidéki körjegyző panaszkodik, hogy alig bir belőle élni!... és hány vidék panaszkodik, hogy *„nagy adó“* ez reájok!... Ez is egy uj drága apparátus!

A hagyatékokat *mily olcsón* letárgyalták a biróságok a multban (még a Bach-korszakban is), s *mily drága* most a körjegyzői tárgyalások mellett. Nem is gyorsabb mindig (az tudja, aki szenvedi).

Nagyon szorgos volna a *szinleges* átirásokrai szigorubb *büntető* paragraphus!...

2. *Telekkönyvi eljárásunk* drága is, hosszadalmas is, bonyolult is. De már ha ezt a „Hitel“ és sic dictu modern törvénykezési divatért felállitottuk: *tegyük kötelezővé.* Ne legyen telekkönyvön kivüli birtok. Hiszen már ezt is felhasználja a nép arra: hogy

birtokát, ha nem kebleztetí: nem lehet töle elárverezni. A hitelező nem követelhető — nem szoríthatja erre. Az adós pedig nevet és birja telekkönyvön kivül.

A jelzálogkeblezést még csak teheti a hitelező par force: a *kinyilt örökségre* előjegyzik a hagyatékból leendő osztalékra — az öröklési igények *épenhagyása* feltételével. Ezen is tuljár a rosszhiszemü adós örökösnek esze: eladja örökségét *másnak*, antedatálva! . . . vagy az örökhagyó által végrendeletileg kizáratja magát oly nyugtával, hogy örökségét már előre felvette töle készpénzben.

A *tulajdonjogra* pedig előjegyzést sem ad a telekkönyv, a bár kinyilt örökség jóhiszemü vevőjének!

Ismét apró lyukak, miket csak a praxis emberei látnak és szenvednek.

3. *Bagatell*-törvényeink hátrányosságáról már irtam fentebb.

4. *Községi biráskodásunk* tapogatódzó kisérlet. Előbb 12 forintig = utóbb 30 forintig, de nem-muszáj illetékességgel (az adóst kelle felkérdezni a birónak, hogy elfogadja-e őt illetékes birónak?) Most 20 forintig itél, de apellálva, a járásbiróság többnyire uj tárgyalást rendel.

Tehát csak több idő és költségpazarlás.

A 12 forintos illetékesség korszakában nem igen apellálták ezt a *helyi* itéletet. Megnyugodtak benne; söt ritkán is ment itéletig, mert az elosonni készülő adós ingóját vagy követelését *letiltá a községbiró* s az adós látván furfangjának elejevételét, — megadta magát az igazságnak. De most nincs *itt* biztositási végrehajtás, tilalom (mikhez népünk nagyon szokva volt), nincs megengedve: mintha a szegény ember 20 forintja nem érdemelné a törvény ebbeli védelmét?! Mintha az előleges zártételre oktalan volna a községbiró? Pedig ha az itéletre nem az: ugy erre sem. — Nincs itt *eskü* sem (annál több káromkodás).

Apróságok ezek, a magas törvényhozás előtt: mit neki — Hekuba?

5. *Vallási* törvényeinknél is van még némi ür. Vannak hiányok. Nem is példázva, hogy mik? . . . mert kényes téren főleg igaz az, hogy „exempla sunt odiosa" (én pedig e futó böngészetemmel is inkább jót — összesimulást, mintsem ezek ellenkezőjét óhajtom). De érezzük ez ürt, hogy van! . . . Azért volt oly nagy országos heccz a multkor — az itt vagy ott *keresztelésnek* látszólag kicsi jogi kérdése felett.

Hát az esketésnek oltárnál vagy nem-oltárnáli látszólag kicsisége felett még most is (söt ujitva tán uj főpásztori rendeletekkel) hány keserüség okoztatik? Ha ezt nem a törvény teszi: hát ne is türje!

6. *Adótörvényeink* — főleg a fekvőbirtokra sulyosak, mint aránylag sehol Európában. A közvetett és luxus-adók alacsonyak mint sehol Európában. Több az évi adó mint a forgalombeli banknóta. Ha minden adózó *egyszerre* akarná lefizetni: lehetetlen lenne. Üdvözöljük az *adóbiróságok* felállitást. Jövőre nem leszünk a pénzügyi közegek önkényének annyira kiszolgáltatva.

7. *Vadásztörvényünk* papiron tulszigoru; in praxi tullanyha. És tán épen azért lanyha in praxi: mert a jogélet demonstrál a tulhajtott theoria ellen.

8. *Ujonczozási* törvényünk is tulszigoru: az egy fiut kimélnie kellene a család *számára* — s tán a szellemi kontingenst is, mely ott nem használ annyit, mennyit veszt vele a köz emitt.

9. *Befásitást* és községi faiskolákat rendelő törvényeink nagyon szépek papiron, de ezt a községektől számon kérni: nem érnek rá hivatalos közegeink.

Necsak az adókat emeljük hát, de az adóalapot is. Legyen szigoru a hatóság a *népnek használó* rendeletek exequálásában is — már ha oly indolens kelet népe vagyunk, akit önhasznára (a népdal szerint „a gyöngyéletre" is) erőltetni kell.

A gyümölcstenyésztés forcirozásánál nőne a nép élelme — egészsége — jövedelme, tehát az adóalap is.

10. *Utainkra* sok kivánni való volna, ha volna „nervus rerum". A multban nem csinált utat a nemes: mint ebben a nem-nemes is nemes óhajt lenni.

11. *Képviselői* cyclusul is tán jobb lenne 5—6 év? . . . Ezzel ugyan jogából veszitene a nép, de több anyagi és moralis haszna lenne: nem töltené vele minden három évben — tavaszi drága idejét. Nem keverné fel minden harmadik évben egymásban az epét — a pártoskodást — apa, fiu és jó barátok meghasonlását és az egészen el nem kerülhető vesztegetést — demoralisatiót!

Vagy minden község választana szép békével otthonn falujában, — a nép vénei, kipróbált tanácsadói javallatával, — az igy jelöltnek nevét aztán két-három küldött bevinné szépen a választási székhelyre. Nem lenne korteskedés, csődülés, népfelkelés, lábakra tipródás — s fejek beverése!

Kezdhetnénk tán ebben mi is egyszer uj divatot?

Mert p. o. az angol is ezt nagy garral teszi — fogadásokkal — boxolásokkal potentirozza. Az ily választási vesztegetéseket és verekedéseket már természetesnek találja. De tán mint lustább vérü népnek egy oldalról szükséges is az ily emotio?

Mi azonban ugyis lobos, pártos nép vagyunk: enélkül is kiabálunk, verekszünk egyebütt is.

Nekik ilyenre kiszórni való pénzük is több van.

Ők elismert csökönyösök a törvényes ujitásban.

És mi?... no, — mi már törvényeink ujitásában ellenkezőt mutatunk. Borura-derüre változtatunk, (uzsora föl — uzsora le! czéhek el — czéhek vissza! Királyi tábla egy — majd partialis hat!)

Örökös változás — próbálgatás.

Nem lehetne-e hát a *tömeges választás* helyett a szép, békésb, *olcsóbb* küldöttségi választást megpróbálni? Mert bármint mosolyogjuk Zsedényi sparsam systemáját, bármint vádoljuk S . . . dikasteriális vágyait, mintha ezt a parlamentarismus helyett kivánná, (ámbár egy angol képviselő is kifakadt, hogy ott hol a kisebbség, hol a többség zsarnokoskodik a másikon — tehát ez se szentirás) — annyi szent: hogy mind közigazgatásunkat mind törvénykezésünket jó volna *egyszerüsiteni*, mert maholnap ezek tömkelegében nemcsak a szegény felek, de maguk a birák se találják meg a kivezető fonalat.

Jogéletünk.

V.

Az „Ellenőr" egyszerre két nagy diadalát jelzi kormányunknak és törvényhozásunknak. — Egyik diadal belre: polgári házassági javaslat, melyet, mint érett gyümölcsöt tett a ház asztalára. — A másik: a Szerbiával kötött vasuti szerződés diadala, külre!

Mindegyik olyan, mint a biztató szivárvány, mely tenyészesőcseppjeit hordja méhében, — s reményt csepegtet a már-már csüggedők közeli jobblétére.

Sok van még, ami váratja magát! . . . Egyik tán legfőbb kérdés az egyénnek és a *munkának* védelme — a *tőke* uralma ellen. — Nem rég mondá Gambetta, hogy: „Az állam tiszte, hogy támogassa a bizonytalanság — (és sok más) által veszélyeztetett existentiákat — a gyengébbeket.

Igy majd lassankint közelednénk az állam és parlamentarismus legfőbb czéljához: az egyéni jólét általánositásához!

Uzsora és kamatadó.

(Theoriában és phraxisban.)

I.

„Van még egy más — lassubb — de disztelen és aljas nemzeti halál: — a közelszegényülés.“

Deák F.

Nemzeti közelszegényedésünk egyik főoka — sokak szerint az is, hogy az országgyülés öt évvel ezelőtt eltörölte az uzsora-törvényt, és felszabaditá az uzsorát, — szabadalku tárgyává tette a pénzt.

Sok theoretikus, sok szép theoretikus-okot tudott felhozni akkor az eltörlő-törvény mellett — sőt tudnak még most is.

Főokuk volt: hogy hát lám a pénz is csak oly tárgy — mint más. Tehát, ha más tárgynál szabad az alku, legyen az a pénznél is.

Hanem épen e főindokuk téves — mert *a pénz nemcsak tárgy vagy dolog, hanem a tárgyakat egymással és az emberekkel összekötő* oly valami, mely minden tárgyat képvisel, minden tárgyat kipótol.

Nem „*res*“, de „nervus rerum gerendarum“.

Tehát nem olyan tárgy, mint más egyéb tárgyak.

Tehát róla ugy beszélni — és csak ugy intézkedni, mint a közönséges tárgyakról is, csak ez ok miatt sem helyes.

Igazolta ezt országunk öt évi életének praxisa.

Oh be más a theoria — és más a praxis!

A nemzeti közelszegényedés küszöbére jutottunk, — melytől nagy Deákunk, mint dicstelen haláltól, féltett bennünket, s melyre nagy Széchenyink is azt mondá, hogy „*előbb az erszény, azután a szellem és szabadság gyarapitása*“, — mert elszegényült nemzet miveltté és szabaddá nem lehet, mig megforditva — igen.

Akartuk követni ebben is a kultur-államokat, pedig tudhattuk volna, hogy nincs absolut jó törvény — hogy amely törvény jó lehet Svájcznak, az lehet hogy nem jó: Török- vagy Oroszországnak (a töltött káposztától lám meggyógyult a beteg magyar, de meghalt — a beteg német).

Jósága a statusviszonyoktól, nemzeti jellemektől — és sok mástól függ.

A magyar keleti, könnyelmü vérü, optimista, urhatnám-nemzet. Itt az uzsora-törvény eltörlése előtt bankokat, hitelintézeteket kellett volna felállitani, előbb az ipart, kereskedést, gazdászatot megedzeni, a szabad pénzalku háborujához.

Tán a török sarczolás idejében sem akadt meg ennyire a pénzforgalom! Nem is csoda!

Miért vesződnék az iparos tanonczczal, kaptafával? Könnyebben kiadá pénzét kamatra — hisz még takaréktári betétnél is kapott reá 8—10-es kamatot — könnyen, munka nélkül, s lehetett mellette ur, vagy kávéháztöltelék!

Miért reskierozna gyártelepre a gyáros — a kereskedő? — Miért mivelne pláne, miért bérelne földet a bérlő? Melyik föld ad neki 20—30 perczentet? Pedig ennyi kamatot ültibe is kap.

A szabadkamat hát *csökkenté az ipart*, kereskedést, mezőgazdászatot — tehát a szorgalmat, a munkásságot — tehát a — *közerkölcsösséget is*; de fokozá a hiuságot, ledérséget, szédelgést, szivtelenséget.

Azt mondják, hogy uzsora-törvény mellett is volt és lesz uzsora. Igaz — de csak félig. Mert addig, mig az uzsora tilos volt — sok embert visszatartott tőle a szemérem, törvénytisztelet, legtöbbet pedig a törvény büntetésétőli „*félsz*“. Félve, rejtőzve dolgozott az uzsorás — lábujhegyen, holdvilágnál ólálkodott, mint a tolvaj. Még ügyvédének is félve, négyszem közt vallá meg — ez pedig mérsékelhető a „pénzleolvasás igazolása“ (pecuniae numeratio) fenyegetésével.

De mióta a törvény köpenye alá bujhatik: fenyegethetjük Istennel, ördöggel, közvélemény megbélyegzésével a legszemtelenebb uzsorást — ő csak kinevet, de sőt neki áll följebb.

Ha a sáros uton elakadt kocsit kisegitenünk kötelesség — (pedig az), ha ennek elakadását kizsákmányolni és az égő házból, a zavart felhasználva, lopni bűn: akkor felebarátunknak pillanatnyi pénzzavarát, szorult helyzetét felhasználni is bűn bizony!

Tehát *ne törvényesitsük a bűnt.*

Ne mondjuk a tolvajnak, hogy járhatsz emelt fővel, napvilágnál. Hadd ólálkodjék csak setétben (ott tán önásta-verembe is eshetik). Maradjon a kertek alatt — távol az igazak országutjától.

Ó be más a praxis — és más a theoria!

Belátta ezt törvényhozásunk is. Azért állitá vissza most az uzsoratörvényt. Jócskán későn — de jobb, mint még utóbb!

Hát — „Kisbirtokosok földhitelintézete“ — hol késel az éji homályban?! — Jöjjön el a te országod!

Uzsora és kamatadó.

II.

Uzsora ellen legjobb orvosság, mit régi törvényünk diktált, hogy első rajtérésnél a kamatokat, másodesetben a tőkét is veszitse és börtönt is kapjon. — Ugyanez lenne jó a kamatadó eltitkolására is. Ha a föld, ipar és kereskedés görnyed a nagy adóktól: miért bujik ki alóla a tőke?

Uzsorabüntetés.

III.

Szép — szép az a szabadelvüség — minden irányban — s viszont nem szép a gyámgondnokság, felnőtt embereknél. — De ha beteg a társadalom . . . a fényüzés, az urhatnámság és egyéb krónikus bajok sorvasztó lázában — tetézve csapásos évekkel — uj adókkal — drága befektetésekkel, melyek gyümölcseit csak a jövő kor élvezendi, ha elismerve van, hogy a jelen viszonyok rendkivüliek, hogy felemésztik épen a nemzettörzs zömét, a középosztályt: akkor nem lehet szégyenleni a gyámságot, a törvényhozás védelmét, sőt óhajtani, kérni kell.

Ezért óhajtanók az uzsorabüntetést visszaállitani, ugy, mint volt. E félig-meddig visszaállitása se hús, se hal; vagyis olyan háló, mely csak a kis uzsorást fogja meg, a nagy hal nem akad meg benne.

Szép s jó elővélemény: hogy a szabadkamat takarékosságra, munkára s nélkülözésre szoktatja a nemzedéket. Igen. Tán az ifju nemzedéket — de nem már a mostanit. Gyermekeink tán majd beletalálják magukat sok ily *modern* és *chic* dolgokba; de nekünk nehéz levetkezni az ó embert — egyszerre. S nem is czélirányos. Kiöntenők a bábavizzel a gyereket (t. i. a túlszámitó, önző jellemmel együtt eldobnók azt a sok régi jót és nemeset, amiről fajunk hires).

A fiu nevelésével az apát meg nem mentjük. S ha az apa elpusztul most: a fiunál nem lesz minek elpusztulnia. (Toldy

Miklós lovának is késön jött az abrak: „mire az abrak jött, megdöglött a fakó“.)

A gyengébbet védeni kell az államnak az erősebb ellen: az egyéni szabadságot, önérzetet és erkölcsösséget, a tőke lealázó uralma és fojtogatásai ellen. (Lóversenyeknél sem ugy van, hogy: „fuss vagy fizess“, hanem megmérik a lovagot, s amelyik könnyebb: terhet akasztanak reá, hogy *egyenlő* teherrel fussa a pályatért s igy érje el a czélt.)

A társadalmi czél pedig: *a közjólét!*

Akik könnyebbek, vagy kikben kevesb a szerénység, részvét s tágabb a lelkiismeret: mint az uzsorásfajban: azokra egyenlő terheket aggatni kötelessége az államnak.

A 8 százalékos törvényes kamat kevés, ezt vagy kijátszszák a pénzkiadók, vagy másba fektetik pénzüket, ami ismét szükiti a pénzforgalmat.

Axiomák, jogi elvek, theoriák nem mentenek meg bennünket. Látni kell a vidéket s ennek pénzforgalmát. Egyik ember nem tartja meg a fizetési napot, mert nincs; a másik se, amaz miatt, mert amaz szószegő lett. Igy taszitja egyik a másikat — mert hát „non possumus!“

De hát Budapesten nem látják a vidéket!

Ha egyesek, vagy műutazók kijönnek a vidékre: persze feltáláljuk nemcsak ami kerül, — azt is ami nincs — igy hozván magával magyar hiuságunk és vendégszeretetünk, — s ugy látszik, mintha még jó rendén volna szénánk, — pedig csak látszik . . . Mint egykor a koronázási diszruhákra s csalmákra mondá a német: „Ni csak — mióta koppasztjuk a magyarokat, mégis minő tollasok?!“ Pedig hát hitelre vett kócsagtoll volt, vagy . . . árvalányhaj.

Tiz-tizenkét százalékot engedő törvény mellett nem szemtelenkednék a tőke titkon 50 százalékra, s a tőzsér szokna rá, hogy a 12 százalék édes-biztos is elég — hisz a czukorgyári részvény se hoz többet.

De mit ért mindezekhez a vidék? — gondolják Budapesten. Egy Mekka van, egy Páris és egy Budapest.

Nagyszabásu jogi-elvek és gazdag országok után megyünk . . . nagy nyereg: kis paripa!

Mint védőszer alakult *„a kisbirtokosok földhitelintézete.“* — Nem igen halljuk kölcsöneit. Mozog a *„földhitelszövetkezet“* is.

Ez vidéki ügynökökkel is tudatja, hogy harmincz éves törlesztésre hat-nyolcz százalékra ad pénzt. Az Isten segélje!

Belátja a nép, hogy a hat-nyolcz százalék még tőkevisszafizetéssel is jótétemény: hát midőn e hat-nyolcz százalékkal a tőke is letörlődik.

Budapest kedves centrumunk. De kár, hogy oly kevésbé veszi a vidéket. A vidék együtt mégis nagyobb mint a főváros. Ide futnak össze életcsatornáink, de ha a bevezető erek kiapadnak: kiapad majd a viztartó is.

Hiába kiált egy-egy szerény vidéki organum — De kiáltania mégis kell — legalább kötelességét teszi.

Az uzsora.

IV.

Első uzsora-czikkemre — illetékes birálóknak is csak három kis ellenvetése van, hogy:

1-ör: Szerintük *előbb* annyi hitelintézetet kéne, államsegélylyel is felállitani, hogy a birtok tisztes kölcsönt kaphatna, mert különben megakadna a kölcsönforgalom.

Erre azt felelem: hogy nem lehet és nem szabad, sürgős eseteknél theoretikus sorrendet tartani; mert itt is megeshetik, (bocsánat a drastikus kifejezésért) hogy mire kinőne a fű, megdöglenék a ló!

Kedves urak! Nem gyakorlati emberek. Tudják meg hát, hogy az uzsorás-faj a meglevő hitelintézeteinkből is kiszedi 4%-ra a tömeg pénzt — és nagy uzsorára osztja ki.

2-or: Ellenvetik, hogy az uzsora-büntetés visszaállitása daczára is lenne takart uzsora. — No, ezen ellenvetéssel épen magok döntötték le az első ellenvélelmük indokát; vagyis — ha továbbra is lenne uzsora: eo ipso lenne kölcsönzés — és nem akadna meg a kölcsönforgalom.

Gyenge érvek az olyanok, melyek egyike agyonüti a másikat!

De ha maradna is uzsora: az uzsora-büntetéssel megnehezitve és félemlitve lenne. — Mig igy „szabad a vásár“!

3-or: Hogy előbb a katonai kiadásokat kéne redukálni, akkor az állam is képes lenne hitelintézetek felállitására.

Ugy, de ez pium desiderium. A honvédelmet leszállitani a muszka miatt nem lehet — nem szabad.

Ahol tehát az első lépcsőre veszély nélkül lépni nem lehet, minden okos ember ezt átugorva — a másodikra lép; de nem marad földszinten — tétlen — mikor a ház ég!

Évek óta sinlődik a „Kisbirtokosok hitelintézete“! Ő Felsége is tizezer forinttal segélyezte. Miért nem ered meg hát? Mondjuk meg a sajnos valóságot: azért főleg, mert ezzel a nagybirtokosok hitelintézetét vélik hátrányositani — az érdekeltek.

Édes Istenem! hát mi baj lenne, ha e mellett — a mai megmohosodott nagy földhitelintézett 1—2%-al kevesbet jövedelmezne részvényeseinek? Szabad-e ezért a középosztályt — Kossuthként a nemzettest hátgerinczét is sorvadni hagyni?! . . .

Teremt-e az Isten több ily magyar középosztályt — ha ez elesik?!

Bizony mondom: az uzsorán nőtt *uj földesurakból* nehezen lesznek uj patrioták! . . .

Hihetetlen, de mégis tán való, mit a „Pesti Napló“ ir: hogy csak most márcziusban 107 kisbirtokos lett kiárverezve, s hogy egy 145,000 forintra becsült birtok, 100 forinton üttetett el!

Uraim! ennek fele se tréfa. Itt már nagy a baj. — Gyors segély kell.

Rohamos petitiókkal kéne a megyékből elárasztani, felrázni a honatyákat! — Azt hiszem, ezt is álszeméremből nem teszik a megyék . . .

Rendes államokban is pénzhiány és forgalomhiány van most, de a földbirtokra vannak hitelintézetek.

A szegény Lengyelországban is van országos földhitelintézet. S ha még lüktet egy kis lengyel nemzeti anyagi élet: főleg ennek köszönhető.

Angliában plane kényszeritik a gazdát, hogy vegyen kölcsönt, birtoka alagcsővezésére stb.

Hausner — ez osztrák Demosthenes megmondá annak idejében, hogy: tönkrejutásunk okai: a véderőre és a vasutgarantiákrai nagy kiadásaink.

Ha mi e kettőt most nem redukálhatjuk — s ezek miatt hitelintézeteket államilag nem állithatunk, de látva-látjuk, hogy valamit tenni kell: hát tegyük azt, amit lehet: állitsuk vissza az uzsorabüntetést teljes szigorával.

Egy uzsorás 2500 forintos adóslevélre perelt egy kis gazdát. Ebben 800 forint előre beleirt kamat volt. A gazda ezt sokalván — ellenirást vett tőle, hogyha *határidő előtt* fizethet: e nagy kamat időarány szerint visszaszámittatik.

A gazda ügyvédje becsatolta tárgyaláskor az uzsorásnak ezen önkezű nyilatkozatát, mellyel igazolva lett, hogy a 800 forint nagy kamat — itt már *csalás*, mert tőke helyett szerepel. Hivatkozott a királyi főügyésznek körrendeletére is, hogy ily esetekben a királyi ügyészek inditsanak kriminálist. — Kérte is ezt.

A királyi Járásbiróság mégis — megitélte az egészet, mint tőkét! . . . Igaz, hogy a tekintetes Királyi-Tábla elüté az uzsorástól a 800 forintot (ez is köszönet tán?) de a büntető vizsgáló kérelmet ez is agyonhallgatta!

A birák is sokat segithetnének a törvény szük keretén belül is.

Hanem hát könynyebb indokolni azt, — amit az adóslevél „Zifferblatt“-ja mutat.

De hogy mi lesz az ilyeneknek vége? boldog Isten tudja!

Jó — nem! *)

---

*) Iratott e czikk: közvetlen a honi antisemita mozgalom kitörése előtt.

Örökös átmenet.

III.

1848 óta örökös átmenetben élünk — politikai és társadalmi tekintetben még pedig — theoretice — előre menetelben; mert alkotmányos népképviseletig, felelős miniszteriumig és — szabadsajtóig stb. mentünk — mik a kulturállamok fő-fő létföltételei. De hogy eddig jutva — és ezek mellett is, mi minden hányódáson megyünk keresztül: isten a megmondhatója.

Pedig — mondja a magyar közmondás — *„amely követ sokat hánynak-vetnek: az nem mohosodik meg.“*

Korábbi évtizedek, mint p. u. csak az 1815 ki francziafutástól 1847-ig, hazai életünk csendes-nyugodtan — mint a tálba öntött viz — stagnált — legfeljebb irodalmunk uj niveaura kapaszkodása — és egypár nagyobb mérvű actus a törvényhozás terén, végül az 1847-ki védegylet — vetettek néhány szelid hullámot államéletünk hajója körül — mint a dagadozó szellem előhirnökei — de ezek mellett egyesek ugy mint községek, sőt országunk — mint ilyen is — nyugodt árkádiai napokat éltek. Még fenállt a közmondás hazánkról, hogy *„önzsirjában fullad“*, hogy tejjel-mézzel folyó" ország ez.

Most már irigyeink se mondják ezt rólunk.

Most lót, fut minden ember, alig ér rá imádkozni, házi isteneinek, barátságnak vagy más gyengéd vágyainak áldozni, mégis alig és kevés birja a saját anyagi statusquo-ját fenntartani — szegény és boldog egyiránt! Minister küzd, fárad, tűr — és nem bir eleget tenni. Amit ma megépiteni hitt: holnapra elolvad.

Rendkivüli időket élünk!

Most békebiztositásokkal fekszünk, s európai háboru-hirre ébredünk. — Este olvassuk a bank-vám kiegyezési igéreteket, s reggel már pénzügyi harczot jelez — társországokkal.

Ma még szabadelvü kormány — holnapra már itt lehet a reactió!

Hajszálon függnek nagy dolgok,
Gyorsan készülnek nagy események.
Borotva élén állunk,
Csaknem a „lét s nemlét“ közt lebegünk.
Hová lyukadunk ki? . . .
Nem csuda, ha a kedélyek izgalmasak.
Apathia lesz-e ebből vagy zürzavar?
Isten ne adja egyiket se!
Inkább egy kivezető Ariadne-fonalat!

Civilisatió.

Szép dolog az a civilisatio. Emberi rendeltetésünk is. Hanem hát sok *„méreg-fogai“* vannak! . . . Azért tünődnek rajta még hirneves irók is: hogy vajjon az egyéni boldogság nem virágzott-e jobban az emberiség ős nomádélete korszakában?

Csak egyről, az irói puditiáról, az irodalmi morálról szóllok itt: hogy minő volt ez nálunk eddig — és hová civilisálódott?

„Igaz — mert nyomtatva van“ — mondta és tartotta eddig a magyar ember, — annyira respektálta Guttenberg szellem-sokszorozó gépének szüleményét. De ha — mint a napisajtó némely része kezdi, egyéni vagy pártbosszuból stb. kicsinyes pillanatnyi érdekből olyakat ir, miket maga se hisz: hamar elérjük a civilizált Amerika „humbug“ sajtó-irodalmát — s a közvélemény épen azt nem hiendi, ami nyomtatva lesz.

De az nagy szellemi és erkölcsi recidiva lesz!

A magyar középosztály.

Már a neve is mutatja, hogy — medio vesitos — középen az alap:

Isten mentsen ám, hogy én az ellenszenvnek csak legparányibb szikráját is érezném hazánk felsőbb és alsó osztálya iránt!

Ismerem aristokratáink érdemeit a multból és jelenből. Nagyon tudom, hogy aristokraták nélkül hiányos a status. — III-ik Napoleon, midőn Francziaországban a nagy forradalom után keveset talált: igyekezett ilyet teremteni. Tán nekünk is kivánni kellene — ha nem volna.

Az alsó, vagy munkásosztálynak mulhatlan szükségét s becsét is értem — sőt csak az előző *„munkáskérdés“* czimű cikkemben is kiemeltem.

Átalánosságban pedig azt szeretném: vajha az osztályok maguk is mi jobban szeretnék, becsülnék egymást; a köztük való válaszfal vékonyodnék — legalább a szélein — szeretve érintenék egymást hozzánk s társadalmunk javára!

Mégis ki kell mondanom: hogy mint mindenütt, ugy nálunk is szerintem a középosztály a legfontosabb, mert per eminentiam az tartja fenn a társadalmat, a hazát és nemzetiséget!

Vezető vagy előkelő, az emberi, sőt az állati világban is, mindenkor volt, van és lesz.

Ily vezetők természettörvénye szerint lettek kezdetben a testileg vagy szellemileg nagyobbak *(mágnások)* s több jókkal birók *(aristocraták)*. Hogy ezek akkor illetékesen lettek azzá, mutatja nevük értelmezése. Ezek utódaiból képződött a születési

aristocratia. Ez is természetes és jogos. Az apa mért ne hagyhatná földi, sőt szellemi javait fiának. (Egyptomban még hivatalát is: mert papok fia, pap, — katonáé — katona, — földmüvesé — földmüves tartozott lenni). És ha nem a fiu lenne apja helyébe mágnás: lenne más — mert természeti szükség. Hogy ki születik mágnásnak vagy pórnak? ez a *sors szeszélye:* nem ad számot róla. Pedig nagy előny gazdagnak lenni, e földi pályafutáson! . . . Ez teher nélkül futhat, amazok sokszor mázsányit czipelnek. Világos, nem érhet amazzal! — — — Gondolom Eötvösünk mondá „ne itéljétek el, kit akasztófa alá kisértek, mert hátha esetleg ti születtetek volna helyébe: most ez kisérne titeket!"

Nem számitva, hogy a gazdag nevelheti, tehát gazdagithatja szellemét, mig a szegénynek kezei kötvék, — de figyelve láthatjuk, ugyanazon egy szegény vagy középsorsu ember mennyivel más, ha egy kis pénzre — módra tesz szert, mintha egyszerre kicserélték volna, — szeme se ugy áll — előbb tán szerfölött félénk, most önérzetes férfi.

A helyzet teszi azzá.

De hát mindenik nem lehet dús és előkelő, vigasz ebben a természet, a vallás, a másvilág — és főleg az ész — és sokszor azon tapasztalás, hogy a boldogságot ezek nem birják monopolizálni, sőt néha éppen nem is birhatják.

„Szegényeké a menyország" „Ignoti nulla cupido." — Kováts Pál irónk pedig magáról mondá, mezei munkás apja által kitaszittatván — most az élet felsőbb regioi bajaival küzdve *„oda vissza vágyom"* sőt müveltségén is azt mondá *„bemeszelném a látás ablakát!"*

Igy vagy ugy, de az aristocrat állás jogos is, előnyös is önmagára, a statusra nézve pedig szükséges, sőt elkerülhetlen is. Ki adna, hogy csak ez egyet emlitsem — az iparosnak és művésznek nagyobb müvére alkalmat és pénzt — tehát ösztönt is, kenyeret is? . . . . És ha ma mind egyenlőkké tétetnénk, már holnap lennének közülünk mágnások s koldusok is. — Sőt minden falunak is megvan a maga mágnása! . . .

Hanem hát még sem ez osztály a statusok alapja.

Igazolja a historia — Lykurgus Spártájában — Rómában a Grachusok és a lex agraria korában (mikor a római polgárnak 500 holdon felül szerezni tiltva volt) és Francziahonban a nagy forradalomtól III. Napoleonig nem igen voltak aristokraták, mégis állott a status. — A munkásosztály is könnyebben pótoltatott

hajdan rabszolgák — most idegenek által, — de középrend nélkül soha nem is képzelhető a status, mert ez a centrum, ez a zöm!

A főúr nincs ugy a haza földjéhez forrva, tehát ez a föld is azért nélkülözi őt könnyebben, mint a középosztályt.

Azért legfontosabb hát hazánkra is a középosztály. Ezért tartott erről és mikénti szaporitásáról Pulszky ur felolvasást Pesten, a népkörben. — Legfontosabb pedig mert:

1-ször. Szám-mennyisége is legnagyobb. — Pedig a mennyiség, a lélekszám a statusban nyom, főleg mióta czivilizálódik az emberiség — midőn hála Isten már nem lehet a nagy tömeget egészen járszalagon vezetni. E középosztály adja az államnak a legtöbb vér- és pénzadót, tehát annak létfeltételét! — Ez csinálja és alkotja a közvéleményt, pedig ez nagy hatalmasság, főleg ha jogon és moralon alapul. De mert

2-szor. E középosztály van az államhoz akként gyökeresedve, hogy csak itt élhet; az átültetést megsinli, sokszor ki sem állja, tehát ez a valódi status.

„Az ur a másvilágon is ur," mondja a magyar példabeszéd, a hol millióit elhelyezi, ott jó neki, — ott van hazája, tengeren innen, vagy tengeren tul! Felejteti szülőföldet a vele vitt jó mód, könnyebben elhagyja a szegény beteg hazát, hogy ragyogóbb fényben sütkérezhessen. A nagy ur hamarabb cosmopolita, a szegény középrend pedig patrióta!

A középosztály fia eleped ha faluját, az ismert bérczeket, a megszokott rögöt el kell hagynia. Künn se uszván gondtalan bőségben s élvekben: nincs mi felejtesse nála a gyermek álmait és reményeit látta halmokat; reá dallá hát a költő „Itt élned-halnod kell!"

A nagy ur saját hazájában sem lakik egy helyen, azért nem is támadhat benne oly erős röghöz-kötöttség. Ősei sirboltja is távol, sokszor a haza másik részében áll, ritkán látogatottan — mig a középosztály napoként ott szánt vagy oda lát, a hol kedvesei porlanak.

„Itt ringatták bölcsőm — itt születtem
Itt domborodjék a sir is felettem."

Mágnásaink 5—6 nyelvet beszélvén, a hová megy, ért és megértetik — a középrend többnyire csak hazai nyelvét beszélvén,

már csak azért sem vándorolhat oly könnyen. De éppen azért őrzi is ez azt, mint fő clenódiumát, tehát per eminentiam a középrend a nyelv és nemzetiség testőr-serege!

Diszes rend! Azért nevetségesek és megvetendők az ugynevezett *„fertálymágnások“*, kik e szép osztályból kikivánkoznak a főuriba, mely be sem veszni őket, s igy lesznek, — nem „hétlakiak“ (amphibium) de sehonniak.“

Mágnásaink miatt, sértés nélkül legyen mondva, rég elfogyott volna a magyar szó! Maig se beszéli azt mind tisztán! Nem recriminálok. Itt-ott megvoltak okai — a multban; de a jelenben már nincs mentség!

Ausztria sokszor megkisérté: beolvasztani bennünket. — Volt egy hires ministere azon jelszóval „tegyük Magyarországot bigottá, szegénnyé és németté“, akkor nem ábrándoz alkotmány és önállóság után. — Mágnása már majd mind németté válván, következett volna a középrend. Erre egy hires királynőnk szépen kigondolta, hogy e középrend fiait, mint testőröket állitá fel Bécsben, hogy ezek is elnémetesedjenek. De *„ti gondoltatok ellenem gonoszt.“*, mondá a nemzet géniusza — és viszájáról ütött ki — mert épen e középrend fiai Bécsből inditák meg az első magyarhirlapot, onnét indult ki irodalmunk!

Pedig hogy ebben él nyelvünk — nyelvünkben fajunk, fajunkban nemzeti életünk — tehát nemzeti önállóságunk — senki kétségbe nem vonhatja.

E középrend volt hazánkban, 48 előtt az utóbbi idők polgársága és honoratióra, főleg pedig a középnemesség. Ez szenvedett hajdan is legtöbbet. A vár ura, ha rálátott valaki nejére vagy szomszédos birtokára: elvette, beolvasztotta. Az ököljog ellen ritkán volt erős a törvény. Csak egy példa a sok közül: midőn Szigligetet a tulajdonos lengyel családtól Magyar Bálázs fonyódi főur elvette az országgyülés perbe vonta ugyan, de ez ugyanakkor visszavervén a kanizsai török terjeszkedést: ugyanakkor királyi kegylevelet nyert vitézségeért, mert szükség volt reá. A per pedig elaludt! — Sok más középnemes pedig önkényt a főurak védszárnyai alá menekülvén, várjobbágyaikká lőnek.

Most is e középrendet terheli legjobban még az adó is: mert a főur; csak akkor fizetend arányosan annyit, ha majd a progressiv adó behozatik stb. De a középrend levén a nemzet gyökere: ennek élnie, erősödnie kell.

Ezért szaporitá a 48-iki törvény — felemelvén hozzá a nem nemeseket is!

De e felemelés csak jog és törvény-egyenlőség tekintetében történt. Felemelni kell társadalmilag is. Nevelni kell a nevelő intézetekben is — gyökeres reform kellene! 10—12 évig nyekgetik a kis fiut holt- és életbe nem vágó nyelv-tanokkal; tölti drága sok idejét és apja kevés pénzét, mig feleuton megunja s lesz féltudákos kapa-kerülő (a középrend salakja).

E tekintetben utánozhatnók Poroszországot, hol kevesebbet, de az életre tanitanak, mert e tanitók verték meg Napoleont; hogy értelmiségben is odaérjen a középrend niveaujára. És anyagilag is védni, söt dédelgetni kell ez osztályt. — Ki venné rosznéven az anyának, ha édes fiát kissé előnyösiti a fogadott fia mellett? E hazának édes fia pedig mindeneknél inkább a középrend (a fönti okokból) és a kisbirtokos; mert főleg földmivelő ország vagyunk. Adó — vám — bank — uzsora — hitelügyünk stb. eszélyes és gyors megoldásával nagyon lehet ez osztályt védeni; gyarapitani tehát kell is!

Szaporitani kell e magyar középosztályt a művelt és érdemes városi polgársággal. Azaz a már tényleg jó középrendnek mindinkábbi magyarosodását kell előmozditani!

Jogunk van fajunk jogos szaporitásához! Belgrádban például nincs egy bolti felirat is más, mint hazai nyelven. Tanuljon meg annyit, aki oda szorul; vagy lássa meg, hol jár; mert hiába okoskodunk: e földön minden eszme külsőségekben nyilatkozik. Tehát a nemzetiség is! 48 előtt láttam p. o. Sopron város *„Burger“*-jait, mikor tömeges csapataikba kiállittattak. — Szép tömeg volt — csakhogy Weimárra vagy Drezdára emlékeztetett! Most már tán magyarabbak. De ha azt látják, hogy a kormány is melegen dédelgeti — és nem látja csekély dolognak a magyarismus külső jelvényezését (p. o. nyelvet, nevet és ruhát) méghamarább, jobban válnának magyarrá!

Szaporitanunk kell a magyar középosztályt — főkép izraelitáinkkal. Vannak népes városaink, például: Nagy-Kanizsa, hol ők a birtokos középrend felét teszik és már nemcsak érzésre magyarosak, de nyelvre is! Teszi ezt náluk, hiszem, hazafias ösztönük, de a város fekvése is. Hogy azonban gyökeres magyarosodásba menjenek át, erre nézve más tényezőkre is van szükségünk. Hagy legyen igaza több külföldi, in specie azon lengyel lapnak, mely

azt mondá: hogy Magyarország, ha eddig a szabadságnak, most a fuzió óta az alkotmányosságnak és modern civilisatiónak bajnoka Keleten!

Kanizsa város magyar izraelita polgárait még egyszer kérem hát: kezdjék meg vagy folytassák neveik magyarositását is! — Oly könnyü és olcsó ez. — A helybeli sok jeles ügyvéd édes örömest kieszközli ezt! . . . A „Zala" tisztelt szerkesztője, hallom megkezdette is már . . .

Pár hó alatt Hoffmann helyett oly helyes „*Udvardi*" lett, hogy még!

Igen „*do ut des*" — vagyis Magyarország és a magyar társasélet testvérekül hivja önöket. Tehát önök is hagyják el a kár nélkül elhagyhatókat, és adjanak nehány kár nélkül adhatókat, a nemzet Geniusa kivánalmaihoz, ugy szellemben, mint amikben ez nyilatkozik, a külsőségekben is.

A kanizsaiakat pedig azért első sorban kérem, mert ezek már ugy is a nyelvvel és szivvel megmagyarosodás utján vannak. — Csak előre hát! . . . — És fürge városuk is olyan — mint a fiatal leány: — naponkint nől, kecsben, becsben, mert jövője van nyugati Magyarország s kereskedelmének góczpontjává (fokusává) lenni a közel jövőben. — Magasodjék ki hát a magyar önbecsérzetük is mielőbb . . . Siessenek!

Tudom én: hogy nyelvünk — a német mellett — mint egyik világnyelv mellett — szűk keretben él: hogy a magyar szóval vezethető kereskedés még nem igen hirneves . . . De a most készült uj kereskedelmi törvényünk már is többről több hitelt szerez magyar kereskedelmünknek, s addig is, mig ezt világgá bocsájthatjuk: ápoljuk ezt itthon, növeljük szivünk melegével — hiszen oly szép, bő, hajlékony, dörgelmes és sima is, mint kevés más nyelv az élők és holtak között!

És miként kivánnók az idegentől: mig magunk se respectáljuk kellőleg?!

Kormányunktól is megvárjuk, hogy szerezzen tekintélyt neki, mint kormánynyelvnek . . . vasutainknál, telegram-munkánál stb. bennt — azután künn!

Az igy, névre, nyelvre is megszaporitandó magyar középosztály biztos és hatalmas hypotheka lesz aztán derék aristokratiánk egy kis részének ósdisága és gőgje ellen — lefelé pedig, a még miveletlen nyers tömeg és kinövései, p. u. a komunismus, munka-

gyülölet, strickek és minden vandalismus ellen — belre ugy külre is, a germanismus, panslavismus, orosz és minden mumus ellenében.

Igy erősödik meg a magyar középosztály: a *nemzettest!* Igy fog *örökéletet élni e haza* — s e nemzet, melynek hajdan az izlam feltartóztatása után most európai 2-ik missiója is van, beékelten kelet és nyugot közé! Román, germán, szláv elem kapcsául lennie!

Oh mert neked örökké élni kell, oh hon —
S mint tavasz örökké virulnod!

A „gentry“ bucsuztatója.

A magyar „*gentry*“ mit Láng Lajos ur a „*generosa gens*“ — mit Sontagh Pál ur — a „*félmillio chevaliers*“ — mit Thierry a „*régi jó táblabirák*“ — mit Vas Gereben — a „*7 szilvafás földesur*“, mint a nagyok és nem nagyok gunyora nevezé — nem más, mint a most haldokló magyar kisbirtokos és középosztály.

Ugyanaz, hogy kissé elején kezdjem, mely a honszerző államnak Hazát — a „*Pusztaszeren*“ jogállamot — Szt.-Istvánnak keresztyén államot alkotni segitett!

Ugyanaz, mely az „*aranybullával*“ kezében első magvető volt Európában, az alkotmányos monarchiának.

Ugyanaz — mely II. Endre alatt a keresztet s ezzel a civilisatiot Jeruzsalemig elvitte.

Ugyanaz — mely *első bástyája* volt Europának három századon át török — tatár — mongol ellen (és lenne most a Russizmus ellen, ha azt érné)!

Ugyanaz — mely Nagy Lajos királyi boszujáért számot kért Nápolytól, — Várnáért — Mohácsért a töröktől — a rosz szomszédságért Mátyás alatt Bécstől — Prágától.

Ugyanaz, mely még a cseh Ottokár ereje ellen Habsburgot és Austriát is segélte megalakulni. — A nő-királyért pedig (a csimbókos Nádasdyval élén) épen 7-felé tette meg a mestervágást!

Ugyanaz, melynek mint mézes pilulában adták be a patkányméreget (mint Bécsbe csalogatott gárdistáknál a mérget megemésztették — de mézéből mint szorgalmas méhek „*köpüt*“ csináltak,

melyből épen az „*antidótum*“ rajzott ki — a magyar irodalom! melyet mint saját méhmagzatját épen e középosztály istápol legszivósabban — utolsó fillérével is!)

Ugyanaz, mely a *Rákóczy* — *Bocskay* és *Bethlenek* zászlója alatt kiküzdötte a bécsi — linczi békekötéseket s ezekben a lelkiismereti szabadsággal az egyénit — a nemzetit is. — Ugyanaz, — melynek „*névtelen félistenei*“ 1848-ban eget vivtak azért, ami földön égi malaszt — szabadság — testvériség — egyenlőség! (Pedig az 1. *megvolt nekik*, tehát hogy a 2. utóbbira feloszthassák).

Ugyanaz, mely „*világosi*“ halálából feltámadva, passiv ellenállásával vivta ki az 1861-et és 1867-et, mint archimedesi zárkövét a pragmatika sanctiónak.

Ugyanaz, mely a jelen financzialis haldoklás közben is azt mondja és teszi, amit a bölcs Salamon itéletéből hiressé lett anya: „Vegyétek tőlem bár — csak éljen édes gyermekem!“ Csakhogy itt megforditva — a honfi mondja az édes anyára — a hazára — a hazai földre!

* * *

Ez a „*gentry*“ — ez a középosztály — e nemzettest-zöm haldoklik most — lassu, de biztos méreg által, — hibás tán, de nem vétkes viselkedése miatt — a körülmények fatuma — tulloyalitásának önsulya alatt, ártatlan és mégis dicstelen halálnak halálával.

Ez az osztály — mely joggal mondhatja költőjével „száz csatán — ezer veszély közt — vivtam érted, szent hazám“ — most egy nyomorult papiros-sárkány fogai által örletik, egy csimasz, de ezer csápu vampyr szipolya-polyp karja által fojtogattatik, miknek neve uzsora — vexli — executio!

S még csak *nem igen jajgat* a siralomházban! Nem is igen zugolódik a halálos operatiók alatt! Csikorog, de állja.

Megfujták felette a halotti tárogatót — mint éber őrök — Zichy K. gróf Sopronban — Láng L. az ország szivéből — Sontagh P. az országházából. Köszönet nekik érte!

Nem tréfa — nem üres hű-hó már!

Látják a vészt bár, mégse vádolnak — mégse okoznak egyesleg senkit: csak sajnálják az okok összehatását és feljajdulnak a költővel:

„Teremt-e Isten több magyart —
Mig a világ, mig napja tart,
Ha mink is elfogyánk?!“

Sőt valódi keleti resignatióval — mint az igazi szerelmes — azt mondják az *„uj gentry“*-nek (az alakulóban levő uj középosztálynak) — adja Isten, hogy veled boldogabb legyen szerelmesem — az édes haza!

De utána teszik: *„videant consules“!* Nehogy a jövő kor Berzsenyi-je (ha lesz) felsohajtson — hogy:

„Más faj állott a kihalt helyére,
Gyenge fővel — romlott — szivtelen!“

* * *

Mintha csak a korra és ez osztályra irta volna a költő apotheosisát, hogy:

„A sir, hol nemzet sülyed el,
Népek veszik körül . . .
S az ember millióinak
Szemében gyászköny ül!“

Néma köny — de sokat mondó! — A nemzeti keserv csendesen sajog még. Még a vészkiálltás is csak imitt-amott hangzik; a tanácsadás még kevesb helyről, — a segély meg épen legkevesebb helyről.

Ez ájtatos néma csend — mint a vészt előző tikkadt borulat mint a haldoklót virrasztók éjféli órái — épen alkalmas arra, hogy — elmélkedjünk a haldokló felett!

Elmélkedjünk — igen — megérdemli a nemzettest ezredéves tagadhatlan centrumának — az erkölcsileg, jellemileg is „generosa gens“-nek sorvadása — sőt (tessék szétnézni a vidéken) haldoklása!

Azt mondja gr. Bethlen András ur (az „Ellenőr“-ben). Bárcsak a rurális érdek (a birtokos-osztály) is oly érzékeny és erélyes volna az önvédelemben, mint például a városi polgárság, például a czukor — kávé — sör-adóval szemben — vagy a tőkepénzes osztály, például a szőllődézsma-papirok (ártatlan) prolongatiójával szemben!

A ki nem erélyes az önvédelemben: az maga alatt vágja a fát — vagy vágni hagyja.

Igaza volt hát Sontagh Pál urnak, mikor azt irá a „Gentry“-ről. És igazam volt, midőn irám, hogy ezen osztály nem jajveszékel a végoperatio alatt sem.

Okait is megmondom: tagadhatlan tulloyalitása — álszemérme — keleti indolentiája és rajongó honszerelme.

Ezekről utóbb — most nézzük a haldoklás okait és a segélyeszközöket.

* * *

Semmi sincs, ami egy okból származnék, hanem több okok részint önmagából eredők — részint rajta kivülállók — általa el nem háríthatók. Például:

1-ször. A *tulköltekezés?* De ez (mint Láng ur is mondja) bizonyos fokig a civilisatio kivánalma, az ipar és kereskedés előmozditása, mert e középosztálynak sok oly *„nobile officium“*-ja, erkölcsi és honfiui obligója van, melyet tőle állása — környezete, sőt a más osztályok is megvárnak, követelnek! Ez tehát rajta kivül álló ok.

2-szor. *Kevés kereset?* De ha földje keveset jövedelmez — a tagadhatlan sürü csapásos években (rozsda, üszög, phylloxera sat. miknek máskor hirük se volt ily mérvben). — Ha nincs export (annyi sincs mint máskor)! Ha vám és vasuti viszonyai kedvezőtlenek. Ugy-e, hogy ez is rajta kivül eső ok?!

3-szor. *Primitiv gazdálkodás?* Tessék pénzt adni göz- vagy mélyitő ekére — vetőgépre — alagcsövezésre — fajbuzára, satb. (mint Angliában ad az állam, nolle-velle ad) — mert a kis jövedelem kell az elismert nagy adókra — a fennebb igazolt nobile obligókra — az élhetésre — állásához mért anyagi, szellemi (némi kis) élvezetre (mert „asketa“ nem lehet, keleti véralkata szerint, és a czivilisatió követelése szerint se.) Tehát ez is általa el nem hárítható külok!

4-szer. Nem igen adja gyermekeit iparosnak, kereskedőnek, katonának stb. No ez igaz is, nem is. (Láng ur szerint is.) De 1-ör is tessék visszanézni az ős egyptomi sat. társadalmi életre — ott a papnak fia pap — a biróé biró — a katonáé katona tartozott lenni — plane törvény szerint! —

Tehát a hasonló neveltetésre van historiai példa. De van rátiója is: a csecsemő korától elsajátithatás. Van természeti indoka is: lám, minden növény is önfaját szaporitja!

A menynyiben tehát ez ok áll, és magában a gentryben feneklik: anynyiban természetes — nem is oktalan — nem is praecedeus nélküli.

De egészen nem is áll már — maga is beismeri Láng ur, sőt ebben véli az osztály sorvadásának megszüntét: hogy lám már ez osztály fiai lassanként átmennek az iparos, — keresk. sat. pályára. Ergo e hibáját is kezdi belátni, javitani — tehát nem megrögzött bünös ebben sem!

A „*lassankénti átmenet*“ pedig a fentiek szerint indokolt s természetes. Engedjenek hát időt az átmenetre. Adjanak segélyt az átmeneti idő tartamára! Minden átmenet abnormitás. Tehát a segély is lehet kivételes, és ha ez átmeneti társadalmi közérdek — (pedig az — mint alább kifejtem) ugy a segély társadalmi kötelesség!

És gyors kötelesség, mert beismerve van, hogy az átmenetben — e beismert jó osztály el is kallódhatik! A mikor velehalnak elismert nemes tulajdonai, hibái pedig — az átmenet keservei közt depravatióvá korcsulhatnak a közmorál kárára, mely nélkül Róma ledül s rabigába görnyed!

A jó kertész a jó magnak nem hagyja faját veszni, sőt kiválóan istápolja. (Legyen itt a jó kertész: az állam — társadalom — vagy csak a közvélemény is! A hogy tetszik.)

5-ször. *Tulloyalitás?* Ez már egyik direct benső oka ez osztály bukásának. Oknak igaz. Elismerte a félvilág. Kellemes — jó is — másokra — de saját magára káros! — Majd leszoktatja róla a kufár kor nyomása! Nem lesz üdvös ugyan a közre — de hasznos lesz önmagára. Eltanulja a nagy többség fegyverét, hogy egyenlő fegyverrel küzdje a létérti harczot! Eltanulja lassanként, de addig támogatni kell, támogatni közkötelesség — ha magnak kivánjuk — szükségeljük az uj sphaerában, mint Láng ur is kivánja — multja, erkölcse és fajuk gyér volta miatt is.

6-szor *Az álszemérem?* No ez is vele született hibája ez osztálynak, saját magában rejlő ok, anyagi bukására. Tagadhatlan. S épen ez által czáfoltatik meg Láng ur „a távozó és érkező Magyarország“ czimü, Sontagh urhoz intézett, de nyilt levelének azon főargumentuma, midőn azt irja, hogy „ezen osztály sem igaztalanabb önmaga iránt, mint mások iránt, zsebkérdésekben“. (Igenis igaztalanabb önmaga iránt.)

Tessék visszanézni a sok példa közül csak egyre-kettőre! Ott van a földtehermentesités. Ma is fizeti (pótadójával) ez osztály maga is azt a váltságpénzt, mely más osztálytól járna neki.

Tagadhatlan tulloyalitás? Azért tán helyén valóbb is lett volna ezt az előző pontban irnom, de a következőkért ide vág. Tette tán a 48-iki áramlat nyomásából? Hiszen már 40. körül tették sokan — Széchenyi, Somsics és többek. Hát a lengyel középosztály mért nem tette a nagy forradalomkor vagy előzőleg? Melyik nemzet tett ily hasonlót? Egy önző faj és osztály nem tesz ilyet, ágyu torka előtt sem — a Hazáért sem, mert azt tartja a czigány katonaként „*a haza én vagyok*“ — nem tette meg ez egyenlitést egy más osztály vagy felekezet csupa hitdolgában sem a mohácsi vész előtt, — pedig ha megteszi: alig ugy üt ki Mohács! (Mint nagy historikusok mondják.) No de ez régen volt! —

De most tavaly, — midőn a kormány, teherrel nem járó bevételekről gondoskodva, — javaslá, hogy a dézsma-papirok 22 év helyett 32 évig soroltassanak (mi hozott volna országunknak évi pár milliót) mily világra szóló zajt ütött a bankosztály! Egy kis ephemer veszteségért, mert a „*hausse-baisse*“ pár hó alatt restaurálódott volna is, ez megesik a legbiztosb (legelől keblezett) papirnál. . . . Addig is arany kamatát kapta volna e jajveszéklő bankár. — Es azért az ő papirja a legelső huzásnál is kijöhet — ugy, hogy a 33 évi mellett is, holnap is megkaphatja százas papirjáért a százat, miért csak 70 frtot adott. — És a gentry (az országgyülési többség) álszemérem vagy tullovagiasságból — még ezt a kis, csak látszólagos terhet se rakta a ráférő bankárfajra, pedig ez meg se nyekkent volna bele.

Elhallgatott vele.

De elhallgat-e e tulloyalis osztály az oly tehernél is (mint a legutóbbi jöved. pótadó) habár pusztul is bele — mert szégyenli önmagának — szégyenli barátjának — szégyenli az országházban nyiltan bevallani, hogy pusztul — inkább takargatja, sőt mutatja az ellenkezőt, erőltetve is — miglen elpusztul! Ez a középosztály hiu álszemérme! (Hány áldozata van vidéken is!)

Persze, hogy egyik oka pusztulásának ez is. Nagy hiba — de bennünk kis bün se — s hiba is csak önmaga iránt. Mentsége

ez is, az is, az is, hogy majd leszokja, de mint ártatlan hibáért az átmenetig segiteni érdemes.

Több ok van tehát ez osztály bajára — töle nem eredő — általa nem háritható, — s a mi ok benne van: ez lélektanilag, történelmileg sat. menthető, gyors, közös segélyt érdemlő.

De azért ne várjátok ezt hazám gentry ifjai. Vessétek magatokat tömegesen a műhely — a gyár — s kereskedés — a katonai, papi pályára! A nagy Amerika egyik elnöke szabó, a másik tán lakatos volt. A munka tisztelet — a munka imádság — a munka pénz!

Igen pénz — s ez a mi nincs — de kell.

Vigyétek át öröklött erényeiteket — hibáitok nélkül a más osztály erényei közzé. Angliában a Lordnak csak az első fia Lord, a másik iparos — gyáros — katona, meg minden — s nem szégyenli egyik a másikat. Itt is ugy lesz — rövid időn, ha van (pedig van) józan ész.

Igy nem lesz kihalás — de uj életre kelés — uj és megszaporodott gentry lesz — a korigénye szerinti, mely ismét uj ezer évig lesz centruma édes Hazánknak.

Addig mi tovább elmélkedünk a rohamos átmenetü pusztulást tán fentartóztató segédeszközökről.

Nézzük tehát az eszközöket.

1-ször. A gr. Széchenyi K. ur javalta birtokdarabolás korlátozása. Kissé elkésett segitség és a pénzügyi miseria ellen nem orvosság, söt árt a hitelnek — korlátja az egyéni szabadságnak — mint a pazarlási zár. Pedig itt nem pazarlók lekötése a czél. De arra mégis jó, hogy a jelen birtokos osztály ne legyen teljesen birtoktalanná — hogy ne egészen uj nép álljon a kidült helyére (mely uj még e téren ismeretlen, amannak ismert erényei mellett).

Az angol birtok az államé — a muszka föld a községeké — nagyobb részben. Ott nem szalad ki a föld a földmives lába alul oly hamar. Nem lesz belőle proletár. Egy orosz falu p. o. felosztja határbeli földjét — élő lakossága között p. u. 10 évre akkor ismét 10 évre — s ha szaporodtak, több — ha fogytak kevesb egyénre. Az ily birlaló egészen meg se terhelteti. És ha árverésre kerül is, a becsár bizonyos részén alul nem adatik el és a legmagasabb igéretért megtarthatja az 1-ső jelzálogos hitelező; mért adott rá fölös pénzt a 2-ik s 3-ik? Ezért kénytelen netáni juta-

lékát az 1-ső jelz. hitelezőtől méltányos ráta terminusokban lassanként venni fel. Élni és élni hagyni! — Nem változik oly könynyen a létező állapot — Hegel szerint pedig a mi mig létezik, okos — mert ha megszünik okszerü lenni, megszünend létezni is.

Hol vette az orosz társadalmi élet ez okos törvényt? Tán keleti patriarkalis viszonyaiból?

Hát a nyugoti civilisatio lenne csak az irgalmat nem ismerő, aki kivágja az élőhust az adósnak testéből is?

Hiszen egymást érik itt a kegyadományok, segélyegyletek, kórodák, vörös-keresztek stb.

Hát mi okért van a szivtelen, drákói törvény? Ki kedvéért? Egyedül a „hitel“ kedvéért! Ez a divatszó. A modern kor bálványa! Mely aztán elnyel mindent. Mindent — mondom — a czélt az eszközzel együtt. Saját czélját is felfalja, mint Saturnus a saját gyermekét!

No igy nem csuda, ha a modern világ mind gyakoribb áldozatai visszakivánják a mult századokat — vissza — a nomád életig!

Inkább soványodjék hát kissé a hitel — csak ne egye meg önczélját, a hitelezőt.

Legyen hát birtokdarabolási gát — váltóképességi korlát.

2-or. Vegyük át főleg a muszka végrehajtási humanitást, a becsár aluli el nem kótyálhatást — a második, harmadik jelzálogos hitelezőknek a fennebb irt ráta kényszerét — igazitsunk a végrehajtás §§-ain.

3-or. A mezőgazdasági hitelügyletet csinálják meg a hivatottak, — támogassa ezt, e per eminentiam földmivelő(osztály) ország képviselete — ne nyomorult 500.000 forinttal, — de a colossalis czélhoz aránylag — állami ellenőrzéssel — ne nyerészkedésre alapitva.

Irják össze vidékenkint a hitelképes birtokosokat, ezt tartsák evidentiában, mint a bankokét — kereskedőkét, iparosokét.

4-er. Váltó helyett egy uj hitelpapirt az ily személyes hitelre 1—1¼ éves lejárattal.

De legelőbb:

5-ör. Drákói uzsora-törvényt! Mielőbb! Mert hát védeni az akasztott embert is lehet, — de ki az uzsorát védi: az — sophista. Mert ezt védeni sem erkölcs — sem észjog — sem

államjog szerint — sem társadalmilag, sem eszélyességből védeni nem lehet.

Évekkel ezelőtt indokoltam ennek bűnösségét, minden tekintetből — megczáfoltam minden mellette felhozni szokott jogi-, politikai érveket — a „Zala“ hasábjain — mit átvenni érdemesitett a „Magyar Hirlap“ is. De mi haszna, ha ott nem hallják — és nem felérzik, ahol kellene, ahonnét jöhetne nem már a segély ellene — ez kevés, de a megtorlás — az irgalmat nem ismerő büntetés.

De igazat adott az idő!

Ősi uzsora-törvényünket eltörölték tán 1871-ben, — a balul felfogott „*Hitel*“ kedvéért — modern divatért!

Lett „szabad vásár“.

Hét évig dult korlátlanul.

Üszkei — rongyai látszanak is — hát még ezután! Ekkor, mint belátott hibát, szégyenszemre eltörölték — félig!

A 8% felülit nem itéli meg.

De ez nem elég.

Amit védeni nem lehet — azt egészen kiirtani kell.

Azon fővédve sem igaz: mintha a pénz oly tárgy volna, mint egyéb, s igy rajta nyerni csak ugy jogos volna: százszor nem igaz a védelem alapszava, hogy oly tárgy volna, mint egyéb. Mert „essentiája“, forgalmi közvetitője minden egyéb tárgyaknak, mit az állam veret, az állam ellenőriz, beszed, sőt csak ezt szedi adónkba — állami szent kötelmeink leróhatásába (nem bort — buzát!).

Ne hagyja hát a kufárok alkutárgyaul az önképére veretett állami vércirkulátió — tehát az állami- és társadalmi élet szent symbolumát!

Hivatalból üldözendő közbűnténynyé kell qualificálni mielőbb,! Meg kell fojtani a vampyrt.

Mondják, hogy azért mégis élni fog. De csak sötétben. — Büntetés nélkül nappal is.

A lopásra is van büntetés, mégis lopnak a sötétben! Ebből ugyan nem következik, hogy hát töröljék el a lopás büntetését, mert akkor aztán nappal szemünk láttára is lopnak.

Városok — rendőrök üldözése nem elég — (csak szükségét igazolja).

Törvényt ellene — vérbevágót, a vért evők ellen!

6-or. Takarékossági-egyletek szervezése. Ha nem is a régi védegylet — csak forma, mint az egri nők kezdték nemrég, vagy harmad éve. — Az Albion ködös legén elharapódzott iszákosság ellen ott szükségét látták a „mérsékleti“ — „szeszt nem ivó“ egyleteknek.

Bizony nálunk — nőinknél is — jól esnék például: a „kartonruha-egylet“ s több eféle szövetkezet.

7-er. A progressiv-adó is segitene részben a kis- és középföldbirtokoson. Igazságos is lenne (meg volt ez a rómaiaknál is), mert p. u., ha egy kisbirtokos honoratior száz holdon gazdálkodik, ennek jövedelméből kell anyagi és szellemi szükségletét fedeznie. S ha ekkor a második 100 holdhoz jut, vajmi csekélylyel lesz több kiadása — tehát a második 100 hold neki már több tisztát jövedelmezvén, ész, jog és sziv szerint következik, hogy e második 100 holdról többet adózzék, — mint az elsőről. (Erről máskor bővebben.

Itt a sok „noli me tangere!“)

8-or. A kötelező polgári-házasság is nagyot lenditene a középosztály baján! — Főleg az izraelitákkali összeházasodás által. — Amaz adná földjét — nevét — czimét — physikai — véralkati — s családi nexusának előnyeit — még most egy kis tekintélyét — emez adná pénzét — fürgeségét — szorgalmát — takarékosságát, számitó- és kalkuláló tehetségét stb.

Mindkét fél nyerne a cserével, illetőleg a commassatióval még most — mig mindkét fél ezt — szerencséjének tartaná — mig az egyiknek — naponkint halványuló előnyei — el nem olvadnak.

Az ezt igy gátló elemek (most nem nevezem meg: tán nem is tudják — vagy nem gondolják meg: mennyit ártanak a kötelező polgári házasság gátlásával.)

Még Deák Ferencz végrendelete daczára is.

Mennyit ártanak a magyar középosztálynak — a nemzettestnek?

Mennyit a civilisatiónak?!

Hát itt mért nem parancsol (a reális okok mellett) a modern törvénykezési divat — a kor igénye?

Végre is a sok oku bajnak — természetesen orvossága is kell, hogy sok legyen.

A fennebbiek csak hamarjában kikapott példák.

Majd lesznek tán, akik elgondolkoznak felette.
S a gondolatnak szomszédja a tett!

* * *

Vajha csalódnám félelmemben — s ne csalódnám — reményemben!
Vajha képzelt halottam csak tetszhalott lenne!
Vajha e „bucsuztató“ hajnalkiáltássá lehetne!

A pesti egyetem,

vagy

előre, avagy hátra megyünk-e?

Hamar Pál közalapitványi királyi ügyigazgató és koronai ügyésznek már három röpirata vetteti fel e kérdést a gondolkozó hazafival. A legutóbbi „*Emlékirata*“ ellen nyilt sisakkal — de mély és méltó indignatióval szólal fel a „Hon“ egyik számában György Aladár ur — ugyhiszem a hazai józan intelligentia nagy többségének hallgatag helyeslésével — Hamarnak azon emlékirata ellen, melyben ő (a korona fizetett ügyésze) — épen a szent korona ellenére, a budapesti országos királyi egyetemet katholikus egyetemnek és a katholikus egyház tulajdonának vindikálja, — vakmerően és jobb tudalma elleni sophizmákkal.

Hanem hiszen meg is kapta a magáét György A. urtól — aki a „Hon“-ban csak hamarjában, de mégis nagy alapossággal és tartozó meleg hazafisággal irt czikkével már rongygyá tépte azon, csakis a magyar ultramontanizmus kedvéért irt törvénytelen és valótlan emlékiratot — sőt kimondani merte, hogy ez, épen egy fizetett koronaügyésztől a szent korona elleni merészség: letagadni akarni a koronától, hogy nem azé, ami azé — s letagadni annak — akinek épen őriznie kéne! — Aztán hamarjában kimutatta ott György A. ur, hogy e királyi országos egyetemünkhöz a multban csakis három püspök (Pázmán, Lozsy és Lippay) járultak mintegy 13.000 forinttal, a többi mintegy öt millió vagyonát, koronás királyaink adományozták, a *nótált* vagy *magvaszakadt*

hazafiaktól (kik közt bizony a história szerint protestáns is sok, tán fölös számmal is volt) reá szállt — de tovább adományozási kötelességet, reá szállt javadalmak s uradalmakból.

Törvényesen is az országé ez egyetem, mert lám országgyülésünk gondozza javadalmait, ellenőrzi bevétel s kiadásait — söt tettleg is az országé, mert koronás fejedelmünk nevezi ki és erősiti meg tanárait, — s ezek közt ugy régebben, mint jelenleg is protestáns tanárok is voltak és vannak.

Mégis ellenkezőt állitani: amint egyrészről valótlanság, ugy nyilt törvénysértés, mit György ur jövő czikkében szakszerübb részletességgel igér bebizonyitani, addig is az iró ellen kérdőre vonó vizsgálatot vél meginditandónak.

És miért és most iratnak ily retrogad czikkek? Miért épen most? Az idők jele ez? A XIX. század miveltségi niveau-ja ez az *erőltetett* felekezetesség? Alkalom volna most ily felekezeti ingerkedésre? Recidivázna a törvénybe iktatott jog- és vallásegyenlőség? Nem! Csak desperált véglobbanásai az ily emlékiratok a rég füstölgő mécsnek, mely kihalása előtt még egy nagyot *pislant!*

Vigasztalódjunk — nemcsak nálunk — igy van az most a vasmarku Bismark országában is, igy van a bölcs Thiers és a józan szabadelvü Gambetta hazájában is. Ott is alakult egyetem, katholikus tanács — söt a választásokra is „Union kath."

Talán tán épen ezeknek visszhangjául ereszté világgá H. ur is ezen emlékiratot? Megmutatandó, hogy itt is vannak „hivek"(?) kik hasonló követ fujnak.

No csakhogy itt a „*Hatalák*" hazájában, a mi felvilágosult, hazafias clerusunknál H. visszhangja nem akad visszhangra.

Itt a „*Deák Ferencz*"-ek hazájában sohase volt tulerős az ultramontanismus, — mert itt is nem rég történt az is: hogy ő Felségének a cultusminiszter kinevezését kellvén aláirni, az akkori érsek-primás aggódott, hogy hátha az esetleg protestáns vagy izraelita lenne? Mondá, hogy a cultusminister kinevezését ő felsége csakis mint „*apostoli király*" gyakorolhatván: igy irja azt alá.

Mi végett az „*öreg ur*" megkérdeztetvén, mondá: „Felség! hogy miért „*apostoli*" épen a magyar király: azt a törvényből nem tudom; de azt tudom, hogy hajdan Hunyady János országkormányzó, mint ilyen aláirván egy praelatus kinevezését, ezt az akkori pápa a korona jogául anynyire elismerte, hogy a koronát képviselő Hunyadynak önkezüleg irta, hogy helyesen tette a kinevezést (pedig sem király nem volt — sem apostoli nem volt — tehát a főpatronatus nem az apostoli királyt, de *Magyarország királyát* illeti!

A szent korona szent joga meg volt őrizve nálunk idáig — s mégis lesz ezután is. Felekezeti háborunk sem volt — s nem is lesz soha, bizunk a clerusnak, de a népnek is tolerans, felvilágosult hazafiságában.

Egy két kivétel nem csinál közvéleményt. Egy két fecske nem csinál nyarat.

Vannak — vannak egyének — csak itt a vegyes felekezetü Balatonvidékén is, mint egy városi esperes, aki a városhatósághoz irt levelét ugy irta, hogy a „*kath. városnak adassék!*" miként a „Zalá"-ban is leirva volt.

Az ős Badacsony tövében, T . . . . községben is él egy jó öreg plebános ur, aki Gulácson egy fiatal uri párt esketvén, nem irta be tanukul se a menyasszony tanuját (egy jól ismert ügyvédet s a menyasszonyi ház régi jó barátját) sem a vőlegénynek első izbeli sógorát (egy veszprémi törvényszéki birót) mert véletlenül mindketten protestáns urak . . . keresztelés szerint! Pedig a jó öreg jól ismeri őket, főleg az ügyvédet, kivel ő mint 1861-ki gyám, ezzel mint 1861-iki gyámszolgabiróval együtt is fungált, s azóta is házánál kedves vendégül — puszival fogadni szokta — mégis esketési tanuul felekezetiségből el nem fogadván, igy megbotránkoztatá a tömeget (nekik hirdetik az egyenlőséget — mondja a nép — s mégis a kaputosok maguk közt ily oktatan mustrát tesznek, vallás miatt!) és megbotránkoztatá a szabadelvü miveltségéről s becsületességéről hirneves örömapát, — aki kész az indignatiót maga aláirni — de szégyeneljük országos lapba tenni — nem miértünk — s nem is az öreg ur kiméletéért, aki ezt alig érdemli (tán csak felsőbb pressióból tette? . . .) hanem vidékünk és megyénk jó hirnevéért, — de a megyei lapokban elhallgatni — gyáva bűn volna.

Mert a komaság vagy bérmálásnál még menthető a protestánsnak mellőzése, — mivel ott ugyanazon vallásbani nevelést igéri a keresztapa (ámbár más felekezetü is igérheti és teheti azt) hanem az esketési tanu kizárása: menthetlen.

Szánandó bigotteria.

Az Isten bocsássa meg az öreg urnak — kár volt neki ily szellemszegénységi bizonyitványt adni önmaga ellen.

De miért is oly gyakoriak most ujra ez obskurus esetek? Most, mikor már a ráják is tanuskodnak török testamentum s török biró előtt?

Miért e jelek fent és alant?

Hátra mennénk? . . . Nem!

A világszellemnek haladni kell — halad is — s közben néha stagnál vagy kissé hátrál is, — de hanyat nem esik!

Megyünk előre, ha lassan is, aki nem megy, vitetik, vagy megvettetik.

Jöjjön is — felvilágosodás — a te országod.

Templomba járhatunk külön (már ha ugyan járunk) de sok „*közös oltár*“ van, a haza, emberiség, nevelés, társadalom stb. terén, ahol együtt áldoznunk szebb, jobb és sikeresb!

Fejedelmünk jelszava is lám „*Viribus unitis!*“ — Nagy Széchenyink is azt mondá: „Oly kevesen vagyunk magyarok, hogy az akasztott embernek is élni kellene!“

És mi kevesek is széthuzók legyünk elv, nyelv — vagy keresztviz különbsége miatt?

Nem — és nem!

Nagy idők — nagy emberek.

A mely nemzetet a gondviselés szeret, a mely nemzetnek van jövője, historiai küldetése és szükségessége: annak ad „*nagy embereket*“ a nehéz napok nagy munkáira!..

Nincs oka hát a magyarnak elcsüggedni még. Nehéz napjaiban termettek mindig nagy emberei — kezdet óta!

Midőn Ázsiában a Kaukaz vésztermő hegyhátain a „*Magyar*“ vagy „*Unger*“ faj tulszaporodott, termett neki „*Álmos hadvezére*“ a bölcs vezér, aki elhozá a tulnépes rajt Hunn ősei hagyatékába „*Etelközbe*“ és a „*Hármasbércz*“-ek tövébe, a négy folyam virányaira és megirá bölcs ésszel „*Pusztaszeren*“ a vérszerződéses oly alkotmányt, melynek gyökereiből maig is táplálkozunk.

Tatár, mongol dulás után támadt egy másik honalapitó, a *bölcs Béla* király — a boszorkányok, a szellemi sötétség ellen a *bölcs Kálmán* király — a könyves. A terjeszkedni kellő államnak termett egy *Nagy Lajos*, a három tengerpart ura. A feudális lovagkor tulhajtásait megsokalló és az egyéni szabadságot sóvárgó korszellem megszülte *Mátyást az igazságost*, — török járom ellen *Hunyadit*, a hit szószollóiul a Bethlen, Bocskay és Rákóczyakat, — Az ujkoru civilisatio felkent apostolaiul a nagy *Széchenyit*, *Kossuthot*. A nyelv ujjáteremtőjéül a nagy Kazinczyt, irodalmunk csillagjaiul *Vörösmarthyt*, *Petőfit*, *Aranyt*, *Jókait*, *Toldit* stb. Azután a nagy vérfürdő után — szomszédaink „*jogeljátszás*“ vesztana ellen alkotmányunk békés visszavivására *nagy Deákunkat* (kinek arczképét ágya fölött tartja fejedelem és nép egyiránt). Az őseink által már bölcsen megkezdett dualismus fentartására

az *eszélyes Andrássyt*, a nagy horderejü fusio keresztülvitelére az erélyes *Tiszát* — és a pénzvilág jelenlegi élethalálos kérdéseinek megoldására is öt és övéit . . és baljóslatu „keleti kérdés"-beni szereplésünkre is őket. Vasutaink eszélyes berendezésére *Tolnayt*. Államgazdászatunkra a Korizmicsokat, Zichy s Károlyiakat. Regényvilágunkhoz *Jókait*, Törvénykezésünkhez *Vajkay*-akat sat. Midőn egy nemzet minden epochalis bajaihoz mindig igy földi geniuszokat tud szülni magának, azon nemzet nem veszhet el. Midőn a világszellem egy nemzetnek minden ily élethalál phasisaihoz még mindig ily *Mózeseket* küld és rendel, kik a nemzet, az állambajok vörös és fekete tengerén, ha nem is épen száraz lábbal, de ép kézzel lábbal (fogyva bár, de törve nem) átvezérelni nagy reménynyel törekednek — s ugyanekkor a gondviselés e népnek oly fejedelmet ad, mely a kievező törekvést felkent kezeivel is elősegiti — ő akkor a gondviselés szellemi kezeivel adta ki azon bizonyitványt, hogy e nemzetet élni látni akarja sokáig, az idők végéig. —

E hitet merithetjük multunk és a folyó jelenünk részrehajlatlan átérzéséből. De kell is nekünk most e nagy, ez erős hit e nagy átalakuláshoz. Maga e hitnem tart meg ugyan — hanem a nagy munkához kelle hitereje is.

Tessék átérezni az országos nagy szabadelvü pártnak miniszterelnökünkhöz ujévi, legujabban 10 évi jubiláris — nem mondva csinált — meleg ragaszkodó és bátoritó üdvözletét — s elnökünknek ezekhezi megható, nyilt, resignált és önérzetes viszontüdvözletét, aki ezeket átérzi és magyar, az megkapja a haza élete iránti hitet (ha fogytán volt volna is) e hitből az erőt támogatására az erősöknek és gyengéknek — és megkapja az erőt: megtenni kinek-kinek a maga kötelmeit a szent „közügyért" és eszünkbe jut a vén Cicero örök axiomája, hogy: „salus reipublicae Suprema lex esto" ; „*A haza minden előtt!*"

Békevágy.

Küzdés és harcz az élet; mégis — söt éppen tán azért békére vágyik az emberi nem, létezése óta. Már az első keresztények üdvözlete is ugy hangzott „*Békesség a földön embereknek* — dicsőség Istennek." A törökök uton utfélen ugy köszöntik egymást „*Salem aleikum*" azaz „*béke veled.*" Látszik, hogy ez egyik *főjava* az emberiségnek, mégis ritkán élvezheti tartósan sem egyes, sem az összemberiség.

A történelemnek csaknem több lapját tölti be a harcz, háboru, mint a béke. Korunkban a hadviselés az emberirtó szerek feltalálása a legmagasabb tudománynyá és müvészetté fejlődött már!

Hanem a természeti igazság az, hogy tetőpontjáról minden visszafordul. A mosonyi sváb a Bach korszakra azt mondá: „Wenn das noch lange fortdauert, so kann es nicht mehr fortdauern!" És igaza lett.

Az europai lefegyverkezés — csak nemrég is még nevetséges jámbor óhajtás — az örök béke pedig szánandó agyrém volt — s most, mióta az első Uchatius ágyu (ez uj találmányu szörny) a mult évben eldördült, mintha csak a tetőpontot, a netovábbot lötték volna vele; behatóan kezdenek foglalkozni a béke és lefegyverzés eszméjével hirlapok, status-férfiak, kormányok és országgyülések is. Korkérdéssé lett — Europaszerte! — Elfelejthetik vagy váratlan események elódázhatják ezt egy kis időre, de nem messzire. Megérett kérdésnek látszik lenni. — Megérlelte a tulhajtás.

Austriában Fischhof, Fux és pártjuk a kormányt kivánják utasitani, hogy más kormányokkal érintkezve, e tárgyban egy európai congressus egybehivását eszközöljék.

Hazai lapjaink majd mindegyike tárgyalja e kérdést. Hirlapi kötelességünknek látjuk tudatni az európai közvéleménynek e tárgyban megindult mozzanatait, s ez eszme népszerüsitését. A „Hon“ 2—3 czikkben szólt erről ez ősz folytán, de még a „Vasárnapi Ujság“ is korszerünek találta közleni Beranger világhirü költőnek egy ideczélzó versét, mely már e század elején kiáltó szó volt a népek millióihoz — mondván:

„A béke istennője földre lengett
Bimbót, kalászt, gyümölcsöt hintve szét!
— — — — — — — — — — — — —
Lépjetek békefrigyre népcsaládok
Oh fogjatok kezet!“ sat.

Visszhangozzuk mi is ez eszmét — hadd terjedjen a kisebb körökben is — a nép minden rétegeibe — egyesek szivébe, vérébe, ugy, hogy alulról menjen a közkivánalom jogos nyomása fel a döntő körökig — mint hajdan a római nép „panem et circenses“ követelése, melynek a Capitolium is engedni volt kénytelen. — Ha aztán majd minden adózó itt és másutt áthatva lesz: hogy ez óriási hadseregek és még óriásibb adók elviselhetlenek, hogy megfojtják a culturát, megsemmisitik a polgári jólétet és utasitásul adják képviselőiknek a lefegyverzés és béke kérdését: akkor a közkivánalom utat tör és módot talál e czélhoz! Legyen kiki apostola e szent eszmének — kiki a maga körében lobogtassa a béke és békevágy szelid zászlóját, toborzza oda ismerőit . . minden hirlap saját olvasóit! —

Középut.

Az uj házassági-törvényjavaslat — miként a napilapok irják — nem javalja most egyelőre „a kényszeritő polgári házasságot“ általában — csak a nazarenusokra, kiknek anyakönyveit ugy is már a közig. hatóságok viszik — mégis a keresztény és izraelita közti házasságokra — miket eddig a kanon-jog tiltott és gátolt.

Ennyi is nagy orvoslása az eddigi állapotnak. Kormányunk egyik bölcs jelszava ugylátszik a „lassan menj, tovább érsz!“

Aranykor.

Volt-e az emberiségnek aranykora?

Ha igen: hol, mikor és miként volt, avagy mikor lesz a jövőben?

Természettudósaink mondják, hogy földgömbünk veszti melegségét — kihül, az északsarki fagy mindinkább lejebb terjeszkedve, szoritja az emberiséget, a föld közepe az aequator felé — söt irják, valószinü, miképen idővel a nap is kihül, kiég és nem küldhet meleg napsugarakat hozzánk s a föld elveszti jelenlegi légkörét, azután sivataggá lesz, mint volt az első ember ideje előtt. Lakatlan lesz, mint sok más bolygó égitest; a jelenlegi naprendszer (az a világkör, melyet most a nap vonz, forgat és éltet) felbomlik — s marad a többi — napkörünkön kivüli világ (mert a phisika sejteti, hogy minden álló csillag egy-egy oly nap, mint a mi napunk; mindannyi csillag körül ennyi, vagy több égitest kering a világegyetemben — a nagy mindenségben).

De mig e mi világunk — e mi körünk és földünk marad: addig mi lesz az emberiségből, hová fejlődik testileg, szellemileg és erkölcsileg? . . . Halad-e mind e téreken a tökéletesedés felé, hogyan és meddig? Vagy az emberiség haladása csak hullámzó „*fel és alá*", — miként Petőfink elmélkedett, következő páratlan gyönyörü soraiban:

„Bár volna czélja a világnak,
Bár emelkednék a világ —
Folyvást-folyvást a czél felé,
Mig ezt előbb-utóbb elérné.

Hát ha ugy vagyunk, mint fa,
Mely virágzik és elvirit;
Mint a hullám, amely dagad
Aztán elsimul;
Mint a kő, melyet felhajitunk,
Aztán lehull; —
Mint a vándor, ki hegyre mászik
S ha a tetőt elérte,
Ismét leballag? . . .
S ez igy tart mindörökké.
Föl és alá — föl és alá,
Irtóztató — irtóztató!
Kit még nem szállott meg e gondolat,
Nem fázott az soha,
Nem tudja még, mi a hideg?
E gondolathoz képest,
Mely keblünkön jégcsap gyanánt
Vérfagylalóan végig csúszik,
Aztán nyakunkra tekerődzik
S torkunkba fojtja a lélekzetet!" . . .

A történelem azt mutatja, hogy az ókori emberek életmódjukra egyszerübbek, testileg erösebbek voltak, — utóbb a görög- és római világban szellemileg is nagyon előre haladtak, erkölcsileg pedig igazán fel és alá bukdácsoltak. Voltak korszakaik, amelyben a polgári és hazafiui erényeknek majdnem netovábbjáig magasodtak, és a női erények vesta-lángja is kioltatlanul égett; de ismét a Catilinák, Lucullusok s Cleopatrák bün- és kéjmocsarába sülyedtek, ugy, hogy mire a keresztény hit világa jött: ez őket ennek befogadására képtelennek, elkorcsultaknak találván, azért is törlé le őket a világ szinpadáról.

A középkori uj népek vándorló hullámzása, tehát véres küzdelmek — katonai jellemek kimagasodása — de a szellem és tudományok hanyatlása volt, — kivéve a keresztény vallás elterjedését.

Az ujkor, mely Amerika felfedezésével kezdődött: a felfedezések, az ész és tudomány vivmányainak kora, — mert az ókori tudomány alapjain sebesen emelkedtek a jelenkor igen magas niveaujára.

A középkor mozgató eszméje volt a hit, az ujkoré a jog és egyéni jólét. Mig amaz csak lelki világunk tápláléka volt — emez a gyakorlati élet és jól élhetés követelménye, mely naponkint egy asztalhoz ül velünk.

Egyéni szabadságért, jólétért, boldogságért küzd a jelenkor fejenkint is, országonkint is az ellenekkel, egymással az államok az államokkal.

E közben, nagyon természetesen magasodik túl a lelketlen *önszeretet*, a kapzsi *haszonlesés*, minden kigondolható, válogatásnélküli eszközeivel, a képzelt boldogság: a gazdagulási, és államoknál is a *terjeszkedési vágy* — mint kitüzött végczél felé.

De ily eszközök és ily czél megadják-e egyeseknek és államoknak azt, miért nyaktöröleg küzdenek: a boldogságot?

Az lesz-e az emberiség aranykora — ami felé most tör a világ: a *gazdagság?* Mikor felhalmozódnak a bányák kincsei, — tengerek gyöngyei? Mikor tenger alatti és villanyvasuton, kormányozható léghajón repül az ember, mikor feltalálja a törhetlen üveget, éghetlen fát, papirból késztett deszkát, az örök mozdonyt és az emberi életnek uj vérbeeresztésseli megfejelését, meghoszszabbitását?

Jövőben éri el a világ a meseszerü aranykort, — vagy a multban volt és elmult az?

Az általános jólét és boldogság fő-fő kivánalma: a béke.

A néhai „Hon" egyik vezérczikke „*Szép álom és komoly való*" czim alatt, azt mondta: hogy Európa állig van fegyverkezve, hogy a béke fenntartassék, hogy a tudomány minden évben fedez fel uj és költséges fegyvernemet. — Ez aztán minden évben uj és tetemes költséget, természetlen terhet okoz a statusoknak; igy az egyesekkel is, ugy, hogy a népeknek a megélhetésért odaáldozniok kell a megélhetés majd minden eszközeit.

Európa népeinek egytizedrésze fegyverben van, tölti a drága munkaidőt — költi a drága pénzt! Adónk legnagyobb része ezekre kell! Ez igy nem boldogság, *nem aranykor!*

Komoly statusférfiak gondolkoznak e tarthatlan állapot lehető megváltoztatásán: az általános béke létesithetése eszméjével. De maguk a „*Béke-liga*" emberei Francziaországban, készségesen megszavazták a Németország elleni harczot végletekig vinni. — A béke-congressus német tagjai pedig gratuláltak Németországnak, Elzász és Lotharingia fegyveres elfoglalásához! . . .

Ily ellentétes az elmélet a gyakorlati élettel. Ily különbség az ábránd és való világa közt. Ily kivihetetlennek látszó, jelen korunkban az általános béke eszméje. Usznunk kell az áradattal, — a fegyveres békében — mely költséges is — bizonytalan tartamu is.

Pedig béke nélkül nincs polgári jólét, — nincs általános boldogság.

Mikor volt, vagy mikor lesz hát a béke és jólét aranykora?

Öregeink mondják: azelőtt másként volt minden — azelőtt jobb világ volt.

Az őket megelőző öregek ugyanezt mondják — s ezek ősei bizonynyal szintén ezt — s igy a fokozat véghatárának oly jónak kelle lennie, hogy az nem lehetett más, mint maga az Éden — a költő nyelvén emlegetett boldog aranykor.

De mikor volt az, és hol volt *tere?* Hol volt az ország, ambrás légkörével — smaragd mezejével, melynek virányit csendes mederben csörgő ezüst folyók csókolák körül — hátukon hordva néma hattyúkat, partjaikon tenyésztve embert, állatot és növényt, békés összeférésben.

Hol a kerek berkek zöld pázsita felett susogva vonult át a vándor szellő — altatóul jámbor embereknek. Himes tollu madárkák daloltak neki ébredőt a szomszédbokorból — s az nem igyekezett őket kalitkába zárni. A nektárt, mit füvek, fák izzadtak: zizegő, zsongó méhek méz alakjában egyenesen az ember *kenyérszeletére* hordták s ez nem volt kénytelen megfojtani őket!

A föld önként buzzogta kristály-forrásait s az ember nem volt kénytelen azt megfurni.

A barom önként tette járomba nyakát — s az embernek nem kellett azt ütnie.

Hol hit, remény, szeretet emberi alakot öltve voltak az emberek — szivökben csend, ajkukon mosolylyal, örülve önmaguknak, egymásnak és az édes létnek.

Részvét melengette a fázót — barátság kelyhéből ivott a szomjas s méltányosság nyugtatta meg a panaszkodót. Senki sem ismerte a visszavonást — a kárörömet, senki sem tudta, mi a kétségbeesés, az öngyilkosság! . . .

Egy Istent imádtak — a *szeretetet!*

Vagy volt, vagy lesz az ilyen aranykor, mert mi láttuk ezt — *képzeletünkben!* Akkor s oly perczeinkben, midőn teljes önelé-

gültségből átöleltük volna a földtekét, az egész világot, és mind, akik rajta élnek, mikor szivünk üres volt mindentől, csak szeretettel volt oly annyira csordultig tele, hogy kiömölhetvén: áldásesővel árasztandaná el a világot, midőn egészen Szeretet voltunk.

És mit akkor igy képzeletünk elé varázsolt a szeretet: — hiszitek, hogy nem volna képes megtestesiteni köztünk a csendes boldogság aranykorát?

De igen — hisz a szeretet mindenre képes — hatalma végtelen — a szeretet: Isten!

Csak fogadjuk öt állandó lakóul hozzánk s adjunk neki szivünkben templomot, a templomban oltárt, min telhetetlen önösséget, visszavonást, káröröm és irigységet áldozzunk neki naponként, egyenkint és tömegesen — családban, községben és a statusokban egyaránt.

Az ország kormányai pedig ne hir, dicsőség és külterjeszkedés lidérczfénye után, de a békére, belgyarapodására törekedjenek: akkor az álladalmaknak nem kell egymás végett állig fegyverkezniök, minden zsirjukat Uchatius-ágyukra pazarolniok.

A görög világnak addig volt aranykora, mig hitregebeli isteneinek *Helikon* bérkeiben csendben áldozott — addig magasodott fel költészete, szobrászata, bölcsészete. De lehanyatlott, midőn három-négy nagyobb városa versenyre keltek, sőt élet-halál harczot vivtak egymással egy darab szigetért, vagy legtöbbször csak a hir és elsőbbségért. A római világ tán legnagyobb volt Augustus, Tiberius császárok alatt, de bizonynyal boldogabb volt Titus és Probus fejedelmei alatt, kik azt tartották, hogy az a nap elveszett, melyen *jót nem tettek.*

V-ik Károly, német császár birodalmán (mert Amerikába is átnyult) sohase nyugodott le a nap, mégis jobban emlegeti az utókor IV. Henrik és György franczia királyt, aki elvül tüzé, népe beljólétét odafokozni, hogy a legszegényebb polgár fazekában is tyukhus főhessen legalább vasárnaponként, vagy Mátyás királyt, aki kivéve a szántó kezéből az ekét és főuraival is kapáltatott — és igazságot osztott szegénynek, boldognak egyaránt.

Ezek is aranykorok voltak, de csak egyes országokban és népeknél és rövid ideig, egy-egy ily bölcs és humanus fejedelem élettartamáig.

Az általuk kiszolgáltatott jogot mint kegymorzsa-hulladékot fogadta a nép és emlegeti maiglan.

A jelenkor, már mint megillető jogot követeli a jogot. Beismerve van, hogy uralkodó és nép két egymást kiegészitő *faktorai* a statusnak. Európa majd minden országaiban népképviseleti alkotmányok mellett visszatérni látszik azon kor, midőn nem a *„rettegett"* de a *„szeretett királyok"* uralkodnak. Belülre tehát nincs szükség annyi százezer szuronyos strázsát tartani, a nép fékentartására.

Hát külállami okokból miért?

Nincs már népvándorlás — a keresztes háboruk kora is lejárt.

Európa országai területileg consolidálva — s ugy vannak, mint a gazda, aki már nem több birtokot szerezni, de a meglevőt cultiválni — belterjedés-gyarapodásra van hivatva. A földmivelés, ipar és kereskedelem általi állami vagyonodás — s a nevelés a kitüzött czél most az államoknál.

Hanem fájdalom: csak kitüzött czél! Alatta itt-ott mást árulnak, mert korunk ördöge: a vagyonszomj, miként egyeseknél, ugy az államoknál is tulhajtva látszik lenni. Egy pár departement-ért egy kis országrészért (hogy ezzel több adófizetője legyen egyik vagy másik államnak) világháborut viselnek, holott igy egy ily drágán elfoglalt tartomány kormányzatára legtöbbször ráfizetni kell.

A német császár legutóbbi olaszhoni látogatásakor mondá, hogy Europa békéje biztositva van, mint soha jobban. De fővezére is rég kimondá: hogy Németországnak még ötven évig kell jelenlegi roppant hadseregeit fentartani, hogy a Francziaországtól elvett pár tartományt magának biztosithassa. Mióta kell ugyanazt tenni a szomszédságoknak is.

Ily fegyveres béke még 50 évig megöl — csendesen, dicstelenül. Angliának felette sokba kerül Keletindiát féken tartani, s haszna csak ugy van belőle, hogy gyártmányai legnagyobb részét ott árusitja el.

Oly nagy kincs mellett mégis Angliában van a legtöbb szegény — a legnagyobb nyomor.

E tulhajtott gazdagodási vágy tünik fel egyes polgárainál is. Emlékezzünk csak a legutóbbi angol hajós ügyre — a hajó tulajdonosoknak azon erkölcstelen speculátiójára, hogy rozzant hajóikat drágán biztositván — csekély menetdijjal odacsalogatják az utasok ezreit, aztán a tenger viharain csaknem készakarva elsülyedni hagyják, hogy a nagy biztositási dijakat érte felvehessék.

Mennyivel boldogabb a kis Svéd- és Norvégország! Mostohább fekvése és zord égalja daczára — de szükebb állami és szerényebb egyéni igényei mellett. Ez egyesült két ikerország personal uniójával — csendes beléletével, de a népre is kiható szerény jólétével irigylendő mintaállam e forrongó, kaján, irigy vén Europában — s ha égalja oly ködös, hideg nem volna, s ha bősz szomszédja a keleti *oceán* egyes sarkait alámosó elsodrással nem fenyegetné, — de még igy is elmondhatjuk, hogy Europa államai közt ennek népei élik és élvezik most az állami és társadalmi *aranykort.*

Az állami terjeszkedés és rohamos gazdagulási vágyon kivül még egy másik ördöge van Europának: a nemzetiségi rivalitás és fajgyülölet! A román, germán és szláv elem nem bir békével lenni egymás mellett.

Biztat a kor geniusa, hogy a civilisatió — ennek sok eszköze: a sok vasut, gőzhajó, villanysodrony — telephon — litteratura — összehozzák a népeket szivben, lélekben és az ész és miveltség niveauján. *Nemzetiség helyett emberiség,* faj helyett miveltségi fok lesznek, mik egy családdá tömöritik, ha eleve nem is a világ, de Europa népeit — *„élni és élni hagyni"* jelszóval.

Majd ha feltalálják a közös *„világnyelvet"* — majd ha a nemzeti zászlók helyett a *„humanitás fehér lobogóját"* tüzik ki, felekezetiség helyett a *közerkölcsiségnek* emelnek oltárt, — a gazdagságnál drágábbnak tartják a *megelégedést,* fény és pompánál becsesbnek tartják a *szerény jólétet,* ha megunják a mai kornak rohamos föl- és alá szédelgését, — megcsömörlenek a jelenkor szines politikájától, *talmi* voltától az *„élet komediájától"* — s visszatérnek az emberiség és kereszténység létalapjához: a szeretethez! akkor . . . akkor.

A valódi civilisátiónak ezt kell meghoznia.

A civilisátiót pedig meghozza a nevelés.

A nevelés és csak is ez hozza az aranykort.

Egyengessük a nevelés utját! Tanácscsal, pénzzel, példaadással — kiki a maga módja és tehetsége szerint.

Örök béke.

Mondják, hogy a tó és tenger — ha dagálya, hulláma s vihara nem volna, elpeshedne, megbüzhödnék? Ugy látszik, az emberiség is igy van! — Europa népei is megunták tán az alig 4—5 éves békét? Magas diplomaták kulcslyukain hallgatódzók hirlelik, hogy Európa békéje hajszálon függ!

„Kellő közepén a szelid békének,
Magja érik ádáz harcz hevének. —
— Tó szinén reng hold s nap aranyzománcza
S fenekén a bősz vihar rémes villi táncza!"

Az emberiség, mint a tüzhányó hegy — látszólag csendes, de hol egyik, hol másik kratere füstöl — kitörésre készül. — Most Bosznia, Herczegovina e forrongó krater, a hol az emberi szellem nyughatatlansága lyukat keres . . . És miért? . . Mondják hogy a függetlenségért. Pedig ez sokszor csak képzelt ok, még többször csak ürügy — csak köpeny, mely alatt egyéni bosszu, gőg, hiuság, haszonlesés, féktelen nagyravágyás, a békés fejlődést unók viszketege, vagy a dologkerülőknek zavarban halászhatási vágya müködik.

Az is sophisma, hogy: „si vis pacem, para bellum" mert hány csatát vivott már az emberiség és mégsem birta vele megszerezni az örökbékét.

Valljuk meg inkább, hogy ebben jócskán állatiak vagyunk. — Mint a tenger halai és a lég madarai: mily szépen megférhetnének egymás mellett, mégis egymást falják.

— — — — — — — — — — — — — —

Már a régi görög bölcsek megmondták: hogy legnagyobb hős, a ki saját vágyait és szenvedélyeit legyőzi! — E nemes, mivelt önuralom, ha általánossá lenne az embereknél: ez biztositaná — ha nem is az örök, de a hosszu békét.

De mi szoktassa ily önuralomra az emberiség többségét? Mi tanitja meg a népeket és kormányférfiakat, hogy a béke az egyesnek, — ugy miként a családoknak és államoknak főemeltyüje az emberiség főczéljához — a tökéletesbüléshez?

Oly szép az élet csendje! A világ most is paradicsom, csak az ember maga teszi siralom völgyévé, ha az; Isten áldása virul e gömbölyü földtekén. Hideg göröngyeit meleg sugaraival takarja az öröknap — — mert szeret. A patak üde nedvével, a hajnal gyönyharmatával öntözi partja virányait — mert szeret. Csak az ember gyülöl — öl és dúl — szenvedélyeiért és haszonlesésből.

A *pandora szelenczéje* nem az istenek kezében, de az emberek kebelében van — innét rohannak ki a *furiák* lángostorral, véres karddal — s döntik halomra a béke Pantheonját — bárha maguk a romok alá temetkeznek is.

Már csak az a „*Babylon tornya*" sikerült volna őseinknek! — Tán akkor nem szakadtunk volna ennyi nyelvfaj — hit és felekezet ellenséges csoportjaira — s nem volna annyi ok a czivódásra és békétlenségre?

A tervezett nagy torony lett volna egy messze belátható örök nagy *intőjel*, és a megszaporodott emberiség *mind atyafi* — Noe apánk bárkájából kijött testvérek. És intőjel, hogy az Ur keze hatalmas és egy vizárba képes belefulasztani az emberiség tehetetlenségét, békétlenségét.

Egyes községben, államban megbüntetik az egyes csendzavarót, békeháboritót, elitélik a gyilkost; de hősnek avatják azt, aki százezreket uszit egymásra, aki testvérnépek hulláin gázol a harczi győzelem magaslatára, — aki vértengert fakaszt . . . legtöbbször kicsiségekért, mint a históriai „*egy pohár viz*"-ért! Ki vagy mi tanitja meg a népeket arra, hogy ez rosszul van igy?

hogy a béke volna e sárgömbnek legféltenivalóbb ereklyéje, clenodiuma. Mikor épiti fel az emberiség a béke templomát oly magasra, hogy aranykupolája elbüvölje a veszekedni vágyót, tengeren innen s tengeren tul?

Sokan az ujkori modern civilisatiótól ennek gyors közlekedési eszközeitől, a vasutak és gőzhajóktól várják ezt. De a civilisatió a mai értelemben — nem a sziv és érzelem civilizálása — sőt nem is *Stoa* vagy *Diogenesnek* cinikus bölcselete, — ami korunk civilisatiója nagyban fokozza az önösséget — tulterjeszkedő hatalomvágyat. Ezek pedig ellenségei a békének, egyeseknél ugy mint államoknál.

Ami civilisatiónk nem vezet az örökbékéhez, mert főrugója a *gazdagulási-* és *pénzvágy*, ugy az egyeseknél, mint az államoknál. Azt a statust mondjuk legcivilisáltabbnak, mely legtöbb utatmódot talál, pénzzel megtölteni az egyeseknek és a statusnak cassáját, a legpfifikusabb vámrendszer, a legrepressivebb kereskedelmi szarződésekkel sat. — a szomszédnépnek akár utolsó csepp véréig! E miatt aztán legióját kell tartani a *fegyveres őröknek*, hogy e másokat elnyomó statusrendszert védelmezzék, — valamint a szomszédoknak is, hogy e nyomást lehetőleg visszanyomják.

A régi kor hadat viselt hirért, dicsőségért, uralomból vagy uralomvágyból, hitért vagy lovagias „pour la Dame"-ért, a mai kor hadakozik a „*Mammon*"-ért.

Civilisált államaink nem hogy kerülnék a háboru iszonyait, sőt fő-főtudománnyá fejlesztik azt. Személyes vitézség alig jön már számba: gépileg megy az öldöklés. A katona jóformán ellenségét se látja: távolról, pokoli gépeikkel döntik halomra egymást — e kor jelszaváért: a Mammonért.

Civilisátiónk főigénye a *luxus*, és ennek gyomra feneketlen *Astharót!* Nyavalog itt-ott egy-egy *békecongressus* — de ez csak parányi oáz a jelen europai államéletben, mely minden 10-ik emberét fegyver alá rendeli már, melylyel aztán kimeriti magát, a családi és állami jólétet.

Idővel tán, ha majd belecsömörlik, ha majd e szakszerü öldöklés, e drága fegyveres béke a tetőpontját érvén, eo ipso viszszafordul, — ha majd a göznél még hatalmasabb elem: a villany vagy a *léghajók* *) utján érintkezhetik, vegyülhet és testvérisülhet

*) (Legujabb hir szerint egy magyar ember feltalálta.)

ember — emberrel, nép — néppel, ha majd a jelen divatos vallási *közöny* helyett a *Moral*, a szivjóság, humanismus és felebaráti szeretet lesznek az *uralkodó planeták*, akkor, akkor talán . . . mindez, máskép‚ lesz; akkor majd tán közeledünk az örökbékének legalább fogalma vagy reménye felé. — Csakhogy ez soká lesz, és alig éri meg valaki, aki emberül született?! —

Ám, ha ily nagyban absurdum még most az örökbéke, egyengessük utját legalább kicsinyben — egyéni kebleinkben — a felebaráti szeretet tüzhelyén — minél több egyeseknél, a *nevelés* által!

Nemcsak az iskolában, de az életben is — nemcsak a gyermekeknél, de a felnőtteknél is, — nemcsak a felkent tanitók, de minden mivelt ember legyen a szeretet és igy a *béke apostola* a maga körében.

Egyesek sokasága teszi a tömeget, — és ha a tömegnek kétharmad része bármely nagy eszmére megérend, akkor az eszme is mint érett gyömölcs hull elénk.

Jöjjön el hát a te országod „*nevelés*"; általad jön a Moral, a szeretet, ezek által jöhet, ha nem is az örök — legalább a hosszu béke, tartós áldásaival.

Egy grófi programm, falusi nyelven.

Gróf Zichy Jenő nagyszabásu felolvasását értem, az országos iparegyesületben, az övét, aki a tavalyi székes-fehérvári iparkiállitást is rendezte, — az övét, aki hazai iparunk tiszteletbeli főczéhmesterének — hőher: mentorának — geniusának — s tán Maecenásának is avatta magát, — aki meleg honszerelmével keresve hazánk és népünk elszegényedése ellen a mentő ír-cseppeket — a panaceát, ezt pár éve már a hazai kézmüipar emelésében vélte találni.

S mit mond most a pesti felolvasásában?

Azt, amit mi „*minorum gentium*" falusi táblabirák (vagy ezek utódi) dilettans politikusok — még dilettánsabb mezőgazdászok — távol a fővárosi tudomány góczpontjától — de csendes magányunkból — azon „bizonyos *7 szilvafa*" alul rég mondogattunk.

Hogy Aeneás magyar (?) ember volt, mikor azt mondta, hogy legyűrve — legyűrve, a földre esve — mindig a földtől kapott uj erőt!

Hogy hazánk elsősorban (kétharmad részben) földmivesország, hogy marad is ez még ily sokáig — tán a soknál is tovább — fekvésénél fogva s a külföld rég fejlett ipara tulszárnyalása — tengerparti — gyarmati hiányai miatt, — miket, kiket már el nem érhetünk — hogy tehát a mezőgazdaságot dajkáljuk — dédelgessük, segéljük primitiv haldoklása közben, majd utóbb ez mint anya — alap — felneveli emlőin fiatalabb testvéreit: iparunkat, kereskedelmünket!

„Mindennek anyja föld
Leghivebb magzatod
Éhezni mért hagyod?"

Mondja a költő. De hát ki hallaná meg a völgyi hangot a hegytetőn? Ki visszhangoztatná a gyenge falusi hangot?

Pedig a fővárosi, országos körök néha *„fától nem látják az erdőt"*. A kilencztizedrészben földbirtosokból álló képviselőink vagy tulloyalisak, vagy tulszégyenlősek!

De halljuk Zichy gróf saját szavait: „Mindig jobban meggyőződtem, hogy mind saját — mind más nagyobbak küzdelmeinek is az ipar terén mindaddig nem lesz kivánt sikere, mig ennek előfeltételekép a mezőgazdasági iparunk hiányait nem orvosoljuk, bajait meg nem szüntetjük — mert:

„A természet rendje és törvénye, hogy a meglevő vagyont kell előbb czélszerüen és teljesen érvényre juttatni, mielőtt egy ujabb (még nem levőnek) megszerzésére törekednénk!"

„A kisbirtokosnak (népünk kétharmad része) rosz marhával, rosszul szántott sovány földjében, a silány vetőmag után alig van az adókat fedezhető termése! — Hát a fődolog — az ember — az a szegény földmives? Minő annak háza — ruházata — családisága?!

Hogy a kézmüipar nálunk felvirágozhassék — elsősorban kell, hogy a belföldi közönségből kaphasson fogyasztót." (De ha ez szegény: ugy nem fogyaszthat.)

„Nemzetünk életében és fejlődésében olyan alapszerü jelentőséggel biró földmives osztálynak, mely nemzetünk zöme — nemzeti vagyonunk legfőbb termelője — vajmi csekély gondját viseljük!

(Söt nyomjuk 50% direkt adóval, mily nagy nincs sehol, indirekt adónk pedig csak 40% mily kicsi nincs sehol, mert Angliában amaz 16%, emez 83%. Francziaországban amaz 19%, eme 80%. Igy Ausztriában is. Ne tagadjuk hát, hogy nálunk példátlanul nyomva van az édes anyaföld. A számok beszélnek.)

„Megszereztük az ujabb idők culturális eszközeit: a gőzöst, vasutakat, de a mezei gazda viszonyaival nem foglalkoztunk sem jogi — sem közigazgatási, sem sociális téren!

Pedig ez adott ellenállási erőt a nehéz multban, és az önbizalmat a még nehezebb jelenben, a jövő iránti elcsüggedés ellen!

(Bismark éleslátása már a földmives osztályt támogatja.)

Eddig a nemes gróf. . . .

Ehez aztán nem kell commentár. Én sem commentálásból hangoztattam. Csak az eléggé szükséges ismétlés és a fölolvasó tekintélye okából.

Ő már látja ám a fától az erdőt! — Aligha ben nem járt, élt, azon nagy erdőben, melynek neve *nép!*

* * *

Azaz, hogy nem eddig bizony a nemes gróf — mert felolvasásában — futólag — javal néhány segélymódot is, példánl:

1-ször. *A népnevelést.* No ez a fődolog — az igaz. Mert mivelt nép ritkán szegény. A mivelt ember a jég hátán is megél értékesiteni birja a rongyot, a csontot is, mit a tudatlan a szemétdombra vet. Kiaknázni birja a láthatlant a föld alatt is — az ellenkező szelet is — gyémántot gyárt a szénből is.

Mégis mily édes-kevés tétetett arra, hogy népünk tanuljon egy kis chemiát, geologiát, kertészetet, gyümölcs és állattenyésztést. (Fővárosunk kertészei bosnyákok — sage Bosnyákok).

Gabonakivitelünket fenyegeti sok egyéb felett az amerikai ős föld termelése. De kevés tétetett ellensulyozására. Consulaink egyengetéseit is gyéren látjuk. Egy-két próbaszántás sat. Quid hoc ad tantum sitim? (Csepp az égető szomjra.)

Borkivitelünk is csökken. Irják jó emberek, hogy szöllőt szállitsunk ki. De kevés azon egy pesti hang, hogy aki odafordul: közvetiti a kiszállitást. — Gyümölcs-aszalásunkra — fatenyésztésünkre vándortanárokat kértünk. Kaptunk is, nem is! Pedig magyar jellemünk helyibe várná. — S csak a helyi viszonyok szerint in loco adható jó tanács ezekben is.

Faiskolákra törvény kényszeriti népünket, pénzbirság mellett *papiron!* Ki kéri számon ezt? Ki exequálja ezt az elmulasztó községtől? Erre nem érünk rá — csak az adóexecutióra!

Elemi iskoláinkban tanitják a meddő algebrát, — algymnaziumban a görög nyelvet és sok inpraktikus tudománynyal szaturálják (telitik) a szegény fiuk fejecskéit s untatják az undorig, tanulási kedvüket elveszik — fele kurzuson, — s lesz sok félmüvelt semmi, söt a semminél rosszabb tudákos, dologkerülő *„alig ur!"*

Pedig jó volna az elemiben kosárfonást, szalmakalapkészitést olcsó szőnyegcsinálást — faültetést, oltást sat. tenni kötelező tantárgygyá, fönnebb a franczia és minden hazai nyelv tanitását, mely az életre — a konyhára — a zsebre is hozna.

Mert tagadhatlanul első kellék a vagyon, a megélhetés. (Azért akará nagy Széchenyink először is a vagyonosodást emelni). Mert ez a „*Civilisatio*“ kétélü fegyver. Egyenlő arányban nőtt vele az ember igénye — igényeivel kiadása! Őseink kopott harisnyaszárba tették pénzüket: mi most a pénztárczákat is pénzen vesszük meg — ha üres is.

Szólt a nemes gróf az iskolai takarékpénztárak hasznosságáról is, — mely az ifju nemzedéket jó korán szoktatná a takarékossághoz. Igaz is. Mert a koldus is, ha például naponként 50 krt összekoldul — ebből 10 krt naponként félretehet.

Az iskola falára jelszóul kellene irni, hogy: „*az idő pénz*“ sőt több, mert pénzen se lehet megvenni!

Szól a nőképzésről is, — mondván Betham szerint, hogy „*nő kormányozza a világot*“. De lám nőképezdéink, vagy zárdai — vagy privát üzletek. Állami kevés van. Erre nem kerül. Szól a népnevelési egyletekről. Bevallja, hogy ezeknek alapszabályait most készül megerősiteni a kormány. Eddig nem jutott eszünkbe — vagy mint mellékesre (?) nem került rá a sor még.

Addig is — mondja — minden egyes tegye meg a lehetőt körében. A népoktatás — szorgalom és munkásság emelésére — s ezzel a vagyoni gyarapodásra. Hogy a sajtó legyen ellenőr — a társadalom tanácsadója, hogy a társadalom gazdálkodása felett is gyakorolja ellenőri gondoskodását stb.

Tehát panaszoljuk bajainkat, s ezeknek védelmezett orvoslási módjait, a sajtó utján — nem vesz az el nyom nélkül — ha eredménye *késik* is.

Az már sokszor megesett, hogy álmos anya agyonnyomta mellette háló gyermekét — de arra alig volt még eset, hogy gyermek nyomná agyon igy — szándéktalanul — édes anyját.

No hát mi magyarok produkáljuk ez esetet is — midőn — mit különben jó honfiak a földadók tulterhével — a tul modern perrendtartással — hitelmániával — szabad uzsorával stb. agyonnyomjuk az édes hazát, anyaföldet!

És ezt megint nem egyedül mi falusiak mondjuk ám szük látkörünkből — hangoztatja azt *T. Korizmits* ur is egyik főnemzetgazdászunk — Lónyai urhoz intézett nyilt leveleiben is. Mondta már gróf Zichy Jenő az országos ipargyülésen is.

Mondta — a közelmultban — gróf Zichy Ferencz a felsőházban is.

Statistikai számokkal mutatta ki, hogy a földadó sehol a kontingensen nem oly magas — aránylag — mint nálunk.

És az indirekt adó sehol sem oly kevés — aránylag — mint nálunk.

Nálunk	a direct adó	50%	az indirect		49%.
Angliában	a	„ „	16%	az	„	83%.
Ausztráliában	a	„ „	30%	az	„	70%.
Frangziaországban	a	„ „	16%	az	„	80%.

Igy birta kifizetni ez utóbbi a német sarcz milliárdjait — alig érezve — sőt virulva! Lássuk be már, hogy a kávé — czukor — sör indirect adó nálunk (már ha szükségeltetik) jogos is, eszélyes is!

S hogy a földadó sulyán segiteni méltányos és égetően szorgos is.

Intéző köreink alig tudják a birtokviszonyok miseráit, alig ismerik azt a komoly, keserü könnyel kottázott népdalt:

„A sok adó sulya alatt
Sárgerendánk majd leszakad!“

* * *

A földbirtok nálunk a legfontosabb gazdasági tényező! —

Fontosabb, mint akár Austriában — Németországban, vagy Angliában.

Nemzeti vagyonunk tulnyomó nagy részét képezi, — mit a nagy Széchenyi oly fontosnak tartott, hogy még a hitel rovására is oltalmazni akart, pedig ő volt még idáig legreálisabb oeconomikusunk.

Ezt kell hát védenünk — segitenünk (mint Anglia — mint Bismarck) — annyival inkább, mert iparunk, kereskedelmünk és (nem levén nagy külvitelünk) a hazai birtokosban talál fogyasztót, mely ha szegény — akkor nem fogyaszthat.

De hogyan?... Már kirótt egyenes adót szállitani nem szokás — most még tán nem is lehet. — *Hát kerülő utakon kell*

hozni oldalsegitséget, a minden oldalról szipolyozott birtokos osztály támogatására p. u.

1-ör. Az indirect adókat emeljük — mint más állam. Mert ebben is majmoljuk őket, mint egyebekben. Mért nem keresik ebben is *„a cultur-államok niveauját“* mint az uzsora felszabaditásánál — a hitelnél — a méregdrága közjegyzőség felállitásánál, a bot eltörlésénél sat. sat. Mért éppen csak ez egyben nem? Azért tán, mert a bankár és kereskedőcsoport jajveszékel ellene — pedig ezt is visszavetné a birtokos vállaira — csakhogy indirecte, — de igy már könnyebben viselné ez, mert akinek terhes a kávé — és söradó: igyék vizet — élet van benne (föleg nagyitó üvegen — nyüzsgő élet).

2-or Perrendtartásunkat humanisáljuk! Lám Austria — melynek pedig hitelviszonyai bizonyára jobbak — s nemzeti vagyona sincs ugy a földbirtokra concentrálva, lám elvetette a mi „modern perrendtartásunkat“ mondván, hogy veszélyes a társadalomra! Moderannek lehet az, de *gyilkos!* . . .

Az a bálványozott *„Hitel“* ügye sem kivánja ezt a revolvergyorsaságu licitátiót!

Lám ott a telekkönyv (e költséges — vesződséges apparatus) tessék a hitelezőnek keblezéssel biztositani.

Ezt is a *„Hitel“*-ért hoztuk be, — a hitelt pedig a földbirtokért (ha igaz) csakhogy — mint az 1-ső czikkben irám — a *„Hitel“* önczélját (a birtokot) falja fel — mint *Saturnus* a saját fiait! . . .

Austriában 3—4 — Németországban 5 évig is elhuzható a birtok árverése: addig a szegény birtokos lélekzetet vehet — többször arat — fizethet is — földje is megmarad. — A muszka plane becsáron alól nem licitál.

48 előtt nálunk a földbirtok végrehajtása — 32 éves *birói zálogba*-adással történt.

Ez passzolt e reralis nép szelleméhez.

(Nem mondom, hogy ezt hozzuk vissza — csak hasonlófélét!)

Akkor a nemzet zömvéréből való vér hozta a törvényt — tudta, mi való neki.

Most azok nagyrészt visszavonulnak — vagy ha az országházban vannak is — nagyrészt hallgatnak, türnek, látván államunk nagy terheit — vagy tulkiabáltatnak a pick-auf fel-

csiperedett uj nemzedék — vagy uj portentumoknak theoriáktól saturált — borura-derüre codifikáló fajától, kik nem — vagy nem rég ismerik népünk érdekeit — életviszonyait — jogfejleményeit.

Hanem fiatal, megöregedett (sokszor confundált) fejjel, — juris doctori pápaszemekkel gépileg gyártják a §§.-ok legióját (döntik mint vágóból a szecskát) legtöbbször imitálják — ne mondjam *majmolják* a külhoni codexet.

A zsidó-kérdés.

Dióhéjban. 1880-ban.

Sem faji — sem felekezeti, hanem társadalmi és *vagyoni* létkérdés ez nálunk. Hiába takargatjuk. Jobb, ha tárgyaljuk *okait* és keresünk *orvosságait*.

Agyonhallgatni e kérdést nem lehet, mert létezik, s hogy létezik: annak is első sorban ők magok az okai, mert ha beolvadnának, nem volna zsidókérdés. Lásd I. kötet „*Névmagyarositás*“ „*Házasság*“ czikket).

Először is hát ne tartsák antisemitának vagyis zsidógyűlölőnek mindazt, a ki e tárgyban ir, beszél és mozog, — a ki a zsidóságnak a keresztyén magyarsághozi viszonyát társadalmilag is rendezni óhajtja. Sokan vagyunk, akik épen az izraelita elemmel, ennek beolvasztásával szeretnők a magyar fajt számban, vagyonban gyarapitani; szorgalomban, praktikus élelmességben kommassálni s igy mindkét félnek javát eszközölni.

Végtelenül boszantó ama — még jellemes izraelita barátainknál is feltünő, sokszor mutatkozó *tulhajtott önzés* — *rideg számitás* a pénz dolgában („humanizmussal — hazafisággal — idealizmussal is szemben) mintha csak épen pénzzel élne a lélek is — a test is — mintha ez volna passzus a más világra — mintha ezenkivül minden más *semmi* volna?! . . .

Az a *gyorsan egyszerre gazdagodnivágyás*, — az a *pénzszomj*, mely a kellőntuli *elég*nél sem szünik, ott sem áll meg, ott sem ohajt *pihenést* — nem igényli a kiérdemelt *nyugalmat*, — csak előre — minden áron! . . .

Mely rideg prózai anyagiságtól a más faj megborsódzik *megborzad*, — s mely eként neheziti a fajok asszimilatióját.

Ez nem zsidógyülölet! És az sem az, ha elmondja az ember, hogy az óhajtott beolvadáshoz mit kéne változtatni izraelita polgártársainknak külsőleg — belsőleg, névben — modorban s foglalkozásban.

2-szor. Végtelen csalódásban, vagy önámitásban élnek mindazok, kik azt hiszik, vagy elhitetni akarják: hogy az izraelita faj az, mely védelemre szorult?! Épen megforditva áll, mert a zsidóügy azért jött tapetra, mivel *a magyar faj szükségli a védelmet.*

E védelem *önvédelme az államalkotó magyarságnak!* Tehát minden egyes magyarnak joga s kötelessége a kormánynak, — miként Széchenyi Pál uj földmivelési miniszerünk mondá, hogy „*az állam van hivatva a bennei egymást kiegészitő factorok hatalmát oly jogi korlátok közé szoritani, hogy az egyik elemnek a másik általi felemésztése ellensúlyoztassék.*“

3-szor. *Főoka* a zsidókérdésnek — valljuk meg igazán — *maga a zsidóság.* — Históriája igazolja, hogy hiányzik nála, ami államalkotásra és államfenntartásra szükséges! — Hiányzik t. i. az, hogy *magánérdekét alárendelné* a közérdeknek. — Ezért nincs Zsidóság. Ezért szóródtak el. Mert az ős Egyptomiak panaszkodtak ellenök. — Önösségük tulhajtott. Eszközeikben nem válogatósak. Jehova kiválasztott népének tartják magokat, mely felhasználhatja a többit.

Értjük persze *csak az orthodox* elvekbe csontosultakat. De mert ilyen sok van köztük, azért a bajnak főoka magukban van tagadhatlanul.

Krisztus idejében is azt kérdezték „*ki az én felebarátom?*“ és „*miért kell kő helyett kenyérrel visszahajitani?*“ Moráljuk ezt alig magyarázza nekik.

Nem értik azt, hogy „*a Haza mindenelőtt!*“ — Azt tartják „*a hol jól megy sorsuk — ott a haza!*“

Ismétlem, hogy megint nem az egészet értem, csak ilyen nagy részöket. De —

4-er bámulatos azon *elfogultság*, miként izraelita polgártársainknak még **jobbjai is** *azonositják magokat fajuk nem jobbjainak hibáival!* . . .

Szép az a fajszeretet, természetes is; de a mértéken túl se szép — se okos.

Mondanák azt, hogy e hibák kipótolhatók, sőt tán *menthetők* is a multnak nyomása folytán. — De *levetkőzendők* immár a jelen jogegyenlőség aerájában!

Ha izraelitáink jobbjai *„kiáltó szó"* lennének, hogy „itt az idő, *vetkezzük le az ó-embert*, a zárkozottságot, a merev felekezetességet, a kapzsi uzsorát, a mammont, az aranyborju-imádást, — legyünk magyarokká szivben, névben, foglalkozásban, — s a tén magyar faj ősi puritán szokásainak s ősi erényeinek átvételével — Ez lenne *okos fajszeretet!* . . .

Ez simitaná össze a fajokat s igy szünnék meg a még létező ellenszenv.

De borura-derüre menteni a nem menthetőt: nevetséges is, megforditott eredményü is! Ugy tünik fel, mintha izraelitáink jobbjai is — kikre már számitottunk, hogy *áthidalni segitik a fajok közti választó árkot* — — most *felvonják a hidat*, belöl maradnak, onnét replikáznak. — Az árok pedig kivül maradt még mélyebben! . . .

5-ör régi axióma az, hogy csak azon törvény jó és életképes valamely állam részére, melyet ennek társadalma már *előre* megérlelt.

Törvényeink azonban elsietve kimondták a feltétlen és teljes jogegyenlőséget, mielőtt a társadalom erre elkészülve és elkészitve lett volna, s mielőtt a zsidóságnak is változnia, vagy módosulnia idö engedtetett volna.

Ezért *reagál* a törvény ellen az élet és a társadalom, nálunk is — (szitva lévén a láng külröl is: Német- és Oroszországbóli példák által). A baj egyik oka tehát törvényhozásunk is.

A kis Szerbia és Oláhország *egyénenként* emanczipál. *Jó előélet* igazolására. Nem mondom épen, hogy nálunk is kéne átalában, de a *külföldről* beözönlőkkel minden esetre. Azonban a bennszülötteknek is meg kéne gondolni és szivlelni még egyet-mást pl. azt, hogy

a) Saját zárkozottságukat faji-felekezeti tekintetben (miknek okai már megszüntek) *önmagoknak kéne lehántani.* Ők tudják, hogy mily sorban és miként lehetne legkönnyebben.

Azt mondják, hogy ez századok praestigé-je folytán *nem megy egyszerre?* Igaz. De akkor az ö amalgamisatiójok sem mehet egyszerre, — s a magyar faj eddig volt előjogai nimbusának *felejtése* sem mehet egyszerre.

Ha ők előbb: mi is előbb! De a közeledő első lépéseket minden esetre nekik kellenne megtenni.

Mert lám, mig *nem esznek velünk egy tálból*: önmagok *tartják különitve magokat* társadalmilag is.

b) Modoruk — a velünk elegyedéshez is *téves*: bizonyos kihivó negédességgel vélnek a magyarsággal egy niveaura juthatni; (persze azok, a kik —) de e modor ellen természetesen reagál a régi jogot és nimbust nem könnyen felejthető magyarság.

Szerény közeledésök inkább vezetne czélhoz.

Ezt is jól megszivlelniök kellene. — Ugy:

6-szor azon distinctiót, hogy első a *hazafiság*, azután jő a *szabadelvüség*. Mert a szabadság mindenütt honos — örökzöld növény; ha eltiportatik itt, kihajt amott, felocsudik a vértanuk porából; az aequatornál ugy, mint Grönland haván. De:

„Teremt-e Isten több magyart, ha mi is elfogyánk?"

Pedig fogyunk. Vagy legalább is nem szaporodunk kellő arányban. Védekeznünk tehát kötelességünk. S hogy *velök szemben* kell védekeznünk: ez is kézzel fogható.

Nehéz időket, gyors átmeneteket élünk. — Amit 20 év előtt izraelitáink kértek — azt — fájdalom már-már a magyarságnak kell — követelni, hogy; „Leben und leben lassen"!

— Mert ha észben, szorgalomban, ügyességben tán igen; de van egy pár tulajdonságuk, mikben *nem versenyezhetünk* velök — a megélhetés izzó homokján.

P. o. mi nyiltabbak, önzetlenebbbek és nehézkesebbek vagyunk az eszközök megválasztásában is. Ők könnyebbek. Tehát könnyebben futják a létért való küzdelem észbontó hajszáját.

Tehátkönnyebben s hamarább *czélt érnek* s minket igy *hátraszoritanak!*

Ámde a státusnak kötelessége ügyelni arra, hogy polgárai egyenlö munka után *egyenlő sikert* arathassanak, a földi boldogság — a jólét mezején!

S a mely faj öuhibája nélkül (bár faji vagy helyi tulajdonságai miatt) maradoz, azt elősegélni s a hátráltatókat visszatartani; vagyis amazokat védeni, emezeket korlátoznia kell.

Ez a status észjogi fogalma.

Ezért állottunk államba.

Bocsánat egy kis hasonlatért — trivialis tán, de jóformán találó. — Ott a lóverseny *„fuss vagy fizes“* (éppen mint az életben.) Azt hinné az ember, hogy a jury nekiereszti a lovaglókat, *„aki birja az marja?“* ... Oh nem! — Előbb *megméri* a helyet, a lovagot; számbaveszi egyiknek Istenadta előnyét, másiknak kor és helyzetadta hátrányát. És sulyt aggat a könnyebb lovag vállára — az *egyenlő teherviselés* jogelvén.

Magyar fajunk kiválólag földmives. Az izraelita faj per eminentiam tőzsér. Amaz izzadva teremti elő a létfeltételnek kenyerét, emez csak a kész gyümölcshöz nyul. Azért inté felenyáját a lembergi rabbi, hogy térjen a *földmiveléshez.* Tanuljon harmatért imádkozni.

Legyünk egyenlők ebben is — aztán ugy a többi tekintetekben is.

Midőn tehát izraelita barátaink azt kivánják, hogy barátságból és liberalismusból halgassunk, vagy takarjuk és mentsük a nem-menthetőt — akkor ők már — nem kevesebbet kivánnak tőlünk: minthogy *tagadjuk meg önfajunk szeretetét* s ne védjük ezt a bár kisebb, de praktikusabb és materialisabb tőzsérség elvitázhatlan nyomásától!

Ezt pedig csak nem kivánhatják.

E helyet hassanak oda, vállvetve velünk, hogy a kormány és törvényhozás tegye és találja meg e (látszólag) *faji áthidalásnak* békés átmeneti intézkedéseit, mielőbb!

Horvát kérdés.

Dióhéjban 1882-ben.

Annyi *„kérdés“* forrong e mai átmeneti korszakunkban, hogy két emberöltőre is elég lenne reá felelni a — történelemnek! — Bosnia kérdés — Schulverein-féle német kérdés — Zsidó-kérdés — aegyptomi kérdés — és tudja az ég hányféle kérdésre kell felelnünk — s ha még csak szóval?! De tettel — söt többnyire pénzzel kell megfelelnünk, megadóznunk — mig győzzük (azért *viseli meg* e kor az ő embereit!)

Horvát testvéreink felejtik a velünk karddal vivott közös dicsőséget a régmultból, — felejtik a 48-iki leczkét a közel multból, — nem táplálnak velünk közös reményeket a jövőre. — Nem látják Magyarország világtörténelmi *missióját* (közvetiteni a nyugoti czivilizátiót keletre — s *ékül* lenni a szláv-germán és román faj között, mikre ők sok okból nem alkalmasak) — nem készülnek velünk Szt.-István birodalmának 1000 éves jubileumához — kegyelettel — méltó szivvel! Pedig ennek aegise alatt sikerült csak, (ugy a hogy) fennmaradásuk a török dulások — s Velencze elnyelése ellenében, s maig is a mi pénzünkön adják a 7 szilvafás urat, a *„hálátlan fiu“* szerepét!

Nekik már *„külön lepény kell“* — Délszlávia! Mintha nálunk nélkül is meg volnának náluk a souverain államalkotás elemei?.. Pedig nincsenek meg, sem anyagi, sem szellemi tekintetben.

Erdemes a *„Pesti Hirlap“* április 2-iki vezérczikkét recapitulálni — mely igy szól:

„A nagy horvát eszme feltámadt — rést akar törni a magyar állameszmén!" Váltig azt állitják, mintha Magyarország tért foglalna — ugy a közjogban, mint a geographiában Horvátország rovására. Pedig éppen megforditva áll! Mert:

Egész Horvátország nem más, mint egy hallatlan *„sajtóhiba"* Magyarország térképén!

Horvátország összes területe nem más, mint kimutatható *foglalás* Magyarország rovására.

Horvát-Szlavonország egész létele *félreértés*, türt és nem orvosolt *visszaélés!* . . .

A régi Horvátországból (leszámitva az őrvidéknek egy részét) egy talpalattnyi földük sincs a horvátoknak. Zvonimir országát elnyelte a török hóditás, s nem is adta ki magából.

A régi Horvátország, melyet Szt.-László és Kálmán királyok hóditottak meg — a Kulpa délkeleti partjától Karinthiáig terjedt.

A mai Horvátország Zágráb-, Varasd-, Körösmegyék és végvidékei Magyarország területét képezték.

Zsigmond király lajstromában ezek a magyar megyék közzé tartoztak. Csak II. Ulászló adott ezeknek (az e megyéből álló régi Szlavoniának) czimert — csak azért, hogy ártson *Corvin János*-nak Slavonia herczegének.

E magyar területü Szlavoniából lett a 18-ik században Horvátország — s neve átszármazott a drávántuli magyar megyékre is — mert:

Szerém, Pozsega, Verőcze, Valkó is a mienk volt — ép ugy mint Somogy vagy Baranyamegye. Az 1832/36. 26. t.-cz. még a *dunántuli megyék közzé* sorolja ezeket. Az 1848. 5. t. cz. pedig mint Magyarországba *bekeblezettet* emliti ezeket.

Horvátország régi foglalásai tehát: Zágráb-, Varasd-, Körösmegyék; — ujabb foglalásai pedig Szerém, Verőcze, Pozsega, Valkó. Az őrvidéket megkapta most.

A horvát államalkotás tehát példátlan a világtörténelemben. Mert más államokat alkotott a kard, és uratlan téreken a bevándorlás. De hogy egy élő ország legnagyobb részét, *háboru nélkül* — csupán névcserék — s a tulajdonos *gondatlansága* folytán elsajátitsák; erre nem mutat példát a *„Magister vitae"*.

Az pedig a legképtelenebb hóbort, hogy ekként támadt ország — még azon államot *vádolja* jogfosztással, mely elég nagylelkü vagy *tunya* volt, hogy megcsonkitása ellen sem tiltakozott! . . .

Jó volna, ha e historiai factumokat a horvát szélsők ott a Drávántul átéreznék! . . .

Mit szóljunk a Dráván inneni (muraközi) horvát testvéreinkről? — Ezek a *„Keszthely"* lap junius 4-iki jeles vezérczikke szerint is magyarul érző horvátok, — kik számtalanszor, — de legérthetőbben 1848-ban Simunich cs. kir. tábornok csáktornyai gyülésén kereken kimondták, hogy magyarok akarnak lenni.

Szerencse, hogy dialectusuk is elüt a drávántuliaktól. — Szerencse, hogy több hazafias papjuk, tanitójuk, s jegyzőjük van — főleg az éltesbek között.

Baj, hogy az ifjabbak közt felérezhető a zágrábi *Szeminarium* erőlködő befolyása.

Jól tennék az iméntiek, ha a zalamegyei hü magyar- horvát népet capacitálnák, hogy horváthangzásu helyneveiket is magyaritanák. Milyen egyszerü és szép lenne, ha p. *Benkovecz* helyett Benkő — *Czechovecz* helyett Csehi — *Draskovecz* helyett Drágakő vagy *Darázskő* — *Kraljovecz* helyett Királyfalva — *Szoboticza* helyett Drávaszombat (ad normam Muraszombat) — lenne!? — hogy mire az uj generáczió magyarul beszél még az Uristennel is, akkorára a faluja neve is magyar lenne!

Mert nyelvünknek terjesztése, nemcsak magyar érdek — hanem európai érdek is! Terjeszteni kötelességünk, minden törvényes eszközökkel!

De erről jövő czikkemben.

Bosznia kérdés.

(Madártávlatból.)

Kerkápoly, volt miniszter úr, mint tapolczakerületi volt képképviselő — akkori beszámoló beszédjében azért helytelenité a boszniai okkupácziót, mert szerinte tovább, legalább is Novi-Bazárig kellett volna kiterjeszteni: hogy a szláv áramlat elleni védbástyánk és beékelődésünk lenyult volna — kezet szoritható közelségre — a magas portáig.

Szilágyi képviselő úr is — egyik országgyülési bészédében — *nem* e szláv áramlat elleni védekezésünk s beékelődésünk szükségességét tagadta; hanem csak azt vitatta, hogy e szerinte is — feltartóztandó áramlat — most — nem úgy, mint az Islamé hajdan — délről; de északról — Lengyelország felől fenyegetvén bennünket s inkább ez oldalon kellvén védekeznünk: Boszniai okkupaciónk nemcsak költséges, de szerinte szükségtelen is — de sőt a délszlávok barátságát elrontó is.

Igaz, hogy Lengyelország visszaállitása adná meg Europa *egyensúlyát* (tán a kölcsönös lefegyverkezés boldog lehetőségeig is) de hát ez oly *nagy kérdés*, mely milliók óhaja daczára és korszakunk ilyfaju kérdéseinek sokasága mellett — manap még nincs tapeton — manap még *„Nebánts-virág."*

De ez oldalargumentummal még nincs megczáfolva a Boszniai okkupáczsó politikai szükségessége. Mert:

Háthа úgy járt Sz. . . . úr fennebbirt állitásával, mint régi történetiróink, kik századokig vitatkoztak azon, hogy magyar elődeink északról jöttek-e be, vagy délről? — mig utóbb kisült, hogy bizony *mindkét felől*! Munkács tájáról is és Erdély felől is.

Jóformán igy vagyunk a szláv áramlattal is, hogy: ez is fenyeget Galicia felül is, de Bosznia felől is ám.

Az is csak hypothesis: hogy ezen okkupáczióval elrontjuk a délszlávok *„barátságát"* (?), ami nagyobb részben nincs.

Megirta a hires orosz historikus N . . . hogy a szlávságnak fő-fő szerencsétlensége a magyarok idejövetele. — Igy érzi ezt a mai szlávság is. — Pedig csak a *multban* volt igaz; mert manap már okosabban tenné Szerbia, Bulgária, ha a mindeneket absorbeáló Panrussismus helyett önnállóság felé divergálna. — S Oroszország is okosabban tenné, ha extensiv gazdálkodás (terjeszkedés) helyett *belre nézne.* Akkor nem félhetne, hogy a már ugyis kolossalis állam falai nyakába szakadnak. — Akkor (belterjes országlás mellett) nem lennének neki annyi nihilistái — és anynyira korrumpált közigazgatása — miktől a kebelbeli „szent lovagok gárdája" sem lesz képes őt megvédeni.

Szerbiának, Bulgáriának, Romániának stb. jól felfogott önérdekök szerint pedig mi inkább szövetségeik lehetnénk az orosz absolutismus ellen. De hát ők egyszerre nagy állammá vágynak felfujódni — szinte Erdélyig — sőt tán a Tiszáig is, — s e délibábos álmaikhoz persze inkább quadrál az orosz izgatás és orosz rubel, mintsem ami praktikus, kézfogást igérő szomszédságunk. Felejtik, hogy e rubelek csak kamatra advák — kivásárolná azt rajtuk idővel az orosz kancsuka.

De viszont Oroszországnak is jók ők, *eszköznek*. Velök és általok (per mops) nyomni a törököt is, *minket is!*

Igaz, hogy nem rég mondá egy orosz államférfi, hogy utjok Konstantinápolyba, Bécsen át vezet! . . . Tehát felülről is kell védekeznünk. De ugyanakkor hátunk mögé állitaná a délszlávokat s igy minket két tűz közé.

Tehát közéjök ékelődésünk eszélyesség. — Önmagunk iránti kötelesség is — europai érdek is: mert mi vagyunk hivatva a *nyugoti civilisatiót keletre közvetiteni.*

Mert képtelen erre minden más szomszéd népfaj.

A németség hivatása inkább nyugatfelé van. Pár évtized alatt 3 millió német ment Amerikába!

A szláv fajok eddig inkább csak absorbeálni tudtak egy kis civilisatiót — mintsem kisugározni.

Az 1 millió horvát, a 2 millió cseh kevés e czélra — száma és földrajzi fekvése miatt is.

E missiót csak azon nép töltheti be, mely a négy folyam partján lakó összes népfajok anyagi és értelmi ereje felett rendelkezik.

S e nép a magyar.

Egymagában ez is gyenge tán e missiójának hordozására, mert kevéssel több, mint 6 millió.

De az a szerencse, hogy nálunk e tekintetben nem a nyelv-numerus, de a *hazafiasság* határoz.

Magyarországon a hegemoniát vivő faj állameszméjét az összes többi fajok (csekély kivétellel) elfogadták.

Németjeink (200,100 kivételével) csak imént demonstrálták a Schulverein-nak; hogy ha nyelvvel nem is egészen, de szivvel-lélekkel magyarok.

Tótjaink (leszámitva néhány százat a panszlávok javára) szinte beolvadtak a magyar szellembe és társadalomba.

Szerbjeink és románjaink egy részét is számithatván —:

Számithatunk 10 millió magyart, akinek nincs más állameszméje m. a magyar állameszme, akinek érzelme, kulturája magyar.

Azért olvaszt magába lassanként minden más nemzetiségi kulturát és eszmét s ez nagyobb, a nyelvi beolvasztásnál. Lám Anglia nyelvileg beolvasztá Irhont, *de nem* társadalmilag és államilag.

A magyar faj *összekötő kapcsa* levén a köztei nemzetiségeknek — leginkább közvetitheti a civilisatiót keletre. Méginkább tehetendi ezt, ha mind e 10 millió magyar *nyelvre is azzá* lesz.

Nyelvünknek terjesztése tehát *europai érdek* is.

Ennek előbástyája most Bosznia.

Tehát rákölteni nem szükségtelen — csak *nehéz!*

Már hogy-e nagy czélokra elég-e az okkupáczió is — pacificatióval — beolvasztás nélkül? Erre feleljenek a hivatottak és avatottabbak.

A polgári ügy nem mindjárt politika.

(Vadász-, kocsi-, jövedelmi-, progressiv-, tőke-, luxus- és agglegényadó.)

Y. ur a szeptember 8-iki „Zalá"-ban „*Haszontalan elmélkedések*" czimen polgári jogéletünknek — főleg a közbirtokosokrai nyomasztó adatairól — saját kifejezése szerint *duzzogván* — először is megjegyzem, hogy czimének ezen elnevezése alatt én nem azt értem (hiszem, hogy ő maga sem) mintha elmélkedése volna haszontalan és helytelen, hanem, hogy hát az ily duzzogás szerinte ugyis eredménytelen (?)

Én azonban még ezen elitélését is sokallom az ily gyakorlati társadalmi elmélkedésre, mert hát egy oly czikk is a maga körében a *közvéleményt érleli* — ez pedig nagyhatalmasság.

Másodszor megjegyzem, hogy Y. ur ily némely társadalmi bajaink gyakorlati szellőztetéséhez is oly óvatosan nyul, mintha félne, hogy elmélkedése a nem politikai „Zala" lapunk keretén kivül esnék (?) Pedig dehogy! — Mert hát uraim, *distingváljunk!* Politikai czikk az, mely a hazai vagy külföldi országos politikáról — törvényeinknek országházi fejleményeiről — az országgyülési pártok állásáról, működéséről értekezik; politikai lap pedig mely ily tárgyakról czikkez és vezérczikkez, pártállásának toborzani igyekszik — mely orsz. képviselőink vitáit, eszmecseréit, tehát törvényeink születésének processusát közli. — De hogy a már meglevő és életbe lépett törvényeinkről, ezeknek a gyakorlati életbeni hatásairól egy megye — egy vidék polgáraira, ezeknek — egyes osztályaira — emelőleg vagy nyomasztólag mutatkozóságáról, — e törvénynek itt-ott mellőzéséről, — vagy

ferde alkalmazásáról sat. irni: nem politikai, de oly társadalmi kérdések, melyek naponként egy asztalhoz ülnek, egy tálból esznek velünk — tehát a polgári élet és megélhetés kérdései.

Tehát nem politikai lapba is jogosulttak, sőt épen belevalók. Ugyanazért egy pár ily, már foganatba ment törvénynek megyénk és vidékünköni alkalmazásáról s ezeknek itteni kihatásairól elmélkedni én is jogunkban állónak, — sőt magunk iránti kötelességemnek tartom u. m.

1-ször. Y. ur sajnálja, hogy a vadásztörvény nem mindenütt alkalmaztatik oly mereven, hogy nyilvános árverés utján idegeneknek bérbe adatnék. Én ellenben nagyon tapintatosnak találom a törvény §-át, mely a vadászterület feletti intézkedés, mikéntjét a birtokosok többsége határozatára bizta.

Mert ha valami, ugy a területi vadászhatás joga *magánjog*, a földnek accessoriuma — tehát hadd intézze azt a tulajdonosok többsége. Amugy is minden törvény csak ugy üdvös és akkor tartós életü, ha a nép életébe mélyen megy s vérébe átszivárog. Hadd liczitálják hát e bérletjogot a birtokosok, most eleve még csak maguk között, igy is elég van téve a törvénynek s igy is jövedelmet kap belőle a község. A határ és vetemények bitangolása pedig épen igy van jobban kikerülve, mert az a helyi birtokos vadász mégis csak jobban kiméli azt, — mintsem egy vagy egy tuczat vidéki bérlő, a ki főleg csak árendája behajtására ügyel. A balatonmelléki volt nemes közbirtokosságok hegyes-völgyes területein elég, kár nélkül vadászható térség van, s tán egyikért ép azért a birtokosok is annyira szokva vannak a vadászathoz, hogy szinte életörömük kiegészitő része — életszükségük a koronkénti vadászgatás. Ne fosszuk meg őket ezen minden tekintetben privát joguktól egyszerre, hadd legyen egy kis átmenet, — majd utóbb, ha a most élők — kik a multban teljesen korlátlan vadászatot élveztek, kissé felejtik a régit, vagy kihalnak, lehet és legyen ez oly községi jövedelem, mely minden tekintet nélkül annak, a ki többet ád — tehát idegeneknek is — árverésre bocsáttatik. — Az idő majd ugyis oda érleli, tegyük hát csak lassanként — nem kelt akkora recensust.

Hiába csufolják a volt nemesi osztályt 7 szilvafásnak, és átalában, dologkerülő haszontalan statustagnak. A magyar középosztály történelmileg is mindig javára volt az országnak, a nemzetiség, nyelv és szabadság geniusának.

Sok derék hazafit adott ez a hazának. A mult szabadságharczban is ez állt ki a sikra önként, legsürübben. Ez osztály az, hogy többet ne mondjak — mely a képviselő-választási korteskedésnél is legkevésbbé megvehető. Nem az ugynevezett s néha ép ezért ferde, kissé gravitáló „*magasabb politika*“, hanem csak a haza jobblétének ösztönszerü érzete vezérli, mert ehez a hazához igázán mint röghöz van kötve, mert nem kereshet oly könnyen uj hazát, mint a nagy ur vagy tőkepénzes, kinek más országban is hamar nyilik otthon, mig az eddigi magyar középosztály a nyelv miatt se mehetett, azért volt per eminentiam *testőre* a nemzetiségnek és hazai nyelvünknek is.

És a vadászati kérdéseknél a vidék fekvése is számba veendő. Nem csupán „*esetleg*“ van ez apró birtokos középosztály e hegy-völgyes vidéken, de már tán a föld fekvése is hozta ezt igy magával? — Már a háborus hajdanban önállásukat itt a hegyek közt jobban megőrizni birták bel- és külhóditásoktól, mint a sik földön.

És ha kevesebb földje van is az itteni birtokosnak, de pár hold jól kezelt szöllejének jövedelme felér más vidék egész sessiójával — tehát oly helyzetben van, hogy folytonos személyes kézi munka nélkül is élhet és szakaszthat időt ezen, egészségére szükséges - · honvédelmi szempontból is kivánatos férfias passióra — és hegy-völgyein ősz-tél időn kivül is inkább vadászhat kár nélkül mint a sik földi.

Vidékünk vagy hasonló vidékek lakói ne zugolódjanak hát e törvény ellen, sőt kegyelettel emlitsük azon §-t, mely átmenetileg még kissé szabad kezet hagyott magunknak, a magunk joga felett.

Ugy is tulfeszitve van a vadászjegy ára 12 frtra, a porosz *1 tallérjához* képest — ez is csak államkassánk jelen abnormis állapotával menthető és idővel lejebb szállitására lehet reményünk. De

2-or a *kocsiadó* az, a mi inkább sujtja e vidék lakóit — főleg ahogy az itteni erőszakos fináncközegek akarják e törvényt félremagyarázni! Az 1875 XXVI. t. cz. 15. §. h. pontja rendeli, hogy kivétetik ez adó alul a gazdasággal foglalkozóknak két kocsija; mégis e jó urak, a mely birtokos gazdánál 1, 2 vagy 3 kocsit találtak; mindannyinak megküldték a 12—12 frtos fizetési meghagyást — a törvény világos szavai ellenére, olyképen, hogy

ők a kivételes kocsik alatt csak a lőcsös parasztkocsit akarják érteni. De ez helytelen magyarázat. Mert ezen adótörvény 14. §-a csakis a ruganyos kocsikra szólván: az ez aluli kivételek is csak olyanokra szólhatnak. A milyen kocsiról szól a törvény, olyanokról szólhat e törvény kivételt mutató szomszéd §-a. De hát ők megpróbálják — gondolván, hogyha tiz gazda ellen küldetik ily nem törvényes fizetési iv, 5 ha reklamál is — a másik öttől befolyik az adó. Igaz. De uraim, ez a törvény és jobb tudalmuk elleni *facsarás*, ilyennel nem tesznek jó szolgálatot épen annak se. a kit szolgálnak: az államnak és elidegenitik a loyalis adófizető polgárt is.

És ha e kis feljajdulást subsummálnók: birunk felmutatni és igazolni száz ilyfélét más adónemeknél is, hol szinte jobb tudalmuk ellenére a puszta látszat után kivetik az illetéket és a tenger- sok reclamátióval töltik a polgárok és a felsőbb hatóságok idejét.

E kocsiadóval — természetesen a *luxust* kivánták megadóztatni. De a birtokos gazdának 1 vagy 2 ruganyos kocsija nem luxus, hanem egészség-fentartási — tehát életszükség — főleg e köves, hegy-völgyes vidéken, a hol a birtok-részek elszórva több faluban, vagy egy határban is a gazdának földje, rétje, erdeje, legelője, nádlása, szöllője mind más-más helyen, gyakran kocsin is 1—2 órányira egyik a másiktól, ezeket minél gyakrabban megnézni körülfutnia kellvén, ily köves, rossz utakon oly tortura és életkérdés a gazdának, hogy csakis egy ruganyos kocsival enyhitheti s ezzel is csak ugy, ha kettő van, mig az eltöröttet a távol városi mestertől haza kapja, amazt használhassa.

Ez intentióból vette ki a törvény a birtokos gazdának két kocsiját — méltányolván ennek amugy is tenger-fáradtsággal, vesződséggel cselédi-, elemi és véletlen csapásokkal küzdö állását — mely földmivelés pedig utóvégre is alapfeltétele társadalmi összes működhetésünknek — életünknek!

Ez adóközegek a miniszteri magyarázatra utalnak, de mi nem hihetjük, hogy az a törvény betüje ellen szólna, majd a reclamatiók eredménye megmutatja.

3-or jön a *jövedelmi adó*, de mivel ez még nem lépett életbe, erről itt még hallgatunk. Csak annyit jegyzünk meg, a mi bejön az nem tiszta jövedelem és a *miből bejö*, arról már ugyis *külön* adózunk, de hát szüksége van rá az államéletnek, pedig mi is az

államban és ennek jóvoltával élünk. — És igy — magunknak fizetjük.

Ha valaki minden jövedelmét elkölti, azért adózhat arról, mert lám élvezte békével, mely békét az állam *drágán tarthatja* fen az ország és egyesek számára, és aki többet élvez — többet adózzék. Ép azért helyeselnők.

4-er a *progressiv földadót* is. Ha a kisbirtokosnak van p. u. 100 hold földje, s erről adózik holdanként p. u. 4 frtot, akkor az, a kinek van 200 holdja, az e második 100 holdról méltóan fizethet holdanként 6 frtot, mert 100 holdas is ugy él, mint a 200 holdas. E második 100 holdra már nincs annyi kiadás — instructió se kell hozzá kétannyi. Annak *rangja* is annyi kiadást igényel, mint emezé. Az első 100 holdból fedezi családja és cselédje tartását, a második száz hold jövedelme tehát tisztábban megmarad neki. Az 1000 és százezer holdasok is a 2-ik és 3-ikat sat. ezer holdról méltán többet *gradatim* fizethetnének, miként a fokozatos földadót már a rómaiak is érvényesitették. Jó lesz azért róla elmélkedni, terjedjen fogalma, ugy aztán könyebben testté lesz. Ellenvetik, hogy a nagy földbirtok sok kiadással jár. Igaz, de a nagy jövedelem ura *többet is élvez* ám a földi élvekből. A nagy birtokos kevés gonddal sokat élvez, a földi javak olyan nemeiben uszik, mit a kisbirtokos hiréből, sokat még igy se ismer; utazik, testi és szellemi kiképzésére ezerszer többet fordithat, méltó hát hogy e *több jóért több hálát, több adót adjon.*

Nem irigység ez, uraim — csak *osztó igazság*!

Hasonlóképp:

5-ör: A *tőkepénzes* az, aki főleg a jelen nagy kamat mellett igen könnyen sok jövedelmet kap, és csak arról adózik, ami telekkönyvi bekebelezéssel nyilvánosságra jön. Hány milliónak szedik nagy kamatait, anélkül, hogy róla jövedelmi adót fizetnének Mondják, hogy nem lehet *ellenőrizni?* . . . Pedig dehogy nem. Csak egyetlen oly §. kellene, hogy a mely adóslevél nem lett bevalva, az, ha perre kerül, veszti kamatjait és még némi birságot fizet épen ugy, mintha valaki örökösödését, vételét eltitkolja vagy a bélyeggel kurtitja az állam jövedelmét.

Statistice kimutatva van, hogy a *háziurak* és *tőkepénzesek* érnek legmagasabb *életkort*, mert testileg, lelkileg kevés töredelemmel élnek. Az élet pedig (ugy a hogy) *drága* és ők olcsón jutnak hosszu élethez, tehát fizessék meg.

Ellenvetni szokták, hogy a §. igy rontaná a hitelt, vagyis még drágább lenne a kölcsön? Nem hiszem. A mainál már nem igen lehet drágább és a magán uzsorát ellensulyozó kölcsönintézeteink lám már szépen szaporodnak.

Azért egyikért nincs ára a földbirtoknak is, mért fektetné bele tőkepénzét, mikor az jó, ha 4—6%-ot hoz sok utánjárás és ezer esély között, mig a kapitális után könnyen feslik a 25%.

6-szor. A *luxusadók* tovább vitele ellen felhozzák, hogy csökkentené az ipart és kereskedelmet. Ó nem: az a pénzes ember, aki megszokta a luxuriosus kiadást: vérévé vált az, folytatja az erre rótt adó mellett is.

Megint nem irigység, de helyes és jogos kivánalom, hogy p. u. mikor négylovas ur elkerüli kétlovas utitársát — ez legalább azzal vigasztalhatná — no ha szemembe rugatta is a port, de lám, külön mégis adózik ám róla. És a négylovas hamarább is czélhoz ér, időt nyer, ez pedig drága (kell is hogy az idő becsét minden polgár érezze, kimélje, mint az igaz sáfrányt, féltse mint pénztárczáját, sőt jobban, mert időt pénzen se vehet, s ekként *nagy tolvaj*, aki a maga és más idejét lopja és sokat nyer, aki időt nyer).

Tehát a négylovas az időnyerésért is méltán adózhat.

7-szer. Az idő drágaságából folyik, hogy mily nagy kár és hátrány az a *sok ünnep*, főleg falun a gazdaságnál. Városon a gyárakban, vasutaknál már ugyse igen áll. Nem is korunkhoz e gőzkorhoz illő, midőn még helylyel-közel a gözkocsi sebességét is keveseljük.

Százszor volt már pengetve az ünnepeknek vasárnapokra tételének terve és százegyszer elaludt. De kár! Ezt is pengessük gyakran. Az ur nem bánja, neki ugyis mindegy, a szegény azonban bánja, mert ünnepen napszámra nem levén: megeszi, issza, amit előbb három-négy nap alatt keresett. Hát a gazda szénáját, gabnáját hányszor veri ki, vagy visszi el a szél — ünnep miatt?! Hát az erkölcs mennyire romlik miatta? Ne áltassuk magunkat uraim: a nép (tehát a nagy többség) a mennyit egy ünnep délelőttjén ájtatoskodik: száz annyit tivornyáz, költ, mulaszt, verekszik délutánján. Maga a jó Isten is csak a 8-ik napot rendelte pihenésre és szertartásra.

8-or. Ennyi adóról levén szó- és válogatása a puhájából, vagyis abból, ami az állampolgárok többsége terhének enyhitését czélozza: majd elfelejtem a javát, az *agglegényi adót!* Igen uraim, aki nem adózik nőre, krinolinre, magas absetzekre (melyekről legutóbb kimutatták, hogy a méhkasnak is megárt) és ezer ilyfélékre: s ezekkel nem lenditi az ipar és kereskedelmet, de az államnak se nevel katonát, sőt még csak maga helyetti adófizetőt se; az már csak méltán adózhatik e sok emancipatiórt. . . . Kár, hogy most nem divat a képviselőknek adható utasitás. És furcsa, hogy még csak programm-beszédekben sem igérik ezt. Csak tréfának veszik — pedig ez olyan kibujósdi — olyan államjövedelmi kurtitás, hogy komoly meggondolást édemelne, azaz, hogy nem is sok gondolkozni való volna rajta. — Conscribáljuk őket!

Tisztelt Y. ur, mindezek nem uj dolgok, a társadalmi életben, de ép ezért hangoztassuk őket minél gyakrabban, ugy foglalnak mindinkább nagyobb és nagyobb tért; százak és ezrek fejében, szivében terjednek, mint a *habgyűrű* szélesb és szélesb körben, igaz, hogy a habgyűrük is szélesedve elsimulnak, de azért kell uj meg uj követ a vizbe dobni, hogy aztán a sűrű hullám végre is mozgásba hozza az álló tavat.

Folytassuk a „nem haszontalan elmélkedéseket". Én is a többiről máskor, majd meleg kályha mellett.

A viszontlátásig!

A restructió még nem reactió.

Régi törvényhozásunk (pedig átlag soha se volt fanatikus, se zsarnokias, még csak vaskalapos se) igen bölcsen megtartotta azon okos axiomát, hogy „festina lente“ „*lassan siess!*“

Szabadelvü is volt, Árpád óta mindenha (kivéve tán a Dózsakori visszalépést, mit persze maga a Dózsakor kihágása okozott.) Haladott is, mennyire török, tatár, labancz miatt lehetett. De nem rohant, — lépést tartott.

Tekintettel volt népünk véralkatára, müveltségi fokára, helyi s faji sajátságaira, — főképen pedig arra: hogy az *államalkotó* magyar fajé maradjon-e a vérszerezte föld, magyaré maradjon Magyarország? . .

Ebből kifolyólag, és annyi germanizáló beolvasztási kisérlet, söt pressiók ellenében, bölcs szükségesség *volt* hát az ősiség, a hitbizomány, a negyed telkek el nem darabolhatása sat.

Mégis utóbb megengedte a jobbágyok szabad költözését, megváltbatást, hivatalképességét, sőt az idegenek betelepülhetését is. Tisztelte a női, özvegyi jogokat, árvák védelmeit. Még utóbb átvette az ujkor kereskedelmi, csőd és vexli törvényeit sat.

Ekként megtartá a bölcs középutat, a *természetes lassu fejlődést.* Csak 1848-ban ugrott egyszerre nagyot.

De ezt az akkori európai liberális korszellem hullámverései, belülről pedig faji, nemzetiségi és kasztrendeli sokféleségünk (polyglottságunk) okozták, sőt eszélyesen követve, parancsolták.

Igaz, hogy humanus és lovagias nemességünk nem akadékoskodott, — de nolens-volens is rohannunk kellett az árral 1848-ban. És mégse döntöttük le ezeréves alkotmányunk *alapfalait* akkor.

Csak annyit bontottunk le, mennyit a hely, idő s körülmények kivántak.

Most azonban mikor se kül, se bel-pressió nincs, most szétszedjük a kipróbált alkotmány sarkköveit is: csupán, mert *„igy modern,“* igy kivánja az európai niveau, a dualismus és még valami! (Kormányunk örökös pénztelensége, s a pénzemberek, kik ezt adják.)

Igen: felkapaszkodunk a nyugoti civilisátió felé (nem mindenben nekünk való) niveaura, s elszalasztjuk lábunk alól az ősi földeket, söt az *ősi erényeket* is,

Föld nélkül pedig nincs szabadság s elfogy az erkölcs!

Erkölcs nélkül „Róma ledül s rabigába görnyed!“

Föld nélkül nincs hazafiasság.

Az uj földesurak inkább kozmopoliták, mintsem patrióták.

A szabadelvüség egy *internationális fa,* mely mindenütt tenyész, ha itt lenyesik (a helyi szükség szerint korlátoztatik) kihajt Grönlandban is.

De teremt-e Isten több magyart, ha mi is elfogyánk? !

* * *

Horvát Boldizsár feljajdul, hogy a magyar társadalom s utána a törvényhozás is, szerinte többé nem elég szabadelvü? Söt már-már retrograd?

Pedig csak kezd konservativ lenni, némely elhevenyészett, tulhajtott dolgokban.

Ez is igy van jól!

Mert ez nem reactió, hanem csak restructió. Nem visszahanyatlás, hanem csak korszerü megszoritás.

Megszoritása az elhevenyészett törvényeknek, mikre a törvényhozásnak időnként joga van.

Mert a társadalom óhajai is ilyek!

S mert a társadalomért van a törvény, nem megforditva.

* * *

Az 1848-ki törvényhozás, magasztos ihlettségi mámorában, tán kül- és bel (physikai és moralis) pressiók folytán is, de mindenesetre a magyar vér humanisztikus loyalitásából, jogegyenlő-

séget adott nyelv- vallás és kaszt különbség nélkül. Magyaros optimizmusában azt hitte (és méltán hihette is) hogy midőn a Haza minden fiait egyformán édes gyermekeivé fogadta: *ezek is* egyformán édes anyjuknak vallják őt.

Itt-ott csalódott!

És sok, akkor korszerű törvényt kimondott, elvben, átalánosságban. A részletezésre nem ért reá. Ha akkor ráért volna: sokat máskint részletezett volna, mint mi azóta.

Kossuth irja egyik utóbbi levelében, hogy „az 1878-ki törvényhozás, persze rögtön elfogadta a parlamentáris rendszert, mely ledönté az ősi alkotmány 52 megyei őrszem-várait; de ha több ideje lett volna: egész valószinüleg megtalálta volna a megyei rendszernek a képviseletiveli *összeegyeztetését*! stb. Ezen most már csak a főrendiház ujjászervezésekor és ugy lehetne segiteni — irja Ő — hogy „a megyék is küldjenek oda követeket, *utasitással*."

A veterán nagy hazafi irja ezt most — s hogy örökre fájlalja az akkori *rá nem érést*!

* * *

Más fontos ügyekben is határozott a 48-iki Diéta — elvben; Az 1857. ótai aera lett hivatva ezeket részletezni, p. u. Kimondá *Erdély* unióját, s maig is osztrák törvény uralg ott!

Kimondá *Fiume* visszacsatolását, s ez maig is lóg! Kimondá az *önálló bankot*, vámot, pénzügyet, véderőt, s ezek sincsenek tisztára végrehajtva.

Kimondá a sajtó-szabadságot. Ez meg oly betüszerint vétetett: hogy már gondolkoznak megszoritásán.

Kimondá az átalános egyéni szabadságot, — pedig ez (mereven véve) ellenkezik — a szabadelvüséggel, vagyis a teljes szabadelvüség ellenkezik az egyéni szabadsággal, — mert teljesen egyenlő egyénekből álló társadalom: *absurdum*. (A cseléd az ő urával, — inas az ő gazdájával, a tudós a tudatlannal, a gazdag a szegénynyel sat.) sohase lehet egyformán jogosult, egyformán szabad.

Ennek nuanceait kimérni és megszoritani is az utókor van hivatva. Teszi is lám, hogy egyebet ne emlitsek: a nemesség és *ordó-rendek osztogatásánál*, némely állásokhoz a lovagi, grófi, kamarási czimek kivántatosságainál stb.

Vagy legujabban a felsőházi reformjavaslatnál: hol aki szintoly grófnak, bárónak született — ha kisebb birtoka van — kizáratik: ősi joga megszorittatik, elvétetik. Kimondá a föld szabadságát. S ennek folytán az utókor elannyira darabolt, hogy gondolkozni kell a „*minimum*" szükségességén, megszoritásán.

Kimondá a vagyon szabadságát: s az utókor (a pénzt is *közönséges* vagyonnak tekintette, holott nem az) szabadra ereszté a pénzkamatlábat, egyszerre, mielőtt a pénzviszonyok, bankok, hitelintézetek által rendezve lettek volna, de lám 7 év mulva, szégyenszemre belátá ez *álliberalismus* veszélyét, vissza-állitá, részben legalább, az uzsora-törvényt, vagyis megszoritá a korlátlan szabad pénzmanipulatiót. Mert e 7 év már megölte a nemzet zömét: a közép és alsó osztályt, s részben a felsőt is!

S mert belátta, hogy a pénz nem oly tárgy, mint a bor, buza, vagy szarvasmarha, hogy nem res, csak *nervus rerum*: megszoritá ezt.

Kimondá az iparszabadságot, s az utókor eltörlé a solid czéheket egyszerre, mielőtt iparunk megizmosodott volna, s most 14, év mulva szinte bünbánólag (de helyesen) visszaállitja részben a czéhrendszert, a megszoritást. Kimondá 48-ban a zsidó-emanczipatiót is elvben!

S az ujabb aera — ámbár látja itt is e rohamos szabadelvüség hátrányait: még se meri időhöz és feltételekhez szabni ezt, mint a kis Románia! Látja bár, hogy zsidaink nagyobb része nem teljesiti a remélt beolvadást sat. még se meri a feltétlen emanczipátiót megszoritani.

Pedig a restruktió — nem reactió. Ha a többiben nem — itt se. Pedig ezeréves jogéletünkben elég *praecedens* van ily megszoritásokra, hol megszorittattak ezeknek egyéni s polgári jogai is, a kor igényei s állami életünk phazisai szerint, helyesen.

Mert hát „*salus reipublicae suprema* lex esto!"

Pedig tagadhatatlan, hogy a zsidó zárkozottság: *status in statu* — tehát az állami és összttársadalmi életünk harmoniájának negatiója! Tagadhatatlan, hogy e faj nem tudja vagy nem akarja elhagyni a bár százados nyomatások által is okozott *felemésztő* viselkedését, a már kinyitott egyenlőség-kapuján belül sem! Nem tudnak, vagy nem akarnak testtel, lélekkel magyarrá lenni, de tulönös rafinirt eljárásukkal elnyomják a puhább, hiszékenyebb, de loyalisabb s moralisabb államalkotó fajt!

Mégse meri törvényhozásunk őket megszoritani, sok más okból, s azért sem: nehogy ez reactiónak mondassék (tehát álszeméremből.)

Pedig csak restruktió — csak önvédelem lenne!

Ez pedig 1-ső joga és 1-ső kötelme ugy az egyesnek, mint az államnak.

Minden magyar érzi ez önvédelem szorgos szükségét, de sokan álszeméremből, álliberalismusból, sokan önérdekből, mások más okokból nem merik kimondani, még kevésbé megtenni, törvénybe iktatni. Ne adja Isten, hogy késő legyen: mikorra majd merik.

Bizony-bizony a társadalom kivánta restruktió, nem reaktió itt, mint jogéletünk több részleteiben sem.

Mert ismétlem, a társadalomért van a törvény és szabadelvüség. Ezek csak eszközök, amaz a *czél!* E jogi megszoritások elől hiába igyekszik kitérni törvényhozásunk! Bele nyulnia kell, mielőbb annál jobb, annál könnyebb lesz és üdvösebb, ugy a közre, mint magukra az illetőkre is! A tények logikája követeli, — s ez nagy hatalmasság!

Difficile est satyram non scribere.

„Nehéz nem gunyorosan irni“ — mondá a régi római iró: mikor hajdanában a hatalom az egyéni jogokat nyirbálgatta, s a sértett jogérzet csak köpeny alul keresedés satyrában mert nyilatkozni! . . Mintha tréfálna az ember — s nevet is hozzá, de csak kiujjában, mint a feldőlt fazekas! . . .

Igy járt azon érdemes uj „Cató“ ur is, aki a julius 18-iki „Pesti Hirlap“-ban megirta a „*Vizslák petitióját a pénzügyministeriumhoz*“ a féléves vadászjegyek végett, — könyörögvén ezért „mély farkcsóválásuk és (nem Cató ur, de a vizslák) kéznyalásaiknak kifejezése mellett.“

Előadják ott — elég világos kutyalogikával — a petitió indokait, mondván: „gazdáink egész télen át az állam és publikum szolgálatában sorvadván — minket is ott a hivatalnoki iróasztal alatt 10 hónapig rugdalván — csak azon reményben etetnek (mi is csak igy tarthatjuk ki), hogy a hatheti törvényszünetben kifuthassuk magunkat és az irodai lég miazmáit“.

„Ámde ily kurta hatheti ficzkándozásért (még iszen hacsak ez egy adó volna!) nem birja a *kiskivatalnok* a 12 forint 30 krajczár vadászadót, puskaadót, földbéradót, szájkosár és több más kutyaadókat — s nem vadászván, minket ebeket is öl az unalom csak legyeket fogdoshatunk s mint munkátlan csavargók a társadalomnak is kárára vagyunk.“

Könnyű a nagy urnak becsületes embernek lenni — (mondá Széchényi) és könnyű a nagy urnak e fokféle vadászadót is odavetni, söt ezeknek aránylag kevés is ezen adó, mert a nagy ur ráér egész éven át e passiójával élni, a kishivatalnok azonban csak

hathétig s ebből is csak mikor eső nincs, s más sora nincs. Ezeknek e hatheti vadászat nem is csak passio, de létszükség, restauratio, erőgyüjtés — uj robotra!

Hol itt az egyforma teherviselés? Hol az osztó igazság!?

Rossz idők járnak a haza középosztályára (más ügyekben is). Pedig sok rosz napban sok szolgálatot tettek már ezek a hazának és tehetnek is még, ugylátszik nemsokára. Kár őket gyériteni mindennel. — ily §§-sal is. Inkább kellene dédelgetni (mint Bismarck) — meghallgatni ebbeli — ugy a progressiv adóérti régi, de igaz óhajukat is! „Gazdáink, irják a vizslák, az uj rendelet óta avval fenyegetőznek, hogy falura adnak bennünket! — Mi lesz belőlünk — kik annyi bájos ismeretséget kötöttünk a fővárosban?

„Állami szempontból is: — a féléves olcsóbb jegyekből több jönne be az állampénztárba — kevesebb lenne a duvad (a székelyhegyekben is félelmesen szaporodik. Ne vegyük ki kezükből a védelem fegyverét!) és kevesebb lenne az orvvadász, de több lenne a töltött káposzta, — mert a sok nyul sok káposztát megeszik — s a rókák s más ragadozók még jobban felszaporodnak, bár úgyis untig már e fajtákból.“

„A kutyavilág szeme Nagyméltóságodon függ“ — végzi a petitio — kérvén — remélvén — a féléves vadászjegyek visszaállitását — és sok mást.

Már, ha ők (a vizslák) — miért ne mi is reméljünk sok jót? Hiszen a reményt ingyen kapjuk. Olyan ez, mint a hamis pénz, melyet (ki *nem* adhatván) holtig hord a jámbor halandó.

Ámde mégsem kell nekünk Afrika sivatagjain harczolni — Egyptomi Plevnát ostromolni, a Sámum homokján masirozni, édes viz után epedni stb.

„Mein Herz, was willst du noch mehr?!“

Van ám nemleges haszon is! . . .

Levél

egy — a kormányhoz közel álló pesti barátomhoz.

1883-ban.

Ezer aggságod közt háborgatlak — mert tudom, hogy velem együtt Te is melegen szereted fajunkat s imádod Nemzetünket! Tehát megkérdem tőled, mint a kormány körül működőtől, hogy *mért hadjátok e népet elpusztulni?!*

Tudom én a nehézségeket — de mégis azt hiszem, tán többet tehetnétek *megmentésére*, ha ismernétek a *vidéki miseriát!*

Kún László szekere óta nem volt ily szegény e Haza! . . . És Lipthai báró felsőházi beszéde szerint is — napról-napra rohamosan pusztul! . .

És ti még mindig *„technologiai muzeumot“* s a jó Ég tudja mennyi sport és luxus-dolgot csináltok a nemzet vérizzadmánya végső cseppjeiből?

És még se csináltok ám a népből egyszerre gentlemant — tudóst sat. De ha csinálhatnátok is: mit érne, ha éhen halna a test a szellemért?!

Megirta Széchenyi, hogy conditio sine qua non — *az anyagi jólét,* — hogy nincs szegény nép, mely szabadságát *el ne adná* és nincs gazdag nép, mely szabadságát *ki nem vivná?*

Mi már adogatjuk el szabadságunkat! És kisiklik e föld — (ez édes Haza földje) lábaink alól!

És oly *álszégyenlős* e nép, hogy meghal, *de nem kiált,* még panaszkodni is büszke — bolond.

Aki helyünkbe lép — se magyar se hazafi (nagyrészben.)

A Rábamelléki kis Kanaanban is vannak községek, hol a jó gazdák harmada már koldul — harmada rabol.

Kivándorolni: se szive, se pénze, se nyelve!

Majd hallotok még a télen „palotai 9-es gyilkosságot“! ujjakat, (vajha ne legyen igazam).

* * *

Tiszánk védelmi phrázisát is tudom, hogy „tető alatti ház vagyunk, mit ha *fenntartani* akarunk: nem lehet alapjából elsöpörni — csak tatarozni — ez pedig lassan megy.“

No de lassu a segitség: *legyen lassu a költekezés* is!

Őseink se voltak bolondok — sőt bölcsebbek a mai Cs.....et Comp. pápaszemes doktoroknál, kik nem tekintve faji és jogi előéletünkre — csak a sic dictu cultur-civilisatió majmolására fabrikálják a *moles törvényt*, — és a cultur niveaut, a *moles adósságot!*

E cultur máma mint *ádáz Moloch* nyel el bennünket!

S nézd a culturminta Amerikát és Frankhont: boldogok-e? Kivált most?..

Én azzal vigasztalgatom itt a népet — és a kormánypárti kevés töredéket: hogy jó Tiszáék eddig a külpolitikát rendezgették ugy, hogy a Nemzet fennmaradhatását (a német szövetséggel sat) ugy egy $^1/_2$ századra biztosithassák — pedig ez a fő! — Várjátok el a most jövő 3 évi cyclust — majd ebben *értünk is — adóalapunk erősbitésére is többet tesznek!*..

Ha nem — ugy 3 év mulva az egész ország szélbalivá lesz — (ha uj fuzió uj pártot nem teremt.)

Népünk nem forradalmi, de mégis inkább vérbe hal, mintsem ez anyagi kiszivattyuzás nyomorult posványába!

Ti alig látjátok a vidék nyomorát!

Már-már három gazdának van egy szüre.

Birtoka agyontáblázva! Becsára és termésára $^1/_{10}$-re csökkenve! —

Köszönöm én az ilyen alkotmányos szabadságot!

A jövővel kecsegtettek? — Kidül a ló, mire az igért abrak kikel!...

Kaszárnyáink — fegy- és gyógyházaink fényes paloták!... A katonák — gazemberek — és betegek kedvezését — a szegény, becsületes munkás czivisnek sárgerendája pedig leszakad és akkor

ez is *töltelékke lesz* a fényes börtönnek és fényes clinicának — de mig egészséges, mig munkás volt: addig nem segité, sőt fejealját ellicitálá az állam!

(A muszka perrendtartás becsáron alul nem licitál!)

Technologiai muzeum sat. helyett jobb volna tán *házi ipartanitó* iskolákat sat., amely a népet téli munkára rászoktatná — s az immoralitásról leszoktatná.

* * *

Szegény Szemerénk megjósolta „Utazás“-ában, hogy e Haza mire „*Honná*“ *lesz*, nem lesz magyar?! — És Jókaink, hogy a jövő században fajunk lesz a Handlé! (persze egészen maga se hiszi.)

De vigasztalj meg kissé, csak félig is! —

„Si vis pacem — para bellum.“

„Ha békére akarsz szert tenni, csinálj háborut“, mondá egy régi közmondás. Igaza volt; praxisból mondta. — Ugy látszik, a közmondás nagyon ráillik most Europára és főleg édes hazánkra is.

Évek óta békevágy — békebiztositások hangzanak fejedelmek és diplomaták és népek ajkairól, ugy, miként a hirlapok hasábjairól is. Mintha biztatnánk egymást, hogy hiszen megvan, meglesz a béke — e drága kincs.

Beláthatja tehát a világ, hogy csak békében mehet előre, és csak békében felelhet meg rendeltetésének az emberiség.

Mily magasztosak az ujabb kornak, a béke vivmányai (békevirágai) a *„nemzetközi kiállitások“*, tudományos congressusok! Látni, mint némulnak itt el a faj — vallás, nemzetiségnek annyiszor élére állitott kérdései? Mint ölelkezett itt a különben ellentétes, gyakran ellenséges eszmék, az iparmüvészet és tudomány közös szent asylumán — méltányolva, biztatva, emelve egymást és magukkal együtt a boldogságra hivatott emberiség közös czélját, a jólétet!

Nemcsak *békevirágai* hát ezek, de hasznos *gyümölcsei* is a békének.

Hol maradt a nemzetiségi dölyf, midőn a mult nyáron Pesten tartott nemzetközi statistikai congressuson a felfuvalkodott Oroszország tudós képviselője a derék *Semenoff* elnökségéről lemondván, és Keleti Károly hazánkfiát ajánlván, őszintén mondá, hogy ő nemcsak alelnök, de közlegény is szivesen lesz egy Keleti Károly . . . egy magyar alatt!

Hová tünt a nemzetiségi ócsárlás — a viz és olajszerü antagonismus, midőn a német *Venczel* azt irja a pesti congressus leirását kisérő levelében: hogy érteni tanulták itt Petőfink honfidalát: „Tied vagyok, tied hazám, e sziv — e lélek.“ És a német *Braun* vidám lelkesedéssel kiálta fel: „oh ez a Magyarország, ez a *„tüzhányó ország“*! Tüzhányók az ételek, italok — halászlé — a gulyáshus — az egri — a magyarádi — a tokaji stb. Tüz a nők szemében — férfiak beszédében — tüzet lehelnek a lovak, a zene, a sziv és minden. *Itt csupa tüzben élnek* mint a *Szalamander!*“

Nem szép méltánylat ez a korábbi *„barbar, betyár“* epithetonok helyébe?

Minő szép testimonális hazánkról az: midőn a hires stuttgarti iró Wirth leirja, hogy mennyire feltünt neki itt, miként a felső osztályok nem különbözik el magukat annyira, mint másutt és a nép becsülni tudja nagyjait.

Mily önérzetet és erőt merithet a magyar ember Wirthnek azon nyilatkozatából is, midőn azt irja, hogy nagy jövőt jósol Budapestnek, melyben a nagyság minden alapja megvan, és nagy jövőt jósol Magyarországnak, mely természeti kincsekben és néperőben oly gazdag.

Vagy midőn a franczia congressus irja, hogy Budapest tájképe a szépség és nagyság jellegét viseli.

Lunarett gróf pedig, ha csak 2 napra jött, de 10 napig maradt itt, a magyar vendégszeretet és czivilizáczió tanulmányozása végett és e magyar congressus méltó volt egy nagy nemzethez, és a többi országokra nehezitette a fogadtatást jövőben.

A népek ez egymásközti békés érintkezése — egymásnak nem irigy, félszeg leirásokból, de otthon házi tüzhelyeinknél — csendes megfigyelésseli ismerkedései és egyik szellemi vivmányainak a másikkali megismertetése, kicserélése, kölcsönös méltánylása, buzditása és segitése *csak békében történhetik.* Mert a háborut a félremagyarázott hazafiság — a felizgatott düh — elkeseredett boszu jellemzi. Nem is lehet máskép, mert az ember is, mint az állat, csupán a *vérszagtól* is felbőszül, — okát se kérdi, csak dul a felizgatott düh vagy a kényszerült önvédelem kétségbeesésével és pár nap alatt elsikálja, mit egy félszázad békéje alkotott — hátra hagyván a háboru üszkét, nyomorát — sivatagját, hogy a megmaradottak kezdjék ujra, mint a *hangyaboly*, melynek fészkét szét-

rugja az ember, hogy hordja össze ujra, ha akarja. De ez ott a hangyával; legalább nem a maga faja követi el ellene, mig mi emberek egymás ellen uszithatók vagyunk, mint a *szelindekek*.

Megszóljuk a római *circusok* viadalait, a hol elitélt rabszolgáknak egymással, vagy kiéheztetett fenevadakkal kellett élethalálra küzdeni, csak azért, hogy a kényur, az intézők és a korcscsá lett publikumnak kedve teljék benne.

Pedig mai napság is ily formán vagyunk. A tudománynyá fejlesztett öldöklés ezerféle szerszámaival messziről szórják egymásra az életoltó golyót — a nélkül hogy látnók, ki adja ránk a tőle nem érdemlett *utolsó kenetet*, a nélkül hogy mi is látnánk, kit fosztunk meg legfőbb javától, életétől.

Ezt restelte a huszár Königgrätznél, hogy még csak szeme közit se láthatta ellenségének. A hátultöltők *Hiob postái* láthatlan messziről végzik küldetésüket, mint a felhők menykövei, a láthatlan magasból.

A háboru mai napság már mészárlássá qualifikáltatott s még mindegyre tökéletesitik e szabadalmazott gyilkolás tudományát. (Ismét uj puskák jönnek.)

Hány ifju nemes élet küldetik a *más világra* . . kinek itt még annyi remélni, használni és szeretni valója volt volna — ezen a világon is?

Ész és természet-jogellenes — erkölcstelen — vallástalan és méltatlan is tehát a háboru.

És mégis a békét óhajtja Európa — a békére annyira rászorult hazánk közvéleménye, most a régen fészkelődő panslavismus ellenében ugy látszik a háborut óhajtja — épen *a béke kedvcért* — mert az addig nem marad békével, mig vagy valósitja terveit — vagy megveretik, az első eset kevéssel rosszabb a lassu hervadozásnál — a második esetben pedig azután egy félszázadig legalább békében élnének unokáink.

Nebánts-virágok.

Kertészek — lányok — sőt néha épen legények is ismerik az e fajta virágot — sokféle szinvegyületben, de illattalan.

„Ne bánts“ vagy *„ne nyulj hozzám“* nevét sem épen jól adták rá, mert nem olyan, mint a *Mimósa*, hogy szirmai az érintésre behuzódnának, sőt leszakitva — vázákba áthelyezve még jobban pompázik.

Polgári és törvénykezési életünknek is vannak ily *„nebánts virágai“*. Mindenki tudja róluk, hogy illatlan, gyümölcstelen, elavult intézmények — néha épen károsak is — ha különben nem, hát csak azért is, hogy már hasznosbaknak és korszerübbeknek helyét foglalják el. Mégis *türetnek*, fentartatnak. A magyarral vele született szerénység — sőt az álszeméremig menő ildomosság és a megszokottság iránti respectusból. — Más intézmények pedig (a mik nincsenek, de a kor igényei közzé tartoznak), halasztatnak — ismét nemzeti *loyalis* természetünk s némi keleties *maradósdi* karakterünk szerint.

Lássunk néhányat e „nebánts virágok“ közzül. I. *A polgári házasság:* Ország, világérti — a tudomány megengedi — a gyakorlati élet égetően követeli — a szomszéd modern államok példája csábitón sürgeti — nagy Deákunk hattyu-dal beszéde közel kilátásba tette — mégis — mégis késik, huzódik, mint a *délibáb* — mint az álomlátás testesülése.

Pedig beteg társadalmi életünk galvanizálására — az elvben eltörült „de tényleg még fenálló és lidércznyomásként nehezkedő *kasztfalak* lebontására és gyors összesimitására — anyagi viszonyaink restaurálására — söt keleti melancholikus véralkatunk keresztezésére — ez lenne egyik legjobb ut-mód és alkalom most mig még nem késő — mert például az eddig praedominált nemesi osztályokba még most örömest olvadna az alantabb volt polgárság — örömest vinne pénzt a névhez, munkát az urhatnámsághoz.

De ez nem soká lesz igy.

Azért nem tudják, mit cselekesznek, kik a polgári házasság gyors törvénynyé tételét késleltetik, és apróbb melléktekintetekért „nebánts-virágot" csinálnak belöle.

II. *A földadó progressivitás*: Termelő ország levén — ime a földmivelő gazda jövedelmétől függ nálunk az iparos és kereskedő jobb sorsa is — azért ezek épen nem vehetnék rosz néven, hahogy a törvényhozás per eminentiam a földmivelést részesitené némi dédelgetésben. Ha például törvénynyé tenné a progressiv-adót. (Ez aztán a más osztályokat se érintené — de intramuros: lenne nagyon igazságos.)

Könnyű belátni, hogy midőn egy kis 100 holdas gazda — holdanként 1 frtjával 100 frt adót fizet, akkor az 1000 holdasnak 1000 frt adója aránylag kevés! Mert az a 100 holdas is nálunk már kis ur — maga ritkán szánthat, állása, miveltsége majd csaknem oly háztartást, annyi szellemi valamint erkölcsi igényt, annyi s néha több gyermeknevelést követel, mint az 1000 holdasé.

Az is bizonyos, hogyha a 100 holdhoz 4 ökör és 2 béres kell — a 200 holdhoz már nem kell 8 ökör és 4 béres — a 300 holdhoz nem kell 12 és 6 — és igy tovább át ezer holdhoz épen nem kell tiz annyi erő, tiz annyi kiadás.

Tehát több tiszta jövedelme van 100 hold földnek — ha másik 100 hold is van mellette egy kézben, mintha ugyanazon 100 hold van csak egy kézben. Tehát a 200 holdas vagy ezer holdas méltán több adót fizethet a 2-ik, 3-ik vagy 10-ik száz holdért holdanként.

Belátták ezt már a régi rómaiak, szedték is a progressiv adót. Belátják azt jelenlegi honatyáink, olyak is, kik maguk is beleesnének az elmélkedésbe, de hát ily kérdésekre nem igen érnek reá

— csak marad ez „*noli me tangere*" marad „*nebánts virág*". Pedig jó volna hozzá nyulni — főleg hogy untalan árviz — fergeteg, hallatlan esöözön dulja vetéseinket, mikor p. u. a 100 holdas kis gazdáét elsöpri egészen, a nagybirtokosnak pedig ha 2 helyen elsöpri is, megmarad a 3-ik uradalma.

Jó volna rá egy kis időt forditani most — midőn közel szomszédunkban az oktalan baromi nihilizmus vadvirágja burjánzik — söt Budapesten is tart „*mákvirágokat*", kik őrült eszméjüket falragaszokkal is terjeszteni igyekeznek. Jó volna az ily népszerü törvény: *villámhárítóul — levezető csatornául is.*

Képviselői fizetés.

Egy jó barátomat ismerői képviselőül felléptetni szándékozván, azt felelé nekik: „Barátim — eltekintve a szellemi képesség mérvétől, — én anyagilag sem elég gazdag, sem eléggé szegény nem vagyok azon díszes pályára!“ — Vagyis nem oly szegény, hogy a képviselői fizetése anyagi jótétemény lenne és nem oly tehetős, — hogy mit ráfizetni kellene, — anyagi kára nélkül tehetné.

A „Hon“ egyik vezérczikke is ilyformán irván: hogy vagy nem lehet képviselő a közép és kisbirtokos osztálynak sok arra való egyéne (ami nagy hátránya lenne a népképviseletnek, hacsak nagy — vagyonunkból telnék be) vagy felemelni kell a képviselői fizetést!

Hanem tán *tertium* is datur?

Tán jó középut lenne a képviselők számát apasztani — s ezeknek igy megtakaritott napdijaiból emelni a kevesbittettekét?

Tán kilencz választó-kerületes megyét kár nélkül öt-hatba beosztani lehetne?

Azon egyetlen okot, mit a status — quot védők hangoztatnak: paralizálná azon igen természetes következmény, — hogy a választó-polgárok a kevesbitett állásra még jobban vigyázva, — megválogatnák embereiket, — jobban is kerülne — valódi capacitás.

Azon czél pedig, mit a választási jog kiterjesztői hangoztatnak, hogy nagyobb tömegek lekenyerezése (már akár — nexus, akár más privát érdekkel) — nehezebben megy a kerületek nagyobbitásával, is elérve lenne.

Videant consules!

Annyi áll, hogy szemben a naponként szaporodó calamitásokkal és pénztelenséggel, minden megtakaritási utat, módot — ami nagy szellemi kárt nem szül — megragadnunk kell — s e számapasztás tán ilyen lenne?

Kereszténység és demokratia,

vagy

Apponyié-e a jövő?

A kereszténység és demokratia rokoneszmék, sőt szövetséges faktorok. Mindenik az *egyéni jólétet* akarja átalánositani, s igy a *társadalmi békét* előkésziteni.

A lehető *legmagasbb* czél e földön!

De e nagy czél eléréséhez kevés e két szövetséges erő. Mert egyiknek sincs elégséges physikai ereje — hatalma. Amaz mert inkább a lelkiekkel bibelődik, — emez, mert alant áll.

Kell tehát, hogy az állam is jöjjön segélyül, a közös nagy czélra.

Az államnak támogatni kell amazokat — az állambeli gyengébb tagokat, — azért állottunk államba.

De, a kimondott *jogegyenlőség* nem elég, mert amit a nagy franczia asszony *Adams* mondja „csak egyforma termetü emberek szedhetik a fáról ugyanazt a gyümölcsöt.

A szabadelvüség eltörlé bár a *születési aristokratiát* (pedig kezdetben ezt is egyéni érdem szülte) eltörlé a hübért, a robotot (a magyar aristokraták pláne önkényt adták oda a népnek) — de lett helyette *pénz — aristokratia*, mely rosszabb, csunyább, önzőbb, sőt veszedelmesebb!

Mert ha az egyének összegét átengedjük önző kapzsiságának a *„kiki magáért“* jelszó szerint, ha a népet arra tanitjuk, hogy az *anyagi érdek* a legfőbb dolog, akkor ez látván a (pláne könnyü

furfanggal összeharácsolt) gazdagságot, természetesen megirigyli, megrohanja! Mint az Antisemitizmus, mely nálunk nem felekezeti, de társadalmi, kenyérkérdés volt).

A születési gazdagságot nem irigyli ugy, mert ezt *végzetszerünek* tartja és loyalisnak tapasztalja; de az uzsoragazdagság rideg, embertelen és telhetetlen, mint a Sahara homokja; — a nép véréből táplálkozik — és a siker példájával csábit is.

Uzsorás és börzeszédelgős világban a *közvagyon*, ha növekszik is, — de nem a közjólét.

Ezért reagált nem rég a keresztény töke (a pápa és több legitim hatalmak befolyásával) a bankártőke világuralma és polypfojtogatása ellen (a Bontoux vállalatkor) de nem sikerült.

XIII-ik Leo pápa tán a legmagasbb politikát csinálja, — s tán a leghumánusbat és legeszélyesbet is, midőn a kereszténységnek és demokratiának *közös fő-eszméjét: közel hozni a gazdagot a szegényhez,* — az urat a munkáshoz — tüzte zászlójára!

Ezt realizálni hivatvák a mágnások és a magas klérus.

S miáltal vélik elérni, vagy megközelithetni ezt?

A *kölcsönös szolgálatok* — s az ebből önkényt folyó *hüség* visszaidézése által, — mit a historia sokáig jónak igazolt, — akarják leküzdeni az *önzést*, mely a jelen társadalom tulfajzott és *veszélyes* betegsége.

Mert hogy támadt ez? És hogyan mérgesült igy el? Ugy, hogy a túlhajtot szabaeelvüség leszoritá a versenyről a solidabb nyilt, öszintébb, — tehát gyengébb szereplőket, — a tolakodóbbak és furfangosabbak szabadkeze mellett, — aztán megszülte az *egyéni határtalan önzést*, s ezt kielégitendő: az állam vagy kormány kénytelen a hozzá menekülő kifosztott egyeseknek is, minél nagyobb tömegét megmenteni, — de egyuttal lekenyerezni.

Igy támad a mameluk szoldateska had. (Tisztelet a meggyőződésből ragaszkodóknak).

A koncz-osztó — ha felelős ministeriumnak hivják is — már absolut parancsoló.

Igy szüli a szabadelvüség az absolutizmust, (még a szabad Amerikában is).

Majd ha ezt megunja az individium, — pedig megunja; ismét sóvárog a szabadságért, küzd, és vérzik érte, mig ujra kiküzdheti.

Ez is *körforgás*, mint minden; fel és alá! . . Örök csak az örökös változás!

Ha *közben* egy-egy fok haladás történik az emberiség végczélja felé . . . az is csak valami!

De, ha a világszellem a maga utján néha mint a meglódult inga kissé nagyot ugrik, és tullő a czélon: nem okos dolog-e, kicsinyt visszalépni, az imént elhagyott álláspontra, — mint biztosb oázra, mit a *mult* sokáig jónak vagy legalább az uj kisérletnél jobbnak igazolt?

Hiszen próbálgatni lehet előre és hátra, sőt szükséges is. Egész földi életünk tapogatódzás!

És végre is, a szabadságnak nemcsak egy formulája van. A társadalmi kérdéseket próbálták megoldani már az ó-kor népei is. A rómaiak *„lex agrariá“*-jával — a Grachusok *„Veto“*-jával, a *progressiv* adókkal stb.

A magyar törvényhozás is, csak a legközelebbi 10 év alatt is, egyes kérdésekben előre, hol vissza lépett. Próbálván ujat; — majd ismét a multból kér tanácsot.

Jól is teszi! . . . Bün is könnyedén elhagyni egy népnek kipróbált, és neki jónak bizonyult, *ősi hagyományait*, egy eszményi uj formáért, ideálért.

Eltöröltük az uzsoratörvényt (mit a modern civilizatio ugy kivánt) és 7 év mulva szégyenszemre vissza kelle állitani. De e 7 év alatt kiszipolyozva lett a nemzettest zöme.

Elzülleni hagytuk a „Gentryt“ — (mert e faj nem birt önző prózai lenni) — melynek annyi sok érdemei voltak a multban, — a közelmultban is. Mily jó lenne még a közel jövő vészt sejtető viharaiban is! De elhagytuk anélkül, hogy már alkottunk volna helyébe *uj középosztályt*.

Eltöröltük, — modernségből — a céheket is — a szabad ipar syrénei csábintegetésére; de 10 év mulva vissza kelle térni annak eszméjéhez. De a 10 év alatt már tönkrement a kisiparos, a tőke és gyári géperőnek ólomsulya alatt.

Visszaállitottuk a régi eszmét — de ezt is persze csak *félig* tán álszégyenből — félvén a retrogad elnevezéstől, vagy tán a visszahatástól.

Én szivesen elhiszem, hogy kormányunk a jelen adott helyzet szerint tán eszélyesen is teszi ezeket igy, hogy a jelent ne bolygassa fel egészen, hogy itt is ott is proselitákat szerezzen, vagy megtartson magának. De e félrendszabályokkal *nincs megvédve az ember a tőke ellen*, s az egyén nincs biztositva az államhatalom elnyelése ellen. Az egyéniség elnyomása mellett pedig nincs meg a társadalmi főczél — *a társadalmi béke*, mert az egyén a vele született szabadságra vágyik és *fészkelődik*.

Mondják, hogy nemzetiségi szempontból kell nekünk, polyglott államnak az erős Centralisatio, ősmegyei antonomiánk romjain is.

De hát ha igy a nemzetiségek az erősb pressióra még erősben reagálnak s csak színleg — muszájból lapulnak? Hát ha a valódi, loyalis, őszinte demokratikus testületi szabadság hamarább kigyógyitaná őket kifelé gravitálásukból (ott ennyit se kaphatván)?

Lehet, hogy a jelenben igy tán eszélyesb — ideiglenesen. — De az is lehet, hogy ezen *„tempo“*-orvosság — mint a morphium, csak eloltja a bajt, mely a jövőben kiujul?

Lehet, hogy az *aktualis kormány* — aktualis hevében — és mindennapi kötelme, munkája közben rá se ér rágondolni a jövő eszményi, vagy logikai fejleményeire — midőn az *„esetről-esetre“* politikát inaugurálta a divat, és tán kényszerhelyzetünk is? . . .

Lehet, hogy kormányelnökünk, a *„tempo“* providentiális férfiunk, kit jóakaratból ad a végzet a nemzetnek, melyet szeret! . .

De oly statusférfi, aki távol az aktualis kormánytól — nyugodtabban nézheti a jelen hiányait s a jövő követelményeit, aki igy felérzi a kereszténység és demokratia sarkpontját, az *egyéni boldogság átalánositásának állami támogatása szükségét* s a távoli főczél, a társadalmi béke megvalósitására tör —: az a *jövő embere*.

Ezért mondják, hogy a jövő Apponyié! . . .

Viribus unitis.

Fejedelmünk jelszava.

Lajtántuli polgártársaink nem követik a fejedelmi jelszót. A bankvám és egyéb velünki kiegyezéseikre kimondák ezelőtt 10 évvel, hogy „egyedül Austria érdekeit“ tartják szemük előtt! (Az 1885-ki osztr. kormány már belátóbb volt).

Rettenetes jogtalan elv!

Itéljen felette az európai közvélemény és a történelem!

Mi, kik majd ezer éves kapcsokkal vagyunk egymásra utalva, — mi minden alkalomkor hangoztatjuk, hogy társország vagyunk, hogy az egész monarchia érdekei tekintendők. Ők *megforditva.*

Hát ez a dualismus? Ez a paritas?

Társát — józan ész szerint kiki gyarapitsa — vagy legalább gyarapodni hagyja, — hisz igy legalább önmagát is erősbiti.

Most szemben Európa nagy vajudásával — mondá Bismark, hogy Ausztriában — a magyarokrai tekintettel, nagy erő rejlik. Nálunk nélkül Austria is kámfor lenne — magyarbors nélkül!..

* * *

Trónörökösünk — tanulván (és átérezvén) Rónaytól a hazai történelmet — mondá: „Összetartanunk kell, mert Ausztriát elnyelné Németország — Magyarország nélkül; ezt pedig Ausztria nélkül a szlávság! .. Megmagyarázta hát felséges atyja jelszavát! (Azért mondá a kiállitásnál: „imádott hazánk!“)

III.

SZIPORKÁK ÉS BUVÁR-GYÖNGYÖK.

(Sziporkák. — Lélek és szellem. — Hatala. — Eötvös. — Deák Ferencz. — Pártfusió 1875-ben. — Férfi sorsa a nő. — A „Presse" 1876-ban. — Eötvös-gondolatok. — Árpád ébredése. — A nemzet igérete. — Leány-kalendárium. — Dévajság. — Nőuralom, emantipatió nélkül. — Az ellentétek harmoniája. — Harmonia a házaséletben. — Virág nélkül. — Mikor születnek a szatyrák? — A gőzerő. — Vadásztalálékonyság. — Ellenzéki nép. — Valahol mégis csattanik. — Pro et contra. — Tisza vize. — Tisza-szabályozás. — Ami ragadós és még se betegség. — Önző, de nemes tolerantia. — Tekintettel előre és hátra. — Márczius 15-ike. — Recidiva. — Sok a jóból. — Ők az urak. — A muszáj és non possumus. — Leányvásár. — Szemesek és vakok. — A férfi igy is, ugy is szerencse. — Cseregyerek. — A Bodrikutya, vagy: a jusztos nőt megharapja a kutya. — Magyar hirlap Amerikában. — Magyar nyelv Amerikában. — A „Lloyd". — Balatoni gőzhajózás 1877-ben és az „Adria" 1886-ban. — Hol van hát Austria? — Polit — de nem politikus. — Valeria igazán magyar kis herczegnő. — A „Pester Lloyd" magyarsága. — Városi nevelés. — Zindhölczli. — Szabadelvü urambátyám. — Szófogadó bor. — A szép honatyák. — Téli fecske. — Előitélet, vagy a házi-nyul. — Szigetvár második ostroma. — Az élet és az alföldi szür. — Kölcsön-könyvtár. — A pilulát lekvárba. — Miből él a falusi ügyvéd? — Hamis-e minden ügyvéd? — Petrezselyem-áruló. — Vendégszeretet. — Minden angyal olyan? — Aki szelet vet, vihart arat. — Az ifjuság. — Urhatnámság. — Az urak esznek — a kopók néznek. — Gyermekeszély. (Politika.) — Megelőzte, mint Megyeri a macskát. — Ez is sulyokhányás. — Travertatió. — Szülői tisztelet. — Gyermekfinomság. — Takarékos pazarló. — Élősdi takarékosság. — Furcsa kérdés. — Erős feltételek. — Mire is jó a gyónás? — Számitson az ember bizonyosra. — Doctor der Linke. — Egyszer csak meg kell halni. — Gyalogkocsizás. — Nem vers, de igaz. — Egyőnknek józannak kell maradni. — Akkor a kutya is megeszi. — Mi édesebb a méznél. — A haza én vagyok. — Fiatal is szép is a menyecske. — Non possumus. — Itt még nincs punktum. — Hangosan kell imádkozni. — Kutya-öröm. — Széna-szalma prédikáczió. — Rózsaolaj. — Czigány-hit. — Szél és szamár. — Gyermekész. — Mondjuk egymást nagyságos urnak. — Müforditások. — Egyszer láttam a királyt, akkor se az volt. — Pék és sujszter vetélkedése. — Mágnásaink szinielőadása. — A király utja. — Hazafeküdtek, mint a kajáriak. — Óramutató. — Porzó és kefe. — Magyar anya; vagy, halj meg fiam, de ne győzz. — Keleti nép vagyunk. — Meddig szeret a magyar nő? — Védegylet. — Ne engedj a 48-ból. — Paraszt józan ész, vagy az urak utja. — Félre az utból. — Tudja mi fejébe üti. — Székely felfogás. — Szegény Rómer Flóris, kár érte! — Egyszer próbálta, akkor se sült el. — Volt-e becsület? — Ugyan a somogyi gyerekkel történt. — Megverve se fél a magyar gyerek. — Rontó Pali. — Varró-vánkos. — A czigány és a fenevad. — Amit az ökör megszokik. — Az idei május. 1878. — Békecongressus Bécsben. — Béke Bécscsel. — Le a magyarokkal. — A nyelv: a nemzet. — Orvosi beismerés. — Naiv patiens. — Okos sváb. — Kardból eke. — A második diploma. — Zenespórolás a felvonások között. — Magyar keresztnevek. — Pagát ultimó. — Inas-furfang. — Kár a becsületes embert lóvá tenni. — Ebéd kontóra! — Itt ám az ebéd. — Titkos irás. — Egy név, mely visszáról olvasva is az. — Ha szegény vagy, ne utazz! — Háboru a békében is. — Szegénységi bizonyitvány. — Jobb előbb, mint utóbb: ha muszáj! — Török átok! — Politika a nempolitikában. — Sorsunk Törökországéhoz van füződve. — Szinészek ujéve. — Ilyen a háboru. — Szép az a békekötés. — A lóláb. — A szele már ideért. — Loyalitás-e vagy lomhaság? — Csevegés H. urral. — Recept a capacitálásra. — Előrelátás, hátranézés és körültekintés. — Uj humoros lap. — Öntelt festő. — Germán invasió Magyarországon (1884). — A „Lloyd" megtér muszájból. — Még Lustkandl is megtér. — Nekünk is van vasemberünk. — Itthon sincs otthon. — A divat. — Időelötti. — Számfejtés. — Erkölcsjavitó-egylet. — Hirlapjaink iránya. — Enyhe büntetés. — Gyermekeké a haza. — A gyermek az anyáé. — Egyenlőség a halálban. — Fogadott keresztfiamhoz.)

SZIPORKÁK.

Örökösen — még álmunkban is működő szellemünkben — sokszor hivatlanul, — a helyzet benyomása, vagy eszmetársitás folytán, uton utfélen lobbannak fel egyes jó gondolataink — ötleteink — mint a természetben egy oda tévedt harmat, vagy kivillanó napsugár melegére egy-egy tavaszi virág. — De azok, mint ezek, hervatagok. Kelnek — szálnak, mint költöző madarak, mint nyil, mint futó habok. — Ezeknek állandositására ajánlá néhai kedves irónk Szemere Bertalan a „Lélek naplóját". Vezesse aki teheti! — A virágot, hogy fentartsák: lepréselik és télen is botanizál belőle az ifju: a tünő gondolatok napló gyüjteményén is elkérődzhetik a szellem.

* * *

Lélek és szellem! Sokan nem különböztetik.

A görög nyelv igen: psyche és pneuma. A héber is az ó-bibliában Istent szellemnek ir, a magyarban hibásan van forditva léleknek, mert a lélek szerintem azonos a testtel — vele hal el. — Lelke van az állatnak, sőt szorosan véve a járó óraműnek is. Lélek tehát: az önmagát mozgató erő. Szellem pedig az *önmagát tudó* lélek — vagy is öntudat. E szellem a halhatatlan részünk. —

Ebből következik, hogy szellemünk, holtunk után is folytatja magát, sőt folytonos öntudattal fog birni.

Álmunkban a lélek pihen, a szellem működik. A csecsemőben a lélek azonnal nyilvánul (mozgás — sirás — mosolyban sat)

a szellem csak akkor: mikor a gyermek az önmagát tudó és magát mástól megkülönböztető *„én"* szót először kiejti. — Az őrültnek lelke megvan (mosolyg, fut, sir, nevet, dühöng anélkül, hogy ezeket tudná) szelleme elszállt vagy megbénult, éppen mert állapotját s magát nem tudja. —

A *szórakozottság* gyenge 1-ső foka az őrültségnek. —

* * *

Hatala azt irá: a vallásos hit e három sarkpontra redukálható: Isten — lélekhalhatlanság — és szeretet. —

Anatemálták érte. Beh sokunkat *„kiakolbolitani"* lehetne, kik hasonló nézetben vagyunk.

* * *

Nagy *Eötvösünk* (nem hiába neve is azt jelenti, hogy aranyat és ezüstöt dolgozott) mondá: „az élet hasonló a szekérhez, szenvedély hajtja: bölcsesség tartóztatja.

Szerelem és barátság bent ölelkezve ülnek. Indulata kocsis, pattogva sietteti futását — mig végre a szekér egy kátyuba szakad. — Szerelem és barátság leszállnak: a kocsis elszökik, a kocsi ott vesz. Végre jön egy tisztes ősz — összeszedi a szekér használható maradványát, hogy más szekérhez felhasználhassa, ez okos öreg a . . . *tapasztalás.*"

* * *

Deák Ferencz nagy hazánkfia, a mely napon a párt fuzióról értesült: elutasitá a pirula-bevételt, örömmel mondván: *„ma nem veszek be!"* — Adja Isten, hogy hazánk sebeire is gyógyflastrom legyen a fusió.

Hisszük is. —

Párt-fusió 1875-ben.

Mégis igaza volt Jókainknak, midőn pártolandónak mondá a coalitionális kormányt, azért is — mert ehelyett már csak absolutismus következnék. Némelyek ugy vélik, hogy előbb még Sennyei következnék. Hátha ez csak bevezetése lenne amannak?

„Férfi sorsa a nő"

De ön sorsának nem ura a nő, —
S ez a dologban a feltünő, —
Nők szerint plane ez a bökkenő, —
Azért a fentjelzett regény iránt, igy a minő, —
A publikumban — (mely pedig kitünő) —
A közérdeklődés egyre nő.

A Presse 1876-ban.

A „*Presse*" duzzog ami pártfuziónkra, — mondván: hogy most már forradalomra gravitálunk (?) hogy bár a nép söpredéke ugyan még nem mutatkozik az utczán, de az országgyülés termeiben (?!) ... Persze „*bánja béka a deret!*" — Restelli, hogy megtaláltuk a bajból kivezető fonalat. Szegény Presse: ne fájjon ami fejünk neked, — töled rágalmaztatni csak dicsőség nekünk.

Eötvös-gondolatok.

— Isten létezése — gondviselése — predestinatió — lélekhalhatatlanság: egymásból folynak, mint kibontott tekercs.

— Mindentudóság — mindenhatóság nélkül: a poklok legnagyobb kinja volna nekünk.

— Más a bonczoló — más a czáfoló — és más a bebizonyitó tehetség.

— Amit az iskolában tanulunk, legnagyobb részét *elfelejtjük*, de a *hatás* melyet a jó tanrendszer szül: megmarad.

— Élelmünkre nemcsak tiszta tápanyag (chemiai extrakt) kell, de bizonyos *massza-volumen* is kell — elménknek is (több mint a quintesszentz) melyből a tápanyagot — önmüködő fáradsággal kivonhassa.

— A növény-ásvány és állatország roppant sokfélesége csak néhány elemből áll, mely milliárd formában él és tenyész körülöttünk.

— Az embert sokszor — mint az órát, csak a ráaggatott terhek tartják mozgásban.

— Két dolgot sohase értünk meg egészen: a nagy mindenséget és önmagunkat.

— Inkább türjük barátunk hibáit, mint oly előnyeit, melyek magunkban hiányoznak, (mert ezeket irigyeljük; mig amazokon gyakran örülünk, hogy: lám ők is csak emberek.)

— A civilisatió — mint a világosság — mindig csak a föld egyik felén terjed. Egykor keleten, most nyugaton. Mintha a velejáró fáradság után pihenésre lenne szükség, mely alatt az erők megujulnak.

— Politikában nem a távoli nagy eszmék előrelátásához kellő lángész s nem is annyira logika szükséges; hanem a létező viszonyok rögtöni felhasználása — tehát tapintat és ügyesség.

— Megelégedésünk főleg kettőtől függ: 1-ör. Ha életünk főczéljául nem az élveket, de a *kötelességet* tekintjük. 2-or. Ha mindent egy felsőbb hatalom rendelésének tartunk.

Árpád ébredése.

Szép volt a nemzeti szinház függönyének régi *rajzképlete* is, — midőn az ujra életre ébredt Árpád apánk szétnéz a 3-mas bércz virányain, kutatva sasszemeivel népét, faját-véreit, — lába alatt az idő kerekével, vasfogaival — homok órájával, távolabb a hömpölygő Dunával, — s partjain uj élettel, uj szokásokkal, nyüzsgő Budapesttel.

E szép képet felcserélték fényes, de üresebb ujjal (mint a Vasárnapi Ujságnak régi — magyar zamatu előképét: egyik felén a régi jó táblabiróval — másik felén a gólyafészkes tanyai nádasházzál). Ezt is kár volt kicserélni.

No de egyebütt lám halad a magyarosodás!

Alig 30 éve 1850 táján — az osztrák csendőrök korszakában tanácsos volt itt-ott eltagadni magát, hogy magyar! S ime 1880-ban az osztrák uralkodó ház egyik jeles tagja — a kedvelt József főherczegünk népszámlálási ivére azt irá, hogy *„anyanyelve magyar!“* Fenséges neje is.

A portugáli király apja (meghalt 1885) magyar anyanyelvünek vallá magát. — Lessepsz a nagy franczia (internationalis férfiu) a most született kis lányát az első magyar királyné nevére (igérése szerint e czélból) Gizellára kereszteltetté.

Letekinthet hát Árpád apánk égi honából reánk, vagy feltekinthet sirjából, — mert lám, lesz magyar még, ha mi elfogyunk is!

A nemzet igérete.

(1848.)

Épen egy negyedszázad . . . 25 éve igérte meg a magyar országgyülés, hogy minden honvéd, aki S. . . . felül szorongatott édes közhaza védelmében bénul, sántul, elaggik: a nemzet bénája lesz — a nemzet törvényes istápolására számolhat.

Igazi vérpiros könyvbe lett e §. beczikkelyezve! Nem ez igéretért, de ez igéret mellett kelt fel e nemzet hü fiainak legiója, elhagyva iskolát, tűzhelyét, életpályát, szülőt, gyermeket, epedő kedvest és minden jót.

Nekiment az égiháborunak, a földiharczok öldöklő tusájának, a fanatizált testvérek harczedzettebb szuronyainak — pokolnak! Szemére huzta *„vörös sipkáját“* és rohant — mert előtte lobogott a haza zászlója, egy jelszóval: *„előre“* !

És megbámulta a világ, amit műveltek. — Elnevezte őket *„névtelen félistenek“-nek.* Miként Tóth Kálmán irja:

„Csudálatos ifju sereg,
Mely nem tudni, hogyan támadt?
Napok szülték, s mégis mintha
Szülte volna három század!
Most rohannak . . pusztitó tűz
A fele már ki van dőlve, —
Most elnyeli a füstfelleg
Meghaltak tán? — nem; ott mennek!
Ott hallatszik, hogy „előre!“

Ezeket váratta a magyar törvényhozás a nemzet igérete beváltására ¼ századig. Ezek várták a hősileg kiérdemelt jutalmat huszonöt évig. Tehát nem oly ifjan, dicsőség mámorában (mikor az idő röpül) hanem csonkán, törve, zuzva, lélekben- testben, éhség, vénség között — sok helyütt megvetve, koldustarisznyával.

Pedig a koronás király legelső alkotmányos aranyait is nekik adta.

De voltak oly láthatlan nagyhatalmak, kik és mik miatt a törvényhozás nem szavazhatott nekik segélyt. Az első miniszterelnök inkább saját cassája fenekérő előirt nekik 10,000 frtot, az ő nemes példáját követték sok egyének. De országgyülésünk is jött oly helyzetbe, hogy évenként 25000 frtot szavazott meg számunkra, egyhangulag! Mely most ötannyi, mint jobb években.

És most is a fejedelem volt az első, aki 5000 frttal előlment.

A költők sokszor előre szoktak dallani! . . . . Talán hát ez alkalomra irta már harmincz év előtt Vörösmarthynk? hogy: „A legelső magyarember a király.“ Jegyezd meg ezt te többi magyar jól, szived tábláján — és azt is, hogy a jelen kormány, mely azt kieszközlé: mily hazafias lefelé, mily bizalomterjesztő birt lenni felfelé.

Ti kevesek — kik még éltek 48-as honvédeink rongyos — de dicső legióiból: békitsétek meg a hálátlan 25 év alatt ápolatlanul kidőlt bajtársak tulvilági szellemeit: hogy vegyék vissza panaszvádjukat e nemzetről, mely késett, mert késni kénytetett, háladijával — törvényes elismerésével.

Ki tudja, nincs-e közel megint oly idő, amikor a ti szellemeiteket kell hivnunk buzditó segélyül és közbenjáróul a harczok istenéhez?!

Leány-kalendárium.

1885-re és sok mult és jövő ezer évre! — Tehát tiszta profit: csak egyszer kell megvenni. Ára 1 frt helyett csak . . . egy késő bánat — s ez is csak annak, a ki be nem vásárolt.)

Nem én csináltam. — Nem igen értek az asztronomiához, ugy az uj métermértékhez sem sokat. Én még csak „uj rőf, uj itcze, uj „font"-nak nevezem őket — adformam: uj krajczár. — Nem magamért, mert én csak konyitok kicsit a göröghöz, de a jó népért, mely igen okosan teszi, hogy igy nevezi őket. Ráér megtanulni „kilo-hekto-meter" sat. (mikor még 6 forinton alul száll majd buzája-bora) — A franczia nép is több évig vesződött ez uj nevekkel, pedig ennek amugy is fura nyelve van: 5 betüt is egybe mond.

De pardon e kitérésért! Vissza a „Leánykalendárium"-hoz.

Mondom, hogy nem egészen én csináltam. Nem is biszek neki egészen . . . Azért, ne egészen engem tessék szidni érte! — Egy nagyon régi könyvből olvastam nagyjából. Nem én olvastam nagyon régen (mert magam sem vagyok nagyon régi; de ez a leánynaptár az. „Es ist eine alte Geschichte, doch bleibt sie immer neu." — — Azért e kalendarium-idényben, mikor még Mokány Berczynek és Mihaszna Andrásnak is külön naptára van (és meg is éri a 10 piczulát!) ez is megérdemli tán (mi nem volna érdemes, ha leányokról szól!?) megérdemli az uj kiadást.

De mit ér az a sok „mint van kendtek?" Lássuk már a a med . . . vagyis a Leánykalendáriumot! — No hát ebben:

— *Az időszámlálás* nem a világ teremtésétől, sem Krisztus urunk születésétől; nem is Mohamed futásától, még kevésbbé Jeruzsálem pusztulásától kezdődik: a leány szerelme kezdetétől számitja az életidőt.

— *Az év* mindig „*szökő év*".

— *Uralkodó planetája:* Amor és Vénus, közben a hold, sőt a scorpió is.

— *Az év négy része* a leánykalendáriumban nagyon egyenlőtlen — *a tavasz* felettébb sokáig tart, egész a menyekzőig (Némelyek — irigylendő sors (?) örök tavaszban élnek). *A nyár* rendkivül rövid, m. e. 2 hétig menyekző után. *Az ősz* megint hosszu, de kellemes és gyümölcsöző. *A tél* —: No ez egyáltalán kitörülve van az évszak sorából, mert ha *dér* jön: ott a puder — haszonszenvi ellenszer. *Ránczok* ellen a téglázó vas. Fakulás ellen a börzsöny.

— *Nap- és holdfogyatkozás* igen sok van, de csak a sziv szigetén láthatók szabad szemmel.

— *Bujdosó csillagok:* a szerelem és hüség.

— *Az aequator kiegyenlitő:* mikor a nő erre szekerez, a férj amarra kocsiz.

— Jelesb *ünnepek*: Farsang, Boldogasszony, Aprószentek, Hamvazó szerda (ha a házi barát kimarad —) Mátyás ugrása (ha őt megugratják). Nagy péntek (ha vén bonne jő a házba.)

— Jelesb *névnapok*: Bornemissza (és nem pipáló) szent Károly- és Pálfordulása.

— *Aranyszám:* Százezer forintos vőlegény.

— *Születésnap:* nincs, vagy ha volt is, elkeveredett; sőt ha van is, megáll; nem nő, nem korosodik a lány (mint a görög hitregebeli szerelem istene, *Eros*; mindaddig piczi maradt s nem nőhetett, mig édes testvére *Anteros*, a viszonszerelem, nem nőtt). El is hiszem — igaz is.

— *Kedvelt nevek:* Aranka és Jolán — főleg ha mindenikhez egy-egy y is tehető . . . No meg a „Szép Ilon" és a — Leokadia (bizonyos korszakokban).

— *Leghosszabb nap*: az esküvő előtti nap.

— *Az ezüst menyegzőt* is nehezen várja némely nő — „megtartsuk apjuk" mondja hitestársának. Ez azonban feleli néha: „bánom az egyszerit is!" (A goromba!)

— *Legrövidebb éj:* a báléj.

— *Nap-éj egyenlőség:* a mézes hetekben.

— *Kanikuláris forróság:* midőn a férj oly tetten éretik, mely az eskü szavaival nem egyez meg.

— *Urszine változása:* midőn a férjtül a marchan des modes-bolti kontót kérik.

— *Fagyos nap:* Anna-nap. (Ez is kiolvad éjjel.)

— *Időjárás* — mint más naptárakban, itt is felettébb változó. Szerelmes leányoknál szivárványos, szeles, derüre-boru, néha kelletinél forróbb, mire sokszor záporeső, néha aszály következik. Menyecskéknél csupán májusi fény, ezután északi fény. Asszonyoknál gyakran ködös, néha menydörgős! (No de igy volt ez már a régi Sokrates korában is, a kinek csontos tenyerü nejére, Xantippére mondták, hogy „nemcsak dörög, de üt is.“ Pedig e nő oly kicsi volt, hogy férjétől egyik barátja kérdezvén — „miként tudtál elvenni ily piczi nőt?“ felelé: „mert sok rosz közül a kisebb rosszat véltem találni benne.“)

Dévajság.

Ez se uj dolog. De hát mi uj is volna még a nap alatt? A bölcsesség kövét“ ugy a „nürinbergi tudomány-tölcsért“ rég feltalálták, fel is használták, el is törték. Vasutaink, gőzhajóink (gőz nélkül), telegrammunk (villám nélkül), postagalambjaink (szárnytalan galambokkal) stb. voltak már a régi Assyriaknak, görögöknek sat. Tanuskodnak erről a földásások alatti vassinek és egyebek. Csakhogy eltemette őket a homok és láva — és azokat is, akik elmondhatnák.

Gyujtó üvegjük a phöniciaknak, halál elleni (elixir) mumiabalzsamjuk az egyptomiaknak is már volt stb.

Mózes már ismerte az aranycsináló alchimiát, azért törte össze az aranyborjut.

A gyémántgyártást is jobban értették a régiek. A kincsásást is.

Az „örökmozdonyt“ is feltalálták (az időt).

Herculanum romjai alatt tükör, porcellán, tántus, tán még chignon is volt.

Semmi se egészen uj már: csak ujrai kiadás facsimile-je!

Ujat irni se igen lehet már — mint Edvi Illés mondta.

Az alább irtak se egészen ujak; de azért „hadd szóljék már az a csendes!“

1. Mi az eljegyzés? Előfizetés egy czifratáblás könyvre, melyben később látjuk a sok „nyomtatási hibát.“

2. Mi a nő? Egy könyv, melyben a boldogság után (!) felkiáltójel; a pénz után (?) kérdőjel van. Szerelem után (—) pauza. Ikerszülés után (:) kettőspont, sokszor még nem is pont, hanem uj meg uj (,) komma.

Könyv, melynek évszáma nincs, mely a férjen kivül mindenkinek hozzáférhetlen — legalább tilos!

Könyv, melynek legjobb kiadása lenne, ha zsebkönyv volna, melyet az ember mindig magával hordozhatna.

Könyv, melynek neve szerelem, ajánló levele a hozomány, tartalma a papucs-kormány. Eset van rá, hogy némely embernek három-négy példány kell az életben. Ez aztán elmondhatja magáról, hogy mihelyt elolvasta: meg is ette (rettenetes gyomor!) Azért nem ereszti be szent-Péter a menyekbe a kétszer nősült embert, sem a papot, aki egyszer sem próbálja.

3. Mi a házasság? Kötelék, mely nem egyszer a férj nyakára tekerődzik. Kötél, melyet a nő ostornyélre köt. Egy szekér, melynél nem tudjuk: a járom nehezebb-e vagy a rud? Szekér, melyet a férj jobbra, a nő balra huz (nem egyszer). Végre: egy sip, melybe a férj ugy fujja, ahogy a nő billegeti.

4. Hát a házasélet? Orgona! A gyermekek az öreg és apró sipok, az asszony veri, a férj pedig az orgonaszijjat huzza. Vagy ludketrecz: aki kint van begágog, aki bent van kigágog! . . .

* * *

Nem; az ördög tán mégse oly fekete, mint ahogy pingálják! Azért jó volna egyet megfogni elevenen, hogy láthatnók: fehér, fekete vagy szürke? Igen ám, de az ördög jól vigyáz magára ugy, hogy a hová maga bátran be nem mehet, oda — mondják — szép asz . . . nyt — akarom mondanom agglegényt küld . . . No — már ha a „Verzehrungssteuer“ divik, vagyis fizetünk arról, amit emésztünk: akkor illik, hogy az agglegényekre is mielőbb „facéradó“ vettessék, vagyis, hogy arról, amit ők nem emésztenek és őket nem emészti (t. i. a házaséletbeli kiadás), legméltóbban adózzanak! . . . Ugy ám a nyüstgyit! . . .

Le az agglegényekkel.

Éljenek a hölgyek!

Nőuralom — emancipátió nélkül.

Nősülni vágyott a fiatal falusi ember, de a szomszéd példáját látva, félt, hogy majd ő is oly nőre talál, aki neki parancsoland, vagy legalább akar *parancsolni.*

Közlé apjával, — aki ily okokból még kevésbé kivánta fia nősülését, — de ellenezni se lehetvén, mondá: „jól van fiam,“ ha te hiszed, hogy több a szelid nő és szende háziasszony, menj el kissé világot látni a szomszédfalvakba, fogd be a szürke és pejcsikót és tégy kocsidba 100 tojást, — ahol aztán látandod, hogy a nő parancsol: ott hagyj mindig egy-egy tojást, ahol pedig azt látod (miként dukál), hogy a férfi parancsol és házi béke van; hagyd ott emlékbe a szürke vagy a pej csikót.

A fiu félt, hogy majd egy lovon — vagy pláne gyalog kellend visszatérnie — sőt a tojásokat is visszaczipelnie.

Ily félelemmel beutazta már a szomszédfalvakat, de csak a tojás fogyott.

Végre már hazamenőben, beszáll egy jó ismerőséhez, ott a barátságos estelizés közben sinczerizálva, elmondja a házi urnak utazása czélját és módját, mire a házi ur nevetve mondá: „No öcsém, — tőlem már jóformán gyalog fogsz hazamenni, mert házamnál csakugyan én parancsolok és házibéke is van, — maradj itt pár napig: meglátantod.

Pár napi tapasztalás után a fiu félig örömmel, hogy hát még sem csalódott a nők szendesége iránti vélelmében, — félig pedig *sajnálva* a csikót, — resignatióval mondja: „No urambátyám, láttam, amit láttam, válasszon a csikaim közül.“

Nem sok választás kell itt öcsém — enyim a *szürke!*

Másnap előjár a fiu kocsisa az *egy piros* csikóval.

A háziasszony — az ablakból — a büszke pejt — de csak magát látván — kérdé férjét: hogy mért csak egy lovon távozik a vendég?

A férj elmondja az egészet.

De ki lesz dühösebb már, mint a „szende nő“!

Ez még is gyalázatos zsarnokság, engem meg se hivni a lóválasztáshoz. — Nekem a pej kell, — ha a pej kimegy a házból, én is kimegyek, elmegyek.“ —

A vendég éppen búcsuszóra készült, hogy kezet csókolni megy az ezt megérdemlő kedves jó házinőhöz, de ez szobájába zárkozva, be sem ereszté, — helyette férje jő, borus homlokkal, mondván: „Uramöcsém, igaz, hogy én a szürkét választám, de hát igy meg amúgy — hát a nőm csak a pejt kivánná, — azért bár kevesebbet ér, de a békeért mégis csak ezt fogjuk itt!..

„Ferkó, — mond a fiu kocsisának — fogd be a *szürkét* is. — Urambátyám ne felejtse, hogy csak oda jár a csikó, ahol a férfi parancsol.“

S haza vágtatott mind a két csikóval — tojás nélkül!

Máig is alig mert megnősülni.

Az ellentétek harmoniája.

„Ha férfit akarsz megnyerni; légy nő.

Az ellentétek keresik egymást, — Régi axioma ez ügy a physikában és chemiában, mint a lélektanban, de sőt a morál és hitvilágában is. Például:

— Ahol a hegy: ott a völgy is — elmaradhatlanul.

— A nőszirom mellett ott van a himszál, egy virágkehelyben.

— A plusz-delej keresi, vonzza a minus-delejt.

— Az éleny a fojtannyal együtt alkotják a levegőt.

— A szerelem nagyon hamar gyülöletbe csap át.

— A gyengeség keresi az erőt.

— A nyomor felkölti a jólét szánalmát.

— Ahol legnagyobb a baj: ott legközelebb az „Ur“ segitsége.

De legeklatánsabb ezen axioma az emberi nem életében.

A férfi nem is egészen ember, nő nélkül. — Ugy: megforditva is.

Egyik a másiknak kiegészitő része, — pedig nagyban ellentétek.

De éppen azért szükséglik egymást, mert egyik a másiknak hitfeltéte.

A világ alkotója oly bölcsen eendezé ezt, hogy ezen egymást-keresést szellemi és érzéki szükséggé — sőt élvezetté tette,

Amely fiatal férfiban vagy nőben hiányzik ez: az nem normalis alkotás — az hiányos szervezet: mint a főhur nélküli lant, mint egy kerekét vesztett óra.

Tehát a rendes állapot! az ellentétes férfinak és nőnek egymás utáni vágya, — egymás keresése.

Tehát természet parancsa ez: És aki ez ellen vét: azt előbb utóbb megboszulja saját természete.

És a legnagyobb ellentétből áll elő a legnagyobb harmonia: ha az egymást kereső ellentétek egymást megtalálták.

Pedig *harmonia* tartja össze az egész világrendszert — és mindent, ami él.

Mert az a küzdelem a halál; mig a harmonia: a béke, az élet.

Mikor az ellentétek egymást keresik: sajátkép a harmoniát keresik.

E harmoniának utját egyengetni: emberi főkötelességünkbe hat.

* * *

A gyengeség inkább szükségli az erőt — tehát az keresse inkább emezt. Azért mondá Jókaink „ha férfit akarsz megnyerni, légy nő.“ Azaz: igyekezzél ne uralkodni, ne parancsolni, de simulni.

Nincs csunyább valami, mint az *asszonyos férfi*, de még csunyább a *férfias nő!*... Mert ez ellenmondása saját nemének, ellenmondása a természetnek, átka környezetének! . . .

Harmonia a házaséletben.

Vannak nők, kik óhajtják, sőt igénylik is: hogy férjök auktoritás legyen előttük is, mások előtt is: de nincs *alkalmazkodó* természetük, — s a férjek is többnyire szeretik, habogy eszes és jellemszilárd nejük van, de az *alkalmazkodást* megkövetik.

Ily látszólag ellentétes kivánalmakhoz aztán — hogy mégis *harmonikus* viszony és békés együttélés létesüljön — igazán sok ész és sok idő és sok más is kell. — S még mindig kérdés: hogy az ily *észcsinálta harmonia* nem történik-e a házastársi *érzelem* rovására? Mert ez érzelem nem lehet csinált, — ennek mindkettőjük természetéből kifolyónak kell lenni, mint a delejnek, ahol a *minus* delej keresi a *plust*.

Virág nélkül.

„Csillag nélkül oly setét az éjszaka“ mondja a népdal. Hát virág nélkül, mily sivár lenne a mező-, liget- a kert s a lányok ablaka.

Pedig Cs . . . . egy uj epidemiát fedezett fel a virágápolás terén, — mondván, hogy a histerikus nők keze után nem tenyésznek, söt elfonyadnak a virágok. És a histeria lám már divatkórrá szélesedik, még falusi leányainknál is. (Okául olvastam a többek közt, a *szoros vállfüzőt* és — a *magas czipősarkokat* is. El is hiszem. Vajha hinnék az illetők is.)

Ki lesz hát a jó kertész azután? Mivé lesz hát a föld, virág-nélkül, ép lányok nélkül?

Mikor születnek a szatyrák?

Az irodalom-történetből tudjuk: hogy a keserü — gunyoros — csipős epigrammos, szatyrikus munkák többnyire akkor irattak, mikor vagy *korlátlan uralom* némitá el az igaz panasz hangjait — a mikor az takart versekbe — képletes példabeszédekbe rejtözni volt kénytelen, vagy mikor valami *erkölcsi betegségben* sinlett a társadalom — s egy-két lángelme — mint a jó orvos — erkölcsi leczkéit — a *„nevetségesség“* köpenye alatt (mint lekvárba takart pilulát) igyekezett beadni a társadalomnak.

Nálunk — hála Isten — legalább nagyban — egyik eset sincs jelen. S mégis, ha csak vidéki lapjainkat észleljük is, azt tapasztaljuk, hogy keserü gunyorosan irnak — fiatal kezdő irók is, — kiknek még koruknál fogva is rózsaszinben kellene látni a feketét is. Olvasottságuk lexikonjából a gunyoros adatokat böngészik elö, ha nem is határozottan valaki s valami ellen, de általánosságban a kor — a létező jelen állapot ellen.

Micsoda jele ez az időknek?

Gunyoros panaszaikat nem forditják és nem is fordithatják alkotmányunk s kormányunk ellen, hisz látják, hogy ez *„adott körülmények“* közt megteszi a lehetőt. Sőt inkább szép *„testimoniális“*, midőn a baj-sajtolta keserüség nyilaiból is több lövetik más felé, — több önönmagunkra, fajunk könyelmüsége bonvivantságára, indolentiája, vagy inertiájára, mondván: *„segits magadon, isten is ugy segit.“* S mintha mondanák: „könnyebb megtartani az ősi vagyont és hazát — mint megszerezni volt.“ Igaz is ez *egyrészt*; de másrészt tagadhatlan, hogy megnehezült az idők járása felettünk, sokféleképen.

A jóakaratu satyra orvosság — s kelletekor szükségesség.

A gőzerő.

A gözerö megbukik! *Egger* jezsuita feltalálta a *delejes villany-mozdonyt*, melylyel a vasutakat, gépeket, gyárakat gyorsabban mozgathatni igéri. Irják a lapok, hogy nem tréfa. A physika sem lát benne lehetetlent. Söt olvashattuk, hogy Angliában évtizedek előtt volt már egy darab oly próba-vasut, hogy a kocsikon is — ugy az utparton is — telegrammdrót formán elnyuló oly vasrudak alkalmaztattak, hogy egyiknek plus (+), másiknak minus (—) delejessége levén, amint az ellenkező delejrúd vonta a másikat: megmozdult, de az összeérés által egyenlö delejüvé levén, miután ilyenek egymást eltasziták, tehát ezzel is mozdult — s igy e *vonz- és lökerő* pótlá a gözerőt — nagyobb sebességgel.

De ami fönyereség: szén és fa nélkül! Talán meghallotta a jó *Egger* ur, hogy mi magyarok sok erdőt pusztitani, de fát ültetni nem szeretünk — azért találta fel a fapótló, famentő villam-mozdonyt.

Vagy tán cseh természete szerint — mint *„civilisator“* — a földgömböt szeretné befutni — mire a gőzerő lassu volt neki?

Annyi áll: hogy az emberi fürkésző észnek még kizsákmányolhatlan nagy tere van a *delej- és villanyerők* tudományában, hogy a göznél *subtilisabb* elemek a jövőben sok nagy, uj subtilisabb találmányokra vezetik az emberi nemet, mely folyton előre tör, a magasra föl, aztán alá — s ugy látszik — ebben van örökkévalósága!

Vadásztalálékonyság?

A magyar embernek — aki köztudomás szerint egyenes ágon származott le Nimródtól, vagyis született vadász — akit e nemes passiojában régi törvényeink is akként támogattak, hogy Alvinczitöl öröklött puskájával joga volt bebarangolni a messze szomszéd határokat, gázolhatta a jámbor szántó-vetőnek vetéseit — söt a sebzett vadat a kitáblázott „tilos“-okba is üldözhette; aki, ha hitelezője vagy felesége megháboritotta: ezt is ugy orvosolta, hogy puskáját vállára vetve, világnak ment, sőt nemesi községekben voltak egyének, kiket puska és pipa nélkül látni se lehetett. Zalában plane volt egy compossessor, aki a Bach-időkben azért vándorolt ki Amerikába, mivel hogy a zsandár fegyerpassust kért töle a mezön. Az ily fajtáju magyar embernek hát nagyon zokon esik az uj vadász-törvény, mely két frt adót vesz a puskától, tizenkét frtot a vadászati jegyért, ezenfelül árendát rendel a helyiségről (terrenum).

Ez utóbbit csak segiti a kölcsönös elnézés, hanem a tizennégy frt igy szüret előtt és rossz gabnaár és vly §. mellett, hogy a pandur vagy finánez uton-utfélen előkérheti a jegyet — ez már egy kissé érzékeny sérelem, épen az Achilles-sarkán.

De hát a magyarember is találékony — ahol kénytelen vele. Igy történt, hogy X. faluban is három összeszokott vadász-compossessor süldőre éhezvén — együtt szépen vadászni indultak.

Végzetük azonban épen a foglárokkal összhozván öket — az egyik, kinek épen az engedélye már tarisznyájában volt: a közeledö pandurok előtt futásnak eredt, azok pedig ösztönszerüleg

utána — de az csak akkor hagyta magát megfogni: mikor engedély nélküli pajtásai már *jól kitértek* oldalra. Akkor megáll és tettetett félénkséggel kérdé, hogy miért üldözik őt? — Hát hol a vadászengedély? kérdé a fáradt foglár.

No ha csak ez a baj — hát ehol *itt a tarisznyában*! . . . És csakugyan volt jó friss passusa — még alig száradt meg az alispán tintája. No ha már mefutamodottnak is ilyen igaza van gondolák a pandurok — a helyben maradtak bizonynyal arany-rámában hordják magukkal és azokhoz visszamenni eszük ágába se jutván: vadászaink igy, az egy engedélylyel, mindhárman büszkén tovább vadásztak.

Ellenzéki nép.

Ellenzéki nép vagyunk — tagadhatlanul. — (Talán megutáltuk az „*ugy legyen*“-t, néhai Dobzse Lászlónkban?) Van, aki, ámbár hazafias lelke megnyugszik az uj pártalakulás kristallisatióján (sok jó volt baloldali), mégis ellene beszél, csak azért is: hogy *élő negatiója legyen annak, ami van.* — Van, aki nagyrészt kényszerüségből ugyan, de *sietteté* e fusiót, mig meg nem lett, („Pesti Napló“), — de megtörténvén: most tartózkodik, mintha átallaná, hogy muszájból, — a viszonyok nyomásából és korábban hirdetett elveivel nem egészen egyöntetüen történt.

Amaz „*akadékoskodás*“, emez „*álszemérem*“.

Fegyverezze le mindezeket — az önzetlen, hazafias, meleg érzelem!

Valahol mégis csattanik.

Jónak véled-e pajtás e párt-fusiót? — ? „Ha te igen: ugy én nem, s ha te nem, ugy én igen!“ Ugy társalog két, eddig egy párton volt jó barát. Ezzel tán csak azt akarták jelezni, hogy nagyon lehet felette pro et contra argumentálni. — Édes Istenem, valahol mégis csattanik az ostor. Axiomát kell keresni, például; a fusio *semmi meglevő jót le nem rontott. Semmi reménybeli jót végképen fel nem adott. Csak a körmünkre égett meglevő rosz e'hárítására esküdött.* Tehát világos, vivat!

Pro et contra.

Nagy Sándor, a hóditó, bevevén egy görög várost; czifra, dicsérő beszédet tartott neki egy hizelgő szónok. — *„Szállj le!“* szól a duplán nagy fejedelem — „nem ily hiu szavak, de tettek hirdetik az én nagyságomat, bizonyitsd be az ellenkezőt, ha szónok vagy.“

A szónok megharagszik, ujra feláll, és erős logikával kimutatja, hogy Nagy Sándor valójában piczi Sándor, hogy csak apró eszköz a világszellem kezében, mely az elkorcsult görögöket ö vele sepri el, s ö ezt is csak ugy birja tenni, hogy egyik görög várost a másik ellen felhasználván: Nagy Sándor csak ily két ellenerö-torlódás csucsára feltolatott valami, mint midőn két szemközt jövő lavina közepe felmagasodik.

A király philosoph levén: megdicséri a szónokot.

Nem magyar származásu volt-e ezen pro et contra-szónok? — avagy nem tőle szarmazánk-e mi?

Tisza vize.

A Tisza per eminentiam belföldi folyó; mert itt ered és itt hal el. Mintha nagy Vörösmartbynk parancsát követné *„itt élned, halnod kell.“* Neve után is hát már vonzalommal lehet a magyar a „Tiszához“.

Tisza-szabályozás.

A Tisza szabályoztatik. De azért nem vétetik ki eredeti medréből (marad ott még elég termékenyitő kiöntés és csatorna a parti földek; akár a vadászsport számára is). Csak lefolyása kurtittatik, gyorsittatik a regulatio által, nehogy az a sok jó viz mind a kiöntésekben vesztegelve vesszen, vagy plane kárt tegyen. — Igy tett másik Tiszánk is, mert igy kivánta

A haza java: e nagy regulator!

Ami ragadós és mégse betegség.

A volt baloldali kör helyiségeibe a Sennyeyek költöztek. — Vas a fejük! — Hátha ez előbbiek önzetlen forró honszerelme (mit emezeknél sem vonunk kétségbe) de az ezáltal sürgetve parancsolt *fusionalis* vágy a vakolatba vette magát, és onnét (mint typhus) rájuk ragad? Vajha! . . . Ez a legrosszabb, mit nekik kivánunk, — értenék meg: mikép „*mi nem várhatunk*“, mint egykor Schmerlingék, mert mire az abrak jő: kidűlne ám a ló!

Önző, de nemes tolerantia.

Jó egészséget kivánunk mi az ellenpártiaknak is. Lovagiasságból is, de önzésből is: hiszen belőlük akarunk majd *szaporodni!* Tehát addig is, éljenek!

Tekintettel előre és hátra.

Őseink századokig gravamenekkel éltek (duzzogtak) ugynevezett közjogi kérdésekben. — Nem használt, söt mint elfojtott szesz, 1848-ban erőszakosan pattant ki. (Tán akkor is jó lett volna egy eszélyes transactio — megalkuvás az adott körülményekkel.)

Fényes volt a meteor — világra szólt, de üszkei égetőn potyogtak a haza testére!.... Kimerültség állt be... Ekkor csak egy mód volt: a *passiv ellenállás.* Ez jó volt akkor a felocsudásra, s az ellenfél dagálya megbénitására is. Ellenfeleink, a Schmerlingek mondák „*ők várhatnak*“. Igaz, hogy birtokban voltak. És még se lett igazságuk, nem várhattak, mert nyakukra jött *Solfe-*

rino — *Villafranca* — és *Königgrätz!* . . . De mi sem várhatunk! . . . Actióra léptünk először a *vallási patens* ellen és igy tovább. Ráálltunk a kapott alapra, bár ha csak kis, de *archimedesi pont* volt is az — mégis 1867-ig eljutottunk oly magaslatra, hogy azóta folyvást annak lejtőjén csuszkálunk alá a végelszegényedés örvénye felé.

De épen azért egy második (szélbali) passivitást folytatnunk nem szabad, mert a *tétlenség* elszegényedést, ez pedig dicstelen halált hoz; mert a szegény csak a létért küzd — nagyobbra törni se kedve, se tehetsége. Félretenni kell hát a közjogi passiv ellenkedést, — s egyesülni a *belső gyarapodásra.* Ez a „conditio sine qua". Ez szülhet majd alkalmas időben *többet is!* Ily elveken alapult a jelen kormány: kár hát a szélbalnak a honvédkérdéssel is öt két tüz közzé szoritani akarni.

A dualizmus Ausztriával — még kinőheti magát *„personalunióvá"?!*

Márczius 15-ike.

Idei erős hosszu telünk után végre márczius 15-én kivicscsant a napsugár, tavaszi meleget lehelt a verőfény! . . . Talán az 1848-iki *nagy nap* emlékét ünnepli a természet?

Jól tevé . . . mi magyarok is országszerte megünnepeltük azt . . . mi is helyesen. És hogy miért helyesen? Ezt oly naiv classicitással csak Jókainak birja leirni, miként a *„Hon"* márczius 16-iki vezérczikkében leirta. Irja, hogy az 1848-iki hires 12 pont kivánalmai hazánkban nagyrészt teljesültek. Igaz, hogy drágán fizettük meg a multban s drágán fizetjük azt folyvást, de *megéri* az: ha drága — se drága. Irja, ha bár *sokunk* meg van — még se hirdetheti ama taval divatos tant, hogy *„mindenünk megvan"*. És hogy miért nem hirdetheti: okát mástól senki ne kérdje, de nézzen körül és hasson előre! . . .

Recidiva.

A verőfényes márcz. 15-ike után harmadnapra recidivázott az időjárás ismét, komor télibe. Reméljük, hogy ez nem lesz már tartós. — És hisszük, hogy az aznapi hazafias örömünknek még ennyi recidivája sem leszen!

Sok a jóból.

Irja a fönt jelzett vezérczikk, hogy: „Istennek hála; van hazánkban béke, *szabadság* és *egyetértés*! — És ez utóbbiból több, mint valaha, — Magyarországon volt. — Ebből plane több van, mint kéne.

Ugy érti tán: hogy sok pártárnyalatban sokfelé forgácsolódva, értünk egyet?

Vagyis 3—4 egyformán vélekedők egyetértése már párttá tömörül? Tehát jobb volna a *„nagy egyetértés“*, mint a — *„sok egyetértés!“* Avagy tán laptársának az „Egyetértés“-nek lételét sokalja?..

„Ők“, az „Urak“.

Okuli: „Jetzt kommen Sie.“

Aztán kik azok a „Sie“ — mintha azt mindenki tudni tartoznék, hogy *„Schnepf.“*

A magyar paraszt beszélt igy forradalom után — még a falujába kiment cs. kir. sasos Beamternek is ugy beszélte, *„tegnap voltak itt az urak!“* Ki lehet itt az ur ő körülötte? gondolá mérgesen a Beamter, miglen rájött, hogy hát a *„csendőr urak“*. Erdélyben most is ők az urak.

A „muszáj“ és „non possumus“.

Most már a német muszájtól se fél ugy a magyar ember — mióta segitségére jött Rómából a *non possumus*. Ez még nagyobb nagyhatalmasság. Megszabaditott amattól. — Ne mondjuk hát, mintha Rómából sohase jönne szabadság és szabaditás.

A muszájra még lehet mondani *„nem lehet“* de visszamondani nem; mert a mi nem lehet, hát csak nem lehet. Lehetetlenre a törvény se kötelez. A *„non possumus“* hát nagyobb ur, mint a *„muszáj“*.

Leányvásár.

Az országház karzatán — vis-á-vis első látásra történt (?) mult heti hires leánykérés óta igen sok szerencseváró hajadon készül oda. Lassan a testtel! Csak egyszer volt ám Budán . . . hohó, igy még hasonlatnak is gorombán jönne ki a szó — tehát — „nincs ám mindig Csicsón bucsu!“

És annyi is igaz, hogy e tisztelt kérőnek, ha szive vaj is, de *„vas a feje“* hogy még keresztlevelét se kérte elő vis-á-visának — mondják aztán, hogy *„a szerelem vak“* sőt lám megforditva: néha épen csak is *„szeme után“* megy.

Szemesek és vakok.

No már ha az országház karzatüllői szemesek is, csak a honatyák legyenek — minden melléktekintet iránt „vakok“! Igy hozván ezt magával az osztó igazság és a Mythologia is, mely az *igazság istennőjét* is bekötött szemmel, vaknak festi.

A férfi igy is, ugy is, szerencse.

Szólás, mondás; régi ösmagyar szójárás, hogy midőn, p. u. az anya lánya *kérőivel* kérkedik, ugy mondja el, hogy „ennyi meg ennyi *„szerencse érte lányomat“!* Kiki tudja, hogy ezen szerencse szó alatt *férfi*-embert ért (mit is érthetne egyebet?) Tehát a férfi szerencse! S mi több, épen a nők irányában és a nők elnevezése szerint szerencse! s mi több, épen a nők irányában és a nők elnevezése szerint szerencse! (ezek pedig mint szakértők legjobban tudhatják) no a kik nem hinnék, vagy sokalnák e czimet — sugjuk meg nekik, hogy van ám *„balszerencse“* is.

Cseregyerek,

vagy

mégis puhább az édes anyai ölelés.

Zs. községben élt 2 jó komaasszony. Boldogságukból csak az hiányzott, hogy a jó ég egyiknek csupa leánygyermeket adott és igy sokat. Amannak férje azért morgott, hogy mért nem lesz már fia. (Ki veri meg majd a muszkát?) Emezé meg, hogy majd ki tálal neki meleg levest öregségükre?

A nők a bajon segitendők, összebeszéltek, hogy ha a jövendő kis polgárok is — kiket épen már szivök alatt hordának — oly fatalis következetességgel ütnek testvéreikre: hát ők a csecsemőket *összecserélendik* . . . s ugy tőnek, miként megbeszélték, aztán mindenik nevelte importált váltott gyerekét szépen.

Évek mulva a kis cserelányt iskolábaballagtában a sárosutcza sarkán lubicskolva találván a valódi anya, szánalomból ölébe veszi és viszi az iskola ajtajáig. Ott a kis lány szépen megköszönte, de kérte, hogy máskor is hozná ölében a néni — mert *„ő oly puha ölben még nem volt.“*

„Nem is lehettél kis lányom“, mondá a már ugyis habozó anya, „hanem hazafelé még puhább lesz“ — s ezzel ujra ölébe kapván az eddig számkivetett szive vérét, hazáig csókolva futott vele — hogy a cserefiut mielőbb visszavihesse.

Moroghattak aztán komauramék olyanért, miknek oka tán épen ő bennünk rejlett. Nekik komámasszonyék parancsoltak, ezeknek meg a természet szava!

A Bodrikutya,

vagy

a „juszt"-os nőt megharapja a kutya.

Uj házas volt a Nagyságos ur, — de hosszabb utra kellvén távoznia; illően, sőt melegen elbucsuzott a szép, de kissé makranczos, s tán kissé kaczérka menyecskétől. Az első állomásról azonban (meggondolván, hogy mégis jobb őrizkedni, mint panaszkodni) régi jó inasát visszaküldé, mondván: „János, vigyázzon mig távol leszek a házra és bennelevőkre! A nagyságos asszonynak is izenetemet, hogy megjöttömig semmi férfi vendéget be ne fogadjon."

János azonban hazáig elgondolta, hogy ha ő e gyanus izenetet szószerint elmondja a nagyságos asszonynak, hát jól meg is szidhatják érte urával együtt, de tán azt is tapasztalta már, hogy a gyerekek és nők épen a *tiltott dolgok* után vágynak.

Tehát csak azon szóval állitott haza, hogy a nagyságos ur üdvözli a nagyságos aszszonyt, és azt izeni, hogy a Bodri kutyára felülni ne merjen ám!

„Micsoda bolond izenet ez János?" mond a nő, „hiszen ki sem állhatom azt a nagy Bodri kutyátokat," „hanem hát jó: „*most csak azért is ráülök.*"

Másnap elkezdi Bodrit magához szeliditgetni, mi puha és teli kacsói simogatásának könnyen sikerülvén, pár napi Rareyzés után hátára ült. Ámde az ezt nemszokta-eb felejtkezvén mindenekről, visszakaffantott és ébenfehér ebfogai a tán még ébenebb lábikrákba ütödvén, piros vérszalaggal boritá el urnője lábacskáit, ugy, hogy az belefeküdt férje hazaérkeztéig is.

Persze: üdvözlet helyett szidalmak várták a férjet, hogy ily eredménye lett a bolond izenetének. Csakhogy a férj nem értvén az esetet — sietett interpellálni Jánost, mondván: Hát izentem én a Bodri kutyát, te vén csacsi?

„Azt épenséggel nem" véli János — hanem hát lássa nagyságos uram — ugy gondoltam én azt szegény eszemmel, hogy ha én a férfi vendégtilalmat mondom meg a nagyságos asszonynak, akkor *ő azt is* csak igy *„azért is megteszi*! Azok aztán — isten tudja, — hátha még nagyobb bajt miveltek volna, mint a Bodri!"

„Véli János? Tudja mit János — maga mégis okos ember János. Penziót kap tőlem János; holta utánra is, János!

Magyar hirlap Amerikában.

„Magyar Nemzetőr" a czime. Szerkeszti Nyitrai Emil. Jeligéje: A magyar nem volt, de lesz! Úgy leszen.

A magyarnyelv állami elismerése Amerikában.

Budapest főváros hatósága felkérte a philadelphiai kiállitás igazgatóságát, hogy a magyarhoni kiállitók érdekében történendő levelezéseket angol nyelv helyett fogadná el inkább német nyelven. Erre az amerikai világkiállitási bizottság ugy látszik kissé satirikusan, de mindenesetre feljegyzésre méltóan azt felelé, hogy nincs semmi nehézség a német levelezés ellen, de miután feltételezi, hogy a Budapest fővárosi hatóság épen úgy birja a magyar nyelvet, mint a németet: azért ők onnét Amerikából a budapesti levelekre hajlandók magyar levelezésekkel válaszolni. *„Tedd el azt"* mondá az egykori tót! A nagy Óczeánon tulról figyelmeztetnek bennünket, hogy *államiságunk egyik fő, elengedhetlen jelvénye az állami és hazai nyelv!* Bizony-bizony melegebben kellene dédelgetni ezt — és a névmagyarositásoknak is sürübbeknek kellene lenni!

A Lloyd.

A dunai gőzhajótársulatnál — mint a „Hon" irta — egy 32 évig szolgált tisztviselőre utóbb sült ki, hogy 30,000 frt. sikkasztást tett. Már miért nem még kétezeret, hogy egyenlő szám lett volna hü szolgálata idejével? E gőzhajó-társulat már benyelte a magyar gőzhajó-társulatot is, tehát monopolisálja az egész osztrák magyar Dunát mellékfolyóival, mégis csak teng fináncziája — hihetőn az ily nagymérvü hűtlen kezelések miatt. Furcsa, hogy nincs elég controleria. Hát az a hires *„dupla könyvelés"* csak munkaszaporitásnak jó?!

Balatoni gőzhajó 1877-ben és az „Adria“ 1886-ban.

A balatoni-fülöp-boglári csavargőzhajózás is ég és föld között lebeg. Pedig az idén a hosszu jó őszön és jó bortermelésben csak a temérdek hordó szállitásból is sok bevétele van. Hanem egy activ pöre fekszik a kaposvári kir. törvényszéknél, miből szép összeg váromány van, de hatalmas kezek *„manus mortuus“*-a nehezült reá, fingált ürügy miatt késlelteti a vizsgáló biróság. Még kissé várunk, azután igazolandjuk, hogy azon hivatalos ok csak a nemtörvényes emberek előtt ok, vagyis nem ok, csak ürügy.

E kis gőzös fennállása, itt a népsürü, vasutnélküli közép balatoni partvidéknek ugy kellene, mint egy falat kenyér!...

Azóta megbukott, — épp oly okokból, mint az *„Adria“* tengeri hajózásunk haldoklik most 1886-ban. Elkezelik a *„Lederer“*-ek!.. Pedig ez a keresk. miniszterium felügyelete, sőt subvencziója mellett — és kedvező forgalommal, de hát „Lederer“-ekkel dolgozik. (Semper idem!..)

Hol van hát Austria!

Ősapáink bölcsesége szerint már akkor kellett nekünk, mint e sok idegen elem közé ékelt nemzetnek, az osztrák szövetség. Nagy Deákunk is ezt frisité fel. Csak az a baj, hogy a szövetség meglevén — alig van szövetséges! Parolázunk s alig látjuk kivel! — Áldozunk s alig látjuk hogy kinek? —

Ausztria roszakarói rég kimondták reá, hogy inkább csak *„geographiai fogalom.“*

E gunyvád azonban tán sohasem igazoltatott még annyira! mint a mult hónapok reichsrathi vitáival a keleti kérdés tárgyában, A kormányzat külügyi politikája t. i. nem épen volt szlavofil bár — de Ausztriának, mint ilyennek — még mint ilyen akar subsistálni, — nem is lehet kivánnia, hogy a Dunatorkolat fölött orosz uralkodjék, — mégis daczára mindennek, alig-alig volt a Reichsrathban az épen uralkodó kormánynézetnek 2—3 szószólója! — Mert e sok apró szlávelem az orosz, az *ideális német elem* pedig nagy Németországhoz szitván; alig marad Austriában *valódi osztrák*, mely Ausztriát *mint ilyent* epedezné (sóvárogná) s oly kevesen vannak, kik belátják, hogy Ausztria mint ilyen és *Bécs főváros* is, mint ilyen csak a jelen dualismus mellett subsistálhat; — ugy, hogy mi Lajtáninneniek méltán kédezzük, hogy *„hol van hát a mi szövetségünk*, kiért annyit áldozánk?“

Bizonyára fura helyzet! . . .

Hanem e sicdictu *„geographiai fogalom“*-nak még neve és nevének *nimbusa* is — valljuk meg, — szükséges nekünk. Csakhogy drága a szövetség. És valódi osztrák érdekből mi is szükségesek, sőt nélkülözhetlenek vagyunk neki. Csakhogy — mint látjuk — kevesen képviselik a valódi osztrák érdeket. Azonban mint *fejős tehén* is szükségesek vagyunk neki — tehát legalább *mint ilyet* igyekeznék jókarban tartani — hiszen neki tejelünk!..

Polit, de nem politikus.

Már ha nem is ismeri el *Dr. Polit* képviselő Magyarországnak *államélctét*; vagyis az országot nem a magyar nemzet, hanem a nemzetiségek országának véli: legalább lenne annyira politikus, hogy véleményét tartaná magában s ne beszélné ki, legalább nem tudnánk, hogy forradalmár vagy honáruló? — avagy beszélné hát az országház mentelmes falain *kivül* — hogy beválthatná Tiszának, amit neki igért.

Már egykor megmondta neki, hogyha a nemzetiségek oda kényszeritették a magyart, hát *találkozunk „Philippinél“*, de addig is hadd találkoznánk vele *királyi fiskus* vagy államügyésznél.

Szegény, drága hazánk: de sok hálátlanságot dédelgetsz kebleden!

Mily szép *önczáfolat* az államunk tolerantiáját tagadó vádja ellen épen ez: hogy ő igy mer beszélni! — Visszaél a magyar loyalitással.

Pedig nem szégyenelhetne e nemzet tagjául lenni! akár multja, akár jelene, vagy jövője tekintetében.

Mint ifju juris doctor *„fiatal óriás“*-nak — nemzete apostolának véli *kis magát,* — felejti, hogy csekély elvrokonainak hazaellenes egyesülete, az *„Omladina“* is összeomlott már, — nem a

kormány jogos elnyomhatása — de önjobbjaik belátásán! A *„Maticza“* magyarellenes panszláv intézet pedig erélyes belügyminiszterünk rendeletére bezáratott — miként érdemlé.

Nem eszélyes kicsinyleni az ellenfelet — de a nemes önérzet megvetése is fáj annak, kinek szemérme van. Azonban a magyar nemzet mégsem *„beteg ember“*, kivel sokáig paczkázni lehetne. Felejti hős Zrinyinek jelszavát: *„Nemo me impune lacessit“* és hogy: *„Ne bántsd a magyart!“*

Valeria igazán magyar királyi herczegnő.

A „kis Fenség“ eddig is már jól beszél magyarul — most pedig iskola-könyveket és taneszközöket is a magyar ministeriumtól kapván: tökéletes magyar kir. herczegnőnk leend! Nagyon természetes, hogy e magas példát mágnásaink is követendvén — mi lesz abból a sok franczia és schveitzi *gardedameból,* kik eddig főuraink házait elárasztották, s a magyar kis Comtesseinkkel felejtették, hogy ők magyar urhölgyek. (Hová lesz a béka, ha kiszárad a tó? Deák F.)

A fuziós kormány léte óta főleg kezd jó idő járni nyelvünk és nemzatiségünkre is. (Ideje is már!) Azóta külföld előtt is több renomménk van. Azóta pénzt is jobban kapunk — ami nagy dolog!

Egy nyugat-külföldi lap mondja: hogy ha Magyarország eddig a szabadságnak — most már a valódi alkotmányosságnak is zászlóvivője, keleten!

A Pester Lloyd magyarsága.

A „Pester Lloyd“ derék szerkesztője oly buzgó magyar ember volt a 60-as évek táján, alkotmányt, szabadságot, boldogságot jósolt egy akkori magyar lapban, oly éles logikával, oly látnoki melegséggel, hogy csak ugy hizott bele a magyar olvasó de az idegen is. — Azon irók közé tartozott, akik nemzetünkben tángálván az önérzetes reményt — megmenték a csüggeteg haláltól. Köszönet érte s a nemzet elismerő hálája! . . És most a nemzet fővárosában tekintélyes német lapjában kicsinylőleg, söt sértőleg ir vagy *irat*, vagy irni hagy a „szabadelvü párt és kormány“ ellen — tehát az ellen, amit a nemzeti közérzület most már tagadhatatlanul felkarolt, felölelt! — . . Gyors hanyatlását is jósolni meri! . . Igaz, hogy nem birja okát adni — sem bizonyitani — tehát nem is hiszik el neki. De hát miként teheti — vagy miért teszi ő, a nem rég oly meleg magyar ember? . . . . Tán ő is csak férfi korában lett magyar emberré és *ő se volt magyar gyerek?* Beh kár érte!

Városi nevelés.

Budapestről nevelőnőjével falura kocsizván a városi kisasszony, midőn az arany-kalászoktól hullámzó mezőt meglátta, bámulva kérdé a Madame-tól, hogy „mi legyen az?“ . . . „Hát gabona — édesem — ebből lesz a *„kenyér“*. — „Igen? Hát a Kaiser zemli?“

Odább meg egy tarlóföldet látván, eziránt is faggatá társalkodónőjét: hogy hát, mik azok a sok apró, sárga szálacskák, amik ugy hegyesen kiállnak a földből?“ Mire a Madame szép csendesen magyarázni kezdé a tarlót, hogy ez már a lekaszált gabonának szármaradványa — nagy sebtén belekiált a kisasszonyka:

„Igen — tudom már — ebből csinálják a *Zindhölczlit;*“

Zindhölczli.

1848. előtt, mikor a magyar ember a gyufát még maschinának nevezte — szipókált egy boldog emlékü táblabiró urambátyám öblös pipájából s unokaöcscsének, egy pesti jogász fiunak (aki illatos szivar füstjével secundált) tartott kegyes elmélkedési intelmeket a takarékosságról. — „Hát urambátyám, ha maga oly takarékos: miért gyujtja mindig és sürün pipáját 2—3 szál gyufával, mikor egygyel is meggyulna?“ — „Ez már — más — ez hadd fogyjon — hadd faragja a h . . . . német!“

Nyilván azt hitte a jó öreg: hogy azt, mind szálanként peniczilussal faragja a készitő.

Szabadelvü urambátya.

Hát ez mi? . . . kérdé urambátyám nevelt fiát, mikor ez egy jogi tavév végén a vacatióra hazajőve — kocsijáról az ágybelijét is jó nagy csomagban leemelé . . . „*Hát az ágybelim*“ „kedves urambátyám!“ No öcsém — ezzel megszomoritottál; — Sohase én, se boldogult édes apád nem hozták azt meg! . . . Év végével elszellőzteti azt minden eleven fiu — egy kis szinház, koncert és hasonló egyéb szellemi élvezetekre — a jó Handlék kezébe. — Belőled, látom már, alig lesz életrevaló ember.

Szófogadó bor.

Névnapi estély volt egy felső-balatonvidéki Tiszteletes úrnál. Az asztal közepén egymás mellett ült három jó borivó fiatal ember, s amint egy pint „*Csenfai*"-t kihörpentettek: a pintes üveget maguk elé keresztbe fektették az asztalra, — mondván: „Tisztelendő ur, halottunk van!" (Miként már e tájon nevezni szokták az üres üveget.) A jó tiszteletes házi ur szónélkül tele üveget tesz eléбök. De csakhamar ismét kiáltanak: „Tiszteletes ur, halottunk van!" A tiszteletes ismét jó lélekkel kicserélte üres üvegjüket telivel.

Kis vártatva azonban — mikor ismét lefektették halottjukat, a házi ur felkapta ugyan és a benyilóba indult vele, de az ajtóból mégis visszakiáltva mondja: „De fene gyakran van halottjuk!"

„Tudja miért van ez, kedves házi urunk?" — mondja egy túlnan ülő fülöpvidéki vendég, — „no lássa hát, mert a maga csenfai bora jó *szófogadó bor*, arra megy, amerre öntik!"

„Hát a maguké?" . . . Kérdé az indignált házi úr.

„A mienk nem szófogadó, mert bár aláfelé öntik, mégis fönek száll! — Fölfelé megy!"

A szép honatyák.

Törs Kálmán a „Hon" valamelyik számában a főrendek üléséről igen elmés referádát irván, mondja, hogy ritkán láthatni oly sok *szép öreg urat* egy csomóban, mint mennyi akkor ott látható volt. Eszünkbe jut erről egy angol utazónak nyilatkozata, a ki 1848 előtt egy pozsonyi országgyülésünket megnézvén, azt mondá; hogy szinte *megdöbbent*, mert a római világba képzeli magát visszavarázsolva lenni, mert honatyánk méltóságteljes szép alakjaiban a Róma fénykorabeli daliás *senatorokat* és világkormányzó *patricziusokat* látá maga előtt.

A szépség *testi erény* — mondják a psychologok. És nagy *recommandatio* — mert szép formában előre is szép lényeget bisz az ember. Jól esik: hogy a mit az angol utas 1848 előtt látott és mondott, az még most is látható és mondható honatyáink csoportjára. Vajha sokáig lehessen azt mondani! Vajha ne csenevészüljön korunk és fajunk! Vajha ne ritkulnának azok a *kegyesen komoly, nyájasan-parancsoló — humanitástól olvadó* — nyilt becsülettel ragyogó arczok és tekintetek — s ne kelljen ily látományt csupán a mult század szülötteinél keresni és *kölcsön kérni*. Pedig igy járunk, ha ifjaink, mint nem rég kezdték dandy-divatba hozni: kaukazi kerek szép arczukat bajusztalan angolságu szakál-

lal rontják (mely jól állhat az angolnak, de nálunk kecskét mutat) hajukat közép választékkal, homlokukat dandy-fürtökkel, kezüket sas körmökkel sat. formátlanitják.

Lenhossék pesti egyetemi boncztanár pedig a mult hónapokban azon fáradságot vette magának, hogy „*koponyaisme*" kiadása tekintetéből, előbb száz egyénnek — főleg hirhedt tudósainknak fej, homlok és arczszögelléseit megmérvén: a hazaiak közt a *magyar fejét* találta legfejlettebbnek és a szellemi képesség viszonylatára is legszabályosabbnak.

Téli fecske.

A miskolczi szabadelvü kör rendkivüli közgyülése nagyon aggodalmasan jajdult fel hazai rosz állapotunk felett. Hangoztatá, hogy az országos elszegényedésből következik a testi-lelki nyomor; ezzel vesz az elvhüség sőt gondolatszabadság is — nő a szolgalelküség (mert élni csak kell a *szellemiek árán is)* mondá, hogy kevesen vagyunk az országban, de sokan az országházban sat. és kezdett már a kormány iránt is türelmetlenkedni, de az épen jelen volt helyi derék képviselő tapintatosan megnyugtatá őket, hogy tulságos honszerelmünknek megbocsátható ez aggodalom — mert *ki mit szeret, félti azt,* — de időt — türelmet kért a zaj- és kárnélküli haladásra, átalakulásra, átalakulásra és gyógyulásra.

Bizony ezekre idő kell, de még áldozat is — kiki belátja. Hanem mégis jobb lesz, ha e gyülés marad, csak mint „*egyes fecske*" és nem jönnek utánna társai. Sok függ a kormánytól is, hogy ne jöjjenek!

Elöitélet,

vagy a házinyul.

Egy angol egy egész könyvet irt a *kecske hasznáról*, egy német a *házinyul*-tenyésztés hasznos voltáról, hogy mindenik minő kevéssel élelmezhető s mégis hányféleképp hasznositható. Hanem hát a mi gazdáink nem egykönnyen karolják fel ezt és főleg üres elöitéltből vagy kicsinylik, vagy plane ellenszenvvel vannak irántuk, épen mint a lóhus, ürge és kányahus iránt, pedig a tapasztalatok mondják, hogy az előbbiekből igen élvezhető pecsenye, emebből igen izletes leves készithető. De hát ilyen az *„ósdi“* természet. — Inkább koplal, mint ezekre fanyarodnék; — argumentuma, hogy apja, anyja se szokta. Hanem erről kellene népünket leszoktatni, mert sokat megszoktunk már, amit apáink nem szoktak — és sokat megér az ember, ha azt éri és a mai praktikus világ is s az ebbeni megélhetésünk megkivánja, hogy ósdi szokásaink helyett praktikumokra szokjunk.

Szigetvár 2-ik ostroma.

Egy nemrégiben Tapolcza tájáról Szigetvárra áttett (hogy többet ne mondjunk) tulszigoru és jobbtudalma ellen is leletező adótiszt áthelyeztetése alkalmából, ama vidékiek örömükben azon rosz élczet csinálták, hogy Szigetvár ostroma 2-ik bővitett kiadásban fog megjelenni.

Az élet és az alföldi szür.

Boldogult Kuthy Lajos irónk irja tréfásan egy helyen: hogy az élet és ennek lefolyása olyan, mint az *alföldi szür* sorsa — hányódik — vetődik mind a kettő.

A szür ugyanis eleinte — virágzó, sallangos uj éveiben pompázik. Bucsu és lakodalmi ünnepeken diszjelmez, télen kályha, nyárban hüselő, esténként szép lánytakaró. Utóbb kocsivánkos és ha a fakó izzad: lótakaró. Később a hétköznapi szántásnál nyugágy vagy kenyértakaró. — Aztán marhalegeltetéskor előkapja a fiu . . . esőben az anyós . . . Sári pedig felölti a kutra-mentében.

Végre igy kiszenved, megunja életét, elkallózik, ázott k . . . szagot kap és elemeire oszlik.

Ekkor aztán szijjait, csattjait, ólompitykéit gondosan leszedik, hogy ezeket mint maradék, — hasznos csecsebecséket más ruhákhoz vagy butorokhoz használják ékitésül.

Maga pedig a szür még egyszer a más világban a kukoricza földön, vagy szöllőben mint *vázu* szerepel — madárijesztőül, vagy fürge gyermekek lapdájából csillog ki, mint megviselt töltelék.

Az emberi élet is igy hányódik — vetődik.

Eleve virágzik (melyik fának ne volna virágja?) Azután használ és használtatik ezerféle uton — módon. Közben pompázik, de szenved is, — csügged, de rem él is. Mindeközben küzd fárad és gyötrődik, de folyvást tapasztal.

Utóvégre ez is elkallódik és elemeire oszlik.

De a maradandó és másra felhasználható pitykék nála — a *tapasztalás.*

E szellemi bánya ékszereit az ember leirja, elbeszéli utódainak, mert sokszor csak tapasztalásból lehet sok olyat megtanulni, mit könyvekből soha.

Mi jó lenne, ha egy 80 éves agg ennyi év keserü (vagy akár édes) tapasztalásaival lehetne *még egyszer ifju!* S kezdhetné életét ujra!? Az élet-tapasztalásból levont hasznos tanuságok aranypikkelyeivel. Vagy végrendelezhetné tapasztalásait is örököseinek?!

Furcsa is: hahogy a szülő gyüjtött pénzezereit hagyja — és hagyományozhatja: miért nem hagyhatja tudása és tapasztalása drága kincseit a gyermekeinek?!

Miért is kell a leszármazó gyermekeknek is éppen ott kezdeni, ahol apjuk kezdte? Miért nem kezdhetik ott — a szellemiekben is — ahol apjuk végezte?! . .

Látszik, hogy mily *elidegenithetlen kincs* a szellemi kincs.

De *ellesni* belőle lehet — egy részt.

Ez ellesés a *másokoni tapasztalás.*

Boldog, aki más kárán tanul, másokon okul!

Szedjük össze hát az előttünk lefolyó és kiváló életnek szellemi pitykéit — önszellemünk ékitéséhez!

Kölcsönkönyvtár.

„Nem lennél szives, barátom, ezt a jó könyvet nekem kikölcsönözni — átolvasás végett?

„Nem adhatom barátom. — Én sokat tartok könyveimre, — aztán az ily kölcsönkönyveket nem szokják visszaadni — lásd, ezt a kis csinos könyvtáramat én is ily kölcsönkértem-példányokból nagy nehezen birtam összedeputálni.“!

Pilulát lekvárba.

„Svaviter in modo“. A véleményt — birálatot — tanácsot, söt még az ajándékot is csak kiméletesen lehet (sikeresen) beadni — mert mikor a tulkeserü pilula (orvosság) ellen tiltakozik a száj —: ugy az önhitt vélemény- és büszke tanács ellen reagál még a gyengébbek esze is.

Csak a magunk-választotta biróság itéletében nyugszik meg az ember (ebben se mindig) — de a hivatlan biró itéletét — miként a hivatlan prókátor védelmét, visszautasitja.

Tanácsos azért véleményünkhöz és birálatunkhoz tenni ez egy szót: „*szerintem*“ vagy „*ha nem csalódom*“. Mert senki se csalhatatlan, a hány fej: annyi ész — a hány ház: annyi szokás — a hány kenyér, annyi iz.

A látszat is sokszor csal.

A physika azt mondja, hogy a piros szin valójában kék; csak opticai csalódás, hogy mi pirosnak látjuk.

Végtére is Areopagot — vagy földi istent — a ki itt lent kéretlenül és kérlelhetlenül akar itélni felettünk (elevenek és holtak felett) nem örömest tür az ember a nyakán.

„A modor az ember“ mondá Széchenyi. És

„Módjával sokat elérhet az ember“ mondja a magyar példaszó.

Miből él a falusi ügyvéd?

„Élhettek-e itt falun?“ kérdé a városi kollega.

„Már a §-ból soványul — barátom — felelé ez,“ mert a falusi kliensek közt (koma, sógor, szomszéd, bátya) — sok az ingyen tanácskérő. —

Van aki fizetni birna, de nem akar. Van aki fizetni akarna, de nem bir. Jó nagy rész pedig olyan, hogy fizetni se nem bir, se nem akar.

Hamis-e minden ügyvéd?

„Gondolja csak tekintetes fiskális uram — (hizelkedék János szomszéd) ez a csunya Samu kováts, többünk előtt azt merte mondani, hogy minden ügyvéd hamis — czigány! . . s hogy *ezt*, ha kivánjuk, irásba is meri kiadni.

„Hát aztán kivették e tőle irásban?“ kérdé a félig boszankodó ügyvéd.

„Nem vettük kérem, mert anélkül is elhittük neki ám“ Felelé naivul, de kétértelmüen János . . . Mert hát: szót értsünk!

(Nem a hamisságot hitték el ám, csak azt, hogy irásba kiadná.)

Petrezselyem-áruló.

„Jársz-e az idén bálokba?“ Kérdé Háni Fánit.

„Nem én Hánikám — nem szabad: — orvosom eltiltá a — sok ülést.

Vendégszeretet.

„Mikor szoktok ebédelni, Pistikám?“ Kérdé a vendég a szobában maradt fiucskát — miglen mamája a konyhába kiugrott.

„Rendszerint délben; de ha vendég van: megvárjuk mig elmegy.“ Felelé naivul Pistika.

(Nem Balatonmelléki — nem is magyar fiu volt.)

Minden angyal olyan?

„Anyácskám — minden angyal olyan-e, mint a nevelőnénink?“ Kérdé a Károlyka.

„Már ki mondta neked, hogy a nevelőnéni angyal?“

„Nem nekem, de *neki* mondá a papa, mikor az este kezetszoritva távozott — hogy „pá angyal, a viszontlátásig! . . .“

(Szegény apa: nem tudta, hogy a fia — szajkó.)

Aki szelet vet, vihart arat.

Igy ir a „Pesti Napló“ ápril 15—16-ik számában az ultramontán tulhajtásokra. Szép és korszerü figyelmeztetés, mert nekünk már kijutott szélből is, viharból is. Ne szórjuk el ezek *magvait*.

Az ifjuság.

Az ifjuság mindenütt, ugy nálunk is — korához illő lelkesedéssel szokott hevülni a szabad eszmék előrevivésében. — Igy normalis ez . . . mert nincs csunyább a rajongó öregnél és a tulbölcselkedő ifjunál. Mindenik ellenmondás (contrast.)

Ifjaink a mult 7 év alatt majdnem az ellenmondásba estek. Ha nem is a *retograd* — de a *„maradósdi“* — *„dobse“* szerepet vitték — divatból és számitásból. Annyira hatott ez *önző kor* még hazánk virágaira is! — Most kezdenek változni és ujra azzá lenni — minek lenniök kell. — Vigasztaló jele az időknek!

Hogy is élne a fa — ha nem lenne virága?!

Urhatnámság.

A magyar ember már keleti véralkatánál fogva is szeret *mulatni*, kevés gond és fáradsággal *sokat élvezni* akarni. És a természetet nehéz változtatni — főleg idősbeknél. És tán egy kis *nemesebb önérzet* is van ebben? Ez pedig helylyel-közzel szép és hasznos, még nemzeti létünk megmentéssére is, mert *önbizalmat* — ez pedig *erőt és sikert* szül. — Albrecht főherczeg Custozza alatt azt mondá magyar bakáinknak: — „Fiaim! Mi magyarok vagyunk! Azok ott fenn csak olaszok — itt egy szivar fejenkint — majd rágyujtsunk ott fent!“ És fél óra mulva a mieink uralták Custozza magaslatait!

Hanem fiatalságunk nagyrészének azon urhatnámsága nagyon káros, mind rájok, mind a hazára: hogy egyszerre 18—20-ik évükben már független, sőt parancsoló — kevés munkát, de *bő kényelmet* adó állásban szeretnék magukat látni — épen mint 50—60 éves papájuk, — sőt néha még jobban. Nincs szivósságuk a kissé hosszabb uthoz. Elfelejték a magyar közmondást „*bocskorban keresni — csizmában költeni.*“ — Felejtik a hires Péter orosz czárt, aki a svéd és frank tengerészetnél mint ácslegény dolgozott, hogy olyan czár lehessen, a minő lett! — Nem illik a hosszu köröm és hosszuszáru pipa sat. ifjainkhoz — hagyják ezt a hajlott kor kényelmeinek. Ifjaink legyenek kevesebb igénnyel, több munkával és több szivósággal — ugy biztosabban elérik azt férfikorukban, mit ifju korukban erőltetnek és negélyeznek.

Az urak esznek, a kopók néznek.

Igy mondja a felföldi ember. A Balatonvidéki vadász pedig ugy járt vizslájával, hogy fél nap hiába fáradván, midőn egy hűs fa alá leült egy kissé falatozni, vizslája is kért egy darabka sültet: „Nem pecsenyét eszem, mondá a vadász, csak kenyeret én is, — te fogj magadnak *ürgét.*“

Pihenés után ismét vadászatra nógatván vizsláját: ez szorgalmasan tovább keresett és talált is egy süldő *nyulat*, hanem szokása ellen most kezdé is azt szépen edegélni, — mire a vadász oda érvén — boszusan kezdé érte korbácsolni a vizslát — de ez visszaszól: „nem nyul ez gazdám, *csak ürge*“ — ha én a pecsenyézésnél előbb *orromat* megtagadtam, tagadd meg te most *szemeidet.*“

Gyermekeszély.

(Politika.)

„Ne nyelj le öcsém annyi cseresznyemagot — nem jó az“ — mond a fiu a vele együtt ozsonázó testvérjének.... „Igen ám — de a sok magról meglátná anyánk, hogy mennyi *sokat* megettünk.“

Megelözte, mint Megyeri a macskát.

Régi adoma, hogy a hires komikus zenész Megyerinek neje panaszkodván, hogy macskájuk a kertre nyiló ablakon jár ki — akárhányszor beüvegezteti: az ezt mindig kitöri — *„könnyü azon segiteni“* — mond az elpusztithatlan kedélyü Megyeri — és *kiüti* az ép ablak-fiókot. Nézd kedvesem: most már nem zuzza ki azt a macska!“

Egy jó urambátyám volt — aki — magunk közt mondva — ha kissé ivott: el-eldobálta a sulykot — s ily állitására kénytelen levén tanut keresni — leszól az asztal végén mással beszédben levő öcscséhez — mondván: — Ugy-e igaz, Sándor öcsém?“ — *„Igaz bizony!“* — de félhangon utána tevé: *„mit is mondott urambátyám?“* —

Ily előre igazolók és előre kétkedők, politikusaink közt is jócskán vannak, előre esküsznek, hogy jobb volna egy szélső-jobbi kormány — és előre gáncsolják az alig hathetes kormányt — nem várva be ennek müködését, mint Megyeri nem várta be a macskát.

Pedig kormányunk hathetes életének szép jeleit adta már —: Renomménk a külföldön már is nött.

Ez is sulyokhányás.

Az ifju vadász se akarván vadász-élményeivel hallgatagul maradni — nekihevülve mondja el, hogy ő meg egyes golyóval ugy lőtt a minap egy szarvast, hogy ennek épen hátsó lábakörmét és fülehegyét stráfolta a golyó! Nevetve és boszankodva hallgatták ezt vadászpajtásai és mormogák, hogy hát ez mégis lehetetlen.

„Nem lehetetlen“ felel az urfi hátamögötti inasa — mert hát kérem a szarvas az ő *hátsó lába körmivel épen akkor vakargálta a fülét*, mikor uram rá lőtt!“ — de egyuttal ura fülébe sugá, hogy vigyázzon, máskor alig birja ám igy kivágni.

Travestátió.

Erkölcsi szabály volt a régi jó világban, hogy „tiszteld az öreget — ha élsz, te is az lész.“ Most már ezt is travestálják: „Tépd meg az öreget: ha vársz, te is igy jársz!“ —

Szülői tisztelet.

Az régi monda már, hogy a fiu — mikor anyja ködmenjét porolta, az anyja is benne volt.

Hanem azon eset kevésbé ismeretes, hogy midőn a fiu apját földhöz vágta és a szobából kiránczigálta: az apa a Nemesis kezét látván müködni, igy kiáltott fel: „Ne huzz fiam a küszöbön tul — én is *csak odáig löktem* öregapádat!“

Gyermekfinomság.

A szomszédban volt a nagyanya kis unokáival látogatóban. Este hazamenetkor szedi-vedi unokáinak széthányt ruhadarabjait, s köztük véletlenül a házi gyermekeknek egy kendőjét is csomójába kötözgetvén — mikor ezt az okos kis házilány észreveszi: — azt, hogy néni ne lopjon, gorombaságnak vélve — oly classicus szerénységgel teszi figyelmetessé, hogy: „Ugy-e néni, ami *nem a maguké* lesz, azt hazulról visszaküldi.“

Ugyanaz.

Egy keményszivü fiu rárivalt száz év felé ballagó öreg apjára, mivel ennek remegő kezéből ismét kiesett és eltört a tányér — mondván — „Már én ezután ott a földön és fatányérból adok enni kigyelmednek.“ — A kis fiu pedig hallván ezt és rágondolván a kis malaczok etető válujára — ugy csillapitá apját: „Én meg majd olyan szép kis válluból etetlek apám, ha megöregszel.“ — Ez a naiv gyermekintelem használt az apának.

Takarékos pazarló.

„Fiuk — aztán be ne igyátok ám, ami gabnát itt keresték“ — mond egy jó öreg ur a szürün izzadva dolgozó cséplőinek, „mert hát hiába való az a sok borivás — anélkül ellehettek.“ —

„Ej uram — nincs ember, aki hébe-hóba hiábavalóra ne költekeznék — a tekintetes ur is pazarol néha.“

„Én soha“ — mond a jó öregur (aki épen félszemü s szemüveges volt.) — „Én egy kila gabnát adok neked, ha bármi felesleges kiadást birsz rám mondani.“

„Hát miért vett *kétszemü okulárét*, mikor csak *egy szemével* használhatja?“ veté oda az éleseszü munkás.

Élősdi-takarékosság.

„Nem adhatnál egy szivart pajtás?“ Szól a járdatipró uracs vele sétáló barátjához.

„Nem adhatok pajtás — épen az utolsót szivom.“

No akkor kénytelen vagyok a *magaméra rágyujtani.*

Fura kérdés.

„Édes anyám: rokon-e mihozzánk édes apám?“

Erős feltételek.

„Aki itt bent dohányozni akar, az menjen ki.“ — „Aki velem beszélni akar, az hallgasson.“

Mire is jó a gyónás!

Egy t . . . i polgár — meggondolván e földiélet hiábavalóságát — s amugyis beteges levén, beállit a lelkészéhez gyónni, s mikor ez már abszolválta volna eredendő és másfaju büneitől, felszóllal a szürös atyafi — mondván: „De szentatyám, én otthon jobban elkészültem a gyónásra — ehol van tizenhét frt ötven kr — kegyeskedjék elküldeni T . . . városi izr. szabóhoz, én őt ennyivel megkárositottam a mult évi vásáron; azóta folyvást égette az oldalamat, nem akarom tovább hordani sem ezen, — sem a másvilágon.

Vagy irjon az ottani városbirónak, hogyha a károsult azóta meghalt volna; kézbesitse — (ne neki, a másvilágon) hanem örököseinek.

A pénz tehát elküldetett a városbiróhoz — s a károsult életben levén: meg is kapta — és most azon gondolkodik: ne tegye-e lutriba e váratlanul Istenadta tőkét? Vagy hogy kamatait is követelje-e? Vagy ne térjen-e át az ilyetén (tolvajt biró nélkül is szépen kivallató) hitre?

E legutóbbi gondolatából azonban csakhamar kijózanitotta szomszédja — mondván: ne tedd pajtás — hátha rajtad is fogna a keresztviz és sok ilyen tizenhét forintot kéne visszajuttatnod korábbi tulajdonosaihoz. Maradt tehát — ami volt.

Számitson az ember valami bizonyosra?

Ludat lopott a szegény ember — gondolván, hogy majd becsukják — s *ingyen* koszt-kvártélyt kap télire . . . Azonban rávertek tizenkettőt és kilökték a megyeházból.

„No lám — mondá indignálódva — igy számithat a szegény ember valami bizonyosra" !? . . .

Doktor der Linke.

Egy jogi doktorátust végzett, kissé elbizakodott ifju beállit egy tekintélyes szolid nőhöz, s az első látogatáskor azonnal nőül kéri. A nő boszankodva, de mégis csak kitérőleg kérdi: „Ugy-e ön Doktor der Rechte?" „Nem" felelé amaz sebtén. Én Doktor der Linke vagyok, s igy leszek képes, önt leányi helyzetéből kiveendő, szivét megvigasztalni."

„Jó — hanem épen az a *bajom*, hogy a szivem már nincs a helyén, nincs balfelől, azért a Dr. der Linke meggyógyitani nem képes!"

Nem vers — de igaz.

Egy ifju nagyságos ur egyedül utazván kocsisával, — a hosszu ut unalmát elüzendő, mondá kocsisának, kit Salavári Miskának hittak — hogy „csináljunk verset":

„Én nem tudok, Teens ifju uram."

„Dehogy nem — könnyű az — például nézd:

„Ó te bolond Salavári Miska
Szeret engem a hugod Juliska!"

„Üm, teens ifju uram — dehát ez nem igy igaz."

„Hagyján — de mégis csak vers ez, — no mondj te is. Egyet köhint — bajszát megpödri és hátra szolnokolja:

„Ó én bolond Salavári Miska
Szeret engem a nagyságos asszony!"

„Üm, bolond, hiszen ez nem vers", birálja az ifju ur.

„Hagyján, de — igaz!" Véli a Miska kocsis.

Egyszer csak meg kell halni.

Vigasztalták a haldokló czigányt, hogy ne busuljon, hisz egyszer csak meg kell halni! — „Az a feneség, mond a more — mert ha kétszer kellene: ezt az elsőt kutyába se venném.“

Gyalog-kocsizás.

Terhes kocsin egy lóval utazott a felföldi ember — a nagy sárban fülig izzadván a szegény pára — a gyalog utasok odaszólnak a kocsishoz, hogy jól tenné ám, ha e nehéz uton leszállna. És leszállt. — Jött egy völgy, ott felült, de a terhes kocsi nagyon inába szaladván a lónak, ismét megrovák a gyalogló utasok, hogy bizony egyes ló után ily terhével völgynek se ül fel a jó kocsis. Ismét leszállt — csak a következő hegy döngőlegén, hol sár se volt — ült fel a kocsis. De az arramenők most legvastagabban kiszólták, hogy hegynek csak hitvány fuvaros, aki fenn ül.

„Hát mikor utazom én kocsin, ha se egyenesen, se völgynek nem ülhetek fel — hát mikor üljek kocsira? Kérdé a fáradt kocsis.

„Hát mig *etetsz a vendéglő udvarán*“, — vélé egy gyalog suhancz.

Egyőnknek józannak kell maradni.

Az ifju uraság sürün kikocsizván a szomszédfalvak névestélyeire és paszitáira kocsisával, honnét rendesen mindketten, a falusi vendéglátás módja szerint pityókosan térvén haza setétes hajnalban, mikor csak a jó rudas ló ösztöne menté meg őket az árokba düléstől; mitől az ifju ur mégis félvén, mondá: „Jancsi te — egyőnknek józanul kell maradni — sorjában — most én csiptem be, *máskor majd te.*

Jancsi várt — csak várt pár hétig — hónapig; egyszer csak megunva a várakozást — mondá:

— Hát én rám mikor kerül már a becsipés sora?!

Akkor a kutya is megeszi.

„Ugyan, édes urambátyám — már hogyan tudja szeretni ezt az éretlen szilvát?“

„Hát — szerelmetes szép öcsém — tudd meg, hogyha egészen megérik: akkor a kutya is megeszi.“

„Azaz hogy — kedves urambátyám — a kutya is *csak akkor* eszi meg!“

Mi édesebb a méznél?

(Párbeszéd az ifju ur és kocsisa közt).

„Ej urfi, azt én nem tudom, nem jártam iskolába én.
„De méznél mi édesebb? azt mondja meg, hahogy legény!..
„Azt nem tudom“ —
„No lássa hát: édesebb az anyánk teje.“
„Azt én nem kóstoltam soha“ — —
„Mégis de megnőtt a feje!..“

A haza én vagyok.

XIV. Lajos csak azt mondá: „a Status én vagyok“. A haldokló honvéd-czigány se mondott kevesebbet, mikor vigasztalták, hogy szép dolog halni a hazáért. Felelé: „Szép-szép, csakhogy a haza én vagyok — nekem!..“

Fiatal is, szép is a szomszéd menyecske.

„Te apjuk — a *szomszéd* panaszkodik, hogy mióta megnősült: nagyon törik a kertjén a rést“, mondja az öregecske nő férjének.

„Az az *ő* gondja“ — felel a férj stoikus nyugalommal.
„Igen ám, de azt mondják, hogy *te* járogatsz arra.“
„Az meg az én gondóm.“
„Jó-jó — hanem akkor *én* elválok ám tőled“.
„Az meg a te gondod“.

Non possumus.

„Ugyan Móre — huzzatok már egy jó *négyest* is“, mondja a falusi fortäntzer a barna czigányprimásnak.

„Non possumus — nagyságos ifiuram, nem látja, hogy mindössze is csak három a banda!“

Ott még nincs punktum.

„Te Iczik — azt mondják, hogy ellopták az éjjel a szomszéd bornyuját“ — mondja a vizsgáló biró a gyanuba vett Iczíknek.

„Mi khüzöm hozzá“ — szól Iczik nagy hetykén.

„Igen ám, de azt mondják, hogy a bőrét nálad találták meg.

„Hát ahoz is mi khüzöm — én nem loptam — punktum.“

„De — szedte-vedte — itt még nincs punktum, hanem én téged becsukatlak, ott lesz komma, aztán rád veretek tizenkettőt olvasatlanul, akkor ott lesz még csak pontosvessző — aztán megfizeted a borju árát —: ott lesz a punktum.

Hangosan kell imádkozni.

(Szót értsünk.)

Sára ifiasszony csinos s mi több vallásos — de magtalan menyecske lévén — Mária-Czellbe igyekezett: kérni a szent szüzet hogy házassága gyermekkel áldott lenne.

Elmente előtt mégis közlé bucsujárási tervét Bábi szomszédasszonyával, — aki is felelé neki:

„Vigyázzon — és hangosan könyörögjön ott lelkem szomszédasszony, mert tavaly én is ott voltam és imádkoztam, hogy Háni leányomtól a csaplárnétól kapnék egy kis unokagyereket — de a boldogságos szüz hibásan hallván, lassu csendes imámat, oly furcsa tévedés történt, hogy Háni helyett Fáni leányom a „*hajadon*“ kapott egy kis buksi gyereket.

Kutya-öröm.

János — tanyai gazda — oly erős farkasguzsba tevé hü házi ebét, hogy az ott fájdalmában és éhességében, szánalmasan vonitott.

Látván és hallván ezt a jó szomszéd — interpellálja Jánost, hogy miért teszi azt azzal a jó kutyával?

„Majd meglátja szomszéd — ha én most eleresztem Morgót lánczairól: minő örömöt szerzendek én neki: hogy majd a nyakamba is ugrik. Jobb kedve lesz, mint előbb.

Széna-szalma predikátió.

„Szénás jó napot kivánok tisztelendő uram!“ Köszönte Gergely a templomból kijövő papját, máskor pedig „szalmás jónapot kivánván — a pap kérdőre vonta őt e különbözet okáról, de Gergely csak azt felelte: „Tanálja ki, tisztelendő uram.“

Az urnapi predikatió után Gergely bácsi ismét hangos „szalmás jó nappal“ köszöntvén a lelki atyát, de több hivek is igy köszöntvén, már ekkor komolyan interpelláltattak e köszöntés minemüsége végett.

Akkor felelének a hivek, hogy minden jó predikatió után „szénás jó napot“ köszöntenek, de a mai oly rossz volt, hogy ez csak szalmát érdemel.

A pap pedig felelé: „Ugyan ki az ördög győzne ily nagy bolond ekléziát tiszta szénával teleltetni?“

A rózsaolaj.

Az a csöppfolyóssá vált lehellete a kazánliki rózsaberkeknek — ez a palaczkba szoritható költészet — ez a lyrai folyadék — ez az ezeregyéjszakai hangulat — melyet anyaggá sürített az emberi okosság sat.“ Mi volna más, mint a hatalmas illatu rózsaolaj, ha valódi.

És aki igy körülirta? Ki volna más, mint konstantinápolyi levelezőnk Tóth Kálmán ékes nyelvezetű költőnknek fia.

Bizony — szépen örökölt atyjáról — és anyjáról is.

Czigány-hit.

Sokáig magyarázta a pap a czigánynak a lélekhalhatatlanságot. „No hiszed-e már czigány?“

„Hiszem, hiszem tisztelendő uram, hanem majd meglássa, még se lesz igaz!“

Szél és szamár.

Egy fiatal uracs (széltoló) — kivel igen sokszor lehetett az uton találkozai — azon panaszkodott, hogy mikor ő uton van, akkor mindig szél fuj — még pedig ellenkező szél.

„Szja öcsém, mondja neki nagybátyja — ha atyámfia nem volnál, megmondanám okát, t. i. nemcsak a szamár érzi meg a szelet — de a *szél is a szamarat.*“

Gyermek-ész.

„Te kis fiam — máskor te szeretted ezt a jó dajkádat! Mondja az anya. — „Már nem szeretem, mert a *papa is* őt szereti!“ feleli naivul az öt-hat éves fiu.

Mondjuk egymást nagyságos urnak!

No az régi dolog: midőn két pesti suszterlegény majálisra a Margitszigetre vágyván — de a hajóbéren felül csak egy-egy hatosuk levén, abban állapodtak meg: hogy „menjünk csak vegyünk ott egy meszely sört szivarozzunk és *„mondjuk egymást tekéntetes urnak*!“

Műforditások.

Mióta a suszterinasok keveselvén e czimüket, ugy magyarositották és szellemesitették ezt, hogy ők *„lábtyü-müvész fogalmazó gyakornokok"* — azóta divatba jött, más prózai dolgok neveit is ideálisabban kiforditani, p. o.

Csizma: — szebben mondva: nyögelés-huzal.

Papucs: — kéj éldeleti — csosszantyú.

Legyező: — zephir-lebbentő — lebbencs.

Tányér: — körinditett mázos — kögület.

Tejgyertya: koppantó nélküli égvényes tej-öntvény.

Drabant: pokrócz durvutatu gyalog-alkalmatosság.

Kolbász: disznóbolitott-vagdalványu tolondék.

Bor: torkolati higany.

Szamár: a jó istennek keresztesbátu teremtménye, mely a tudatlanságnak töviskóróin sillabizál.

Kalap: eszmeraktári fedél.

Szó: a gondolat hagyatéka.

Kátyu: kövezet deficzitje.

Sár: vegyes házasság a föld, levegő és suvix között.

Nyul: — nagy hatáskörü — illékony — négylábas kurir.

Köd: midőn nem szivjuk, hanem tobákoljuk a levegőt.

Egyszer láttam a királyt — akkor se az volt.

Mint mindenütt, ugy a Balaton-mellékén is levén politikus csizmadia — mikor ő felsége ugy tetszik 1861 táján a balatoni gőzhajón körutat tett, s a gőzhajó az itteni kikötőnél kissé megállapodott, emberünk is odafurakodván, nagy érdeklődéssel kérdé egyik szinte ott nézelgő ismerősétől: hogy hát melyik legyen a hajón álló czifra urak közt a király? a kérdett mutat egyet a tekintélyesebb közül — „no nézd: a melyiknek olyan kardja olyan vörös csákója — csákóján fehér kócsagtolla van, sat. Emberünk nyugodt örömmel távozott. Később azonban a látomásával a városháznál is dicsekedvén, kisült, hogy az, a kit ő, a leirt ruhája után ő felségéül tisztelt, csak egyik kiséretbeli főtiszt volt. Erre aztán elbusulva mondá emberünk: „No én hát csak egyszer láttam a királyt — és *akkor se az volt!"* S többé sohase politizált.

Pék és suszter vetélkedése.

Suszter és pék vetélkedve ócsárolták egymás mesterségét — — mig végre a pék nagyot hörpentvén, szól: „már édes komám — én mégis különb ember vagyok náladnál, mert az én készitményem az asztal *tetejére*, a te csizmakészitményed pedig az *asztal alá* való.

Mágnásaink szinielőadása.

Főuraink és hölgyeink az epochalis 1861. táján rendeztek egy mükedvelői előadást a pesti nemzeti szinházban — az akkor inséges horvát testvéreink javára. Élő képcsoportozatban adták „*Zrinyi esküjét*“ vagyis Szigetvár végperczeit. A bevétel sok testvér-könyet letörült akkor, a fellépés pedig sok ferde előitéletet megszüntetett és sok örömsugárt csalt a főurait „*magyarnak*“ látni vágyó magyar ember szivébe.

Most april 16-án pedig a pesti országos leendő műcsarnok javára adtak ők ily élőképletes előadásokat — egyiket — épen az elsőt, az ó héber történetből, midőn bölcs Salamon király fogadta a hires szép „*Sába királyné*“ udvari tisztelgését.

Ez előadás szellemi, moralis, társadalmi és müvészeti nagy hatásán kivül a műcsarnok alaptőkéjét is több ezer forinttal gyarapitotta — mert hát potentes potenter agunt! Juttatnak a hazának abból, amit az oly bőven adott nekik!

Jó, mikor egy országnak hazafias főurai és hölgyei vannak, és ezek „otthon érzik magukat itthon.“

Mondják, hogy a próbaelőadásokon aranyért se lehetett tőlük magyar szót hallani, de *magyar érzést* igen! Ez is szép, ama nélkül is szép, sőt ha már mindkettőt együtt felmutatni nem birják, inkább előbb a magyar érzést, — mert ezt okvetlen követendi a magyar szó . . . . Ne nehezteljenek, ha mi ezt is követeljük, azaz siettetjük . . . . Nehezen várja azt az ember, a mit szeret, a mit méltán óhajt, sőt jogosan megvárhat.

Eddig se volt dicstelen dolog magyarnak lenni — azért irá nagy Petőfink:

„Magyar vagyok, büszkén tekintek át
A multnak tengerén!
Europa szinpadán mi is játszottunk,
S mienk nem a legkisebb szerep!

Felfogtuk a török — tatárjárást — mögöttünk kimivelte magát Európa — mi elmaradtunk, de 1825 óta lám iparkodunk néhol, de jobb akaróink közt is elismerik, hogy ha eddig a szabadságnak, most már a czivilisatiónak és parlamentarismusnak is előharczosai vagyunk kelet felé. A magyar név Europaszerte többről-több becsülést arat — minden szakban. — Legujabban csak „*Szerenley*“ magyar ezredes találmányai is: a vasragasz, vizhatlan, léghatlan czement, tüzhatlan papir, deszka az érczet és fát pótló — ezek drágaságát, nehézségét törékenységét nélkülöző papirféle anyag felfedezései — ha csak fele valósul is — miként az angol lapok jelzik: oly világra-szóló epochát fognak alkotni, hogy jelenben és jövőben, és ily gyakorlati téren se szégyen magyarnak lenni.

A király utja.

Ő felségétől nem szabad — de kiséretétől tán kissé irigyelhetjük azt a szép körutat szép Olaszországban *„wo die Citronen blühen"*, a hol már nyájas meleg is van — itthon meg majd megfagyunk még ápril végén is.

Szeszélyes időjárás — de mégis jobb, mintha semilyen idő se volna.

Bundás emberek is ülnek kocsira — oly előzékenyen kinálják egymásnak a jobbfelöl ülést, azt hinnéd fenékig udvariasságból, végre kisül, hogy azon oldalról fuj a büszke szél. Önkénytelenül is eszünkbe jut ama régi adoma, hogy:

Haza feküdtek, mint a kajáriak. — Mely ugy történt, hogy az aratók éjjelre nem akarván haza menni, hogy reggel korábban folytathassák munkájukat: ott a mezőn szépen sorba lefeküdtek a tarlóra. Éjfél felé azonban csipős szél támadván — s a felülről fekvőt érvén kiválóan: ez szép csendesen felszedi gunyáját és elfekszik délről legalulról. Igy járt és igy tett egymásután valamennyi — mindig az északi szélső déli-szélsőnek feküdt. Virradóra azonban azon vették észre jó magukat, hogy a falu végére jutottak, — haza feküdtek.

Ez pedig nem az idén történt. Tehát máskor is volt hideg nyarunk — csakhogy azt a boldog természetet adá Istenünk, hogy a multnak hamarább elfelejtjük bajait, mint örömeit.

A francziák az afrikai *„Sahara"* homokpusztát, mely valaha

ugyis viz volt, a tenger vizébül tele ereszteni tervezvén: azt jósolják, hogy akkor az aequatori hőség-áramlat nem mint eddig Németországon, de hazánkban találkozand az északi légfolyammal és itt lesz a jótékony esőcsapodás s az európai klima hazánk nagy előnyére fog megváltozni. Kevesebb szél — több eső lesz. És elmulnak a késői fagyok. Vajha igazuk lenne a francziáknak s vajha mielőbb hullámzó tengerré tennék a Saharát!

Óramutató.

A kertben dolgozgató gazda szerette volna tudni, hogy hányat ütött az óra, — de bemenni restelvén, szolgálóját futtatá be a szobába. A leány hüségesen megfordulván, ugy referált a kakukos óra mennyiségéről, hogy két karját egyenesen akasztófa formán kiterjesztvén, mondá: „igy állnak a mutatók, teens uram" a ki ebből böven megértette, hogy három fertál három óra.

Bővebben megértette, mint német inasától a hegyen, aki tudós képpel ugy felelt neki „Circiter 2—4—5 Stund kann zu sein, Nachmittag.

Porzó és kefe.

Ha jól tudom Kossuthról beszélik, hogy azon örökre nagy és felejthetlen korszakban mikor minister volt — és 2—3 ember erő szorgalmával naponként száz meg száz levelet kapott és küldött — ugy, hogy az ezekből kihulló porzó már majd iróasztalát boritá el: tréfásan azt válaszolá egyik jó barátjának, hogy máskor ha mégannyi homokot küld neki levélben — küldjön melléje kefét is!

A magyar anya,

vagy

halj meg fiam, de ne győzz!

A régi görög spartai anya azon szóval adta csatába menő fiának a mellvértet: „ezzel vagy ezen térj meg fiam", vagyis: el ne hagyd venni az ellennek, sem futtodban el ne vesd azt — inkább halj meg és rajta holtan hozzanak haza bajtársaid."

Ami historiánk is tud felmutatni egy Perényinét — Zrinyi Ilonát — Zách Klárát — Széchi Máriát — Dobozynét — Rozgonyi Ceciliát — egri nőket s több hős honleányokat és mennyi névtelent a 48-iki szabadságharczból.

Ez azonban kiválóan jellemző és a spartai szavakkal felérő, amit a 66-iki porosz háboruba menö fiának adott utravalóul a kecskeméti anya, mondván: menj fiam, *halj meg ha muszáj, de ne győzz!"* — Mert érezte, hogyha akkor a mieink győznek! ugy ami alkotmányunk felébredése megint távolabb időkre marad, — s igaza volt, mert csak a mieink veresége folytán kaptunk vissza, a mennyit kaptunk. De jelemzik e nő szavai az akkori államviszonyok rothadtságát is. Jó volt — ideje volt: hogy azon viszonyok megváltoztak!

Keleti nép vugyunk.

Sokból kitünik, hogy keleti származásu nép vagyunk. Nemcsak abból, hogy nagy Széchenyink a „Kelet népe“ munkájában minket értett. Néhai Horváth Árpád és Táncsics iróink is mondják, hogy már Ádám apánk is magyarember volt, mert az uristen is magyarul beszélt vele, midőn az a paradicsomban felsohajtott, hogy „ád-e Isten társat nekem ide? feleié az ur „Ád-ám!“

Sőt *Noe* is magyarul beszélt, midőn Ararat hegyét elkeresztelte, mondván, hogy az özönviz apadásakor ő a legmagasb hegyet meglátván, „arra rá állt“.

Az „*Etel* vagy Etele“ összavunk is — mi azt teszi, hogy viz — igazolja, hogy őseink Etelközből a vizközből t. i. az ázsiai Ganges és Eufrates folyók partjairól, tehát keletről jöttek ide.

Szeretjük a keleti virágos tarkaságot ruhában, beszédben, a keleti vendégszeretetet, a kényelmet, kevés munkára nagy böséget stb.

Legközelebb igazolta ezt egy magyar gazdának felsóhajtása, mikor az esőtlen tavaszban kurtán maradt rozsának apró fejecskéin töprengve mondá: „már mért nem végig fej ez a rozs vagy buzakalász, hisz az uristen ugy is teremthetné egyuttal!“

Irják, hogy a távol keleten (ahol az emberiség bölcsője volt) vannak helyek, hol a gabona magától terem — és majdnem végig fej? De jó volna nekünk ennek a magjából! . . .

Meddig szeret a magyar nő!

Sárits ur a „társadalom és pénz“ minapi szép czikkében gyönyörü intelmeket adott e tárgyban. Köszönet érte. Jó lesz arra és egyes részeire minél gyakrabban visszaemlékezni. Sohase lesz sokszor!

Mondja a többi közt, hogy a társadalmi boldogsághoz a társadalom intensivitása szükséges — s ez csak egyben lehet főleg intensiv — s ez a család!

Nagyon igaz! — Nagy horderejü eszmék — nagyon korszerü söt szorgosan szükséges eszmék vannak S . . ur czikkében szellőztetve. — Azt irja S. ur, hogy „amely család önmagában keresi a boldogságot, az nem keresi a luxust!“ — De nagyon igaz! — Azt is irja, hogy a német elem és állam azért leghatalmasabb jelenleg Europában, mert családi élete s igy társadalma legbensőbb, legegyszerübb. A német nők közt van legtöbb, kik minél kevesebbet hagynak magukról beszélni.

Önként jut eszembe itt azon régi karakteristika, — hogy a franczia nő szeret a *mézes hetekig*, — a praktikus angol nö a sirig (gombház ha leszakad lesz más), de a német nő a siron tul is szeret! — Hát a magyar nő? No majd erre viszatérünk.

Védegylet.

Jókaink azt irta mult évi berlini utjából, hogy a *német nemzet szorgalma és takarékosságával veri meg Europát!* Egri hölgyeink is alapitottak egy takarékossági egyletet oly czéllal, hogy a fényüzést lehetőleg kiküszöböljék ruhában és háztartásban. Sajnos, hogy azóta nem olvashattunk az egylet előmeneteléről vagy más vidékeni utánzásról.

Pedig az lenne ám a valódi „*védegylet*" családi életünk, s igy társadalmunk rákfenéje ellen! És Sárits urként: ebben igazán *a vidéknek* lehetne és kellene megelőzni ifju s igy mindenben tündökölni vágyó Budapestünket.

Ne engedj a 48-ból.

Szabad népnél van *humor* — mondá Jókai akadémiai székfoglaló beszédében. Ez ingredentia népünknél meg van.

Érdekes hallgatni a magyar mezei munkást, midőn főleg szőlőhegyi munkája közben egymás közt élczel. Élénk, szikrázó észjárás — rögtön kész visszavágás pajtásának tréfás vágására. A szellem találékonyságát s magánál lételét jelzi ez.

Aki figyelemmel hallgatja ily enyelgéseiket, látja és hallja, hogy miként itél a nép józan esze ily tréfa közben, néha még országos kérdésekről is. A haza ügye leszivárog a kapa-kasza körébe. Vannak egyes korszerü divatközmondásaik. Teremti valaki, de nem tudni, hogy ki (mint a népdalt); a többi tovább mondja, sokszor nem is tudja, mire lett az először mondva, vagy hogy politika és hazai ügy volna benne, de felismerhető benne az, mint tenger-szemben a tenger.

Ily népszójárás itt most a munkásnépnél — midőn egyik konok makacs pajtás, valamely vakmerő és kivihetetlen állításától okos okokra se tágit, — azt mondja neki a másik nevető iróniával: „jól van pajtás — *ne engedj a 48-ból*" ! Amivel azt akarja mondani: menj neki, ha kőfal is . . . . vagy császár vagy semmi. . . . Hajts, se kocsi se ló nem tied! Pedig ezzel a szélbali „törik-szakad" politikát ironizálja és itéli el.

Ámde e tárgyban a kocsi is ló is édes mindnyájunké — söt *magunk is a kocsin ülünk,* — tehát inkább lassabban és kissé „kerülőre" menjünk vele, mintsem a kőfalnak vagy az árokszélnek! Ki mit hön szeret: azt nem koczkáztatja. Okos kártyás *nem teszi fel mindenét egy blattra.*

Paraszt józan ész.

1848. előtt, mikor a közutakat csak jó parasztjaink csinálták, (most pedig egyikünk se igen) a veszprém-megyei Nözsér mezején (Kinizsi egykori török temetőjén) az országut keményen megmurvázva levén, az utasok félvén az uj kavics göröngyeitől; szekereikkel kitértek az utparti gyepes erdőszélre. E mellékuton szemközt találkozott néhai K . . . alispán kocsija egy szekeres paraszttal, aki már egészen közelbe jövén még sem akart kitérni.

Erre az alispáni huszár sallangos káromlással rákiállt: „paraszt, nem látod, hogy a vármegye jön?“ — De látom, mond önérzettel a paraszt — hanem hát most tessék önöknek kitérni arra az uj kavicsos utra, — azt csináltuk mi az uraknak, az *az urak utja!*“

„Igaza van a polgártársnak“ szól ki hintójából a derék alispán „térj ki Jancsi“ . . . És a hintó kitért a józan argumentumra.

Félre az utból.

Két terhes szekér jött szemközt egy szük uton, — mindenik késlekedett a kitéréssel. Végre elkiáltja az egyik pór: „térj ki barátom, különben ugy jársz mint a tegnapi ember“ ! Erre a másik — nehogy czivodásnak tegye ki magát — szépen kitért, menet azonban mégis megszólitá ellenfelét, hogy miként járt hát az a kerülni nem akaró tegnapi ember? . . , „Hát ugy járt, hogy *én tértem ki neki.*“

Hanem egy más alkalommal két uracs jött igy kocsival szembe, az egyik, hogy kitérésre kapacitálja a másikat: elővesz bőröndjéből egy könyvet és elkezdi azt szép nyugodtan olvasgatni, jelezvén ezzel, hogy utja nem sietős.

A másik utas látva ezt, szinte nyugodtan hátradül ülésében és szép csendesen pipára gyujtván átkiált amahoz „barátom majdan ha kiolvasta, kérem azt a könyvet“ !

„De már igy csak mi térjünk ki!—“ mond a könyves ur kocsisának.

Tudja mi fejében üti.

(Női hűség).

A hires K . . . zalai alispán utjártában kocsijáról látván, hogy egy juhász az erdőszélen irgalmatlanul veri fiatal csinos feleségét — megáll kocsijával és odaszólt: „ne bántsd azt a szegény asszonyt, te gazember, mindjárt megköttetlek.“

De miként elbámult, midőn a férj helyett neje szólt vissza mondván: „Mi köze az urnak más feleségéhez — ha üti — tudja mi fejébe üti!“ Lévén régi felfogás népünknél, hogy a férj csak akkor szereti nejét, ha félti más ember fiától, — s ezért ha a nő például a szomszéd legénynyel bárha a kerítésen át is pár szót vált: jól elveri férje, ezzel bizonyitja be, hogy féltvén szereti, vagyis, hogy csak önmaga gyönyörüségére, magának házasodta.

Tudja bár, hogy neje nem hütlen, de uj házas korában azt is szellemi hütlenségnek veszi, hahogy neje más ember fiával enyelgi el az időt. Nem hiába ős eleink már Ázsiából kijöttükkor az „egynejüségnek“ áldoztak és adóztak!

Székely felfogás,

(vagyis amivel az erdélyi természetvizsgálók nem dicsekednek.)

E hó elején a magyar természetvizsgálók évi gyülésüket Erdélyben Előpatakon tartván, leutaztak már csak a szép Erdély és népei megismerése czéljából, is és tömeges kirándulásokat tettek a szomszéd nem magyar falvak és városkákba is. Már hogy az 1848 óta ellenünk fanatizált oláhok elmentek előlük, mint Endre király magyarjai a beütő német Fridrik seregei elől, és hogy a szász atyafiak egy-egy forintot vettek rajtuk minden félsült csibéért, nem valami váratlan esemény volt rájuk, hanem arra nem számitottak, hogy székely és csángó testvéreink is gyanus szemmel tekintsék e tudományos és jóindulatu látogatást; pedig megtörtént, hogy az egyik székely fuvaros is megexaminálta passasirjait mondván:

„Hát tulajdonképen miért is utazik kigyelmetek? *pénzért, vagy földkostolóba járnak?*“

Ezek aztán magyarázgatták utjok czélját a fuvaroshoz mért stylusban, — de annak nem ment a fejébe, hogy mért töltené hiába a drága időt ennyi nép és miért fáradna annyira, aki nem kénytelen vele; — „mert lássák kigyelmetek — mondá — nálunk csak az faluzik czél nélkül, aki — Isten bocsá — elmeháborodott.“

Szegény Rómer Flóris: kár érte!

Romer Floris hirneves régiségbuvárunk is, midőn a veszprémbakonyi vidéket, — ahol most épen országos ásatásokat vezet — geologiai és régészeti elővizsgálatból utazgatván, midőn sváb fuvarosától kérdezték, hogy kit hordoz, felelé, hogy „nem tudom, derék jó ember és beszédje szerint tudós ur lehet, csak az kár benne, hogy (ujjával fejére mutatva) itt kissé nincsenek otthon nála, mert mihelyt egy szép vagy nagyobb darab követ meglát, azonnal leugrik a kocsiról, azt össze-vissza nézi, szagolja, kóstolja, ütögeti s kődarabokkal egész kocsi derekát megtömi *szegény ur: kár érte!*"

Egyszer próbálta, akkor se sült el.

A zalai ember — rosz aratása levén — összebeszél szomszédjával, hogy mig a vető ide elérkeznék: egy kis kereskedést próbálnak, hogy rosz termésükön valamit lendithetnének. Ugyanazért összevesznek pár kocsi meszet, átmenve vele Somogyba, hogy ott nyereségre eladják, avagy gabnával becserélik.

Jól beestéledett, mire a szándékolt falu határjába értek, a falu azonban épen homokos földekkel és nyirfaerdővel levén köritve — mikor az első kocsis a félhomályban fehérlő nyirtörzseket meglátja, káromkodva visszaszól az utána döczögő fuvaros pajtásának:

„No komám, aki áldója van, ide hát *rossz helyre hoztuk a meszet*, hisz itt bőviben vannak, mikor a fák oldalait is bemeszelni tudják! S ezzel leszórták kocsijukról a már ugy is porladozó meszet és ütöntést visszafordultak — erősen meghagyván gyermekeiknek is, hogy csak maradjanak az eke szarvánál.

Volt-e becsület?

„Hát fiam, volt e becsület?" . . . kérdé a somogyi apa lakadalomból hazatérő fiát.

„„Meghiszem azt!"" — felelé a fiu önérzetesen.

„Hát akkor miért jöttél ily korán haza?" — faggatja az apa.

„„No — mert hát — kidobtak!"" . . .

Ugyan a somogyi gyerekkel történt.

Paszitás ház kapujában ordit a somogyi gyerek.

„Mi bajod fiam, mit pityeregsz?“ — kérdi egy arra sétáló.

„„Hogy ne sirnék, — mikor odabenn az asztalon annyi mindenféle jó étel vagyon — és én — már semmit se tudok — enni!“ “ . . . .

Megverve se fél a magyar gyerek.

Ez már zalai gyerek volt . . . orditott a szilvafák alatt erősen siralmasan. — „Mi az ördög találta — mi bajod — mért bömbölsz?“ kérdé az oda siető apa.

„Hogyne sirnék — hát megvert a szomszédék Jóskája — mintha *valaki a „fene félne tőle!“* . . .

Erős önérzet — verve se fél — verve se retirál.

Ilyenekből lesz még *Bem*-nek, *Tóth Kálmán*-nak olyan *„csak előre* édes fiam“ katonája.

A czigány és a fenevad.

Állatseregletben mutogatá a bűvész, hogy kis lovagkorbácsával is bemenni mer egy éhes, dühös tigris vasketreczébe, és tiz pengőt igért, ha bárki a nézők közül e vaskalitba bemenni merészkedik. Az általános viszolgás közben előrukkol egy czigány és bemenni vállalkozik, ha a tiz pengőt előre megkapja. Ezt eltevén, megáll a tigris ajtajánál és mondja: *„no hát vezessétek ki ezt a fenevadat, hadd menjek be!“* A néző közönség jól nevetett, és neki itélte a tiz pengőt.

Amit az ökör megszokik.

Ez özönvizes időkben — midőn e májusi hetes esők miatt már-már minden mezei termény elrothad — szántogat a béres, de sáros földben nehezen vontatva mentek a szegény marhák. A béres pedig — szokott czifra káromkodása helyett — a gazda ott léte miatt — csak ugy istenesen szóllongatá őket, mondván: „no csáli, hajsz . . a jó Isten áldjon bennetek“. De a marhák csak nem mentek. De a marhák csak nem mentek. Utóbb a gazda megboszankodván, mondja: *„ne könyörögj nekik, hajtsd és beszélj velük szokott nyelveden!“* Mire a béres erősen közibük durrantva elkáromkodja „az áldó jóvoltát a gazdádnak höj el azon“. Erre aztán megindultak. Igy voltak szoktatva.

Rontó Pali.

„Gondolkodik Rontó-Pali:
Mit lehetne elrontani? —

Egykori derék professorom mondá, hogy amely gyerek a *játékszerét* napokon, heteken át *épen* meghagyja: azt alig érdemes felnevelni — mafla ember lesz! — Mert amely gyerekben az alkotó erő izzik: az szétszedi — töri és önideája szerint *ujra formitja.* — „Ront vagy javit, de nem henyél!"

Varró-vánkos.

A boldog (?) vagy megboldogult régi világban — mikor még puskaengedély és vadászjegy nélkül lehetett nyulászni, — megsajnálván a csösz a sokat ülő *„zöldhasu"* takács, vagy szabó mester komáját, elhitta egy kis vadászati kommotióra.

Tipródtak délig siker nélkül. Akkor a fáradt szabó megpillantván egy zöld pázsitos, árnyas faalját, — oda szépen leereszkedett; de esetleg egy épen ott a fűben összegömbölyödött *tüskésdisznóra* talált ülni, — mit ő az állattanból sem ismervén — felugrik — s szabói szakértelme szerint feljajdul, mondván:

„Az ördögbe is — *miként jön ide e varróvánkos — tűskosár?"* Rajzban is helyes volna a czingár szabó, mikor fájófanyar képpel — egyik kezével puskáját, másikkal alfelét tapogatva felugrik és vissza lenéz.

Az idei május.

Miben hasonlit az idei május — a május hurkához? Abban, hogy mindenik csatakos, — amaz a zsirtól, ez a hetes esőtől. Mai napság még az időjárás is renden kivül szeszélyes. De nem is vesszük ám be májusnak az ilyen pocsék hónapot.

Béke-congressus Bécsben.

Mig az Aldunánál szerb és török irtó háborut folytat, addig fent Bécsben 30 reichsrathi tag a spanyol *Marksarta* elnöklete alatt örökbéke értekezletet tart. Sokan csodálkoznak, hogy miért épen Bécsben? De hol hát? A franczia fenekedik, igy van amugy, de visszatorlása erős területet őriz, a spanyol is az eloltott tüzet strázsálván — legalkalmibb ily gyülés is Osztrák-Magyarországban, hol majdnem legjobban roskadozunk a fegyveres béke és a katona adó sulya alatt; — innét kell hát az ellenhatásnak elindulnia, hol a derék *Fischhof* lakik, a ki felkent profétája a békeeszmének, melyet a 3 fő alapigazságra alapitanak, ugy mint:

először: mind az egyesre, mind az államokra előnyösb a béke;
másodszor: más állam ügyeibe avatkozni jogtalan;
harmadszor: a *hadizenés joga* a fejedelmektől a népre volna visszaszerzendő. E spanyol vendégelnök bucsulevelében megköszöni a részvétet még Andrássynak is — és sajnálkozva mondja, hogy Európa népeinek saját *legfőbb javuk:* önéletük felett *nincs* rendelkezési joguk, mig a hadizenetnél, a fejedelmeké, mert lehet, hogy ezek a nép érdekét nézik a hadizenetnél, de több ellenkező példát mutat a história, hogy tanácsadóik mily csekélységért, gyakran önző czélokért, hiu kapzsiságból egymásra uszitják a népeket, — müvészetté emelik a gyilkosság mesterségét, dicső vitézségnek kanonizálják a hadászati öldöklést, dicsőnek a hazáérti halált. Dicső is ez — a védelemben vagy szent eszméért! De azt csak nem lehet elvitázni, hogy *dicsőbb érte dicsőségesen élni,* tenni, munkálni; azt sem lehet elvitázni, hogy a békében virágzik söt gyümölcsözik minden, a háboruk nyomán pedig még győzve is csak *gyász,* köny és nyomor fakad, hogy a háboru az államnak beteglázas állapota, hogy a *normalis állapot béke,* mit az államnak épen ugy kell óva őrizni, mint egyes embernek a maga legdrágább egészségét.

Kisérje hát szerencse és siker a spanyol békeapostolt hazatérő utjában és mindenütt ez örökbéke utjának egyengetésében!

Béke Bécscsel, 1876-ban.

Nemcsak a világbéke értekezlet — de valóságos békekötés is történt Bécsben, most május elején kormányunk és a bécsi kormány közt tiz évre a kereskedelem és ipar terén, a vám- és bankügyben.

Mi magyarok csak annyiban örülhetünk neki, hogy rosz pénzügyi helyzetünk az alku folytán kevésbé rosz maradt, — vagyis: állami jövedelmünk imitt-amott összesen mintegy öt millióval gyarapodik. Kevés ez igaz. Kormányunk sem mondja, mint a régi, hogy „mindent megnyertünk", söt maga is mondja, hogy kevés, de ám lépjen elő, aki többet bir tenni.

Sokan vannak azért, akik nem örülnek ezen egyességnek, de az államéletünk érdekéből elkerülhetlennek látják, mert függetlenné tehettünk volna magunkat bár, de rögtön egy pénzügyi nagy harczot kellett volna kezdenünk a birodalom másik felével, az ipar, kereskedelem terén, a hol ők már régibb emberek és erősebbek is, igy megvertek volna bennünket. S mit érne függetlenségünk.. verve? s igy megnyugosznak jobb jövő fejében, mely feladva nincs!

Vannak azután olyanok, a kik duzzognak az egyességért, de harczot se akarnak és többet tenni se ajánlkoznak. Ezek különválása logikátlan, érthetlen és sokat koczkáztató.

Vannak végre szélbali vezéreink, legalább — szóval a harczot akarnák, — borura-derü reskirozva, söt majdnem biztos vereségre mert mégis — mégis harczot kezdenének, — nem mondom, hogy önző czélból, de tán nemzeti büszkeségből vagy régi boszúból? De e dolgok rosz tanácsadók.

Eszembe jut velük szemben — a kis magyar fiu esete, kit

a szomszéd fia megvervén — midőn anyja kérdi: mi bajod — ne ordits! — felelé, hogy: ugy ám — mikor megvert az a kamasz szomszéd Pista — mintha valaki a fene félne tőle".

Tán mégis jobb számba venni az erőt s erősebbel nem birokra kelni, inkább addig türni, mig melléje *erősödünk?!*

Az idén ugy is még az elemek is ellenünk vannak. A pénzügyi harczhoz hát most se idő, se erő, se munitió. Kár akkor a nagyhangu debatte! — Kár, hogy kormányunk nem igyekszik e nagy hangokat és a *„quasi"* közvéleményt kissé mellékesb módokon is formitani, hisz a czél szent: *az okos béke!* (Kasztellár a nagy spanyol legujabban felkérdeztetvén mondá, hogy a köztársaság még nem sürgős, hiába volna, midőn a társadalom még nem köztársasági.")

„Le a magyarokkal!"

Irják a szerb lapok. A boldogtalanok! — Tulzóik egy déli szlavia boldogságról álmodoznak. Felejtik, hogyha ez sikerülne is — s hogy ha ezt az európai egyensuly megengedhetné is: csak az északi koloszus támogatásával sikerülne, de ez azt nem ingyen tenné. A mit nyernének a réven, elvesztenék a vámon általában, a magyarhoniak plane absolut kancsukát szereznének a Szent István koronájának aegise alatt századok óta élvezett, s most ujra bővitett jogegyenlőség vallás-, nyelv- és sajtószabadságuk helyett, melylyel itt maig is ugy élnek, hogy lám — vissza is élnek.

Ám tegyétek — de tapasztalandjátok, hogy a régi bajtársatok: a magyar — még *nem hulla!* hogy hagyatékán könnyen osztozzatok — nagyobb szeleket láttunk mi már s mégis áll hazánk.

Hanem azért mégis jó lesz éber figyelemmel lenni reájuk. Sokszor drágán fizettünk meg már loyalis bizodalmunk, keleties indolencziánk vagy önhittségünk árát — hogy csak az egy mohácsi vészt, Tomori önhitt szavait idézzem: hogy „gyürünkkel is agyonbajigáljuk a törököt" aztán lett belőle *„nagy temetés"*, melyre a hős Perényiné irá:

„Csak mélyen, mélyen ássátok
Hisz nem kemény a föld
Hol annyi drága honfivér
Hazátokért ömölt!"

Melyre apotheosist irt a késő század költője is, irván:

„Nyugosznak ők a hős fiak
Duló csaták után.“

De vigaszt és intelmet is irt, — mondván:

„Félre sötét gondok
A mult csak példa legyen most
Égve honért bizton nézzen előre szemünk!“

A nyelv = a nemzet.

A német nyelv oly terjedt, hogy vele a félvilágot beutazni lehet, mégis terjesztésére és otthoni tömöritésére legujabban is azon törvényt hozta a porosz országgyülés, hogy a német nyelv oly kizárólagos az állam minden hatóságánál, tisztviselőjeinél és testületeinél, hogy ezekkel irásban érintkezni csak németül szabad — s ez alul a más nyelvü községeknek kivételes engedélyt csak a kerületi (Bezirk) kormány adhat. Mert mondja:

„A jelenségekhez, melyekben egy nemzet sajátos élete nyilatkozik, első sorban tartozik *a nyelv.*“

Egy állam, mely sulyt fektet a nemzeti jellegre, kell, hogy nemzeti nyelvet, mint egységének kifejező jelét az összes nyilvános életben alkalmazza. Ha más nyelvü népe is van, ennek nyelve használhatási joga nem terjedhet odáig, hogy e nem államnyelv az egységes államnyelv jogait követelje.

A kis *Szerbország* törvénynyel határozza el, hogy a fővárosban, Belgrádban (melyet nem nagyon rég még Nándorfehérvárnak hittak, és magyar vér vivott vissza a töröktől) az utczák és a bolti czég feliratoknak is csak egyedül szerbül szabad iratniok, míg Pesten maig is két nyelven, söt nem rég még felül németül valának. Mégis az ujvidéki „*Zasztava*“ rosz néven veszi a kir. törvényszékek jogos és lassankénti magyarositását, igazgatván e képen „a magyarok mindenfélekép operálnak a nemzetiségekkel szemben,

— Perczel igazságügyminiszter sem messze maradt Tisza az összetipró miniszter mögött". Ha az volna, ugy a „*Zasztava*" már öszszetiporva volna — mint érdemelné is. Ugy is lassan, nagyon szórmentében bánik kormányunk az 1848-ban kényessé köszörült, s a Miletícsek által nagygyá felfujt nemzetiségi kérdésben, — enyit se tenni: passiv öngyilkosság volna!

Ugyis sok élősdit táplál kebelén e szegény, de drága haza. Jó előfizetőkre talál itt a „*Kölni* és *Augsburgi* Zeitung" — melyek pedig esküdt ellenségeink — de még a „*Gartenlaube*" is gyönyörüséges ujság, mely még királynénkat is rágalmazni merészli, — miért a kanizsai derék olvasókör már kitiltá, de országosan kellene kitiltani, nemcsak ezt, de vipera testvéreit is — mert kigyókat melengetni keblünkön — több mint loyalitás — ez már bünös önvédelem mulasztása.

Szólnánk itt izr. polgártársainkhoz is — ha megértenék. Ezek is a „*Presse*"-kben, a „*Lloyd*"-okban, „*Floh*" és „*Styx*" és hasonló német lapokban torkig usznak — s nagy elvétve járatnak egy-egy magyar lapot (tisztelet a kevés kivételnek) nem mondom, hogy rosz hazafiságból teszik ezt, de teszik szokásból, s itt-ott azon balhiedelemből, mintha a Börsen-Curs — az agio — a kereskedelmi érdekek a magyar lapokból hianyoznék, pedig dehogy hiányzik. Teszik azon komoditásból, hogy megszokták a német olvasást. Hanem uraim, félre a comoditással! *A hus csonttal jár!* Önök teljes jogegyenlőséget élveznek a magyar állam kebelén — és a társadalomban is — méltán és helyesen, szivben, lélekben tudom, hogy velünk egyet éreznek, de vegyék fel a magyarosodás küljelvényeit is (Vestis facit monachum) külsőben látszik a belső is, magyaritsák neveiket — nincs okuk ettől késlelkedni — könyen és olcsón megy. Járassák a *magyar lapokat* — él ilyen (hál Isten) mintegy 150 féle, választhatnak szájizük szerintit. — Szerezzenek be kis házi könyvtárt. Telik tőlük. Alig 40—50 éve kapott lábra a magyar irodalom. A nők voltak a zászlóvivők benne. Divatba hozták, hogy a női asztalkák diszei magyar könyvekből álljon. — Most is ezekhez fordulok, kecses izr. nőinkhez, butorozzák be szobáikat egy-egy magyar irók remekeivel. Innét sugárzik ki az könnyen a társalgásba, az üzletbe, gyermekeik szivébe — csakis innét.

Jó példával jár elő páratlan *fejedelemnőnk udvara*, sőt a magas belga rokonsága is.

Önöknek nagyobb része átérti már a korszerü hazafiságot, de lassuk, nehézkesek a külső kivitelben. Ezt kivánja ébreszteni Hoffmann Mór ur kanizsai tanár, a „Zala" lapszerkesztője, egy, most megjelenő „*Nemzeti nyelv*" czimü könyvében, melynek előfizetési felhivása is önzetlen, meleg hazafiságát jelzi a derék magyar izraelita tanárnak. Jutalmazza meg őt a magyar nemzet Geniusa és — önök előfizetése!

Nem kegy ez — de honleányi kötelesség!

Orvosi beismerés.

Az már régi viczcz, hogy midőn egy orvos egy háznál négy beteget egyenlő gyógyszerrel gyógykezelvén s ezek közül három meghalván, a csodálkozó szomszédnak — az egy életben maradottra — önfeledten azt mondá:

„E negyedik alig vette be a rendeltem orvosságot!"

De közvetlenebb beismerés van abban, mikor egy orvos egy laikus azon kérdésére: hogy egy orvos saját betegségében miért hivat más orvost, s miért nem gyógyitja önmaga magát? — azt felelte: „Nem bolond, hogy önmagán tegyen — öngyilkossági kisérletet!"

Naiv patiens.

Veszélyes és a beteg több tagjára elterjedt daganatait mutatván és panaszolván az orvosnak, — ez mégis tudni óhajtván a baj forrását — kérdezé:

„Mely tájon keletkezett az első daganat?“

„„Hát Nagy-Márton táján — kérem alássan.““ — Felelé a jóravaló sváb.

Okos sváb.

Azt is a mosonyi sváb mondá, a szomoru Bach-világ végén:

„No már, tekintetes uram, ha ez még sokáig igy tart: akkor nem tarthat sokáig!“

Kardból eke.

Genfben a nemzetközi békeliga gyülést tartván — azon kellemes meglepetésben részesült, hogy Amerikából egy olyan ekét kapott ajándékba, mely a nemrég lezajlott véres belháboruban csattogtatott kardokból lett ekévé kovácsolva.

Kardból — eke!

Halálból — élet!

Öldöklő szerszámból — bőségszaru! . . . Ugy-e jó csere — hasznos átváltozás?

Mégse akar — vagy nem bir ráállni az emberiség!

Akarni csak akarna az emberiség, — mert bárha saját tagjai gyilkolását nem nagyon sajnálja is (hiszen ezek ingyen születnek), de belátja, hogy e kardforgatók Lehnungos milliói emésztik fel e fegyveres békében is (midőn Európa népességének majd $^1/_3$ része állig fegyverben strázsálja egymást) — ezek emésztik fel a dolgozó $^1/_3$ verejtékét, kenyerét, pénzét, életörömét!

Europa minden országa budgetjének $^2/_3$-át a hadsereg — e feneketlen Danaida hordó — e Moloch — ez Asztaró bálvány — nyeli el.

A civilisatio nem hogy megfojtaná e bálványt, sőt versenyez az emberirtó szerszámok netovábbja feltalálásában.

Még csak *kormányozható léghajó* kell ide, hogy azon szállitva csapatokat lehessen becsempészni — kellő pontokra, kellő időben pottyantani vorpostokon és felhőkön keresztül tábori jelszó nélkül!

Quousque tandem?!

Tán majd ez lesz a „*culminatio*“ a „*netovább*“ — s tán a „*forduló pont.*“

A második diploma.

(Érdemetlenül.)

Uj ügyéd és uj házas voltam. . . . . Bizony — mi tagadás benne — nem tavaly volt, — de akkor még „*bornemisza*“ voltam. Mégis borivási diplomát kaptam — félig érdemelve (ami más téren is megesik.) —

Sándor estély volt, itt falun (ahol ez, szinházat, kaszinót, hangversenyt és sok mást pótol, úgy ahogy, —) itt a Balatonparton — bordús Piemont — akarom mondani Badacson határán, — a hét és néha több szilvafás Gentry egyik tipikus székhelyén, — s történt még anno . . . . (no de tisztára nem vallhatom be — nőm életkora iránt tartozó gyengédségből se) — tehát mikor itt még kedv, barátság, vendégtartás egészen in floribus volt . . .

A gazda meghozta a „*pinczetok*“-ot — tele azzal a „*szófogadatlan*“ drága nedűvel mely lefelé töltve is fölfelé száll. . . . A házi nő gazdasszonyi „*kiállitást*“ talált az ettől görnyedő asztalra. Járta a felköszöntő — hogy „*borban az igazság*“ (no ezt csak félig hittem) — de resteltem, hogy „*boldogtalannak*“ tartottak — sajnáltak, mivel nem iszom. Végre felköszöntött egyik azzal a régi diktummal, hogy „*nem kérnek tanácsot attól*, ki bort nem iszik magától.“ (No ez már mint ujügyvédre hatott.)

Jött a „*bujdosó pohár*“ . . . s én helytálltam neki mindannyiszor! . . . Lett öröm izraelben.

Másnap arra ébredtem fel, hogy egy szépen kiczirkalmozott *diploma* feküdt asztalomon. Bachus boristen jóizü Zifferblattjával — szöllőindák buja zöldlombos keretével — a „*Dalidói akadémia*“ 50-ik folyó száma alatt — a jóvérü helybeli elnök titkár — bel- és kültagok aláirásával s pecsétjeivel — egyelőre csak *tiszteletbeli tagul* titulálva, azon reményben, hogy hasonló *ujabb* érdemekre törekedjek, — rendestagul előléptetésem reményében.

Erre én — „*székfoglalóúl*“ ily formán irtam:

Motto: Bor-barátság az élet veleje
Legyen szivünk s pohár csordultig vele —
Szivünk tőle szabadabban ver . . .

Lisznyai.

Hogy mily *ideális*, — de egyuttal az élet füszerezésére — tehát elviselhetésére is mily *praktikus* és *magas* a fenntisztelt Dalidéi akadémia *czélja*, ezt a fenti motto után nem kell bizonyitgatnom, — főleg midőn úgy is elhisszük, mert tapasztaljuk, hogy; kedv az élet füszere. Jó kedv az élet szekérkenője.

Jó kedv illik a fiatal vérhez — a magyar emberhez, — aki széles jókedvébe temeti búbánatát — összeüti bokáját — által karolja kedves babáját, barátját — söt még *ellenségét* is, azután „*nagyot iszik a hazáért*“ s *felsivit* . . . néha-néha lendit is tán valamit! . . .

„Bor-barátság és jó kedvem
Ti maradjatok csak velem.“

Ily szent czélu egylethez az 50-ik számu „*dalidói diplomával*“ tagul lett megválasztatásomat „*nagy tiszteletül*“ vevén: elteszem ezt többi diplomáim közé. Annyit mindenesetre ér, mint azok. Söt adja Isten, hogy *ezt tovább használjam* mint amazokat.

Csak egy kitétele ellen teszek ünnepélyes *óvást*: mintha érdemeim csak a tegnapi legutolsó akadémiai ülésről — Sándor estélyről eredők volnának?! . . . Hiszen rég dalolom én már:

„Egy pohár bor a Hazáért meg nem árt.“ És
„Ekkor ugy látom hazámat, amint k é n e lennie.“ És
„Ne hozd, ne hozd azt a bort kis leány —
Vagy a borban szerelmet hozsz talán? —
Ugy adsza azt a poharat“! . . .

De még azt is ám hogy:

„De már ezentul ki ad nekem bort
Ki ad szerelmet ha éget a gond?
Szivemre balzsamot lányka csókja ad.
Ha éget a pokol: leiszom magamat.“

De szóljanak majd a *tettek*! . . . Szóljon a jövő!

Miért is — úgy a *fiók* mint *universalis* gyüléseikre beinvitáltatásomat remény lem is, kikérem is! . . .

Még egyet:

A szent czélhoz — *jó eszközöket* levén illő választani —: első tagtársi szerény inditványom, hogy a tekintetes akadémia jövőre *is* gondoskodjék alkalmas *gyülhelyekről*, minő a tegnapi jóizü Sándor estély volt. . . .

Nemkülönben alkalmas *eszközökről* a „*kedv mag*“ illő be- és kimérhetésére — hogyha nem is „*fenéketlenek*“ de *magasak* és *mélyek* legyenek (miként érzeményeink) és ne *üresek* (miként zsebjeink.) — —

Tudván a tudós társaság, hogy borról és *borospoharakról* beszélek! . . .

„Borban van a kedvmag vetve.“ És
Ha éget a pokol: leiszom magamat!“

Még a törvény is úgy hozza magával, hogy a „*mérték legyen igaz.*“ Tehát *kicsi épen ne.*

És *mértékkel* lehetvén *mértékletes* lenni: természetes rátió vagy conclusió, hogy *nagy mértékkel* (ha nem is mértékletesebb, de bizonyára) *mértékesebb*, tehát igazabb az ember.

A tartály lehet akár „*alapi keserüviz-üvegje*“ csak a kiszolgáltató és bevenni való mérték: „*a bujdosó*“ ne hagyjon fenn kivánni valót. . . . És még ebből is:

„Háromszor iszik a magyar
De háromszor jót is akar!“

És most pá! — ajánlom magamat *ad revidere* — magyarul: „*rövid időre.*“

Ajánlom magamat a tekintetes tudós Dalidói akadémiának *egészben* és csókolni való *egyes* tudós tagjainak — elnökének — ülnökének — titkárjának — kofájának (ha vóna) — végül vörös zászlótartójának (aki ugyancsak alkalmilag választatik a legpirosb lánggal lobogók közül) — — maradván az ön magát teremtő — jóvérü tek. és tudós akadémiának alázatos szolgája

Cz. K. m. k.

Legujabban ugyancsak tiszteletbelinek választott, de magát rendes — néha akár rendkivüli taggá érdemesiteni igyekvő czéhbeli tagtárs.

Zenespórolás a felvonások közt.

Épen most irják a lapok, hogy a nemzeti szinház megszüntetni akarja a dráma és szinművek *felvonásai közti zenét*, okul adván először hogy sporolni kell ezt az operához. — És mert lám most már annyi publikum jár a dráma és szinmű előadásokra hogy a zenészek helye is szükséges a közönségnek! (Ha igaz, mit alig mernék hinni, ha nyomtatva nem volna.)

Nagyszerü *izlésjavulás* volna ez! Haladás is ugy a nemzetiség, mint erkölcsiség tekintetében.

Ha midőn a publikum szeme, szive a frivól, hiu üres operettektől az eszményibb drámákhoz és az élet iskolájából vett praktikus — s népünk romlatlan jellemét mutató *szinművekhez* hajol!?

Érlelődünk tehát e téren is — mint más szélsőségekből is — a higgadt szabadelvüség felé.

Hanem a fölvonások közti *zene elmaradása* mégis kár! Olyan jó volt az a kis zenei intermezzo — mintegy folytatása — visszhangja a felvonásnak, ahoz hasonló hangulattal. Ujra *re produkálta a fül*, amit látott a szem. — Ujra felkérődzte a lélek. Betöltése volt annak az *ürnek*, amit most máz zene hiányában gyakran botránkoztató *csevegés* fog betölteni. Nemes ábrándjaiból *egyszerre prózára* ébred a lélek! Kár!

És e kárból lehet kárvallás is! Hátha épen e miatt marad el majd több drámalátogató?

Amugy is sivárnak látta a *tömeg* az egyszerü drámát, — most kezdhette volna megszeretni. Kár tőle elidegeniteni e közbeni kis zene megspórolásával.

Vagy azt hiszi az igazgatóság, hogy akit lelke, kedélye, nemzetisége a szinműhez vonz: azt e kis zene elvonás nem kerget ez opera — még kevésbé léder operették halgatásához? Igaz — a komoly miveltségü kissebb részt nem; de a külsőségeket szomjuhozó nagyobb tömeget igen.

S e nélkül is — az a felvonások közti *ür* most oly sivár — prózai — néha botrányos is.

A dráma és szinmű prostigéje többet vesztettek a vámon, mint mennyit nyert az igazgatóság a réven.

Nemis nyerványból — csak az opera kedvéért tette, de lám már az opera kivált — elment saját házába.

Igy szünvén az ok: adja vissza a felvonás közti zenét!

Magyar keresztnevek.

Régi dolog — hogy boldogult Lisznyaink — kis gyermekei számáról és neveikről kérdeztetvén felelé: „hárman vannak — istennek hála — egyik Elemér, másik Tihamér, a harmadik Balambér.

„Szép — szép — válaszolá barátja; de hátha még egy találna lenni mire keresztelnéd?“

„No — az meg lenne Kolompér!“ veté oda a könnyü jóvérű, mégis korán elhalt klasszikus költőnk.

* * *

A „Magyar Háziasszony“ derék lapszerkesztőjét pedig foppolván egy germanizáló pesti nő — mondván, hogy lám a magyarok nemcsak a tudományt, de még a keresztneveket is a német szótárból szedik mit amaz persze tagadván, fogadásra került a dolog S a jövő számban olyan kétszáz eredeti magyar keresztnév-lisztát tett a jó nő elé — mint a kivánat! . . . Ez ekkor beismerőleg fizette ki a tizenkét pezsgőt.

Pagát-ultimó.

„Bizony szép három gyermeked van barátom“ — mondá egy jó kártyás rég látott kompanistájához — „akár egy szép kimondott Tolles trois“! . . .

„No én mégse mernék *ultimót* mondani — pajtás — megkontrázná a feleségem“! . . .

Inas-furfang.

Zsemlét eddegélt a piaczon az inas settenkedve a tejes kofa edényei körül. Egyszer csak elkezd orditani hogy: Jaj a zsömlém jaj a zsömlém beleesett a tejfeles fazékba!“

A jószivű öreg kofa megsajnálván — kihalászta nagynehezen a tejfelbe fult zsemlét és visszaadá neki: hogy máskor jobban vigyázzon betevő falatjára.

Látván ezt az inasnak egy élelmes pajtása, — utszú ő is vesz egy krajczáros páros zsemlét és szintén beleejti a kofa tejfelébe. De ez már nem páratlan zsemléjét kapta vissza, hanem somfabotot páratlanul, de olvasatlanul az énekes felére.

S tán még jobban felsült a harmadik, akinek — méz helyett előre felolvasztott enyvet tett a kofa fazekába, s szépen megmártva, ki is adogatá neki, — ami persze nyelvéhez ragadt. De csakhamar feltalálván magát — mondá:

„Máskor tegye bolondá az öreganyját!“

Kár a becsületes embert lóvá tenni.

Pesten a váczi és dorottya-utcza sarkán — hol a sétálók tömege legsürübb — egy dandy zsebjéből 2—3 nap egymásután kiveszett a finom selyemzsebkendő. 4-ik nap aztán belevarta egyik végét a másikat azonban jól kilóggatá — madárfogóul. Lépre is jött az — rántott is rajta jókorát, de ekkor a dandy nyakoncsipte. Hanem még neki állt feljebb — mondván — „micsoda turpisság ez igy lóvá tenni a becsületes embert.“

Ebéd-kontóra.

Jól megebédelt a gavalér egy elsőrangu vendéglőben, — fizetéskor azonban mentegetődzik, hogy pénzét honn felejté. A Czahlkelner indignálódva mondja: „Uram — erre nem voltam elkészülve.“

„No — nebusuljon — holnap ismét itt ebédelek — el lehet rá készülve.“

Itt ám az ebéd.

„Tessék kedves komám uram — még ezt a szép püspökfalatot — rövid ám — itt az ebéd.“

„Csakhogy itt van kedves, komámasszony — ha rövid is!“

Titkos irás.

(Tiltott szerelmesek és bankócsinálók számára.)

X

Ennyi az egész a-b-c! A koczka szögleteit tessék egyenkint irni, p. u.:

┘ annyi, mint **a**
┘· = **b**
⊔ = **c**
⊔· = **d**
└ = **e**
└· = **f**
⊐ = **g**
⊐· = **h** stb.
V = **t**
V· = **u**
Λ = **x**
Λ· = **y**
> = **v**
>· = **w**

és igy tovább. Néhol e jegyek összeesnek a latin, sőt görög betükkel is, p. u. Π = p a görögben is.

Egy név, mely viszáról olvasva is az.

Ősze Dezső — hátulról olvasva is ugyanaz!

Ha szegény vagy, ne utazz.

A budapesti zerge-utczai reáltanodából, egy időben, közel száz tanuló lett kitiltva — tandijnemfizetés miatt!

1876-ban, a magyar alkotmányos aerában — mikor azzal kérkedtünk, hogy ha minden pang is — de nevelés-ügyünk — előre megy!

Sirtak a szegény tanulók — több köztük a legjelesbek közül való, mikor elhagyniok kellett az intézetet és fizetésképes boldogabb társaikat, irta a „Hon“ akkori 274-ik száma.

Kétszer olvassa az ember, hogy higyjen szemeinek!

Ez történt a gazdag — áldozatkész Budapesten — kormányunk székhelyén, és épen reáltanoda növendékeivel.

A „Hon“ azon mottóval közölte: „Ha szegény vagy: ne tanulj“. Épen, mint mikor a szegény utazó vándorlegény kéregetvén, egy uzsorás felelé neki: „Ha szegény vagy, ne utazz!“ — Mintha mulatságból utazna, holott épen szegénysége készti arra.

Minden országos- és társadalmi bajainknál azzal szoktuk vigasztalni magunkat: „Majd meggyógyitja — meghozza az idő és — a nevelés“. Még a világbékét is ez.

És ime a nevelés kapuja is bezárul pénztelen fiuk előtt!

Bizony szomoru — több kétségbeejtő látomány ez, — az emberiség előmenetelét sóvárgó léleknek!

Háboru a békében is.

Bizony furcsán közeledünk (?) a világbékéhez! . . .

Az orosz gőg és világuralmi vágy fegyverbe állitja — fél Európát és fél Ázsiát.

A francziákról és németekről véltük, hogy egymást sakkban tartva, békével lesznek. Azonban kitalálták, hogy háboru nélkül is lödözhetik egymásra a gyülölség mérges nyilait, t. i. a párisi 1878-iki világkiállitásra tett meghivást — visszautasitotta Németország!

Tehát már egy kiállitás békés müvében izzik a gyülöletnek háborus utóize — vagy tán egy ujnak előize?

Bizony ez is szomoru jele az idők járásának!

Szegénységi bizonyitvány.

Az oroszok restellik hallani, hogy müveletlen hordáiktól félti és őrzi magát a nyugati civilisatió — s restellik hallani, ha mondjuk, hogy szerb- és bosnyák-testvéreinknél sincs több képesség egy kultur állam létesitésére, mint a töröknél — sőt annyi sincs. Mindezt restellik hallani, sőt azzal kérkednek, hogy az orosz müveltség egy niveaun áll már a nyugati országok müveltségével. (?)

Hanem a „*Nord*" orosz lap nagyon elszólta magát! Nemrég háboru ijesztgetéseivel dölyfösködvén, mondván: „Jól megjegyezze Európa, hogy Oroszország 80 millió parasztból áll (ipsissima verba), kik nem félik, sőt kivánják a háborut, mert nincs mit veszteniök". (Hát a bőrük?)

Ha az orosz állam 80 milliónyi népségéből 80 millió a sanskulotta, vagyontalan, vértszomjazó müveletlen paraszt: hol van hát és mennyi akkor a müvelt orosz?

Ijesztgetni akarván — ugyan nagy szegénységi bizonyitványt adott maga ellen ezen orosz lap! De csak azért volt kár nyomtatásba adni, mert irás nélkül is elhittük volna neki.

Jobb előbb, mint utóbb — ha muszáj.

Akármit beszélünk; korunk a tettek kora. — Eseménydus! E század második feléről lesz mit irni a historiának. Máskor egy politikai vagy nemzetközi eszme embrióban volt félszázadig — elvajudott a másik félszázad alatt — s csak a harmadik félszázadban érett meg, ha megérett. — Más ember agyában fogamzott más kezdte — más folytatta és más végezte — mint az ókor nagy épületeit — vagy mint midőn Kolumbus fedezte fel — s mégis csak utóbb Ameriko találta és hóditá meg Amerikát.

Máskor egy lángeszü Pipin, Kaunitz, Palmerston, Metternich, ha előre látták is a világszellem emelkedésének kimaradhatlanságát: — legalább hátra taszigálták, mondván „mig ők élnek ne történjék — a ki hátulmarad, tegye be az ajtót."

De a tizenkilenczedik század utolsó fele olyan mint egy viselős asszony; *hamar elszüli*, amit méhében hord . . . E kor eseményeit intéző nagyemberek türelmetlenek, látni akarják munkájuk eredményét — a növelt fának gyümölcsét.

III. Napoleon kezdte s be is végezte Olaszország egységét — a mexicoi császárságot sat. *Lincoln* a rabszolgaság eltörlését, Bismark a német egységet sat. Ugylátszik Sándor czár is e nagy (cali) factorok pantheonjába akarja magát bekebleztetni. Ugylátszik nem akar meghalni előbb sem ö sem vén tanácsosa Gortsakov bármint puszizkodtak a békéért — mignem a hires Nagy Péter czár végrendeletét (a minden oroszok egyesitését) habár vérfürdővel is — végrehajteni megkisérlik.

De e megkisérlés: lehet megkeserülés is.

Igy kivánja ezt a civilisatio geniusa is!

A világszellem előretörő czéljainak nem talál bennünk alkalmasb talajt, mint az általunk kitörölni szánt nemzetekben — sőt ilyet se.

És ha mégis ambitionált világuralmi vágya vért szomjuzik, feldulja milliók nyugalmát, vagyonát, jólétét, életét, — világháborut indit a *„nagy bogár“*-ért, a mit fejébe vett.

Ám legyen meg — ha muszáj — tán jobb is előbb — mint utóbb? Csak olyan ez mint midőn a száz perczentes adósságot megkérik: jobb azt mielőbb lefizetni — csak ugy szünik meg a nagy kamat.

Europában se lesz béke, mig az orosz — e világuralmi bogaras ambitiójával meghükköltetve nem lesz! E miatt és ő végette már évtizedek óta van fülig fegyverkezve Európa népességének fele, a másik fele pedig fülig adósodva érte, csak ugy roskad bele! S ezen segiteni kell, ha drágán is, provokálva is vagyunk rá.

S ha nem mulhatik el e pohár, tán jobb miharább és most, mikor összmonarchiánk kormányát is megbizható magyar kéz intézi! Hazánk és világszellem geniusa adjon e kéznek erőt és szerencsét*!*

Tarthatlan is e fegyveres béke. Se hus se hal! Fullasztó, sorvasztó állapot — főleg itt a gőgös Colosz szomszédságában. Pang minden, a pénzemberek fülelnek, a pénz tesped — pénzforgalom megrekedt — nincs vérforgás az anyagi financziális világban. A kétely lidércze ül a *tőzsérek Wertheim kasszáján.* Holtan fekszik ott a máskor kamatozó kincs. Hiába keresi a pénzt a szorgalmas munka. Nincs és nincs. Mert nem mer mozdulni a tőke. Holott békében is — háboruban is előjönne. Legyen egyik vagy másik, de e „se ki se be“ állapot tarthatlan!

Török átok.

Ismeretes népmonda, hogy apáinkat megátkozta a török rossz szomszéddal, rosszul égő pipával — begyepesült udvarral stb. Hanem egy vén kronika szerint *Hamzsabég* Buda visszavételekor ugy átkozta meg őseinket, hogy:

„Allah verje meg országodat hitetlen gyaur. Légy saját földeden idegen. Ön nagy embereidet is idegenektől tanuld ismerni. Teremjen áradásig borod, de idegent igyál. Önzsirodtól légy sovány az átszakadásig. Sokszorosan fizetgesd az idegennek saját bőségedet. Idegenek mellett feledd ősi szokásaidat! Nemzeti köntösöd szegényitsen ugyan, de el ne viseld magad, hanem elzárva essék áldozatul molynak és avulásnak. Csengő nyelvedben ficzamodjék ki nyelved. Ne érts egyet másban, mint az egymás elleni pártoskodásban sat.

Mondják átok és ebugatás nem hallik menyosszágba? Mégis de sok nyoma van rajtunk *Hamzsabég* átkának!

Politika a nempolitikában.

Nagy politikus ez ami kedvelt fokaink — nemcsak a valódi politikában — például azért is, hogy évek óta, ha a mérsékeltebb szabadelvüek számára hirlap organumot nem tart s ezzel is a „*közép*“-et összetartani nem segiti, hát sokan a „*szélsők*“ közé kerültek volna, — hanem azért is nagy politikus (mert magyar ember az alkalmiság felhasználására, az óvatosságra s eszélyességre is azt mondja, hogy jó politika) tehát azért is nagy politikus: hogy most midőn honunk derék hölgyei a divat kór ellen egy *második védegyletet* terveznek: épen most irá meg az „*Életképek*“ uj lapjába a „*Feredzse*“ novellát — s ebben azt, hogy Törökországban már száz évvel előbb állitották fel ezt a női divat kórság ellen — e minden női kellemet eltakaró *zsákot*, mely nélkül török nőnek utczára menni tilos, — és leirá: hogy a tilalmat áthágó szép nők mind a tengerbe *hányatván* igy lakoltak azért, hogy a divat csábjairól lemondani nem akartak. — Elrettentő példa — nálunk ugyan nem jön hasonlóformán törvényteremből, de jön majd lelkes honleányaink szivéből és védegyleti alapszabályaiból! Várjuk.

Vita nélkül.

Ami ritkaság — ereszté keresztül deczember kilenczedikén az országgyülés a honvédelmi minszterium egész költségvetését — mintha egy szivvel érezné, hogy amit erre eddig költött jól tevé — s amit ezután költend: még jobban teszi! Mintha érezné, hogy szerep vár honvédeinkre a közel jövőben — a nevükkel hordott „*Hon védelem*“ nagy szerepe! Mintha érezné, hogy hazánknak még egyszer talpra állani kell történelmi és geografiai missiója szerint: megvédeni, vagy legalább előbástyául lenni Europa számára a kelet északi népáramlat ellen — és az europai egyensulyért.

Terhes missio — de benne vagyunk — földrajzi fekvésünknél fogva is.

Tán jobb volna bent Europa valamely közép hegy-völgy zugában — p. u. Schvarczvaldi órákat faracskálni s kecsketejet inni nyugodtan a hóhegy oldalán? mint a hármas bércz és négy folyamnak őseink vérével szentelt virányain őrt állani és a létért küzdeni?

De hát *kárabbak vagyunk-e*, mint őseink a török, tatár, mongol dulásuk alatt? Gyengébbek, elpusztithatóbbak vagyunk-e mint azok? Talán nem! Elmult volna-e historia szükségességünk? Alig. Nem erősebb-e most a nemzetek és kormányok solidaritása — az egymásra szorulás érzete — s az ebből folyó *kölcsönös támogatása?* Bizonynyal erősebb.

Sokszor kiveszőben volt már e faj — sokszor benőtte országutait a fű, vérmező volt a letarolt határ — és mindannyiszor kinőtte magát fű fa és nemzedék! És él még az a genius, mely nagy költőnk ajkáról hangoztatá a világszellem végzetét, hogy „neked élni kell ó hon!“

Sorsunk Törökországéhoz van füződve.

Egyik napilapunk azt irja: „Rechus a hires franczia geografus, aki most Pesten időz — nemrég ezt irá egy földinkhez:

„Barátom én nam vagyok török, még kevésbé vagyok orosz. A szerencsétlen bolgárok és szerbek még csak nem is forradalmárok, ők egyszerüen be vannak sorozva kozákoknak. Kossuth levelét helyesnek tartom, mindent, még a halált is inkább, mint meghódolni az orosznak. Több, mint naivnak — ostobának kellene lenni az embernek, hogy csak egy árva szót is elhigyjen ama *„testvéri szeretetről"*, melyről az orosz lapok beszélnek.

Ha Moszkva lángol a szeretettől — a szent *faj* iránt, mutassa mutassa meg azt mielőbb *Lengyelország* iránt. Teljes szivemből óhajtom, hogy a politikai Oroszország megbukjék. Anglia tönkre tehetné egy szavával — de minden áron való béke ragálya megmételyezte. Ha Oroszország győzne, önök el vannak veszve — és mi nyugatiak, közel leszünk ahoz, hogy önök sorsára jussunk!-

Schmerling bécsi lovag mégis olyannyira fáradozik, hogy az osztrák felsőház tiltakozzék munarchiánknak a keleti-kérdésbe avatkozása ellen! Ő talán nem látja azt, amit Rechus és az egész világ? Dehogy nem! Hanem *nem félti azt* — mit bánja ő, ha a penslavismus a Lajtháig megy is — ha a közbeeső Magyar (társország) felett keresztül csap, és lavinájával eltemeti is: — ott van neki a *nagy Germania!*

Hanem, hogy — ily viselkedéssel — milyen osztrák-polgár a lovag ur?

És mily világpolgár?

Kiki itélje meg!

A béke szükséges drága kincs. Érdemes megtartani, — sőt megvenni is. De valamint a magánéletben, nem vesszük meg a szükséges dolgot se, ha nagyon drága, ugy a közügyeknél sem szabad békét vásárolni, jövőnk, nemzetiségünk és a civilisatió árán. Pedig, Schmerling szerint, ily drága lenne nekünk a béke! Ily drágán hát nem vásárolhatjuk meg a különben imádott békét.

Szinészek uj éve.

Vándorszinészeinknél régi szokás, hogy szegődésük az igazgatóval virágvasárnap kezdődik, és ilyenkor végződik is. Évenkint ekkor gyülekeznek Budapestre, ismerkedni, esetleg másik igazgatóhoz szerződni.

Ideális terminus! Passol ideális tarka-virágos pályájukhoz, melyen persze sok a napfogyatkozás — sok a böjt — ugy, hogy néha tán (az alsóbbrendü müvészeknél) a holdvilágot is sajtnak kell nézniök. De hát akit eszme kerget — és Thalia csókja lelkesit: nem egy könnyen éhezik az!

És sok jelest adtak már a vándortársaságok a nemzeti-szinháznak, mint hajdan a megyei zöld asztalok az országháznak!

Ilyen a háboru!

E refrain-nal irta a P . . . napló, annak idején, hogy egy tömeg orosz katona Szerbiából jöve, Pesten keresztül haza utaztukban a vasuti váróterem II. osztályában szomoruan, többnyire sebesülten, sokan mankóval várták az induló perczet — s csendesen elmélkedtek vagy beszélgettek a megkeserült hazatérés örömeiről, — mig a szomszédos I-sö oszrályu váróteremből hangos orosz férfibeszéd, keverve női hangokkal, enyelgő pohárkoczintásokkal hallatszott, — mint kedélyes társalgás hullámzata. Végre hangzott a 3-ik jelharang, — mire a II-ik váróterem tömege megindult — bágyadtan czipelve málháikat, *mankóikait.*

De megnyilt az 1-ső váróterem ajtaja is — hanem onnét három vidám fiatal szőke orosz katonatiszt lépdelt — enyelegve a karjainkon csüngő három bogárszemü ifju nővel s vidám elégültségültséggel szálltak be a vaggonokba!

Vitték a hadi zsákmányaikat — jobban mondva harczi emlékeiket — : egyik a *mankót* — másik a *szép nőt!* — Ilyen a háboru! —

Szép az a békekötés!

Amikor Ozman pasa a szerbeknek Zajcsár várát a béke egyesség szerint átadván — s mindkét fél katonasága diszsorban felállitva levén: a szerb hadsor erős éljent kiáltott a Sultánra. Erre a török katonabanda rázendité a szerb hymnust, mi a szerbeket ugy elérzékenyité, hogy parancsnokuk a bandának 50 lira ajándékot küldött. A pasa azonban tisztelettel visszaküldé — izenvén, hogy nem visszautasitáskép, de csak azért küldi vissza, mert tudja, hogy sokat szenvedett hazájuk szükségli azt most. — Ezen eljárás ugy meglepte a szerbeket, hogy katonáik ekkép nyilatkoztak: „Már igazán, *valódi török: még dühében is nemes!*“

Hát arról a békekötésről mikor beszélhetünk, melylyel a most készülő rémséges háboru befejeztetni fog? . . .

De hány ezer ember — aki most örül az életnek a tavasznak, nem éri meg azt a békét, s nem lát több tavaszt éppen a hábor miatt! —

Bizony még Europa népeinek békéje is — csak mind a *hangyaboly* sorsa, melyet egy ember szétrug, eltapos mikor neki tetszik! —

Lesz-e valaha *„nemzetközi jury“* — mely tintát önt vér helyett, mely itél a háboru helyett, s lesz aki ezt *megfogadja?*

S lesz aki ezt *megéri?!*

A ló-láb.

A gondolatot, szándékot szavakkal nem kifejezni; hanem inkább szavak alá *takarni*, söt ellenkező szavakat hangoztatni: régi tana a politikának. Egy ujkori nagy statusférfi ellenkező axiómát állitott fel — legalább igérte felállitani, — mondván, hogy minek a kerülgető, simogató és belül mást érző diplomatiai modor? melylyel mintegy maga is takarnivalónak és gyengének itéli akaratát, melyet napvilágra hozni félvén, *félelmet mutat.* Igaz.... elvben; de a gyakorlatban maga az elv atyamestere, a jelenkor *„vasembere“* is másként tesz, mert hát csak még sem tanácsos kártyánkat az ellenfélnek idő előtt megmutatni — kivéve ha kész *„schlager“* van kezünkben — de ez ritkán van.

Ugy látszik az északi koloss-nak se volt schlagerje, azért nem mondta ki nyiltan, hogy ő a néhai Péter czár végrendeletét akarja végrehajtani, — azért beszél évek óta a békéről, holott épen megforditva háborut, hóditó háborut akar, — vagy legalább elszánva van — világuralmi vágyát háboru árán is valósitani, — a keresztyének sorsa csak ürügy! —

Elárulta azt legutóbb, midőn titokban megkisérlette a törököt, hogy engedje neki az ázsiai *„Batum“* erődöt és persze környékét, akkor eláll a háborutól (persze egyideig) söt elengedi, hogy ha az uj alkotmányt vissza veszi is (persze mert önnépének ilyen nem levén, átszivároghat.)

De e titkos igéret kitudódván, — kitünt a lóláb, melyet a jobb szemek a köpeny alatt is rég látták — most azonban meglátták a gyengébb szemüek s az optimisták is.

Azért fordult orosz ellenesre az angol és olasz közvélemény is, azért figyelmeztették ezek a „vas embert“ azon szavára, hogy ő sem nézhetné el az alduna elfoglalását.

Azért mondá ő eminentiája a herczegprimás is a Budapesti szeretetház küldöttjeinek, fogadtatás után „privatim“ előhozakodván, hogy *„bárcsak jól elvernék ezt a békezavaró muszkát!“* — Magánszavak ezek — de nagy kifejezést adnak hazai főpapjaink — ezekkel egész clerusnak — és ezek befolyásával népünk nagy részének azon meggyőződésről — hogy addig már nem lesz béke, nem lesz átalyános europai lefegyverzés — nem lesz olcsóbb budgett — adókönnyités sat. mig a rég érlelt északi ambitió nem győz (mitől Isten őrizzen) vagy le nem győzetik.

Azt hiszem: végtére felérzi Europa, hogy a muszka miatt van ez az *állig felfegyverzett* állapot, mely nem engedi a civilisatió békés és olcsó fejlődését; és talál orvosságot ellene.

Vajha mielőbb!

A szele már ide ért.

Minek? Kinek? Hát a muszkának. Kiről, miről beszélhetnénk most másról. Régóta fuj a szibériai légáramlat — mintha aklimatizálni akarna bennünket.... Remeg a gazda — a tavaszi fagytól is. A konkoly már kisárgult vetéseink közül.

Lám a — kárhaszon!
Hanem a vég koronáz.

Isten óvja nagy csapástól mi szegény hazánkat!

Loyalitás-e vagy lomhaság?

Beolvasztá — önmagával egy nemzetté tevé — észrevétlenül — réges régen — mikor még a *nyelv* nem volt akút korkérdés — beolvasztá az angol a saját szászait, skórjait, irrjeit, — de még zsidait is. — A frank a maga galljait, normandjait, longobárdjait. — A dán a maga németjeit. — A porosz a saját lengyeleit. — A spanyol az ő arabjait. — Az olasz az ő rómait, vandalljait. — Az orosz az ő finnjeit, lappjait, cserkelyeit, csecsenczeit, besenyőit, tatárjait, kozákjait — s a jó ég tudja hányféle faju nemzetkéit. —

Csak a magyar nemzet volt oly tulloyalis — indifferens vagy büszke: egygyé tömöriteni a többféle népfajokat — ez oázszerü népcsoportokat, melyek a honfoglalás és államalkotás óta közte, országába rekedtek vagy betelepültek.

Szent István királyunk pláne könnyebb uralkodhatási politikának vélte ezt! (persze akkor és utóbb is — évszázadokig inkább a hitegység volt a korkérdés; most már hála isten ezért nem ütjük egymást) — Egyik oka volt ennek nálunk a latin nyelv uralma is.

Csak nemrég vettük észre (az egyszeri koldusként) hogy subánk alatt „sokan vannak akik bennünket háborgatnak“! . .

48-ban tűzzel, vassal vérontással is demonstrálták ezt szerb — rácz — oláh — tót, horvát testvéreink, — s demonstrálják manap méginkább — ha nem is még a puska fegyverével, de szóval, betüvel, pénzzel, nyiltan és titkos aknamunkával, a kérlelhetlen düh apró és öreg csövő mitrelözeivel.

Loyalitásból vagy lomhaságból tettük-e, hogy nem vettük élét e partikularizmusnak, e polyglott disszonancziának?

Azt hiszem, sem egyik — sem másik okból csupán; hanem mindkét okból, sőt egy kisfaju büszkeségből is: Nem tartván érdemesnek szép nyelvünket rájuk pazarolni, — de legfőkép azon született szabadelvüségből, hogy *hadd tenyésszen szabadon* ami tenyészni akar. Legyen övé, ami a másé: nyelve, hite, szokása — mindene!

Nem is gondoltak rá őseink, hogy jöhet idő, mikor ezek kivánják elvenni, elfojtani a mienket (csak egyszer csinálták ama közmondást „adj szállást a tótnak.) —

Nem tudták, hogy e sok — ellenfélből csinált bajtárs, loyalitással legyőzött ellenfél — jól táplált vendég: hálátlan — vagy oly élősdi növény legyen, mely az alaptörzs megfojtására törjön.

Semmi sincs — minek több oka ne volna.

Egyik ok hát itt még — egy kis emberismerethiány és világnézleti korlátoltság is vala.

De minek már fürkészni a régi okokat? — Elég, hogy megvan a baj.

Ámde a bajt orvosolandó is jó tudni a baj fő okát.

Igy *„hasznos tanuság“*-unk lebet, hogy inloyalis testvéreinket loyalitással gyógyitani hasztalan igyekezet.

Ám szervezzünk hát cultur-egyleteket önvédelmünkre, — az ő „maticzájuk“ „Schulverein“-juk ellenébe — de majd ha mindez elégtelen lesz, akkor — ha már ők kényszeritenek reá — hát akkor majd . . . . találkozzunk Philippinél!

Csevegés H. urral.

(Pongyolában).

Engedjen nyilt lenni — ha már elfogadott czimtelen czikkje *keresztpapájául.*

Hát — ugylátom, hogy Ön olyan, mint aki *fenszóval gondolkodik*: csakhogy ön, a miket sebtiben összegondol: elmondás *helyett* sebtin leirja, (kénytelen volt, — szegény — mert kinek mondaná el? . .) Mig azon tán bizonytalan *„bizonyos angyal-arczkép“* eredetiét meg nem szerzi — hallgató *„publikumul,“ azaz fecselő társul“* . . . No egy haszna ebből is van: addiglan Öné az utolsó szó. Mert azt mondja a Borsszemjankó, hogy két kelepelő gólya közül az a *him*, a melyik előbb elhallgat.

Jól teszi! — Nem a nősülési késedelmet teszi jól (e téren minden halasztott percz egy elvesztegetett év!) — de a sebtébe irást teszi jól.

Ennek neve *„Csevegés papiron“.*

Jól teszi ezt, mert ez:

1-ör korszerü — divat — még pedig francziás divat. S a magyar emberben sok van a francziából (mi vagyunk a kelet francziái) — s nem is hátrányos, mert könyed. — Könyü vérből jön s könyü vért csinál. Ez pedig jó kedélyt — és ez nagy dolog! „Ernst ist das Leben, heiter ist die Kunst“. — Magyarul: Rövid örömökre kurta ez élet! . .

2-or a csevegés — szellemi, naiv, üde pongyolaság (tehát kellemesen ingerlő). Közvetlenség. A sziporkázó ötletek tere! — És ezt ön jól is indokolja — mondván, hogyha *nem* rögtön irná le

gondolatait, akkor sokáig latolgatva, egyik másik gondolatánál *elkésbetnék* vagy egyik másik ötlete *benne zápulna*, mint Tallérosi Zebulonba a dictió. — Egyik másik gondolata már rögtön halált szenvedne, már mint embrio. Egyik eszméje fojtaná meg a másikat — s testvérgyilkosságot követne el velük . . . .

Tegye csak papirra *gyorsan*, miként születnek. Hadd szedje sorba őket az olvasó — a hogy neki tetszik. Hadd legyen functiója neki — az olvasónak is.

Aki a *természetest* szereti, (ki ne szeretné ezt) élményt talál e közvetlen könyed szellemi pongyolaságban, sőt megtalálja e szellemes *kuszaságban* a mégis rajta átvonuló vörös fonalat — vezéreszmét.

Ilyen irónak is kell lenni.

Van elég más *merev* iró is — aki *„egyet felir, kettőt töröl“* mint a jó csaplárné (a népdalban).

Ilyennek is kell lenni.

* * *

Lássa — én is sebtén irtam czimtelen czikke cziméül, hogy *„kedélytani égő sziporkák“*. Tudom én, hogy az *„égő“* epitheton *fölösleges* itt, mert a sziporka eo ipso már égő is, mert ha égő nem volna: pörnye volna. — De irtam *igy*: 1-ör az *„oltási“* tanácsom euphoniája kedvéért, hogy még jobban kiérezze, hogy ahol *ég*: ott oltani kell — még pedig gyorsan. (Lássa be — és nősüljön gyorsan. Házasság az alphája és — omegája mindennek — alapja a Statusnak.)

Igy irtam másodszor, mert nem értem rá elolvasni és kijavitani. Fukarkodom az idővel, mint az egyszeri ember, aki az „i“-betüi fölé nem irt pontokat s az igy megspórolt tinta és időárán *házat vett* Pesten! . . . No én megpontozom „i“-betüimet — de csak irónnal. És azt vélem: tulliczitálom őt (nem a pesti házvételben, de) mert *nem töltök időt a tintába-mártogatással!* . .

És lám, Ön az oly hevenyészett válaszomat is jó néven vette Szja — „similis similia gaudet“. De —

„Nunc venio ad fortissimum“ (hátra van a fekete leves) — Mit ér a *„köz“*-nek jónéven vevése *átlag?* . . Ha szót nem fogad keresztpapájának a részletekben — a közre kiható legfontosb részletnek! a *névmagyaritó* tanácsomnak.

Igéri ugyan — feltételesen. Ugy mint az egyszeri végrendelkező, hogy: „Riska tehenemet, ha előkerül, hagyom Pista fiamnak, ha elő nem kerül: a szürke barátoknak.“

„Ha meggyőződtetem ellenokaimmal“ — irja Ön!

Hát ha meggyőződtetem — bevalja e majd? . .

Én azt hiszem, hogy már rég meggyőződve is van róla: hogy magyar honpolgárnak, söt magát magyarnak valló embernek testestül, lelkestül, szivvel, *névvel* is magyarrá lenni illik is — kötelesség is.

Oly világos szent igazság ez, mint boldogult Eötvösünk mondá, hogy „Van Isten — okát senki mástól ne kérdje! . .“

Az ön oka csak — ürügy! . . Legjobb esetben is — gyenge álszemérem. Vagy *„rászokás“* a régire. Ez ellen recept a „leszokás“ az „ujságvágy“.

Látom, hogy nem olvasta szerény, de meleg czikkecskéimet a jó *„Zala“*-lapok és *„Budapesti hirlap“* 1875—80-iki hasábjain a névmagyaritásról — az izraelita vagy polgári házasságról, sat. mert hizelgek magamnak, hogy ha olvasta volna — már rég *Bérczi, Halmi, Völgyi, Kalmár* sat. gördülékeny neve volna, (hisz az oly zökögős neveket trüsszentés nélkül ki se lehet mondani, — azért a magyar ember ugy segit magán, hogy *„magajött“ „mindjárt kéri“* sat. furabérmálásokat tesz, miket hát aprehendálni nem lehet).

Ha nem olvasta — hát olvassa. Küldöm karácsonyra a névmagyaritást megokoló régi czikkecskémet, mit akkor a jó „Budap. Hirlap“ — „Rábaköz“ s a többi lapok is szivesen hoztak — söt egy pesti magyar *„asztaltársaság“* felolvasni is érdemesitett.

És küldöm akkori czikkecskémet a *„Nőkről“* — s előérzem, hogy Ön ujévre uj magyar lesz — és nős is lesz egy évre — vagy kettőre.

Addig is — páh!

Cz. K.,
keresztpapája akár a jövőben is.

Recept a kapacitálásra.

Tömeget kapacitálni — vagy vitás ellenfeleket (főleg magyar embert) kiegyezni — recept:

Hagyd őket kibeszélni.

Adj nekik részben igazat, hol egyiknek, hol másiknak.

Ne mutass önérdeket, — syn — vagy antipathiát.

Keverj a beszédbe szigort, nyájasságot és tréfát.

Használd fel, mikor egyik elérzékenyül vagy — elakad.

Koplaltasd ki őket igy, magadat is velük — estig.

Maglásd kiegyeznek — aláirnak. Probatum est.

Előrelátás — hátranézés és körültekintés.

Hadvezér a tervet bár jól késziti is, — de a kivitel pillanatában esetleg megváltozván a helyzet (egy eső — köd — egy megbokrosodott ló miatt stb.) nem használ a jó terv — ez előrelátás. Mert az *adott helyzett* gyors felhasználása dönt.

Igy van ez a magánéletben is.

Egy szobában is — uton is — nem vesztesz, ha mind a három jelszót együtt gyakorlod.

Uj humoros lap.

Mely nem enyeleg politikai tényekkel és szituaciókkal.

Jó akarat! . . . Komikum is elég van a politikán kivül is. De szerintem mégis tullő a czélon! . . Elég volna azon fogadalom, hogy nem sérti vérig a politikában szereplőket — nem rajzolja őket bitófa alá — sem varangyos békával . . . Mert először a politika főleg a magyar embernél és magyar gazdánál majdnem összeforrt lényünkkel — háztartásunkkal. *Egy tálból eszik* velünk! . . . És másodszor néha egy politikai vagy kormányi aktus ellenében leghathatósb szer! Ennek jóizü kiszatirizálása. Mert „lehetlené van téve ember is — intézmény is, melyet nyilvánosan kinevetnek.

Öntelt festő.

Első Napoleon, a nagy, meghóditván Egyptomot — az ősgulák és obeliskek közül is az elhordhatókat Párisba küldte. Egy el nem szállitható kolosszális Memnon-szoborféle müremekhez pedig — hogy legalább rajzban mutathassa be — egy festőt küldött.

„Hm! mondá az óriási rom láttára a megbizott festő — könnyü volt ezt valaha megcsinálni, de tessék most lefesteni“!

Germán invázió Magyarországon.

(1884.)

Ne tessék megijedni! Nem az ős Bärenhäuterek beütését — sem nem utódaik: a Bach-huszárok beözönlését értem; még csak Nagy Fridrik se küldte ide granátosait — elfoglalni szép Magyarországot . . . Nem!

Hanem itt bent a magyar fővárosban a magán-hivatalnokok tánczestélyén jelenvolt 107 családnak (csakis 3 kivételével) volt mind oly „Umlauf — Umsonszt — Hazenfusz — Pikszenspanner — Kratzelhuber — Szeifenszieder“ — és a többi ó-germán neve — hogy a jámbor olvasó méltán hihette, hogy e bál a régi Hohenzoller-Heckingen vazal-Fürstenthum egyik kis városkájában esik, a XIV. század jó Spiszbürgernőinek farsangi élménye végett.

Vagy legalább is Bismark küldte ide „vasasnémetjeinek“ *nejeit* (mert persze csak a *nők* nevei valának leirva, — bálleirásban a férfinév nem numerál) — tehát, hogy ö, a vaskanczellár külde ide egy berlini kékszemü *Amazonsereget* — a barna Kunfiak ármányos meghóditására — és a többi — mi egymás? . .

Pedig lehet, hogy e 107 derék magyar menyecskéknek és Garde-Dameknak nemcsak születési helyük, sőt tán születési nevük is magyar, de ez beolvadt férjeik német nevébe — ugy hogy p. u. egy született Kosztolányi vagy Kerecsenyi nevü anyától ekként apró Tanhäuserkék és Morgensternkék kérnek kenyeret és — magyar hazafiságot! . .

A kenyér — az magyar lesz — tudom, de minő lesz a hazafiság, mit kicsikéiknek adnak? Nem tudom.

Pedig nemcsak kenyérrel él az ember, sőt *„a hus is csonttal jár"* még ha oly rágós volna is az a névmagyaritás, — holott nem az, mert csak 50 krajczár kell hozzá és egy kis — jóakarat.

Ne tessék nekem sophizmáskodni — hogy igy meg ugy — a külsőség nem határoz, nem mutat; de igenis mutat, mert megvagyon irva, hogy a külső a belsőnek külseje — s a benső a külsőnek benseje — sat.

Végre is a *sőrczéger* alatt (ha találna is) nem keres *bort* a magyar ember, de még a jó német sógor se.

Tisztelt urnők! Már ha önök meghódoltak német nevü férjeiknek, — hóditsák meg önök és férjeik nevét a magyar közvéleménynek és Magyarország geniuszának, mely a nyelvben és szivben is kulminál.

Önök tehetik, hiszen a legerősb földi hatalom a nő! . .

A Lloyd megtér — muszájból.

Belátván — mert német — tehát cirkumspektus: hogy a magyar fiumei és olasz hajós-egyesület *eltercli* az ő monopolizált áruszállitási forgalmát, hogy már kissé fellélekzünk vámpir nyomása szipolyozásától — hát belátja — muszájból (igy is satis tardem) ami papiron irt paritásos jogunkat —: s magyar társ központi igazgatóságot állit Bpesten, kénytelen jószivüségből a verseny pressiója folytán — satis tardem?

Nem tanithatta volna meg öt előbb is erre — ha a §. és subventio nem: hát tán a *„Pester Lloyd"* szerkesztője?

Vagy tán ő is csak az *adott helyzet* embere? . .

Addig meleg a magyar, mig a magyar érdek — a Lloydnak bár nem is jogos önérdekével nincs szemben? . . .

Hazám — de sok *nagy fiad* lenne — ha enni — ruházkodni s urizálni nem kéne! . . . .

Még Lusztkandl is megtér.

A hires! . . . Ez is muszájból — nolle-velle — a kisebb baj választásából. — Hajdan irt, kiabált, csipett-rugott a dualis kiegyezésünk ellen; most csimpaszkodik bele — mint kisebb bajba, levén a *duo* kisebb a *triásnál* vagy plane a szláv prepottiánál — vagy a *nagy Germánia* elnyelő zsákjánál.

Most védi dualizmusunkat Taffe és Copesius ellen.

És most igy is tudja indokolni. Mégis nagy ember. Ha magyar volna, igy dalolna: *„Happ kénytelen kelletlen.“*

Sokat megér az ember — ha azt éri.

Mit még? . . . Azt a fura jóslatot tán, hogy (ha bécsi szomszédaink tovább igy csinálják) idővel Ausztria lefakul a mappáról és elemeire evaporálódik: — ha mi nem is — de megérhetik mások.

Nekünk is van vasemberünk.

Söt vasabb! . . Mert a jó németek Bismarkja csak azonos nyelvü (nemrég még partikularis) öveit szoritja egy *Pickelhaube* alá (gyöngyéletre eröltetve:) a mienk *aczélember:* Gr. Héderváry horvát bán. Ez a másnyelvü — de százados mult nemzeti bujával és dicsőségével velünk összeforrt honfiainknak — historiában és parlamenti életben páratlan féktelenségeit fékezi — vaskarokkal — aczél jellemmel.

Régente is volt ott szükség ily vasmarku bánra — Kövágóörsi Simon személyében. Mikor egyik Anjou-házbóli királyunk testvérje ott nem boldogulván, Kövágóörsi Simont küldte helyébe.

Ugylátszik: a historia ismétli magát?

Pedig *nekik* hasznosb az *egyfödél* és közös kassa. Nekünk ők csak *„kölöncz“* a nyakon, de hát Szt.-István koronájának egészét kikezdeni hagyni nem szabad, mert a kikezdett sajtra is jobban rákapnak az egerek.

Itthon sincs — otthon!

Ki volna más mint: édes hazai nyelvünk — a magyar állam hivatalos nyelve! . . .

A 70-es években Budapest város hatósága kérte a phyladelphiai városhatóságot: hogy az ottani kiállitásra menő magyar iparosok ügyében szükséglendett átiratoknál — az angol nyelv helyett — leveleznének tán németül.

Erre vissza int a jó amerikai hatóság, hogy nincs nehézsége bár a német levelezés ellen, — de felteszi, hogy Budapest város hatósága a hazai magyar nyelvet is tán birja annyira, mint a németet, azért — engedelmével — csak magyarul levelez.

Igy respektálják (hála Isten) törvényes államnyelvünket — állami létünk egyik fő symbolumát — túl az óceánon! . . .

De ős Budán — a k. k. Armee-Corps-Commando — egy szegény öngyilkos magyar huszár halálesetét — a jó magyar szolgabirótól német levéllel (ukázzal) kérdvén: ez bátor volt ezt magyar forditásban kivánni.

Ámde — Gyulai Heim — Edels úr erős ur — kinek mérges szemöldei vannak — kierőltette a magyar felelős kormányunktól, hogy a jó szolgabiró legyen németté, a német levél kedvéért — adjon a holt huszár mellé német passust — a más világra! . . .

Hiszen jó — ha minden „magyarfalót“ oda utaztathatnánk vele? . . (Nem Gyulay urat értem, aki hir szerint az „erdélyi közmüvelődési“ egyletnek is tagja.)

De igy — feleljen érte, aki felelős a parlamentnek — és lelkiismeretének.

Bizony — bizony fura dualizmus ez!

Szegény hontalan árva nyelvünk: aki itthon se lehetsz otthon! . . .

A divat.

Lelkendezve fut egy pesti jó férj — kalap-skatulával kezében — a divatárus-boltból — szállása felé! . .

„Hová rohansz barátom?“ kérdé egy szembejövő nőtelen barátja.

„Sietek ez ujdivatu kalappal nőmhez, — hogy *ujabb divat ne keletkezzék*, miglen nőm felpróbálja . . . .“

Egyér ezért van tán annyi agglegény? . .

Idő előtti.

Ilyennek mondták némelyek 48-iki vivmányainkat: nagy népünk még átlag nem érett meg arra. Lehet. — De hát nagy Széchenyeink — Eötvösünk — Kossuthunk sat. már akkor annyira szaturálva voltak azon nagy eszmék büverejétől, hogy még életükben óhajtották azokat realizálva látni. E mellé jött a franczia hasonló eszmék hatalmas szele — tehát a szikra itt is lángra lobbant.

Nem-e hasonlón vagyunk most az orosz kérdéssel?

Ez is tán időelőtti, — féljük is bolygatását — mert nyomain vér és pusztulás fakad. És mi a tartós békében erősödhetnénk.

De másrészt szeretnők megérni e fajunk és nemzetünkre végzetes kérdés megoldását — végét ez állig fegyveres béke lidércznyomásának. Ehez is jöhet tavaszszal egy boszniai szél — s beállhatnak a *leszámolás* napjai — még 49-ért is, mig élnek még e kornak „Memento mori“-ai — keblükben a revanche parazsával!

„Isten óvja mi hazánkat!“ . .

Számfejtés.

X. ur bemegy Y. boltjába — vesz tőle 30 frt áru kelmét fizet egy *hamis 100 frtos* bankóval. Y. nem ismeri fel, — de apró pénze nem levén, Z. szomszédnál felváltja — s visszaad belőle — a 30 frtnyi kelméhez 70 frtot, — miket X. elvisz.

Utóbb Z. felismervén a hamis bankót, visszaviszi Y.-hoz. Ez eltépi és más pénzt ad helyette Z.-nek.

Kérdés, hogy mennyi a kára Y-nak?

Nem is ám oly könnyü felelet!

Csak a fix ismeretes alapból kell tovább combinálni — mint az algebrában.

„Erkölcsjavitó-Egylet."

Ily czimü egyletnek keres prozelitákat jó Irányink. Bizony ránk férne! . . . Csak az a baj — hogy nem azok iratkoznak bele, kikre *főleg* ráférne.

Máris kihumorizálta a banális „Borszem Jankó" — mondván, hogy X azzal utasitotta vissza a beiratkozást, hogy „neki még korai"; Y pedig azzal, hogy „neki már késő."

De legimpertinensebb azon képletes szatyrája, midőn lapjában lerajzol egy szoptatós-anyát, kinek emlőin *„bekötött szemekkel* szopik a csecsemő. S midőn ezért egy házibarát interpellálja a férjet: ez ugy indokolja: „nehogy elcsábitsák őt az anyai bájak!" (Már mint a csecsemőt.)

Hirlapjaink iránya.

Magyar hirlapjainkról büszkén elmondhatjuk, hogy soha se voltak erkölcstelenek, de még trivialis, frivol, vagy csak sikamlós irányuak sem. Népünk ősi puritán jelleme se kivánta ezt, de sőt meg se türte volna. A magyar ember maig is bizonyos pietással — ihlettséggel veszi kezébe a nyomtatvány-betüt, — szójárása is fajunknak az a jó szuppozitum, mondván: „igaz biz az, hiszen nyomtatva van."

De mégis kellemesen feltünő azon valláserkölcsi irány, mely legujabban a tavali és idei karácsoni lapokat átlengi de sőt elömli.

Soha eddig — pláne politikai lapok nem szenteltek annyi oldalt, annyi szépszót a keresztyénség — a szeretet vallásának symbolumai festésén s az ezekből kisugárzó erkölcsi axiómák fejtegetésére — ugyszólván hirlapi kultussá tételére.

Jó jele ez az időknek!

Látszik, hogy jónak látták visszatérni a régi magasztos álláspontra, — hogy ujra nyilvánosan megkoszoruzzák a *morál-vallást* — sőt ennek kultuszát is, miket a kor önző anyagisága már majdnem gunyosan ócsárlani vagy közönyével fumigálni divott.

Enyhe büntetés.

Egy kisvárosi szegény együgyü vén asszony a mult évben 2 forintot *kinált* egy fináncznak vagy adóvégrehajtónak, hogy hátralék-adója beszedésénél vagy kimérésénél enyhébb legyen, — és elitélték 4—5 heti börtönre!

Az állami életünk törvényes kapcsa ellen folyton izgató — a békés polgári együttélés megzavarására lázitó „*Zasztava*" hirlapot pedig felmentették.

Patitiu ügyvédet pedig — a *Hóra-versért*, mely meghamisitja a történelmet — szent mártyrrá avatja a tüzzel vassal pusztitó lázadót — megmételyezi a jelen és jövő nemzedék fogalmát a Haza szent ügye ellenében — az I-ső biróság csak 6 heti fogságra itélte, a II-ik biróság ezt is 150 forintra szállitá le.

Hol itt az arány?

Minden büntetésnek megtorlónak és javitónak kell lenni. Itt egyik czél sincs elérve — söt respektálva sincs.

Gyemekeké a haza!

Mi, a jelenkor férfiai — ez utolsó ½ század rohamos eseményeiben eleget küzdve, türve, örülve, busulva, lelkesülve, reménykedve — jóformán elvégeztük tehetett teendőinket már. Irja a jó „Budapesti Hirlap".

A jövő század és ennek nagy feladatai gyermekeinké.
De pörös örökséget hagyunk hazául nekik.
Külröl-belről sok az igénylő rája.
Hogy megvédhessék: legyenek erősek!
Pénzünk nincs — adjunk hát nekik nevelést!
Neveljük Magyarországot magyarrá.

Több, mint két millió iskolaköteles gyermek van — pár év mulva ismét *más* két millió. S ha a törvény parancsa szerint mind járna iskolába s ott megtanulna magyarul irni, olvasni, beszélni: ugy e millenium végén hat-hét millió magyar fiatalságunk lenne. (S erre törekednünk jogos is, mig Magyarország a neve e hazának.)

De egy félmillió nem jár iskolába.
A gyermekek fele nem magyar.
Az iskoláknak is csak fele tanit magyarul.
Kisdedóvó alig negyedfél száz van széles e hazában.
Mennyi teendő van még. S e teendő még a mienk.
A magyarositást és nevelést nem bizhatjuk másra.
Nem is hallogathatjuk.
Most béke van, — kitudja meddig?! . . .

A gyermek az anyáé.

Ha a haza a gyermekeké — ezek pedig az anyákéi: ugy önkényt következik, hogy az anyáké, a nőké a haza! Ők a faj és nemzetiség fentartói.

Társadalmunkban uralkodik a nő.

Puha kezük nyomása alatt megtörik a vasakarat.

Férfi sorsa — a nő.

Az orosz társadalom képzelt gyógyitását (a nihilizmust) női kezek intézik.

A lengyel nemzet feltámadásáért nőik imádkoznak és tesznek.

A német Schulfereint — felvidéki panszláv-egyesületet nők terjesztik.

Egy horvát dajka horvát miatyánkra tanitja a magyar kisdedet, mondván, hogy csak a horvát imát hallgatja meg az Ur!..

Fanatikus *fajszeretetet* látunk minden nemzet leányainál.

A magyar nőknél hiányoznék csak ez?!.. Lehetetlen!..

A magyar asszonysereg hóditsa magyarrá e polyglott nemzetet.

Tegye *divattá* a magyar szót, a magyar érzést, viseletet, izlést, erkölcsöt és mindent: de e divatot le se vesse, s évenként ujra kezdje.

A belénymag és szerbtövis is jogosultnak érzi: faját szaporitani.

Egyenlőség a halálban.

Az emberiségnek egyik — soha meg nem szünő — és igy örök óhaja — vágya — utopiája az egyenlőség. Keresi, de soha se éri el.

A jogban — a törvény előtt tán? Ez is csak fictió.

A vallásos cultusban? Itt se. Hiszen mindig lesz, aki kocsin jár templomba, mig a többi gyalog.

Halál után hát! Mondják papjaink.

Köszönjük —: a *megsemmisülésben.*

Akkor leszünk azok, mikor már *semmik leszünk.*

De az ember addig, mig valami — ezen a sárgömbön szeretne egyenlő lenni — csak részben is.

Csakhogy ez chimera — agyrém — fából vaskarika.

Az óragép kerekei se egyenlők . . . épen ezért mozog — ezért él.

Fogadott keresztfiamhoz.

Magyarnak születtél. (Ennek születni szép)! — Kevesen vagyunk . . . Ezek is pusztulunk! . . .

Világgá mégy. — Légy egy kis apostol!

Vulkánikus tájon nevelkedtél: a szép Balaton-part vidékén, tüzhányó bérczek kiégett krátere körül.

Csunya a fanatismus, — de a magyarságnak, önvédelmére, egy kis részben szükséges.

Fajszereteted parázsából hevitsd az *idegent* — szeliditsd meg az *ellent* — kötelezd le a *jóbarátot* — és rázd fel a *közömbös magyart!*

A II. KÖTET TARTALMA.

TARTALOM.

Lapszám.

I. Gazdasági iranyczikkek.

Földmivelés 7
Csontliszt-trágya 12
Iparunk s földmivelésünk 14
Házi-ipar 17
A házi-könyvtár 20
Bortőzsde 24
Borcsarnok-e vagy pincze-egylet? 27
Befásitás 32
Halgazdaságunk 35
Hal- és favédtörvény 38
Elszegényedés 40
Oldott kéve 47
Védegylet 51
Apró sirások 54
Vészharang 60
A balaton-egylet 63
Balatonfüredi kirándulás 67
Cicero csalódott 70
Vigasztalás és mégis baj 72
A lutri s a postatakarékpénztárak 74
Ne igyunk egy kis pálinkát? 78
Visszerek 83
Egy forint kevés, mégis sok pénz 86
A szomszéd háza is ég 88

II. Politika.

Egy berekedt toaszt 93
Élek-halok 96
Panem et circenses és az adóexecutió 103
Nagybatalmasság 107
A sajtó kinövése 110

Lapszám.
A magyar bank, vagy: Napján szakitsd a virágot 112
Jogéletünk 114
Jogi- s törvénykezési életünkből 117
Uzsora és kamatadó 128
Uzsorabüntetés 132
Örökös átmenet 138
Civilisatió 140
A magyar középosztály 141
A gentry bucsuztatója 148
A pesti egyetem 159
Nagy idők, nagy emberek 163
Békevágy 165
Középut 167
Aranykor 168
Örök béke 175
Egy grófi program, falusi nyelven 179
A zsidó-kérdés 186
A horvát-kérdés 191
A bosznia-kérdés 194
A polgári-ügy nem mindjárt politika 197
A restructio még nem reactio 204
Difficile est satyram non scribere 209
Levél, egy, a kormányhoz közel álló pesti barátomhoz (1883.) . 211
Si vis pacem — para bellum 214
Nebánts-virágok 217
Képviselői fizetés 220
Kereszténység és demokratia, vagy . Apponyié a jövő? . . . 222
Viribus unitis 226

III. Sziporkák és buvárgyöngyök . . . . . . 227—388